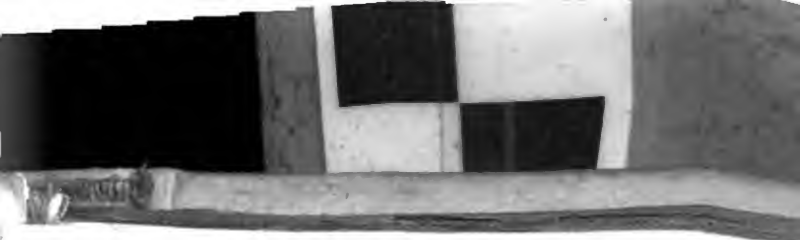

NAZIONALE
EMANUELE
9
G
55

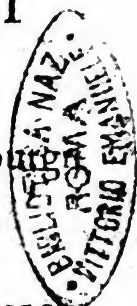

Digitized by Google

Digitized by Google

C. SVETONII TRANQVILLI XII. CÆSARES,

THEOD. PVLMANNI Craneburgii opera & ſtudio emendati.

ADDITI SVNT

Eiuſdem C. SVETONII TRANQVILLI, de Illuſtribus Grammaticis, & claris Rhetoribus, LIBELLI.

ANTVERPIÆ,
Apud IOANNEM MEVRSIVM.
ANNO M.DC.XXXIV.

9. 2. g. 55

Digitized by Google

2

CONSPECTVS C. SVETONII TRANQVILLI DE XII. CÆSARIBVS.

IVLIVS CÆSAR. I.

Digitized by Google

Ordi-

OCTA-
Digitized by Google

OCTAVIVS II.

Cle-

Digitized by Google

C. SVETONII TRANQVILLI XII. CÆSARES,

THEOD. PVLMANNI Craneburgii opera & ſtudio emendati.

ADDITI SVNT

Eiuſdem C. SVETONII TRANQVILLI, *de Illuſtribus Grammaticis, & claris Rhetoribus,*

LIBELLI.

Ad usum D. Ioannis
Jacobi a Pessione Domini

ANTVERPIÆ,
Apud IOANNEM MEVRSIVM.
ANNO M.DC.XXXIV.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

CONSPECTVS C. SVETONII TRANQVILLI DE XII. CÆSARIBVS.

IVLIVS CÆSAR. I.

 Vlterior

Digitized by Google

Ordi-

OCTA-

OCTAVIVS II.

Cle-

Digitized by Google

TIBE-

Digitized by Google

TIBERIVS. III.

Digitized by Google

Crude-

CALIGVLA IIII.

Libido

Reditus

CLAVDIVS V.

Insi-

Sermo-

Digitized by Google

NERO VI.

Digitized by Google

Deseri-

Digitized by Google

GALBA VII.

Gesta,

Digitized by Google

OTHO VIII.

VITELLIVS IX.

Hono-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

VESPASIANVS X.

Patien-

TITVS XI.

DOMITIANVS XII.

Digitized by Google

O. LVD. VIVES RVFFALDO SVO S.

VETONIVM esse acephalum, vt Curtium, vt aliquot Orationes Ciceronis, vt nuper etiam Tacitum duobus potissimum argumẽtis colligitur: cum quòd non solet gentis ac familiæ originem prætermittere Cæsaris eius, cuius vitam exorditur: de Iulia nulla mentio, cùm sit maximè illustris, & memoratu digna. tum quòd in vetustis exemplaribus hoc habetur initium, Annum agens sextumdecimum, prætermisso Cæsaris nomine, vt appareat prius fuisse de illo locutũ. Nos igitur, quandoquidem spes non est, quod desideratur, fore vt aliquando existat, ex veterum scriptorum lectione, quãtum industria ac studio consequi potuimus, eum locum studiosæ iuuentuti expleuimus. Siquando id ipsum in lucem prodierit, quod Suetonius scripsit, facilis erit tantuli mei laboris iactura. Suetonij phrasim æmulatus sum, & obseruationis diligentiam. Cui non satisfecero, næ is haud magnum acceperit damnum exiguæ chartulę & breuissimi temporis, quod perdiderit nostris legendis. Si cui placuero, is satis hoc ipso nobis præstiterit: sin displicuero, ab hoc veniam petimus audaciæ. Dicamus

Digitized by Google

tibi Hieronyme Ruffalde, auditorum meorum probissimo, ac proinde carissimo. Vale. Louanij, clↄ.Iↄ.xxi.

ADDITA SVETONIO IN VITA C. IVLII CÆSARIS, PER LVD. VIVEM.

De gente Iulia.

1 GENTEM *Iuliam pro indubitato creditur ab Iulo Aeneæ filio manasse, qui Lauinio relicto Albam longam condidit, in qua & regnauit. Eo mortuo, cùm ad Ascanium Lauiniæ atque Aeneæ filium Latinum redisset regnum, cura sacrorum cærimoniarúmque Latinæ ac Troianæ gentis penes sobolem Iuli mansit, ex qua sunt Iulij. Hos cum aliis quibusdam nobilissimis Latij familiis Tullus Hostilius Romanus rex, postquam Albam diruisset, Romam transtulit, ac in patres cooptauit. Serò ad Magistratus emerserunt: nempe inter Patritios maiorum gentium ferè postremi, anno V. C. altero & trecentesimo, Cn. Iulio Decemuiro legibus scribendis priore, eiusce Magistratus lectione. Omnis dehinc generis honores nacta, mansit in Patritiatu & ordine Senatorio, mediocribus opibus, nullo insigniter præstanti viro, factisque præclaris illustrior.*

Cæsa-

Digitized by Google

Cæsarum familia.

2 In *Iulia gente familia fuit Cæsarum: quæ ratione cognominis haud liquet, nec cui primùm contigerit. Nam ante Cæsarem Dictatorem, patrémque eius, & auum Iulij, Cæsares fuerunt: vt ille qui Punico bello secundo, à Senatu ad Crispinum Consulem de Dictatore dicendo missus est. Cæsares verò consueuit Romanus sermo cognominare eos, qui vel cæso matris vtero, vel cum cæsarie nascerentur, vel oculis essent cæsiis. Addunt quidam de elephanto in Africa occiso, quem indigenæ Cæsarem vocent: eámque ob causam cognomen hoc primùm auo Dictatoris contigisse. Sed qui hoc tradunt, infimæ sunt auctoritatis: nempe Spartianus, & Seruius. Neque enim sola illius progenies ex Iuliis hoc cognomen habuit: sed alij, & ante eum multò, & cum eo gentiles illius plerique. Consules ante Dictatorem fuerunt, Sext. Iulius Cæsar, cum L. Martio Philippo, initio belli socialis. Sequēti anno L. Cæsar cum Rutilio Lupo. nec ante hos clarus quisquam fuit Cæsarum, aut summo Magistratu Romæ functus. Multis pòst annis Consulatum ex eadem familia adeptus est L. Cæsar Sext. filius, frater patruelis L. Iulij Cæsaris, qui Dictatorem progenuit, hic ad Præturam tantùm peruenit. Pisis, dum mane calcearetur extinctus, nullo manifesto morbo.*

Ortus Cæsaris, & educatio.

Natus est Cæsar Romæ, C. Mario & L. Va-

lerio Flacco COSS. *ad* IIII. *Idus Quinctileis, qui mensis post eius mortem lege Antonia Iulius est ea causa dictus. educatus apud Aureliam matrem, C. Cottæ filiam, & Iuliam amitam Marij coniugem. unde illi patritio amor plebeiæ factionis, & odium Sullæ. Litteras Latinas Græcasque, tum & præcepta dicendi edoctus est à M. Antonio Gniphone, homine Gallo, qui magno ingenio vir, ac singulari memoria, præterea moribus comis, & natura facilis, primò in ædibus L. Cæsaris patris Græcam Latinamque grammaticam & rhetoricen docuit: hinc in suis ipsius, multa discentium liberalitate consecutus, cùm numquam pacisceretur de mercede. Fuit Cæsar admirabili docilitate, & ad dicendi facultatem appositus. sermo eius Latinus, excultus est domestica consuetudine ab Aurelia matre, quæ purè ac eleganter Romanè loquebatur, ut Muciæ, Læliæ, Corneliæ, & aliæ primariæ matronæ: in quarum familiis insignes oratores exstiterunt.*

C. SVE-

C. SVETONII TRANQVILLI XII. CÆSARES.

D. IVLIVS CÆSAR. I.

1 ANNVM agens Cæsar XVI. patrem amisit: sequentibusque coss. Flamen Dialis destinatus, dimissa Cossutia, quæ familia equestri, sed admodum diues Prætextato desponsata fuerat, Corneliam Cinnæ IIII. cos. filiam duxit vxorem: ex qua illi mox Iulia nata est: neque vt repudiaret illam compelli à Dictatore Sulla vllo modo potuit. Quare & sacerdotio, & vxoris dote, & gentilitiis hereditatibus multatus, diuersarum partium habebatur: vt etiam discedere è medio, &, quamquam morbo quartanæ aggrauante, prope per singulas noctes cõmutare latebras cogeretur, seque ab inquisitoribus pecunia redimere: donec per virgines Vestales, perque Mamercũ Aemilium, & Aurelium Cottam propinquos & affines suos, veniam impetrauit. Satis constat Sullam, cùm

Digitized by Google

deprecantibus amicissimis & ornatissimis viris aliquamdiu denegasset, atque illi pertinaciter contenderent, expugnatum tandem proclamasse, siue diuinitus, siue aliqua coniectura vincerent, ac sibi haberent: dummodo scirent eum, quem incolumem tantopere cuperent, quandoque optimatũ partibus, quas secum simul defendissent, exitio futurũ. nam Cæsari multos Marios inesse.

De prima Cæsaris militia.

2 STIPENDIA prima in Asia fecit, M. Thermi Prætoris contubernio: à quo ad accersendam classem in Bithyniã missus, desedit apud Nicomedem, non sine rumore prostratæ regi pudicitiæ. quem rumorem auxit, intra paucos rursus dies repetita Bithynia, per causam exigendæ pecuniæ, quæ deberetur cuidam libertino clienti suo. Reliqua militia, secundiore fama fuit: & à Thermo in expugnatione Mitylenarum ciuica donatus est.

Secunda militia, & ad vrbem reditus.

3 MERVIT & sub Seruilio Isaurico in Cilicia, sed breui tempore. Nam Sullæ morte comperta, simul spe nouæ dissensionis, quæ per M. Lepidum mouebatur, Romam properè rediit: & Lepidi quidem societate, quamquam magnis conditionibus inuitaretur, abstinuit: cum ingenio eius diffisus, tum occasione, quam minorem opinione offenderat.

Accu-

Accusatio Dolabellæ.

4 CETERVM composita seditione ciuili, Cornelium Dolabellam consularẽ, & triumphalem virum, repetundarum postulauit: absolutoque, Rhodum secedere statuit, & ad declinandam inuidiam, & vt per otium, ac requiem Apollonio Moloni, clarissimo tunc dicendi magistro, operam daret. Huc dum hibernis iam mensibus traiicit, circa Pharmacusam insulam à prædonibus captus est: mansitque apud eos, non sine summa indignatione, propè XL. dies, cum vno medico, & cubiculariis duobus. Nam comites, seruosque ceteros in initio statim ad expediẽdas pecunias, quibus redimeretur, dimiserat. Numeratis deinde L. talentis, expositus in littore non distulit, quin è vestigio classe deducta persequeretur abeuntes, ac redactos in potestatem, supplicio, quod illis sæpe minatus inter iocum fuerat, afficeret. Vastante regiones proximas Mithridate, ne desidere in discrimine sociorum videretur, ab Rhodo, quò pertenderat, transit in Asiam: auxiliisque contractis, & præfecto regis prouincia expulso, nutantes, ac dubias ciuitates retinuit in fide.

Tribunatus militum, & alia per eum gesta.

5 TRIBVNATV militum, qui primus Romam reuerso per suffragia populi honor obtigit, auctores restituendæ Tribunitiæ potestatis,

Digitized by Google

ſtatis, cuius vim Sulla diminuerat, enixiſſimè iuuit. Lucio etiam Cinnæ vxoris fratri, & qui cum eo ciuili diſcordia Lepidum ſecuti, poſt necem Cos. ad Sertorium confugerant, reditum in ciuitatem rogatione Plotia confecit, habuitque & ipſe ſuper ea re concionem.

Quæſtura, & alia geſta.

6 QVÆSTOR Iuliam amitam, vxoremque Corneliam, defunctas laudauit è more pro Roſtris: ſed in amitæ quidem laudatione, de eius, ac patris ſui vtraque origine ſic refert: Amitæ meæ Iuliæ maternum genus ab regibus ortum, paternum cum Dis immortalibus coniunctum eſt. Nam ab Anco Marcio ſunt Marcij Reges, quo nomine fuit mater: à Venere Iulij, cuius gentis familia eſt noſtra. Eſt ergo in genere & ſanctitas regum, qui plurimum inter homines pollent: & cærimonia Deorum, quorum ipſi in poteſtate ſunt reges. In Corneliæ autem locum Pompeiam duxit, Q. Pompeij filiam, L. Sullæ neptem: cum qua deinde diuortium fecit, adulteratam opinatus à P. Clodio: quem inter publicas cærimonias penetraſſe ad eam muliebri veſte, tam conſtans fama erat, vt Senatus quæſtionem de pollutis ſacris decreuerit.

Gemi-

Digitized by Google

Gemitus Cæsaris apud statuam Magni Alexandri, & somnium de matris concubitu.

7 QVÆSTORI vlterior Hispania obuenit: vbi cùm mandato Prætoris iure dicundo cōuentus circumiret, Gadeisque venisset, animaduersa apud Herculis templum Magni Alexandri imagine, ingemuit: & quasi pertæsus ignauiam suam, quòd nihil dùm à se memorabile actū esset in ætate, qua iam Alexander orbem terrarum subegisset, missionem continuò efflagitauit ad captandas quàm primum maiorum rerum occasiones. In vrbe etiam confusum eum somnio proximæ noctis (nam visus erat per quietem matri stuprum intulisse) coniectores ad amplissimam spem incitauerunt, arbitrium orbis terrarum portendi interpretantes: quando mater, quàm subiectam sibi vidisset, non alia esset, quàm terra, quæ omnium parens haberetur.

Gesta per eum in vrbe.

8 DECEDENS ergo ante tempus, colonias Latinas de petēda ciuitate agitantes adiit: & ad audendum aliquid cōcitasset, nisi Coss. conscriptas in Ciliciam legiones paulisper ob id ipsum retinuissent: nec eo secius maiora mox in vrbe molitus est.

Suspicio coniurationis initæ cum Crasso, & Sulla.

9 SIQVIDEM ante paucos dies, quàm Ædilitatem iniret, venit in suspicionem conspirasse

cum M. Crasso consulari, item P. Sulla, & P. Autronio, post designationem Consulatus, ambitus condemnatis, vt principio anni Senatum adorirentur: & trucidatis, quos placitum esset, Dictaturam Crassus inuaderet: ipse ab eo magister equitum diceretur, constitutaque ad arbitrium repub. Sullæ & Autronio Consulatus restitueretur. Meminerunt huius coniurationis Tanusius Geminus in historia, M. Bibulus in edictis, C. Curio pater in Orationibus. De hac significare videtur & Cicero in quadam ad Axium epistola, referens Cæsarem in Consulatu confirmasse regnum, de quo Aedilis cogitarat. Tanusius adiicit, Crassum pœnitentia, vel metu diem cædi destinatum non obiisse, & idcircò ne Cæsarem quidem signum, quod ab eo dari conuenerat, dedisse. Conuenisse autem Curio ait, vt togam de humero deiiceret. Idem Curio, sed & M. Actorius Naso, auctores sunt, conspirasse eum etiam cum Cn. Pisone adolescente: cui ob suspicionem vrbanæ coniurationis prouincia Hispania vltro extra ordinem data sit: pactumque, vt simul foris ille, ipse Romæ ad res nouas consurgerent, per Lambranos, & Transpadanos: destitutum vtriusque consilium morte Pisonis.

Aedilitas, & gesta in ea.

10 AEDILIS, præter comitium, ac forum, basilicasque, etiam Capitolium ornauit porticibus ad tempus exstructis: in quibus, abundante

dante rerum copia, pars apparatus exponeretur. Venationes autem, ludoſque & cum collega, & ſeparatim edidit. quo factum eſt, vt communium quoque impenſarum ſolus gratiam caperet, nec diſſimularet collega eius M. Bibulus euenisse ſibi, quod Polluci. Vt enim geminis fratribus ædes in foro conſtituta, tantum Caſtoris vocaretur: ita ſuam, Cæſariſque munificentiam, vnius Cæſaris dici. Adiecit inſuper Cæſar etiam gladiatoriũ munus: ſed aliquanto paucioribus, quàm deſtinauerat, paribus. Nam cùm multiplici vndique familia comparata inimicos exterruiſſet, cautum eſt de numero gladiatorum, quo ne maiorem cuiquam habere Romæ liceret.

Geſta per eum in vrbe.

11 CONCILIATO populi fauore, tentauit per partem Tribunorum, vt ſibi Aegyptus prouincia plebiſcito daretur: nactus extraordinarij Imperij occaſionem, quòd Alexandrini regem ſuum, ſocium, atque amicum à Senatu appellatum expulerant, reſque vulgò improbabatur. nec obtinuit, aduerſante optimatum factione: quorum auctoritatem, vt quibus poſſet modis, inuicem diminueret, trophæa C. Marij de Iugurtha, deque Cimbris, atque Teutonis, olim à Sulla diſiecta, reſtituit: atque in exercenda de ſicariis quæſtione, eos quoque ſicariorum numero habuit, qui proſcriptione ob relata ciuium Romanorum capita, pecunias ex ærario acceperant,

quamquam exceptos Corneliis legibus.

De eiusdem gestis.

12 SVBORNAVIT etiam, qui C. Rabirio perduellionis diem diceret: quo præcipuo adiutore, aliquot ante annos L. Saturnini seditiosum Tribunatum Senatus coërcuerat: ac sorte iudex in reum ductus, tam cupidè condemnauit, vt ad populũ prouocanti nihil æquè ac iudicis acerbitas profuerit.

Pontificatus maximus.

13 DEPOSITA prouinciæ spe, Pontificatum maximum petiit, non sine profusissima largitione. In qua reputans magnitudinem æris alieni, cùm mane ad comitia descenderet, prædixisse matri osculanti fertur, domum se nisi Pontificem non reuersurum. atque ita potentissimos duos competitores, multumque ætate, ac dignitate antecedentes superauit, vt plura ipse in eorum tribubus suffragia, quàm vterque in omnibus, tulerit.

Prætura, & gesta alia.

14 PRÆTOR creatus, detecta coniuratione Catilinæ, Senatuque vniuerso in socios facinoris vltimam statuente pœnam, solus municipatim diuidendos, custodiendosque publicatis bonis censuit. Quin & tantum metum iniecit asperiora suadentibus, identidem ostentans, quanta eos in posterum à plebe Romana maneret inuidia, vt D. Silanum Cos. designatum non piguerit sententiam suam, quia mutare turpe erat, interpretatione lenire,

velut

Digitized by Google

velut grauius atque ipse sensisset exceptam: obtinuissetque, adeo transductis ad se iam pluribus, & in his Ciceronis Consulis fratre, nisi labantem ordinem confirmasset M. Catonis oratio. Ac ne sic quidem impedire rem destitit, quoadusque manus equitum Romanorum, quæ armata præsidij causa circumstabat, immoderatiùs perseueranti necem comminata est: etiam strictos gladios vsque eò intentans, vt sedentem vnà proximi deseruerint, vix pauci complexu, togaque obiecta protexerint. Tunc planè deterritus non modò cessit, sed etiam in reliquum anni tempus Curia abstinuit.

Gesta in officio Præturæ.

15 PRIMO Præturæ die Q. Catulum de refectione Capitolij ad disquisitionem populi vocauit, rogatione promulgata, qua curationem eam in alium transferebat. Verùm impar optimatium conspirationi, quos, relicto statim nouorum Consulum officio, frequentes, obstinatosque ad resistendum concurrisse cernebat, hanc quidem actionem deposuit.

Priuatio à Prætura, & item restitutio.

16 CETERVM Cæc. Metello Trib. pleb. turbulentissimas leges aduersus collegarũ intercessionem ferenti, auctorẽ, propugnatoremq; se pertinacissimè præstitit: donec ambo administratione reip. decreto patrũ summouerentur. Ac nihilò minùs permanere in Magistratu, &

& ius dicere ausus, vt comperit paratos, qui vi, ac per arma prohiberēt, dimissis lictoribus, abiectáque prætexta, domum clàm refugit, pro conditione temporum quieturus. Multitudinem quoque biduo pòst sponte, & vltro confluentē, operámque sibi in asserēda dignitate tumultuosiùs pollicentem compescuit. Quod cùm prȩter opinionem euenisset, Senatus ob eumdem cœtum festinatò coactus, gratias ei per primores viros egit: accitúmque in Curiā, & amplissimis verbis collaudatum, in integrum restituit, inducto priore decreto.

Actio ob coniurationem Catilinæ.

17 RECIDIT rursus in discrimen aliud, inter socios Catilinæ nominatus, & apud Nouium Nigrum Quæstorem à L. Vettio indice, & in Senatu à Q. Curio, cui, quòd primus consilia coniuratorum detexerat, constituta erant publicè præmia. Curius è Catilina se cognouisse dicebat, Vettius etiam chirographum eius Catilinæ datum pollicebatur. Id verò Cæsar nullo modo tolerandum existimans, cùm implorato Ciceronis testimono, quædam se de coniuratione vltro ad eum detulisse docuisset, ne Curio præmia darentur, effecit. Vettium pignoribus captis, & direpta supellectile male multatum, ac pro Rostris in concione pænè discerptum, coniecit in carcerem. Eòdem Nouium Quæstorem, quòd compellari apud se maiorem potestatem passus esset.

Vlte-

Vlterior Hispania ei sorte data post Praturam.

18. Ex Prætura vlteriorem sortitus Hispaniam, retinentes creditores interuentu sponsorum remouit: ac neque more, neque iure, antequã prouinciæ ordinarẽtur, profectus est. Incertum, metúne iudicij, quod priuato parabatur; an quò maturiùs sociis implorantibus subueniret: pacataque prouincia, pari festinatione, non exspectato successore, ad triumphum simul, Consulatumque decessit. Sed cùm editis iam comitiis ratio eius haberi non posset, nisi priuatus introisset vrbem: & ambienti, vt legibus solueretur, multi contradicerent, coactus est triumphum, ne Consulatu excluderetur, dimittere.

Consulatus cum Bibulo.

19 Edvobvs Consulatus competitoribus, L. Luceio, M.que Bibulo, Luceium sibi adiunxit: pactus vt is, quoniam inferior gratia esset, pecuniaque polleret, nummos de suo communi nomine per centurias pronuntiaret. Qua cognita re, optimates, quos metus ceperat, nihil non ausurum eum in summo Magistratu, concordi & consentiente collega, auctores Bibulo fuerunt tantumdem pollicendi: ac plerique pecunias contulerunt, ne Catone quidem abnuente eam largitionem è rep. fieri. Igitur cum Bibulo Cõsul creatus est. Eamdẽ ob causam opera optimatibus data est, vt prouinciæ futuris Coss. minimi negotij,

id

id eſt, ſiluæ, calleſque decernerentur. Qua maximè iniuria inſtinctus, omnibus officiis Cn. Pompeium aſſectatus eſt, offenſum patribus, quòd Mithridate rege victo, cunctantius confirmarentur acta ſua: Pompeioque M. Craſſum reconciliauit, veterem inimicum ex Conſulatu, quem ſumma diſcordia ſimul geſſerant: ac ſocietatem cum vtroque iniit, ne quid ageretur in rep. quod diſplicuiſſet vlli è tribus.

Geſta per eum in Conſulatu.

20 INITO honore, primus omniũ inſtituit, vt tam Senatus quàm populi diurna acta conficerentur, & publicarentur. Antiquum etiam retulit morem, vt quo menſe faſces non haberet, accenſus ante eum iret, lictores ponè ſequerentur. Lege autem agraria promulgata, obnuntiantem collegam armis foro expulit. Ac poſtero die in Senatu conqueſtum, nec quoquam reperto, qui ſuper tali conſternatione referre, aut cenſere aliquid auderet, qualia multa ſæpe in leuioribus turbis decreta erant, in eam coëgit deſperationem, vt quoad poteſtate abiret, domo abditus nihil aliud quàm per edicta obnuntiaret. Vnus ex eo tempore omnia in rep. & ad arbitrium adminiſtrauit: vt nonnulli vrbanorũ, cùm quid per iocũ teſt[illegible]di gratia ſignarent, non Cæſare & Bibulo, ſed Iulio & Cæſare Coſs. actũ ſcriberent, bis eumdẽ præponentes nomine, atque cognomine, vtque vulgò mox ferrentur hi verſus,

Non

Non Bibulo quidquã nuper, ſed Cæſare factũ eſt:
Nam Bibulo fieri Conſule nil memini.

Campum Stellatem maioribus conſecratum, agrumque Campanum ad ſubſidia reip. vectigalem relictum, diuiſit extra ſortem, ac xx. millibus ciuium, quibus terni, pluréſve liberi eſſent. Publicanos remiſsionem petentes, tertia mercedum parte releuauit: ac ne in locatione nouorum vectigalium immoderatiùs licitarentur, propalam monuit. Cetera itèm quæ cuique libuiſſent, dilargitus eſt, contradicente nullo, ac, ſi conaretur quis, abſterrito. M. Catonem interpellantem extrahi Curia per lictorẽ, ducique in carcerem iuſsit. L. Lucullo liberiùs reſiſtenti tantum calumniarum metum iniecit, vt ad genua vltro ſibi accideret. Cicerone in iudicio quodam deplorante temporum ſtatum, P. Clodium inimicum eius fruſtra iam pridem à patribus ad plebem tranſire nitentem, eodem die, horaque nona traduxit. Poſtremò in vniuerſos diuerſæ factionis inductum præmiis, vt ſe de inferenda Pompeio nece ſollicitatum à quibuſdam profiteretur, productuſque pro Roſtris auctores ex compacto nominaret: ſed vno, atque altero fruſtra, nec ſine ſuſpicione fraudis nominatis, deſperans tam præcipitis conſilij euentum, intercepiſſe veneno indicem creditur.

Calpurniã ducit vxorẽ, & Iuliã ſuã Pomp. tradit.

21 Svb idem tempus Calpurniam L. Piſonis filiam, ſucceſſuri ſibi in Conſulatu, duxit vxorem:

vxorem: suamque Iuliam Cn. Pompeio collocauit, repudiato priore sponso Seruilio Cæpione, cuius vel præcipua opera paulò ante Bibulum impugnauerat. Ac post nouam affinitatem, Pompeium primùm rogare sententiam cœpit, cùm Crassum soleret: essetque consuetudo, vt quem ordinem interrogandi sententias Cos. Kalend. Ianuariis instituisset, cum toto anno conseruaret.

Imperium Galliarum ei concessum post Consulatum.

22 Socero igitur, generoque suffragantibus, ex omni prouinciarũ copia Gallias potissimùm elegit, cuius emolumẽto, & opportunitate idonea sit materia triumphorum: & initio quidem Galliam Cisalpinam, Illyrico adiecto, lege Vatinia accepit: mox per Senatum Comatam quoque: veritis patribus, ne si ipsi negassent, populus & hanc daret. Quo gaudio elatus non tẽperauit, quin paucos post dies frequenti Curia iactaret, inuitis, & gemẽtibus aduersariis adeptum se, quę concupisset: proinde ex eo insultaturum omnium capitibus: ac negante quodam per contumeliam, facilè hoc vlli feminæ fore, responderit, quasi alludens, in Assyria quoque regnasse Semiramim, magnamque Asiæ partem Amazonas tenuisse quondam.

Accusatio gestorum Consulatus eius.

23 Functus Consulatu, C. Memmio L. que Domitio Prætoribus, de superioris anni

actis

Digitized by Google

actis referentibus, cognitionem Senatui detulit: nec illo suscipiente, triduoque per irritas altercationes absumpto, in prouinciam abiit: & statim Quæstor eius in præiudiciũ aliquot criminibus arreptus est. Mox & ipse à L. Antistio Tribuno plebis postulatus, appellato demum collegio, obtinuit, cùm reip. causa abesset, reus ne fieret. Ad securitatem ergo posteri temporis, in magno negotio habuit, obligare semper annuos Magistratus, & è competitoribus, non alios adiuuare, aut ad honorem pati peruenire, quàm qui sibi pepigissent propugnaturos absentiam suam. cuius pacti non dubitauit à quibusdam iusiurãdum, atque etiam syngrapham exigere.

De Domitio minante Cæsari, & gestis per eum in Gallia.

24 SED cùm L. Domitius Consulatus candidatus palàm minaretur Cos. se effecturum, quod Prætor nequisset, ademptutũque ei exercitus: Crassum, Pompeiumque in vrbem prouinciæ suæ Lucam extractos compulit, vt detrudendi Domitij causa Consulatum alterum peterent: perfecitque vtrumque, & vt in quinquennium sibi Imperium propagaretur. Qua fiducia ad legiones, quas à rep. acceperat, alias publico, aliàs priuato sumptu addidit: vnam etiam ex Transalpinis conscriptam, vocabulo quoque Gallico (alauda enim appellabatur) quam disciplina, cultuque Romano institutam, & ornatam, posteà vniuersam ciuitate

Digitized by Google

tate donauit. Nec deinde vlla belli occasione, ne iniusti quidem, ac periculosi abstinuit, tam fœderatis, quàm infestis, ac feris gentibus vltro lacessitis: adeò vt Senatus quondam legatos ad explorandum statum Galliarum mittendos decreuerit, ac nonnulli dedendũ eum hostibus censuerint. Sed prosperè decedentibus rebus, & sæpius, & plurium quàm quisquam vmquam dierum supplicationes impetrauit.

Alia gesta per eum in Gallia.

25 GESSIT autem IX. annis, quibus in Imperio fuit, hæc ferè. Omnem Galliam, quæ à saltu Pyrenæo, Alpibusque, & monte Gebenna, fluminibus Rheno, & Rhodano continetur, patetque circuitu ad bis & tricies centum millia passuum, præter socias, ac bene meritas ciuitates, in prouinciæ formam redegit, eique in singulos annos stipendij nomen imposuit. Germanos, qui trans Rhenum incolunt, primus Romanorum ponte fabricato aggressus, maximis affecit cladibus. Aggressus & Britannos, ignotos anteà, superatisque pecunias, & obsides imperauit. Per tot successus ter, nec amplius, aduersum casum expertus: in Britannia, classe vi tempestatis propè absumpta: & in Gallia, ad Gergouiam legione fusa: & in Germanorum finibus, Titurio, & Aruncaleio legatis per insidias cæsis.

Mors

Mors matris, filiæ, & neptis, & alia per eũ gesta.

26 EODEM temporis spatio matrem primò, deinde filiã, nec multo post neptem amisit. Interimq́ue consternata P. Clodij cæde rep. cùm Senatus vnum cos. nominatimq́ue Cn. Pompeium fieri censuisset, egit cum Tribunis plebis collegã se Pompeio destinantibus, id potius ad populũ ferrent, vt absenti sibi, & quandocumque Imperij tempus expleri cœpisset, petitio secundi Consulatus daretur: ne ea causa maturius, & imperfecto adhuc bello decederet. Quod vt adeptus est, altiora iam meditans, & spei plenus, nullũ largitionis, aut officiorum in quemquam genus publicè, priuatimq́ue omisit. Forũ de manubiis inchoauit: cuius area super LLS. millies constitit. Munus populo, epulumq́ue pronuntiauit in filiæ memoriam, quod ante eum nemo fecit. Quorum vt quammaxima exspectatio esset, ea quæ ad epulũ pertinerent, quamuis macellariis oblocata, etiam domesticatim apparabat. Gladiatores notos, sicubi infestis spectatoribus dimicarent, vi rapiendos, reseruandosq́ue mandabat. Tirones neque in ludo, neque per lanistas, sed in domibus per equites Romanos, ac etiã per Senatores armorũ peritos erudiebat, precibus enitens, quod epistolis eius ostenditur, vt disciplinã singulorum susciperent, ipsiq́ue dictata exercentibus darent. Legionibus stipendiũ in perpetuum duplicauit. Frumentũ quoties copia esset, etiam sine modo, mensuraque

raque præbuit, ac singula interdũ mancipia, & prædia viritim dedit.

Affinitas cum Pompeio renouata, & alia gesta.

27 AD retinendam autem Pompeij necessitudinem ac voluntatem, Octauiam sororis suæ neptem, quæ C. Marcello nupta erat, conditione ei detulit, sibiq́ue filiam eius in matrimonium petiit, Fausto Sullæ destinatam. Omnibus verò circa eum, atque etiam parte magna Senatus, gratuito, aut leui fœnore obstrictis, ex reliquo quoque ordinũ genere vel inuitatos, vel sponte ad se commeantes, vberrimo congiario prosequebatur: libertos insuper, seruulosq́ue cuiusque, prout domino, patronóve gratus quis esset. Tum reorum aut obæratorũ, aut prodigæ iuuentutis subsidium vnicum, ac promptissimũ erat: nisi quos grauior criminum, vel inopiæ luxuriæve vis vrgeret, quàm vt subueniri posset à se. His planè palàm bello ciuili opus esse dicebat.

Amicitia regum, & prouinciarũ allecta per eum, cum decreto Senatus contra eum facto.

28 NEC minore studio reges, atque prouincias per terrarum orbem alliciebat, aliis captiuorum millia dono offerens, aliis citra Senatus, populiq́ue auctoritatem, quò vellent, & quoties vellent, auxilia submittens: superque Italiæ, Galliarumq́ue & Hispaniarum, Asiæ quoque & Græciæ potentissimas vrbes præcipuis operibus exornans: donec attonitis iam omnibus, & quorsum illa tenderent repu-

reputantibus, M. Claudius Marcellus Cos. edicto præfatus de summa se rep. acturum, retulit ad Senatum, vt ei succederetur ante tempus: quoniam bello confecto pax esset, ac dimitti deberet victor exercitus: & ne absentis ratio comitiis haberetur, quando nec plebiscito Pompeius posteà abrogasset. Acciderat autem, vt is legem de iure Magistratuum ferens, eo capite, quo à petitione honorum absentes submouebat, ne Cæsarem quidem exciperet per obliuionem: ac mox lege iam in æs incisa, & in ærarium condita, corrigeret errorem. Nec contentus Marcellus prouincias Cæsari & priuilegium eripere, retulit etiam vt colonis, quos rogatione Vatinia Nouumcomũ deduxisset, ciuitas adimeretur: quòd per ambitionẽ, & vltra præscriptum data esset.

Prouisio contra decretum Senatus.

29 COMMOTVS his Cæsar, ac iudicans, quod sæpe ex eo auditum ferunt, difficiliùs se principem ciuitatis à primo ordine in secundum, quàm ex secundo in nouissimum detrudi, summa ope restitit, partim per intercessores Tribunos, partim per Seruium Sulpitium alterum Consulem. Insequenti quoque anno, C. Marcello, qui fratri patrueli suo Marco in Consulatu successerat, eadem tẽtate, collegam eius Æmilium Paulum, C.que Curionem violentissimum Tribunorum ingenti mercede defensores parauit. Sed cùm obstinatiùs omnia agi videret, & designatos etiam

Coss.

Digitized by Google

Coss. è parte diuersa, Senatum litteris deprecatus est, ne sibi beneficium populi ademeretur: aut vt ceteri quoque Imperatores ab exercitibus discederent, confisus, vt putant, faciliùs se, simulatq; libuisset, veteranos conuocaturum, quàm Pompeium nouos milites. Cum aduersariis autem pepigit, vt dimissis octo legionibus, Transalpinaque Gallia, duæ sibi legiones, & Cisalpina prouincia, vel etiam vna legio cum Illyrico concederetur, quoad Cos. fieret.

Causa bellorum ciuilium.

30 Vervm neque Senatu interueniente, & aduersariis negantibus vllam se de rep. facturos pactionem, transiit in citeriorem Galliam: conuentibusque peractis, Rauennæ substitit, bello vindicaturus, si quid de Tribunis plebis intercedentibus pro se, grauius à Senatu constitutum esset. Et prætextum quidem illi ciuilium armorum hoc fuit. Causas autem alias fuisse opinantur. Cn. Pompeius ita dictitabat, quòd neque opera consummare quæ instituerat, neque populi exspectationẽ, quam de aduentu suo fecerat, priuatis opibus explere posset, turbare omnia, ac permiscere voluisse. Alij timuisse dicunt, ne eorum, quæ primo Consulatu aduersus auspicia legesque & intercessiones gessisset, rationẽ reddere cogeretur: cùm M. Cato identidem, nec sine iureiurando denuntiaret, delaturum se

nomen

Digitized by Google

nomen eius, simulac primum exercitum dimisisset: cumque vulgò fore prædicarent, vt si priuatus redisset, Milonis exemplo circumpositis armatis causam apud iudices diceret. Quod probabilius facit Asinius Pollio, Pharsalica acie cæsos, profligatosque aduersarios prospicientem, hæc eum ad verbum dixisse referens, Hæc voluerunt: tantis rebus gestis, C. Cæsar condemnatus essem, nisi ab exercitu auxilium petiissem. Quidam putant captum Imperij consuetudine, pensitatisque suis & inimicorum viribus, vsum occasione rapiendæ dominationis, quam ætate prima concupisset. Quod existimasse videbatur & Cicero, scribens de Officiis tertio libro, semper Cæsarem in ore habuisse,

Εἴπερ γὰρ ἀδικεῖν χρή, τυραννίδος πέρι
Κάλλιστον ἀδικεῖν, τ' ἄλλα δ' εὐσεβεῖν χρεών.

Euripidis versus, quos sic ipse conuertit.

Nam si violandum est ius, Imperij gratia
Violandum est: aliis rebus pietatem colas.

De progressu eius à Rauenna ad Rubiconem.

31 Cvm ergo sublatam Tribunorum intercessionem, ipsosque vrbe cessisse nuntiatum est, præmissis confestim clàm cohortibus, ne qua suspicio moueretur, & spectaculo publico per dissimulationem interfuit, & formam, qua ludum gladiatorium erat ædificaturus, considerauit, & ex consuetudine conuiuio se frequenti dedit. Dein post Solis occasum, mulis è proximo pistrino ad vehiculũ iunctis, occul-

tiſſimum iter modico comitatu ingreſſus eſt: & cùm luminibus exſtinctis deceſſiſſet via, diu errabundus, tandem ad lucem duce reperto, per anguſtiſſimos tramites pedibus euaſit: conſecutuſque cohortes ad Rubiconem flumen, qui prouinciæ eius finis erat, paullum conſtitit: ac reputans quantum moliretur, conuerſus ad proximos, Etiam nunc, inquit, regredi poſſumus: quòd ſi ponticulum tranſierimus, omnia armis agenda erunt.

Oſtentum factũ apud Rubiconẽ Cæſari dubitanti.

32 CVNCTANTI oſtentum tale factum eſt. Quidam eximia magnitudine & forma, in proximo ſedens repentè apparuit, arundine canens: ad quem audiendum, cùm præter paſtores, plurimi etiam ex ſtationibus milites concurriſſent, interque eos & æneatores, rapta ab vno tuba proſiluit ad flumen: & ingenti ſpiritu claſſicum exorſus pertendit ad alteram ripam. Tunc Cæſar, Eatur, inquit, quò Deorum oſtenta, & inimicorum iniquitas vocat. Iacta eſt alea, inquit.

Tranſitus Rubiconis, & eius concio.

33 ATQVE ita traiecto exercitu, adhibitis Tribunis pleb. qui pulſi ſuperuenerant, pro concione fidem militum flens, ac veſte à pectore diſciſſa inuocauit. Exiſtimatur etiam equeſtres cenſus pollicitus ſingulis: quod accidit opinione falſa. Nam cùm in alloquendo exhortandoque ſæpiùs digitum læuæ manus oſtentans, affirmaret ſe ad ſatisfaciendum om-

Digitized by Google

omnibus, per quos dignitatẽ suam defensurus esset, annulũ quoque æquo animo detractu-rum sibi: extrema concio, cui facilius erat videre concionantem, quàm audire, pro dicto accepit, quod visu suspicabatur: promissumq́ue ius annulorum cùm millibus c c c: fama distulit.

Aduentus in vrbem, & alia gesta.

34 ORDO & summa rerum, quas deinceps gessit, sic se habent. Picenum, Vmbriam, Etruriam occupauit: & L. Domitio, qui per tumultum successor ei nominatus, Corfinium præsidio tenebat, in deditionem redacto atque dimisso, secundum superum mare Brundisium tetendit, quò coss. Pompeiusq́ue confugerant, quàm primum transfretaturi. Hos frustra per omnes moras exitu prohibere conatus, Romam iter conuertit: appellatisq́ue de rep. patribus validissimas Pompeij copias, quæ sub tribus legatis M. Petreio, & L. Afranio, & M. Varrone in Hispania erant, inuasit, professus antè inter suos, ire se ad exercitum sine duce, & inde reuersurum ad ducem sine exercitu. Et quamquam obsidione Massiliæ, quæ sibi in itinere portas clauserat, summaq́ue frumentariæ rei penuria retardante, breui tamen omnia subegit.

Victoria contra Pompeium, Ptolemæum, & quosdam alios.

35 HINC vrbe repetita, in Macedoniam transgressus, Pompeium per quatuor pænè

menses maximis obsessum operibus, ad extremum Pharsalico prælio fudit: & fugientem Alexandriam persecutus, vt occisum deprehendit, cum Ptolemæo rege, à quo sibi quoque insidias tēdi videbat, bellum sanè difficillimū gessit: neque loco, neque tempore æquo, sed hieme anni, & intra mœnia copiosissimi ac solertissimi hostis, inops ipse rerum omnium, atque imparatus. Regnū Ægypti victor, Cleopatræ fratrique eius minori permisit: veritus prouinciam facere, ne quandoq; violentiorē Præsidem nacta, nouarum rerū materia esset. Ab Alexandria in Syriam, & inde Pontū transiit, vrgentibus de Pharnace nuntiis: quem Mithridatis Magni filium, ac tunc occasione temporum bellantem, iamq; multiplici successu præferocem, intra quintum, quàm adfuerat, diem, quatuor, quibus in conspectum venit, horis, vna profligauit acie: crebrò commemorans Pompeij felicitatem, cui præcipua militiæ laus de tam imbelli genere hostium contigisset. Dehinc Scipionem ac Iubam reliquias partium in Africa refouentes deuicit, Pompeij liberos in Hispania.

De cladibus eius, & legatorum suorum.

36 OMNIBVS ciuilibus bellis nullam cladē, nisi per legatos suos passus est: quorum C. Curio in Africa periit: C. Antonius in Illyrico in aduersariorum deuenit potestatem: P. Dolabella classem in eodem Illyrico, Cn. Domitius Caluinus in Ponto exercitum amiserunt. Ipse

pro-

prosperrimè semper, ac ne ancipiti quidem vmquam fortuna, præterquàm bis, dimicauit: semel ad Dyrrhachium, vbi pulsus, non instãte Pompeio, negauit eum vincere scire: iterùm in Hispania vltimo prælio, cùm desperatis rebus etiam de consciscenda nece cogitauit.

De triumphis eiusdem.

37 CONFECTIS bellis, quinquies triumphauit, post deuictum Scipionem quater eodem mense, sed interiectis diebus: & rursus semel post superatos Pompeij liberos. Primum & excellentissimum triumphum egit Gallicum, sequentem Alexandrinum, deinde Ponticum, huic proximum Africanum, nouissimum Hispaniensem, diuerso quemque apparatu, & instrumento. Gallici triumphi die Velabrum præteruehens pænè curru excussus est, axe defracto. Adscenditque Capitolium ad lumina, quadraginta elephantis dextra atque sinistra lychnuchos gestantibus. Pontico triumpho inter pompæ fercula trium verborũ prætulit titulũ, Veni, vidi, vici: non acta belli significãtem, sicut ceteris, sed celeriter cõfecti notam.

De præmiis veteranis, & liberalitate populo per eum exhibitis.

38 VETERANIS legionibus prædæ nomine in pedites singulos super bina LLS. quæ initio ciuilis tumultus numerauerat, quaterna: in equites vicena quaterna millia nũmûm dedit. Assignauit & agros, sed non cõtinuos, ne quis possessorum expelleretur. Populo, præter frumenti

Digitized by Google

menti denos modios, ac totidem olei libras; trecenos quoque nummos, quos pollicitus olim erat, viritim diuisit: & hoc amplius, centenos pro mora. Annuam etiam habitationem Romæ vsque ad bina millia nummûm, in Italia non vltra quingenos sestertios remisit. Adiecit epulum ac visceratione, & post Hispaniensem victoriam duo prandia. Nam cùm priùs parcè, neque pro liberalitate sua præbitum iudicaret, quinto pòst die aliud largissimum præbuit.

Varia spectacula per eum edita.

39 EDIDIT spectacula varij generis: munus gladiatorum: ludos etiam regionatim vrbe tota, & quidem per omnium linguarum histriones. Itē Circenses, athletas, naumachiam. Munere in foro depugnauit Furius Leptinus stirpe prætoria, & A. Calpenus Senator quondam, actorque causarum. Pyrrhicham saltauerunt Asiæ Bithyniæque principum liberi. Ludis Decius Laberius eques Romanus mimum suum egit: donatusque est quingentis sestertiis, & annulo aureo. Sessum in quatuordecim scena per orchestram transiit: Circensibus, spatio Circi ab vtraque parte producto, & in gyrum Euripo addito, quadrigas, bigasque, & equos desultorios agitauerunt nobilissimi iuuenes. Troiam lusit turma duplex, maiorum, minorumque puerorum. Venationes editæ per dies quinque: ac nouissimè pugna diuisa in duas acies, quingenis peditibus,

Digitized by Google

ditibus, elephantis vicenis, tricenis equitibus hinc & inde commissis. Nam quò laxiùs dimicaretur, sublatæ metæ, inque earum locum bina castra ex aduerso constituta erant. Athletæ, stadio ad tempus exstructo, in regione Martij campi certauerunt per triduum. Nauali prælio in morem cochleæ defosso lacu, biremes, ac triremes, quadriremesque, Tyriæ & Ægyptiæ classes, magno pugnatorum numero conflixerunt. Ad quæ omnia spectacula tantum vndique confluxit hominum, vt plerique aduenæ aut inter vicos, aut inter vias tabernaculis positis manerent: ac sæpè præ turba elisi, exanimatique sint plurimi, & in his duo Senatores.

Ordinatio anni, & fastorum dierum per eum facta.

40 CONVERSVS hinc ad ordinandum reip. statum, fastos correxit, iam pridem vitio Pontificum per intercalandi licentiam adeò turbatos, vt neque messium feriæ æstate, neque vindemiarum autumno competerent. Annumque ad cursum Solis accommodauit, vt CCCLXV. dierum esset: & intercalario mense sublato, vnus dies quarto quoque anno intercalaretur. Quo autem magis in posterum è Kalendis Ianuariis nobis temporum ratio cõgrueret, inter Nouemb. ac Decemb. mensem, interiecit duos alios: fuitq; is annus, quo hæc cõstituebantur, XV. mensium, cũ intercalario, qui ex cõsuetudine in eum annum inciderat.

 Sena-

Digitized by Google

Senatus ac officiorum supplementū & ordinati.

41 SENATVM suppleuit, patritios allegit Prætorum, Ædilium, Quæstorum, minorum etiam Magistratuum numerum ampliauit nudatos opere censorio, aut sententia iudicum de ambitu condemnatos restituit. Comitia cum populo partitus est, vt exceptis Consulatus competitoribus, de cetero numero candidatorum, pro parte dimidia, quos populus vellet, pronuntiarentur: pro parte altera, quos ipse dedisset. Et edebat per libellos circū tribus missos scriptura breui: Cæsar dictator illi tribui: Commendo vobis illum, & illum, vt vestro suffragio suam dignitatem teneant. Admisit ad honores & proscriptorum liberos. Iudicia ad duo genera iudicum redegit, equestris ordinis, ac Senatorij: Tribunos ærarios, quod erat tertium, sustulit. Recensum populi, nec more, nec loco solito, sed vicatim per dominos insularum egit: atque ex viginti, trecentísque millibus accipientium frumentū è publico, ad centum quinquaginta retraxit. Ac ne qui noui cœtus recensionis causa moueri quandoque possent, instituit, quotannis in demortuorum locum ex his, qui recensiti non essent, subsortitio à Prætore fieret.

De sanctionibus per eum editis.

42 OCTOGINTA autem ciuium millibus in transmarinas colonias distributis, vt exhaustæ quoque vrbis frequentia suppeteret, sanxit: Ne quis ciuis maior annis viginti, minórve

decem,

decem, qui ſacramento non teneretur, plus triennio continuo Italia abeſſet: neu quis Senatoris filius, niſi contubernalis, aut comes Magiſtratus, peregrè proficiſceretur; néve hi, qui pecuariam facerẽt, minus tertia parte puberum ingenuorum inter paſtores haberent. Omnéſque medicinam Romæ profeſſos, & liberalium artium doctores, quò libentiùs & ipſi vrbem incolerent, & ceteri appeterent, ciuitate donauit. De pecuniis mutuis, diſiecta nouarum tabularum exſpectatione, quæ crebrò mouebatur, decreuit tandem, vt debitores creditoribus ſatisfacerent, per æſtimationem poſſeſsionum, quanti quaſque ante ciuile bellum comparaſſent, deducto ſummæ æris alieni, ſi quid vſuræ nomine numeratum, aut perſcriptum fuiſſet: qua conditione quarta pars ferè crediti deperibat. Cuncta collegia, præter antiquitùs conſtituta, detraxit. Pœnas facinorum auxit: & cùm locupletes eò faciliùs ſcelere ſe obligarẽt, quòd integris patrimoniis exſulabant, parricidas, vt Cicero ſcribit, bonis omnibus, reliquos dimidia parte multauit.

Labores eius in iure dicẽdo, & leges per eum editæ.

43 Ivs laborioſiſsimè ac ſeueriſsimè dixit. Repetundarum conuictos etiam ordine Senatorio mouit. Diremit nuptias Prætorij viri, qui digreſſam à marito poſt biduum ſtatim duxerat, quamuis ſine probri ſuſpicione. Peregrinarum mercium portoria inſtituit. Lecticarum vſum, item conchyliatæ veſtis, & mar-

garitarum, nisi certis personis & ætatibus, perque certos dies, ademit. Legem præcipuè sumptuariam exercuit, dispositis circa macellum custodibus, qui obsonia contra vetitum retinerent, deportarentque ad se, submissis nonnumquam lictoribus atque militibus qui si quà custodes fefellissent, iam apposita è triclinio auferrent.

Festinatio in ornanda vrbe, & Imperio ampliando.

44 NAM de ornanda instruendaque vrbe, item de tuendo ampliandoque Imperio, plura ac maiora in dies destinabat. In primis Martis templum, quantum nusquam esset, exstruere, repleto, & complanato lacu, in quo naumachiæ spectaculum ediderat, theatrumque summæ magnitudinis Tarpeio monti accubans. Ius ciuile ad certum modum redigere, atque ex immensa diffusaque legum copia, optima quæque & necessaria in paucissimos conferre libros. Bibliothecas Græcas & Latinas, quas maximas posset, publicare, data M. Varroni cura comparandarum ac dirigendarum. Siccare Pontinas paludes: emittere Fucinum lacum: viam munire, à mari supero per Apennini dorsum ad Tiberim vsque: perfodere Isthmum: Dacos, qui se in Pontum & Thraciam effuderant, coërcere: mox Parthis inferre bellum per Armeniam minorem, nec nisi antè expertos aggredi prælio. Talia agentem atque meditantem mors præuenit: de qua prius

priùs quàm dicam, ea, quæ ad formam & habitum, & cultum & mores, nec minus quæ ad ciuilia & bellica eius studia pertineant, non alienum erit summatim exponere.

Statura, & cultus corporis.

45 FVISSE traditur excelsa statura, colore candido, teretibus membris, ore paulò pleniore, nigris vegetisque oculis, valetudine prospera: nisi quòd tempore extremo repentè animo linqui, atque etiam per somnium exterreri solebat. Comitiali quoq; morbo bis inter res gerēdas correptus est. Circa corporis curam morosior, vt non solùm tonderetur diligenter, ac raderetur, sed velleretur etiam: vt quidam exprobrauerunt. Caluitij verò deformitatem iniquissimè ferre, obtrectatorum sæpè iocis obnoxiam expertus: ideoque & deficientem capillum reuocare à vertice assueuerat: & ex omnibus decretis sibi à Senatu populoque honoribus, non aliud aut recepit aut vsurpauit libentiùs, quàm ius laureæ coronæ perpetuò gestandæ. Etiam cultu notabilem ferunt. vsum enim lato clauo ad manus fimbriato, nec vt vnquam aliter quàm super eum cingeretur, & quidem fluxiore cinctura. Vnde emanasse Sullæ dictum constat, optimates sæpiùs admonentis, vt malè præcinctum puerum cauerent.

Habitatio, & structura villarum Cæsaris.

46 HABITAVIT primò in Sabura modicis

dicis ædibus: post autem Pontificatum maximum, in sacra via domo publica. Munditiarum, lautitiarumque studiosissimum multi prodiderunt. Villam in Nemorensi à fundamentis inchoatam, magnoque sumptu absolutam, quia non tota ad animum ei responderat, totam diruisse, quamquam tenuem adhuc & obæratum: in expeditionibus tessellata, & sectilia pauimenta circumtulisse.

De cupiditate gemmarum, margaritarum, & signorum operis antiqui eius.

47 BRITANNIAM petisse spe margaritarum, quarum amplitudinem conferentem, interdum sua manu exegisse pondus. Gemmas, toreumata, signa, tabulas operis antiqui semper animosissimè comparasse: seruitia recentiora politioraque immenso pretio, & cuius ipsum etiam puderet, sic vt rationibus vetaret inferri.

De conuiuiis & domestica disciplina suorum.

48 CONVIVATVM asiduè per prouincias duobus tricliniis: vno quo sagati palliatíve, altero quo togati cum illustrioribus prouinciarum discumberent. Domesticam disciplinam in paruis ac maioribus rebus diligenter adeò, seuereq; rexit, vt pistorem, alium quàm sibi panem conuiuis subiicientem, compedibus vinxerit: libertum gratissimum, ob adulteratam equitis Romani vxorem, quamuis nullo querente, capitali pœna affecerit.

De

Digitized by Google

De pudicitia eius prostrata apud Nicomedem regem.

49 PVDICITIÆ eius famam, nihil quidem præter Nicomedis contubernium læsit, graui tamen & perenni opprobrio, & ad omnium conuitia exposito. Omitto Calui Licinij notissimos versus.

Bithynia quidquid, & pædicator Cæsaris
Vmquam habuit.

Prætereo actiones Dolabellæ, & Curionis patris: in quibus eum Dolabella pellicem reginæ, spondam interiorem regiæ lecticæ, ac Curio stabulum Nicomedis, & Bithynicum fornicem dicunt. Missa etiam facio edicta Bibuli, quibus proscripsit collegam suum, Bithynicam reginam: eique regem antea fuisse cordi, nunc esse regnum. Quo tempore, vt M. Brutus refert, Octauius etiam quidam, valetudine mentis liberius dicax, conuentu maximo, cùm Pompeium regem appellasset, ipsum reginã salutauit. Sed C. Memmius etiam ad cyathum & vinum Nicomedi stetisse obiecit, cum reliquis exoletis, pleno conuiuio accubantibus nonnullis vrbicis negotiatoribus, quorum refert nomina. Cicero verò non contentus in quibusdam epistolis scripsisse, à satellitibus eum in cubiculũ regium eductũ, in aureo lecto, veste purpurea decubuisse, floremque ætatis à Venere orti, in Bithynia contaminatum. quondam etiam in Senatu defendenti Nysæ causam, filiæ Nicomedis,

beneficiaque regis in se commemoranti, Remoue, inquit, istæc, oro: quando notum est, & quid ille tibi, & quid illi tu dederis. Gallico deniq; triumpho milites eius inter cetera carmina, qualia currum prosequentes ioculariter canunt, etiam vulgatissimum illud pronuntiauerunt:

Gallias Cæsar subegit, Nicomedes Cæsarem.
Ecce Cæsar nunc triumphat, qui subegit Gallias:
Nicomedes non triumphat, qui subegit Cæsarem.

Luxuria & libido.

50 PRONVM & sumptuosum in libidines fuisse constans opinio est, plurimasque & illustres feminas corrupisse, in quibus Postumiam Seruij Sulpitij, Lolliam Auli Gabinij, Tertullam M. Crassi, etiam Cn. Pompeij Muciam. Nam certè Pompeio, & à Curionibus patre & filio, & à multis exprobratum est, quòd cuius causa post tres liberos exegisset vxorem, & quem gemens Ægisthum appellare consuesset, eius posteà filiam potentiæ cupiditate in matrimonium recepisset. Sed ante alias dilexit M. Bruti matrem Seruiliam: cui & proximo suo Consulatu sexagies LLS. margaritam mercatus est: & bello ciuili super alias donationes, amplissima prædia ex auctionibus hastæ minimo addixit. Cùm quidem plerisq; vilitatem mirantibus, facetissimè Cicero, Quò melius, inquit, emptum sciatis,

Ter-

Tertia deducta est: existimabatur enim Seruilia, etiam filiam suam Tertiam Cæsari conciliare.

Luxuria in prouinciales matronas.

51 Ne prouincialibus quidem matrimoniis abstinuisse, vel hoc disticho apparet, iactato æquè à militibus per Gallicum triumphum:

Vrbani seruate vxores, mœchum caluum adducimus.

Auro in Gallia stuprum emisti: hîc sumpsisti mutuum.

Luxuria in varias reginas.

52 Dilexit & reginas, inter quas Eunoen Mauram, Bogudis vxorem: cui maritoque eius plurima & immensa tribuit, vt Naso scripsit: sed maximè Cleopatram, cum qua & conuiuia in primam lucem sæpè protraxit, & eadem naue thalamego pænè Æthiopia tenus Ægyptum penetrauit, nisi exercitus sequi recusasset. Quam denique accitam in vrbem, non nisi maximis honoribus, præmiisque auctam remisit, filiumque natum appellare nomine suo passus est. Quem quidem nonnulli Græcorum similem quoque Cæsaris & forma, & incessu tradiderunt. M. Antonius agnitum etiam ab eo, Senatui affirmauit: quæ scire C. Matium, & C. Oppium, reliquosque Cæsaris amicos: quorũ C. Oppius, quasi planè defensione ac patrocinio res egeret, librum edidit, non esse Cæsaris filium, quem Cleopatra dicat. Heluius Cinna Trib. pleb. plerisque con-

confessus est, habuisse se scriptam paratamque legem, quam Cæsar ferre iussisset, cùm ipse abesset, vti vxores liberorum quærendorum causa, quas & quot ducere vellent, liceret. Ac ne cui dubium omnino sit, & impudicitiæ eum, & adulteriorum flagrasse infamia, Curio pater quadam eum oratione, omnium mulierum virum, & omnium virorum mulierem appellat.

De parsimonia eius in cibo & potu.

53 VINI parcissimum, ne inimici quidem negauerunt. Verbum M. Catonis est: Vnum ex omnibus Cæsarem, ad euertendam remp. sobrium accessisse. Nam circa victum C. Oppius adeò indifferentem docet, vt quondam ab hospite conditum oleum, pro viridi appositum, aspernantibus ceteris, solum etiam largiùs dicat appetisse, ne hospitem aut negligentiæ, aut rusticitatis videretur arguere.

De rapacitate eius.

54 ABSTINENTIAM neque in Imperiis, neque in Magistratibus præstitit. Vt enim quidam monumentis suis testati sunt, in Hispania à Proconsule, & à sociis pecunias accepit, emendicatas in auxilium æris alieni: & Lusitanorũ quædam oppida, quamquam nec imperata detrectarent, & aduenienti portas patefacerent, diripuit hostiliter. In Gallia fana, templaque Deûm donis referta expilauit, vrbes diruit, sæpius ob prædam, quàm ob delictum: vnde factum, vt auro abundaret, ternisque

nisque millibus nummûm in libras promercale, per Italiam prouinciasque diuenderet. In primo Consulatu tria millia pondo auri furatus è Capitolio, tantumdem inaurati æris reposuit. Societates ac regna pretio dedit: vt qui vni Ptolemæo propè sex millia talentorum suo Pompeiique nomine abstulerit. Postea verò euidentissimis rapinis ac sacrilegiis, & onera bellorum ciuilium, & triumphorum ac munerum sustinuit impendia.

De eloquentia, & arte oratoria.

55 ELOQVENTIA militari, qua re aut æquauit præstantissimorum gloriam, aut excessit, post accusationem Dolabellæ, haud dubiè principibus patronis annumeratus est. Certè Cicero ad Brutum oratores enumerans, negat se videre cui Cæsar debeat cedere: aitq; eum elegantem, splendidam quoque, ac etiam magnificam, ac generosam quodam modo rationem dicendi tenere. Et ad Cornelium Nepotem de eodem ita scripsit: Quid? oratorum quem huic antepones eorum, qui nihil aliud egerunt? Quis sententiis aut acutior, aut crebrior? Quis verbis aut ornatior, aut elegantior? Genus eloquentiæ dumtaxat adolescens adhuc Strabonis Cæsaris secutus videtur: cuius etiam ex oratione, quæ inscribitur pro Sardis, ad verbum nonnulla transtulit in Diuinationem suam. Pronuntiasse autem dicitur voce acuta, ardenti motu gestuque, non sine venustate. Orationes aliquas reliquit,

quit, inter quas temerè quædam feruntur: pro Q. Metello, quam non immeritò Augustus existimat magis ab actuariis exceptam, malè subsequentibus verba dicentis, quàm ab ipso editam. Nam in quibusdam exemplaribus inuenio, ne inscriptam quidem pro Metello, sed quam scripsit Metello, cùm ex persona Cæsaris sermo sit, Metellum, séque aduersus communium obtrectatorum criminationes purgantis. Apud milites quoq; in Hispania, idem Augustus orationem esse vix ipsius putat, quę tamen duplex fertur: vna quasi priore habita prælio: altera posteriore, quo Asinius Pollio ne tempus quidem cõcionandi habuisse eum dicit, subita hostium incursione.

Libri, commentaria, & epistolæ per eum editæ.

56 RELIQVIT & rerum suarum commentarios, Gallici ciuilísque belli Pompeiani. Nam Alexandrini, Africíque & Hispaniensis, incertus auctor est. Alij enim Oppium putant, alij Hirtium: qui etiam Gallici belli nouissimum, imperfectumque librum suppleuerit. De commentariis Cæsaris Cicero in eodem libro sic refert: Commentarios scripsit valde quidem probandos: nudi sunt, recti, & venusti, omni ornatu orationis, tamquam veste detracta: sed dum voluit alios habere, paratam vnde sumerent, qui vellent scribere historiam, ineptis gratum fortasse fecit, qui illa volunt calamistris inurere, sanos quidem homines à scribendo deterruit. De eisdem

dem commentariis Hirtius ita prædicat: Adeò probantur omnium iudicio, vt præerepta, non præbita facultas scriptoribus videatur. Cuius tamen rei maior nostra, quàm reliquorum est admiratio. Ceteri enim quàm bene atque emendatè, nos etiam quàm facilè atque celeriter eos perscripserit, scimus. Pollio Asinius parum diligenter, parumque integra veritate compositos putat: cùm Cæsar pleraque, & quæ per alios erant gesta, temerè crediderit: & quæ per se vel consulto, vel etiam memoria lapsus, perperam ediderit: existimatque rescripturum, & correcturum fuisse. Reliquit & de Analogia libros duos, & Anticatones totidem, ac præterea poëma quod inscribitur Iter. Quorum librorum primos in transitu Alpium, cùm ex citeriore Gallia, conuentibus peractis, ad exercitum rediret, sequentes sub tempus Mundensis prælij fecit: nouissimum dum ab vrbe in Hispaniam vlteriorem IIII. & XX. die peruenit. Epistolæ quoque eius ad Senatum exstant, quas primùm videtur ad paginas & formam memorialis libelli conuertisse, cùm antea coss. & duces non nisi transuersa charta scriptas mitterent. Exstant & ad Ciceronem, item ad familiares domesticis de rebus: in quibus si qua occultius perferenda erant, per notas scripsit, id est, sic structo litterarum ordine, vt nullum verbum effici posset: quæ si quis inuestigare
&

& persequi vellet, quartam elementorum litteram, id est, d pro a, & perinde reliquas commutet. Feruntur & à puero, & ab adolescentulo quædã scripta: vt, Laudes Herculis, Tragœdia Oedipi, item Dicta collectanea. quos omnes libellos vetuit Augustus publicari in epistola, quam breuem admodum, ac simplicem ad Pompeium Macrum, cui ordinandas bibliothecas delegauerat, misit.

De peritia & labore eius in armis.

57 ARMORVM & equitandi peritissimus, laboris vltra fidem patiens erat: in agmine nonnumquam equo, sæpius pedibus anteibat, capite detecto, seu Sol, seu imber esset. Longissimas vias incredibili celeritate confecit, expeditus meritoria rheda centena passuum millia in singulos dies, si flumina morarentur, nando traiiciens, vel innixus inflatis vtribus, vt persæpe nuntios de se præuenerit.

De cautela & audacia eius in expeditionibus.

58 IN obeundis expeditionibus, dubium cautiórne, an audentior. Exercitum neque per insidiosa itinera duxit vmquam, nisi perspeculatus locorum situs: neque in Britanniam transuexit, nisi antè per se portus, & nauigationem, & accessum ad insulam explorasset. At idem obsessione castrorum in Germania nuntiata, per stationes hostium Gallico habitu penetrauit ad suos. A Brundisio Dyrrhachium inter oppositas classes hieme transmisit. Cessantibusque copiis, quas subsequi iusserat,

ſerat, cùm ad accerſendas fruſtrà ſæpe miſiſſet, nouiſſimè ipſe clàm noctu paruulum nauigium ſolus obuoluto capite conſcendit: neque aut quis eſſet antè detexit, aut gubernatorem cedere aduerſæ tempeſtati paſſus eſt, quàm pænè obrutus fluctibus.

De deſpectu prodigiorum eidem occurrentium.

59 Ne religione quidem vlla à quoquam incepto abſterritus vmquam, vel retardatus eſt. Cùm immolanti aufugiſſet hoſtia, profectionem aduerſus Scipionem & Iubam non diſtulit. Prolapſus etiam in egreſſu nauis, verſo ad melius omine, Teneo te, inquit, Africa. Ad eludendas autem vaticinationes, quibus felix & inuictum in ea prouincia fataliter Scipionum nomen ferebatur, deſpectiſſimum quemdam ex Corneliorum genere, cui ad opprobrium vitæ Saluitoni cognomen erat, ſecum in caſtris habuit.

De præliorum aſſumptione locis & temporibus inopinatis, etiam apud ſuos.

60 Prælia non tantũ deſtinatò, ſed ex occaſione ſumebat: ac ſæpè ab itinere ſtatim, interdum ſpurciſſimis tempeſtatibus, cùm minimè quis moturum putaret: nec niſi tempore extremo ad dimicandum cunctantior factus eſt. Quò ſæpius viciſſet, hoc minus experiendos caſus opinans: nihilque ſe tantum acquiſiturũ victoria, quãtum auferre calamitas poſſet. Nullum vmquam hoſtem fudit, quem non caſtris quoque exueret: ita nullum ſpatium

tium perterritis dabat. Ancipiti prælio equos dimittebat, & in primis suum, quò maior permanendi necessitas imponeretur, auxilio fugę erepto.

De equo Cæsaris insigni cũ pedib⁹ propè humanis.

61 VTEBATVR autem equo insigni, pedibus propè humanis, & in modum digitorum vngulis fissis: quem natum apud se, cùm aruspices Imperium orbis terræ significare domino pronuntiassent, magna cura aluit: nec patientem sessoris alterius, primus adscendit: cuius etiam instar pro æde Veneris genitricis posteà dedicauit.

Virtus in acie inclinata reparanda.

62 INCLINATAM aciẽ solus sæpe restituit, obsistens fugientibus, retinensque singulos, & contortis faucibus conuertens in hostem: & quidem adeò plerumque trepidos, vt aquilifer moranti cuspide sit comminatus, alius in manu detinentis reliquerit signum.

Constantia & seueritas contra Cassium.

63 NON minora illa constantiæ eius, imò maiora etiam indicia fuerunt. Post aciẽ Pharsalicam, cùm præmissis in Asiam copiis, per angustias Hellesponti vectoria nauicula traiiceret, L. Cassium partis aduersæ cum decem rostratis nauibus obuium sibi, neque refugit: & cominus tẽdens, vltro ad deditionem hortatus, supplicem ad se recepit.

Mira euasio Cæsaris nando.

64 ALEXANDRIÆ circa oppugnationẽ pontis,

tis, eruptione hostium subita compulsus in scapham, pluribus eôdem præcipitantibus, cũ desilisset in mare, nando per cc. passus euasit ad proximam nauem, elata læua, ne libelli, quos tenebat, madefierent; paludamentum mordicus trahens, ne spolio potiretur hostis.

Probatio, & disciplina in milites.

65 MILITEM neque à moribus, neq; à fortuna probabat, sed tantũ à viribus: tractabatq; pari seueritate atque indulgentia. Non enim vbique ac semper, sed cùm hostis in proximo esset, coërcebat: tum maximè exactor grauissimus disciplinæ, vt neque itineris, neq; prælij tempus denuntiaret: sed paratum, & intentum momentis omnibus, quò vellet, subitò educeret. Quod etiam sine causa plerumque faciebat, præcipuè pluuiis, & festis diebus. Ac subinde obseruandum se admonens, repentè interdiu vel nocte subtrahebat: augebatque iter, vt serius subsequentes defatigaret.

De eodem.

66 FAMA verò hostiliũ copiarum perterritos non negãdo, minuendóve, sed insuper amplificando, ementiendoq; confirmabat. Itaq; cũ expectatio aduẽtus Iubæ terribilis esset, conuocatis ad cõcionẽ militibus, Scitote, inquit, paucissimis his diebus regẽ affuturum cum x. legionibus, equitũ xxx. leuis armaturæ c. millibus, elephãtis ccc. Proinde desinant quidam quærere vltra, aut opinari, mihiq; qui cõpertũ habeo, credãt: aut quidẽ vetustissima naue im-

impositos, quocumque vento, in quascumque terras iubebo auehi.

De coërcitione, & cultu militum eius.

67 DELICTA neque obseruabat omnia, neque pro modo exsequebatur: sed desertorum ac seditiosorum & inquisitor & punitor acerrimus, conniuebat in ceteris. Ac nonnumquam post magnam pugnam atque victoriam, remisso officiorum munere, licentiam omnem passim lasciuiendi permittebat: iactare solitus, milites suos etiam vnguentatos bene pugnare posse: nec milites eos pro concione, sed blandiori nomine commilitiones appellabat: habebatque tam cultos, vt argento & auro politis armis ornaret, simul & ad speciem, & quò tenaciores eorum in prælio essent metu damni. Diligebat quoque vsqueadeò, vt audita clade Tituriana, barbam, capillumque summiserit, nec ante dempserit, quàm vindicasset. Quibus rebus & deuotissimos sibi, & fortissimos reddidit.

De eodem.

68 INGRESSO ciuile bellũ, Centuriones cuiusque legionis singulos equites è viatico suo obtulerunt: & vniuersi milites gratuitam, & sine frumento, stipendioque operam, cùm tenuiorum tutelam locupletiores in se contulissent. Neque in tam diuturno spatio quisquam omnino desciuit: plerique capti concessam sibi sub conditione vitam, si militare aduersus eum vellent, recusarunt. Famem, &

ceteras

ceteras necessitates, non cùm obsiderentur modò, sed etiam si alios ipsi obsiderent, tantopere tolerabant, vt Dyrrhachina munitione Pompeius, viso genere panis ex herba, quo sustinebantur, cum feris sibi rem esse dixerit: amouerique ocyus, nec cuiquam ostendi iusserit; ne patientia & pertinacia hostis, animi suorum frangerentur. Quanta fortitudine dimicauerint, testimonio est, quòd aduerso semel apud Dyrrhachium prælio, pœnam in se vltro depoposcerunt: vt consolandos eos magis Imperator, quàm puniendos habuerit. Ceteris præliis innumeras aduersariorum copias multis partibus ipsi pauciores facilè superauerunt. Denique vna sextæ legionis cohors præposita castello, quatuor Pompeij legiones per aliquot horas sustinuit, pænè omnis confixa multitudine hostilium sagittarum, quarum centum ac triginta millia intra vallum reperta sunt. Nec mirum, si quis singulorum facta respiciat, vel Cassij Scæuæ centurionis, vel C. Acilij militis, ne de pluribus referã. Scæua excusso oculo, trãsfixus femore & humero, centum & viginti ictibus scuto perforato, custodiam portæ commissi castelli retinuit. Acilius nauali ad Massiliam prælio, iniecta in puppem hostium dextra, & abscissa, memorabile illud apud Græcos Cynegiri exemplum imitatus, transiliuit in nauem, vmbone obuios agens.

Digitized by Google

Labor contra seditionem militarem.

69 SEDITIONEM per x. annos Gallicis bellis nullam omnino mouerunt, ciuilibus aliquas: sed vt celeriter ad officium redierint, nec tam indulgentia ducis, quàm auctoritate. Non enim cessit vmquam tumultuantibus, atque etiam obuiam semper iit: & nonam quidem legionem apud Placentiam, quamquam adhuc in armis Pompeius esset, totam cum ignominia missam fecit: ægreque post multas & supplices preces, nec nisi exacta de sontibus pœna, restituit.

Facilis reconciliatio militum iratorum.

70 DECVMANOS autem Romæ cum ingentibus minis, summoque etiam vrbis periculo missionem & præmia flagitantes, ardente tunc in Africa bello, neque adire cunctatus est, quamquam deterrentibus amicis, neque dimittere: sed vna voce, qua Quirites eos pro militibus appellarat, tam facilè circumegit & flexit, vt ei milites esse cõfestim responderint. & quãuis recusantem vltrò in Africã sint secuti: ac sic quoq; seditiosissimum quemque & prædæ, & agri destinati tertia parte multauit.

Fides, & studium erga clientes.

71 STVDIVM, & fides erga clientes, ne iuueni quidem defuerunt. Masintham nobilem iuuenem, cùm aduersus Hiempsalem regẽ tam enixè defendisset, vt Iubæ regis filio in altercatione barbam inuaserit, stipendiariũ quoq; pronuntiatum, & abstrahentibus statim eripuit,

Digitized by Google

puit, occultauitque apud se diu: & mox ex Prætura proficiscens in Hispaniam, inter officia statim prosequentium, fascesque lictorum, lectica sua auexit.

Cultus, & dilectio amicorum.

72 AMICOS tanta semper facilitate, indulgẽtiaq; tractauit, vt C. Oppio comitãti se per siluestre iter, correptoq; subita valetudine, & in diuersorio loco, quod vnũ erat, cesserit, & ipse humi, ac sub diuo cubuerit. Iam autem rerum potens, quosdam etiam infimi generis ad amplissimos honores prouexit. Cùm ob id culparetur, professus est palàm, si grassatorum, & sicariorum ope in tuenda sua dignitate vsus esset, talibus quoque se parem gratiã relaturum.

Odiorum facilis remissio.

73 SIMVLTATES contra nullos tam graues excepit vmquam, vt non occasione oblata libens deponeret. C. Memmij, cuius asperrimis orationibus, non minore acerbitate rescripserat, etiam suffragator mox in petitione Consulatus fuit. C. Caluo post famosa epigrammata de reconciliatione per amicos agẽti, vltrò ac prior scripsit. Valeriũ Catullum, à quo sibi versiculis de Mamurra perpetua stigmata imposita non dissimulauerat, satisfacientem eadem die adhibuit cœnæ; hospitioque patris eius, sicut consueuerat, vti perseuerauit.

Lenitas, & mansuetudo in vlciscendo iniurias illatas.

74 SED & in vlciscendo natura lenissimus:

piratas, à quibus captus est, cùm in deditionẽ redegisset, quoniam suffixurum se cruci antè iurauerat, iugulari priùs iussit, deinde suffigi. Cornelio Phagitæ, cuius quondam nocturnas insidias æger, ac latens, ne perduceretur ad Sullam, vix præmio dato euaserat, numquam nocere sustinuit. Philemonem à manu seruũ, qui necem suam per venenum inimicis promiserat, non grauius, quàm simplici morte, puniit. In P. Clodium Pompeiæ vxoris suæ adulterum, atque eadem de causa pollutarum cęrimoniarum reum, testis citatus, negauit se quidquam comperisse: quamuis & mater Aurelia, & soror Iulia, apud eosdem iudices, omnia ex fide retulissent. Interrogatusque, cur igitur repudiasset vxorem? Quoniam, inquit, meos tam suspicione, quàm crimine, iudico carere oportere.

Moderatio, & clementia.

75 MODERATIONEM verò, clemẽtiamque tum in administratione, tum in victoria belli ciuilis admirabilem exhibuit. Denuntiante Pompeio, pro hostibus se habiturum, qui reip. defuissent: ipse medios, & neutrius partis, suorum sibi numero futuros pronuntiauit. Quibus autem ex commendatione Pompeij ordines dederat, potestatẽ transeundi ad eum omnibus fecit. Motis apud Ilerdam deditionis conditionibus, cùm assiduo inter vtrasque partes vsu atque commercio, Afranius ac Petreius deprehensos intra castra Iu-

lianos

lianos subita pœnitentia interfecissent, admissam in se perfidiam non sustinuit imitari. Acie Pharsalica proclamauit, vt ciuibus parceretur: deincepsque nemini non suorum, quem vellet vnum partis aduersæ seruare cõcessit: nec vlli periisse, nisi in prælio, reperiũntur, exceptis dumtaxat Afranio, & Fausto, & L. Cæsare iuuene: ac ne hos quidem voluntate ipsius interemptos putant. Quorũ tamen & Afranius & Faustus, priores post impetratam veniam rebellauerunt: & Cæsaris libertis, seruisque eius ferro & igni crudelem in modum enectis, bestias quoque ad munus populi comparatas contrucidauerant. Denique tempore extremo, etiam quibus nondum ignouerat, cunctis in Italiam redire permisit, Magistratusque & Imperia capere: sed & statuas L. Sullæ atque Pompeij, à plebe disiectas, reposuit. Ac si qua posthac aut cogitarentur grauius aduersus se, aut dicerentur, inhibere maluit, quàm vindicare. Itaque & detectas coniurationes, conuentusque nocturnos, non vltrà arguit, quàm vt edicto ostenderet esse sibi notas: & acerbè loquentibus satis habuit pro concione denuntiare, ne perseuerarent. Aulique Cæcinæ criminosissimo libro, & Pitholai carminibus maledicentissimis, laceratam existimationem suam ciuili animo tulit.

Abusus dominationis, & potestatis.

76 PRÆGRAVANT tamen cetera facta,

dictaque eius, vt & abusus dominatione, & iure cæsus existimetur. Non enim honores modò nimios recepit, vt continuum Consulatum, perpetuam Dictaturam, præfecturamque morum, insuper prænomen Imperatoris, cognomen patris patriæ, statuam inter reges, suggestum in orchestra: sed & ampliora etiam humano fastigio decerni sibi passus est: sedem auream in Curia, & pro Tribunali, thensam, & ferculum Circensi pompa, templa, aras, simulacra iuxta Deos, puluinar, flaminem, Lupercos, appellationem mensis è suo nomine, ac nonnullos honores ad libidinem cepit, & dedit. Tertium & quartum Consulatum titulo tenus gessit, contentus Dictaturæ potestate decretæ cum Consulatibus simul: atque vtroque anno binos Consules substituit sibi in ternos nouissimos menses: ita vt medio tempore comitia nulla habuerit, præter Tribunorum & Ædilium plebis: præfectosq; pro Prætoribus constituerit, qui præsente se res vrbanas administrarent. Pridie autem Kal. Ianuarias repentina cos. morte cessantem honorem in paucas horas petenti dedit. Eadem licentia spreto patriæ more, Magistratus in plures annos ordinauit. Decem prætoriis viris Consularia ornamenta tribuit. Ciuitate donatos, & quosdam è semibarbaris Gallorum recepit in Curiam. Præterea monetæ, publicisque vectigalibus peculiares seruos præposuit. Trium legionum, quas Alexandriæ relinquebat, curam,

Digitized by Google

ram, & imperium Rufini liberti sui filio, suo exoleto, demandauit.

Abusus, & arrogantia.

77 Nec minoris impotentiæ voces propalàm edebat, vt T. Ampius scribit: nihil amplius remp. esse, appellationem modo, sine corpore, ac specie. Sullam nescisse litteras, qui Dictaturam deposuerit: debere homines consideratius iam loqui secum, ac pro legibus habere quæ dicat. Eoque arrogantiæ progressus est, vt aruspice tristia & sine corde exta sacro quondam nuntiante, futura diceret lætiora, cùm vellet: nec pro ostento ducendum, si pecudi cor defuisset.

Inciuilitas, & indignatio.

78 Verum præcipuam & inexpiabilem sibi inuidiam hinc maximè mouit. Adeuntes secum pluribus, honorificentissimisque decretis, vniuersos P.C. sedens pro æde Veneris genitricis excepit. Quidam putant retentum à Cornelio Balbo, cùm conaretur assurgere: alij ne conatum quidem omnino, sed etiam admonentem C. Trebatium, vt assurgeret, minus familiari vultu respexisse. Idq; factum eius tantò intolerabilius est visum, quòd ipse triumphāti, & subsellia Tribunitia præteruehenti sibi vnum è collegio Pontium Aquilam non assurrexisse, adeò indignatus sit, vt proclamauerit: Repete ergo à me Aquila remp. Tribunus: & nec destiterit per continuos dies quidquam cuiquam, nisi sub exceptione

Digitized by Google

polliceri, Si tamen per Pontium Aquilam licuerit.

De eodem, & regni affectatione.

79 ADIECIT ad tam insignem despecti Senatus contumeliam, multò arrogantius factum. Nam cùm sacrificio Latinarum reuertente eo inter immodicas, ac nouas populi acclamationes, quidam è turba statuæ eius coronam lauream candida fascia præligatam imposuisset, & Trib. plebis Epidius Marullus, Cæsetiusque Flauus coronæ fasciam detrahi, hominemque duci in vincula iussissent, dolens seu parum prosperè motam regni mentionem, siue, vt ferebat, ereptam sibi gloriam recusandi, Tribunos grauiter increpitos potestate priuauit: neque ex eo infamiam affectati etiam regij nominis discutere valuit: quamquam & plebi regem se salutanti, Cæsarem se, non regem esse responderit: & Lupercalibus, pro Rostris à cos. Antonio admotum sæpius capiti suo diadema repulerit, atque in Capitolium Ioui Opt. Max. miserit. Quin etiam varia fama percrebuit, migraturũ Alexandriam vel Ilium, translatis simul opibus Imperij, exhaustaque Italia delectibus, & procuratione vrbis amicis permissa. Proximo autem Senatu percrebuit fama, L. Cottam xv. virûm sententiam dicturum: vt quoniam libris fatalibus contineretur, Parthos, nisi à rege, non posse vinci, Cæsar rex appellaretur.

Con-

Digitized by Google

Conspiratorum in eum coniuratio,

80 Quæ causa coniuratis maturandi fuit destinata negotia, ne assentiri necesse esset. Consilia igitur dispersim anteà habita, & quæ sæpè bini, ternive ceperant, in vnum omnes contulerunt: ne populo quidem iam præsenti statu læto, sed clàm palamq; detrectãte dominationem, atq; assertores flagitante. Peregrinis in Senatum allectis libellus propositus est: Bonum factum, ne quis Senatori nouo Curiam monstrare velit. & illa vulgò canebãtur:

Gallos Cæsar in triumphum ducit: iidem in Curia

Galli bracas deposuerunt, latum clauum sumpserunt.

Q. Maximo suffecto, trimestrique cos. theatrum introeunte, cùm lictor animaduerti ex more iussisset, ab vniuersis conclamatum est: non esse Consulem eum post remotos Cæsetium & Marullum Tribunos. Reperta sunt proximis comitiis cõplura suffragia, coss. eos declarantium. Subscripsere quidam L. Bruti statuæ, Vtinam viueres. Item ipsius Cæsaris statuæ: Brutus, quia reges eiecit, cos. primus factus est: Hic, quia coss. eiecit, rex postremò factus est. Conspiratum est in eum à LX. amplius, C. Cassio, M. que & D. Bruto principibus conspirationis. Qui primùm cunctati, vtrúmne illum in campo per comitia tribus ad suffragia vocantẽ partibus diuisis è ponte deiicerent, atq; exceptum trucidarẽt: an in sa-

cra via, vel in aditu theatri adorirētur: postquā Senatus Idibus Martiis in Pompeij Curiam edictus est, facilè tēpus, & locū prætulerunt.

Prodigia mortem præcedentia.

81 SED Cæsari futura cædes euidentibus prodigiis denuntiata est. Paucos ante menses cùm in colonia Capua deducti lege Iulia coloni, ad exstruendas villas sepulcra vetustissima disiicerent, idque eo studiosiùs facerent, quòd aliquantum vasculorum operis antiqui scrutantes reperiebant, tabula ænea in monumento, in quo dicebatur Capys conditor Capuæ sepultus, inuenta est, conscripta litteris, verbisque Græcis hac sententia: Quando ossa Capys detecta essent, fore vt Iulo prognatus manu consanguineorum necaretur, magnisq; mox Italiæ cladibus vindicaretur. Cuius rei, ne quis fabulosam aut commentitiam putet, auctor est Cornelius Baldus, familiarissimus Cæsaris. Proximis diebus equorum greges, quos in traiiciendo Rubicone flumine consecrarat, ac vagos sine custode dimiserat, comperiit pertinacissimè pabulo abstinere, vbertimque flere. Et immolantem aruspex Spurina monuit, caueret periculum, quod nòn vltra Martias Idus proferretur. Pridie autem easdē Idus, auem regaliolum cum laureo ramulo Pompeianæ Curiæ se inferentem, volucres varij generis ex proximo nemore persecutæ, ibidem discerpserunt. Ea verò nocte, cui illuxit dies cædis, & ipse sibi visus est per quietem in-

Digitized by Google

interdum ſupra nubes volitare, aliàs cũ Ioue dextras iungere. Et Calpurnia vxor imaginata eſt, collabi faſtigium domus, maritumque in gremio ſuo confodi: ac ſubitò cubiculi fores ſponte patuerunt. Ob hæc ſimul, & ob infirmam valetudinem diu cunctatus, an ſe contineret, & quæ apud Senatum propoſuerat, agere differret, tandem D. Bruto adhortante, ne frequentes, ac iam dudum opperientes deſtitueret, quinta ferè hora progreſſus eſt: libellumque inſidiarum indicem, ab obuio quodam porrectum, libellis ceteris, quos ſiniſtra manu tenebat, quaſi mox lecturus commiſcuit. Dein pluribus hoſtiis cæſis, cùm litare non poſſet, introiit Curiam, ſpreta religione: Spurinamque irridens, & vt falſum arguens, quòd ſine vlla noxa Idus Martiæ adeſſent: quamquam is veniſſe quidem eas diceret, ſed non præteriiſſe.

Cædes, & mors Cæſaris.

82 ASSIDENTEM conſpirati, ſpecie officij circumſteterunt: illicoque Cimber Tillius, qui primas partes ſuſceperat, quaſi aliquid rogaturus, propius acceſſit: renuentique, & geſtu in aliud tempus differenti, ab vtroque humero togam apprehendit: deinde clamantem, Iſta quidem vis eſt, alter Caſſius aduerſum vulnerat paulùm infra iugulum. Cæſar Caſſij brachium abreptum graphio traiecit: conatuſque proſilire, alio vulnere tardatus eſt. Vtque animaduertit vndique ſe ſtrictis

pugionibus peti, toga caput obuoluit: simul sinistra manu sinum ad ima crura deduxit, quò honestius caderet, etiam inferiore corporis parte velata. Atque ita III. & XX. plagis confossus est, vno modò ad primum ictum gemitu sine voce edito. Etsi tradiderunt quidam, M. Bruto irruēti dixisse, καὶ σὺ τέκνον: Exanimis diffugientibus cunctis aliquamdiu iacuit, donec lecticæ impositum, dependente brachio, tres seruuli domum retulerunt. Nec in tot vulneribus, vt Antistius medicus existimabat, lethale vllum repertum est, nisi quod secundo loco in pectore acceperat. Fuerat animus coniuratis, corpus occisi in Tiberim trahere, bona publicare, acta rescindere: sed metu M. Antonij Consulis, & Magistri equitum Lepidi, destiterunt.

Testamentum recitatur.

83 POSTVLANTE ergo L. Pisone socero, testamentum eius aperitur, recitaturque in Antonij domo, quod Idibus Septembribus proximis in Lauicano suo fecerat, demandaueratque virgini Vestali Maximæ. Q. Tubero tradit, heredem ab eo scribi solitum ex Consulatu ipsius primo, vsque ad initium ciuilis belli, Cn. Pompeium: idque militibus pro cōcione recitatū. Sed nouissimo testamento tres instituit heredes sororum nepotes, C. Octauium ex dodrante, & L. Pinarium, & Q. Pedium ex quadrante: reliquos in ima cera. C. Octauium etiam in familiam, nomenque

adopta-

Digitized by Google

adoptauit: pluresque percussorum in tutoribus filij, si quis sibi nasceretur, nominauit. D.Brutum etiam in secundis heredibus. Populo hortos circa Tiberim publicè, & viritim trecenos sestertios legauit.

Funereus rogus, & pompa exsequiarum cum luctu publico.

84 FVNERE indicto, rogus exstructus est in Martio campo iuxta Iuliæ tumulum: & pro Rostris aurata ædes ad simulacrum templi Veneris genitricis collocata: intraque lectus eburneus, auro ac purpura stratus: & ad caput trophæum, cum veste, in qua fuerat occisus. Præferentibus munera, quia suffecturus dies non videbatur, prçceptum est, vt omisso ordine, quibus quisque vellet itineribus vrbis, portaret in campum. Inter ludos cantata sunt quædam ad miserationem, & inuidiam cædis eius accommodata, ex Pacuuij Armorum iudicio.

Men' me seruasse, vt essent qui me perderent?

Et ex Electra Attilij ad similem sententiam. Laudationis loco COS. Antonius per præconem pronunciauit Sen.consf.quo omnia ei diuina simul, atque humana decreuerat. Item iusiurandum, quo se cuncti pro salute vnius adstrinxerant, quibus perpauca à se verba addidit. Lectum pro Rostris in forum Magistratus, & honoribus functi detulerunt. Quem cùm pars in Capitolini Iouis cella cremare, pars in Curia Pompeij destinaret, repentè

duo quidam gladiis succincti, ac bina iacula gestantes, ardentibus cereis succenderunt: confestimque circumstantium turba virgulta arida, & cum subselliis tribunalia, quidquid præterea ad manum aderat, congessit: deinde tibicines, & scenici artifices vestem, quam ex instrumento triumphorum ad præsentem vsum induerant, detractam sibi, atque discissam iniecere flāmæ: & veteranorum militum legionarij arma sua, quibus exculti funus celebrabant. Matronæ etiam pleræque ornamēta sua, quæ gerebant, & liberorum bullas, atque prætextas. In summo publico luctu exterarum gentium multitudo circulatim suo quæque more lamentata est; præcipueque Iudæi, qui etiam noctibus continuis bustum frequentarunt.

Honores Cæsari mortuo per plebem collati.

85 Plebs statim à funere ad domum Bruti & Cassij cum facibus tetendit: atque ægrè repulsa, obuium sibi Heluium Cinnam, per errorem nominis, quasi Cornelius esset is, quē grauiter pridie concionatum de Cæsare requirebat, occidit: caputq; eius præfixum hasta circumtulit. Postea solidam columnam propè xx. pedum lapidis Numidici in foro statuit: scripsitque, Parenti patriæ. Apud eam longo tempore sacrificare, vota suscipere, controuersias quasdam interposito per Cæsarem iureiurando distrahere perseuerauit.

Suspi-

Suspicio, quam suis Cæsar reliquit.

86 Svspicionem Cæsar quibusdam suorum reliquit, neque voluisse se diutius viuere, neque curasse, quòd valetudine minus prospera vteretur: ideoque & quæ religiones monerent, & quæ renuntiarent amici, neglexisse. Sunt qui putent confisum eum nouissimo illo Senat. conf. ac iureiurando, etiam custodias Hispanorum cum gladiis inspectantium se remouisse. Alij è diuerso opinantur, insidias vndique imminentes subire semel confessum satius esse, quàm cauere semper. Alij ferunt dicere solitum, non tam sua, quàm reip. interesse, vti saluus esset: se iam pridem potentiæ gloriæque abundè adeptum. remp. si quid sibi eueniret, neque quietam fore, & aliquanto deteriore conditione ciuilia bella subituram.

Genus illatæ mortis per eum optatum.

87 Illvd planè inter omnes ferè constitit, talem ei mortem pænè ex sententia obtigisse. Nam & quondam cùm apud Xenophontem legisset, Cyrum vltima valetudine, mandasse quædam de funere suo, aspernatus tam lentum mortis genus, subitam sibi, celeremque optauerat. Et pridie quàm occideretur, in sermone nato super cœnam apud M. Lepidum, quisnam esset finis vitæ commodissimus, repentinum inopinatumque prætulerat.

Aetas

Ætas Cæsaris, ac stella comata: & locus, ac dies mortis.

88 PERIIT VI. & L. ætatis anno: atque in Deorum numerum relatus est, non ore modò decernentium, sed & persuasione vulgi. Siquidem ludis, quos primò consecratos ei heres Augustus edebat, stella crinita per septem dies continuos fulsit, exoriens circa vndecimam horam. Creditumque est, animam esse Cæsaris in cælum recepti: & hac de causa simulacro eius in vertice additur stella. Curiam, in qua occisus est, obstrui placuit: Idusque Martias parricidium nominari, ac ne vmquam eo die Senatus ageretur.

Mors occisorum Cæsaris.

89 PERCVSSORVM autem ferè, neque triennio quisquam amplius superuixit, neque sua morte defunctus est. Damnati omnes, alius alio casu periit: pars naufragio, pars prælio, nonnulli semet eodem illo pugione, quo Cæsarem violauerant, interemerunt.

C. SVE-

Digitized by Google

C. SVETONII TRANQVILLI

D. OCTAVIVS CÆSAR AVGVSTVS II.

1 ENTEM Octauiam Velitris præcipuam olim fuisse, multa declarant. Nam & vicus celeberrima parte oppidi iam pridem Octauius vocabatur: & ostendebatur ara Octauio consecrata, qui bello dux finitimo, cùm fortè Marti rem diuinam faceret, nuntiata repentè hostis incursione, semicruda exta rapta foco prosecuit: atque ita prælium ingressus, victor rediit. Decretum etiam publicum exstabat, quo cauebatur, vt quoque anno in posterum simili modo exta Marti redderentur, reliquiæque ad Octauios referrentur.

Origo prosapiæ maiorum Octauij.

2 EA gens a Tarquinio Prisco rege, inter minores gentes allecta, in Senatum mox à Ser. Tullio in patricias transducta, procedente tempore ad plebem se contulit, ac rursus magna

magna vi per D. Iulium in patritiatum rediit. Primus ex hac Magistratum populi suffragio cepit C. Rufus. Is quæstorius Cn. & C. procreauit: à quibus duplex Octauiorum familia defluxit, conditione diuersa. Siquidem Cn. & deinceps ab eo reliqui omnes, functi sunt honoribus summis. At Caius eiusque posteri, seu fortuna, seu voluntate, in equestri ordine constitere, vsque ad Augusti patrem. Proauus Augusti secundo Punico bello, stipendia in Sicilia Tribunus militum fecit, Æmilio Pappo Imperatore. Auus municipalibus magisteriis contentus, abundante patrimonio, tranquillissimè senuit. Sed hæc alij. Ipse Augustus nihil amplius, quàm equestri familia ortum se scribit, vetere ac locuplete, & in qua primus Senator pater suus fuerit. M. Antonius libertinum ei proauum exprobrat Restionem, ex pago Thurino: auum argentarium. Nec quidquam vltrà de paternis Augusti maioribus reperi.

De patre Octauij.

3 OCTAVIVS pater à principio ætatis, & re & æstimatione magna fuit: vt equidem mirer, hunc quoque à nonnullis argentarium, atque etiam inter diuisores, operasque campestres proditum. Amplis enim innutritus opibus, honores & adeptus est facilè, & egregiè administrauit. Ex Prætura Macedoniam sortitus, fugitiuos residuam Spartaci & Catilinæ manum, Thurinum agrum tenentes in itinere

re

Digitized by Google

re deleuit, negotio sibi in Senatu extra ordinem dato. Prouinciæ præfuit non minore iustitia, quàm fortitudine. Namque Bessis ac Thracibus magno prælio fusis, ita socios tractauit, vt epistolæ M. Tullij Ciceronis extent, quibus Q. fratrem eodem tempore parum secunda fama Proconsulatum Asiæ administrantem hortatur & monet, imitetur in promerendis sociis vicinum suum Octauium.

Mors patris, & de eius filiis.

4 DECEDENS Macedonia, prius quàm confiteri se candidatum Consulatus posset, morte obiit repentina, superstitibus liberis, Octauia maiore, quam ex Ancharia, & Octauia minore, item Augusto, quos ex Atia tulerat. Atia M. Atio Balbo, & Iulia sorore C. Cæsaris, genita est. Balbus paterna stirpe Aricinus, multis in familia Senatoriis imaginibus, à matre Magnum Pompeium arctissimo contingebat gradu: functusque honore Præturæ, inter xx. viros agrum Campanum plebi Iulia lege diuisit. Verùm M. Antonius despiciens etiam maternam Augusti originem, proauum eius Afri generis fuisse, & modò vnguentariam tabernam, modò pistrinum Ariciæ exercuisse, obiicit. Cassius quidem Parmensis quadam epistola, non tantùm vt pistoris, sed etiam vt nummularij nepotem, sic taxat Augustum: Materna tibi farina siquidem ex crudissimo Ariciæ pistrino, hanc pinsit manibus collybo decoloratis Nerulonensis mensarius.

Tem-

Tempus, & locus natiuitatis Octauij.

5 NATVS est Augustus, M. Tullio Cicerone, & Antonio coss. IX. Kal. Octobris, paulo antè Solis exortum, regione Palatij, ad capita bubula: vbi nunc sacrarium habetur, aliquanto pòst, quàm excessit, constitutum. Nã vt Senatus actis continetur, cùm C. Lectorius adolescens patritij generis, in deprecanda grauiore adulterij pœna, præter ætatem atque natales, hoc quoque patribus conscriptis allegaret, se esse possessorem, ac velut æditnum soli, quod primum D. Augustus nascens attigisset, peteretque donari, quasi proprio suo, ac peculiari Deo: decretum est, vt ea pars domus consecraretur.

Locus vbi nutritus fuit.

6 NVTRIMENTORVM eius ostenditur adhuc locus in auito suburbano, iuxta Velitras permodicus, & cellæ penuariæ instar: tenetque vicinitatem opinio, tamquam & natus ibi sit. Huc introire, nisi necessariò & castè, religio est: concepta opinione veteri, quasi temerè adeuntibus horror quidam & metus obiiciatur: sed & mox confirmata est. Nam cùm possessor villæ nouus, seu fortè, seu tentandi causa cubitum se eò contulisset, euenit, vt post paucissimas noctis horas exturbatus inde subita vi, & incerta, pænè semianimis cum strato simul ante fores inueniretur.

Nomi-

Digitized by Google

Nomina & cognomina cum causis ipsorum.

7 Infanti cognomen Thurino inditum est, in memoriam maiorum originis; vel quòd in regione Thurina, recens eo nato, pater Octauius aduersus fugitiuos prosperè rem gesserat. Thurinum cognominatum, satis certa probatione tradiderim, nactus puerilem imagunculam eius æream veterem, ferreis, ac pænè iam exolescentibus litteris hoc nomine inscriptam: quæ dono à me principi data inter cubiculares colitur. Sed & à M. Antonio in epistolis per contumeliam sæpè Thurinus appellatur: & ipse nihil amplius quàm mirari se rescribit, pro opprobrio nomen prius sibi obiici. Postea C. Cæsaris, & deinde Augusti cognomen assumpsit: alterum, testamento maioris auunculi: alterum, Munatij Planci sententia, cùm quibusdam censentibus, Romulum appellari oportere, quasi & ipsum cõditorem vrbis, præualuisset, vt Augustus potiùs vocaretur, non tantùm nouo, sed etiam ampliore cognomine: quòd loca quoque religiosa, & in quibus augurato quid consecratur, augusta dicantur, ab auctu, vel ab auium gestu, gustu ve, sicut etiam Ennius docet scribens:

Augusto augurio postquam inclyta condita
Roma est.

Breuis totius vitæ, & gestorum descriptio.

8 Qvadrimvs, patrem amisit: duodecimum annum agens, auiam Iuliam defunctam

pro

pro concione laudauit. Quadriennio pòst virili toga sumpta, militaribus donis triumpho Cæsaris Africano donatus est: quamquam expers belli, propter ætatem. Profectum mox auunculum in Hispanias, aduersus Cn. Pompeij liberos, vix tum firmus à graui valetudine, per infestas hostibus vias paucissimis comitibus, naufragio etiam facto, subsecutus magnopere demeruit, approbata citò etiam morũ indole super itineris industriam. Cæsare post receptas Hispanias expeditionem in Dacos, & inde in Parthos destinante, præmissus Apolloniam, studiis vacauit. Vtque primùm occisum eum, heredemque se comperit, diu cunctatus, an proximas legiones imploraret, id quidem consilium, vt præceps immaturumque omisit. Ceterùm vrbe repetita, hereditatem adiit, dubitante matre: vitrico verò Marcio Philippo consulari multùm dissuadente. Atque ab eo tempore exercitibus comparatis, primùm cum M. Antonio, M.que Lepido, dein tantùm cum Antonio per duodecim ferè annos, nouissimè per quatuor & XL. solus remp. tenuit.

Quinque bella ciuilia per eum gesta.

9 PROPOSITA vitæ eius velut summa, partes, sigillatim neque per tempora, sed per species exsequar, quò distinctius demonstrari, cognoscique possint. Bella ciuilia quinque gessit: Mutinense, Philippense, Perusinum, Siculum, Actiacum. Ex quibus primum ac nouissi-

nouissimum aduersus M. Antonium: secundum aduersum Brutum & Cassium: tertium aduersum L. Antonium Triumuiri fratrem: quartum aduersus Sex. Pompeium, Cn. Pompeij filium. Omnium bellorum initium, & causam hinc sumpsit, nihil conuenientius ducens, quam necem auunculi vindicare, tueríque acta.

Bellum Mutinense, & alia gesta.

10 CONFESTIM vt Apollonia rediit, Brutum, Cassiumque etiam nec opinantes, & quia præuisum periculum subterfugerant, legibus aggredi, reosque cædis absentes deferre statuit. Ludos autem victoriæ Cæsaris non audentibus facere, quibus obtigerat id munus, ipse edidit. Et quò constantius cetera quoque exsequeretur, in locum Trib. plebis fortè demortui candidatum petitorem se ostendit: quamquam Patritius, necdum Senator. Sed aduersante conatibus suis M. Antonio Consule, quem vel præcipuum adiutorem sperauerat, ac ne publicum quidem, & translatitium ius vlla in re sibi sine pactione grauissimæ mercedis impertiente, ad optimates se contulit, quibus eum inuisum sentiebat, maximè quòd D. Brutum obsessum Mutinæ, prouincia à Cæsare data, & per Senatum confirmata, expellere armis niteretur. Hortantibus itaque nonnullis, percussores ei subornauit. Hac fraude deprehensa, periculum inuicem metuens, veteranos simul in suum

Digitized by Google

ac reip. auxilium, quanta potuit largitione, contraxit: Iussúsque comparato exercitui pro prætore præesse, & cum Hirtio ac Pansa, qui Consulatum susceperant, D. Bruto opem ferre, demandatum bellum tertio mense confecit duobus præliis. Priore Antonius eum fugisse scribit: ac sine paludamento equóque post biduum demum apparuisse. Sequenti satis constat non modò ducis, sed etiam militis functum munere: atque in media dimicatione, aquilifero legionis suæ grauiter saucio, aquilam humeris subiisse, diuque portasse.

De eodem, & morte Consulum.

11 Hoc bello cùm Hirtius in acie, Pansáque pòst ex vulnere perissent, rumor increbuit, ambos opera eius occisos: vt Antonio fugato, rep. coss. orbata, solus victores exercitus occuparet. Pansæ quidem adeò suspecta mors fuit, vt Glyco medicus custoditus sit, quasi venenum vulneri indidisset. Adiicit his Aquilius Niger, alterum è coss. Hirtium in pugnæ tumultu ab ipso interemptum.

Secta optimatium per eum deserta.

12 Sed vt cognouit, Antonium post fugam à M. Lepido receptum, ceterósque duces, & exercitus consentire pro patribus, causam optimatium sine cunctatione deseruit, ad prætextum mutatæ voluntatis dicta factáque quorumdam calumniatus: quasi alij se puerum, alij ornandum tollendumque iactassent, ne aut sibi, aut veteranis par gratia referretur.

Et

Et quò magis pœnitentiam prioris sectæ approbaret, Nursinos grandi pecunia, & quam pendere nequirent, multatos, extorres egit oppido: quòd Mutinensi acie interemptorum ciuium tumulo publicè exstructo adscripserant, pro libertate eos occubuisse.

Bellum Philippense, & Imperium cum Antonio diuisum.

13 INITA cum Antonio & Lepido societate, Philippense quoque bellum, quamquam inualidus atque æger, duplici prælio transegit. Quorum priore castris exutus, vix ad Antonij cornu fuga euaserat: nec successum victoriæ moderatus est, sed capite Bruti Romam misso, vt statuæ Cæsaris summitteretur, in splendidissimum quemque captiuum non sine verborum contumelia sæuit. Vt quidem vni suppliciter sepulturam precanti respondisse dicatur, Iam istam in volucrum potestatem fore: alios patrem & filium pro vita rogantes, sortiri, vel dimicare iussisse, vt alterutri concederetur: ac spectasse vtrumque morientẽ, cùm patre, qui se obtulerat, occiso, filius quoque voluntaria occubuisset nece. Quare ceteri, & in his M. Fauonius ille Catonis æmulus, cùm catenati producerentur, Imperatore Antonio honorificè salutato, hunc fœdissimo conuitio coràm prosciderunt. Partitis post victoriam officiis, cùm Antonius Orientem ordinandum, ipse veteranos in Italiam reducẽdos, & municipalibus agris collocandos re-

cepisset; neque veteranorum, neque possessorum gratiam tenuit: alteris pelli se, alteris non pro spe meritorum tractari querentibus.

Bellum Perusinum.

14 QVO tempore L. Antoniū fiducia Consulatus, quem gerebat, ac fraternæ potentiæ res nouas molientē confugere Perusiam coegit, & ad deditionem fame compulit, non tamen sine magnis suis & ante bellum, & in bello discriminibus. Nam cùm spectaculo ludorum gregarium militem in XIIII. ordinibus sedentem excitari per apparitorem iussisset, rumore ab obtrectatoribus dilato, quasi eumdem mox discruciatum necasset, minimum abfuit quin periret, concursu & indignatione turbæ militaris. Saluti fuit, quòd qui desiderabatur, repentè comparuit incolumis, ac sine iniuria. Circa Perusinum autem murum sacrificans, pænè interceptus est à manu gladiatorum, quæ oppido eruperat.

Pœna inflicta captiuis in bello Perusino.

15 PERVSIA capta, in plurimos animaduertit: orare veniam, vel excusare se conantibus vna voce occurrens, Moriendum esse. Scribunt quidam, trecentos ex dedititiis electos vtriusque ordinis, ad aram diuo Iulio exstructam, Idibus Martiis hostiarum more mactatos. Exstiterunt qui traderent, consulto eum ad arma isse, vt occulti aduersarij, & quos metus magis, quàm voluntas contineret, facultate

tate

Digitized by Google

tate L. Antonij ducis præbita, detegerentur: deuictisque his, & confiscatis, promissa veteranis præmia soluerentur.

Bellum Siculum, & alia gesta.

16 BELLVM Siculum inchoauit in primis, sed diu traxit, intermissum sæpius: modò reparandarum classium causa, quas tempestatibus duplici naufragio, & quidem per æstatem amiserat: modò pace facta, flagitante populo ob interclusos commeatus, famemque ingrauescentem: donec nauibus ex integro fabricatis, ac XX. seruorum millibus manumissis, & ad remum datis, portum Iulium apud Baias, immisso in Lucrinum & Auernum lacum mari effecit. In quo cùm hieme tota copias exercuisset, Pompeium inter Mylas & Naulochũ superauit: sub horam pugnæ tam arcto repentè somno deuictus, vt ad dandum signum ab amicis excitaretur. Vnde præbitam Antonio materiam putem exprobrandi, ne rectis quidem oculis eum adspicere potuisse instructam aciem. verùm supinum cælum intuentem stupidum cubuisse: nec priùs surrexisse, ac militibus in conspectum venisse, quàm à M. Agrippa fugatæ sint hostium naues. Alij dictum factumque eius criminantur, quasi classibus tempestate perditis exclamauerit: etiam inuito Neptuno victoriam se adepturũ. Ac die Circẽsium proximo solemni pompæ simulacrum Dei detraxit: nec temerè plura ac maiora pericula vllo alio bello adiit.

Traiecto in Siciliam exercitu, cùm partem reliquam copiarũ continẽti repeteret, oppressus ex improuiso à Demochare & Apollophane præfectis Pompeij, vno demum nauigio ęgerrimè effugit. Item cùm præter Locros Rhegiũ pedibus iret, & prospectis biremibus Põpeianis terram legentibus, suas ratus, descendisset ad littus, pænè exceptus est. Tunc etiam per deuios tramites refugientem, seruus Æmilij Pauli, comitis eius, dolens proscriptum olim ab eo patrem Paulum, & quasi occasione vltionis oblata, interficere conatus est. Post Põpeij fugam, collegarum alterum M. Lepidum, quem ex Africa in auxilium euocarat, superbientem xx. legionum fiducia, summasque sibi partes terrore ac minis vindicantem, spoliauit exercitu: supplicemque concessa vita Circeiis in perpetuum relegauit. M. Antonij societatem semper dubiam & incertam, reconciliationibusque variis malè focillatam, abrupit tandem. Et quo magis degenerasse eum à ciuili more approbaret, testamentum, quod is Romæ etiam de Cleopatræ liberis inter heredes nuncupatis reliquerat, aperiendum, recitandumque pro concione curauit. Remisit tamen hosti iudicato necessitudines, amicosque omnes: atque inter alios C. Sosium, & T. Domitium, tunc adhuc Coss. Bononiensibus quoque publicè, quòd in Antoniorum clientela antiquitùs erant, gratiam fecit coniurandi cum tota Italia pro partibus suis. Nec multò

Digitized by Google

tò pòst nauali prælio apud Actium vicit, in serum dimicatione protracta, vt in naui victor pernoctauerit.

Bellum Actiacum, & Alexandrinum, cum in Antonium, & Cleopatram victoria.

17 AB Actio cùm Samum insulam in hiberna se recepisset, turbatus nuntiis de seditione militum, præmia & missionem poscentium, quos ex omni numero cõfecta victoria Brundisium præmiserat, repetit Italiam, tempestate in traiectu bis conflictatus: primò inter promontoria Peloponnesi atque Ætoliæ: rursus circa montes Ceraunios: vtrobique parte Liburnicarum demersa, simulque eius in qua vehebatur, fusis armamentis, & gubernaculo diffracto. Nec amplius quàm septem & xx. dies, donec desideria militum ordinarentur, Brundisii commoratus, Asiæ, Syriæque circuitu Ægyptum petit. Obsessaque Alexandria, quò Antonius cum Cleopatra confugerat, breui potitus est. Et Antonium quidem seras conditiones pacis tentantem, ad mortem adegit, viditque mortuum. Cleopatræ, quam seruatam triumpho magnoperè cupiebat, etiam Psyllos admouit, qui venenum ac virus exsugerent: quòd periisse morsu aspidis putabatur. Ambobus communem sepulturæ honorem tribuit, ac tumulum ab ipsis inchoatum perfici iussit. Antonium iuuenem maiorem de duobus Fuluia genitis, simulacro D. Iulij, ad quod post multas & irritas

Digitized by Google

preces confugerat, abreptum interemit. Item Cæsarionem, quem ex Cæsare patre Cleopatra concepisse prædicabat, retractum è fuga supplicio affecit. Reliquos Antonij reginæque communes liberos, non secus ac necessitudine iunctos sibi, & conseruauit, & mox pro conditione cuiusque sustinuit ac fouit.

Gesta per eum in Aegypto.

18 PER idem tempus conditorium, & corpus Magni Alexandri, cùm prolatum è penetrali subiecisset oculis, corona aurea imposita, ac floribus aspersis veneratus est: consultusque, num & Ptolemæum inspicere vellet, regem ait se voluisse videre, non mortuos. Ægyptum in prouinciæ formam redactam, vt feraciorem, habilioremque annonæ vrbicæ redderet, fossas omnes, in quas Nilus exæstuat, oblimatas longa vetustate, militari opere detersit. Quoque Actiacę victoriæ memoria celebratior in posterum esset, vrbem Nicopolim apud Actium condidit: ludosque illic Quinquennales cōstituit, & ampliato vetere Apollinis templo, locum castrorum, quibus fuerat vsus, exornatum naualibus spoliis, Neptuno ac Marti consecrauit.

Coniurationes, & conspirationes contra eum.

19 TVMVLTVS post hæc, ac etiam rerum nouarum initia, coniurationesque complures prius quam inualescerent indicio detectas compressit, & alias alio tempore: Lepidi iuuenis,

uenis, deinde Varronis Murenæ, & Fannij Cępionis, mox M. Genutij, exin Plautij Rufi, Luciiq́ue Pauli progeneri sui, ac præter has L. Audasij falsarum tabularum rei, ac neque ætate neque corpore integri, item Asinij Epicadi ex gente Parthyna hybridæ, ad extremum Telephi mulieris, serui nomenclatoris. Nam ne vltimę quidem sortis hominum conspiratione & periculo caruit. Audasius atque Epicadus Iuliam filiam, & Agrippam nepotem ex insulis, quibus continebantur, rapere: ad extremum Telephus, quasi debita sibi fato dominatione, & ipsum, & Senatum aggredi destinauerant. Quinetiam quondam iuxta cubiculum eius lixa quidam ex Illyrico exercitu, ianitoribus deceptis, noctu deprehensus est, cultro venatorio cinctus: impósne mentis, an simulata dementia, incertum. Nihil enim exprimi quæstione potuit.

Bella externa per eum gesta.

20 EXTERNA bella duo omnino per se gessit: Dalmaticum, adolescens adhuc: & Antonio deuicto, Cantabricum. Dalmatico etiam vulnera excepit. vna acie dextrum genu lapide ictus, altera autem & crus, & vtrumque brachium ruina pontis consauciatus. Reliqua per legatos administrauit: vt tamen quibusdam Pannonicis, atque Germanicis aut interueniret, aut non longè abesset, Rauennam, vel Mediolanum, vel Aquileiam vsque ab vrbe progrediens.

Digitized by Google

Prouincia per eum domita, & item alia in amicitiam recepta.

21 DOMVIT autem partim ductu, partim auſpiciis ſuis Cantabriam, Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiam, cum Illyrico omni: item Rhætiam, & Vindelicos, ac Salaſſos, gentes Inalpinas. Coërcuit & Dacorum incurſiones, tribus eorum ducibus cum magna copia cæſis, Germanoſque vltra Albim fluuium ſummouit: ex quibus Sueuos & Sicambros dedentes ſe traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocauit. Alias item nationes malè quietas ad obſequium redegit. Nec vlli genti ſine iuſtis & neceſſariis cauſis bellum intulit. Tantumque abfuit à cupiditate quoquo modo Imperium, vel bellicam gloriam augendi, vt quorumdam Barbarorum principes in æde Martis vltoris iurare coëgerit, manſuros ſe in fide, ac pace, quam peterẽt. à quibuſdam verò nouum genus obſidum feminas exigere tentauerit: quòd negligere marium pignora ſentiebat. & tamen poteſtatem ſemper omnibus fecit, quoties vellent, obſides recipiendi. Neque aut crebriùs, aut perfidioſiùs rebellantes grauiore vmquam multatus eſt pœna, quàm vt captiuos ſub lege venumdaret, ne in vicina regione ſeruirent, néve intra xxx. annum liberarentur. Qua virtutis, moderationiſque fama, Indos etiam ac Scythas, auditu modò cognitos, pellexit ad amicitiam ſuam, populique Romani vltrò per legatos

tos petendam. Parthi quoque & Armeniam vindicanti facilè cesserunt: & signa militaria, quæ M. Crasso & M. Antonio ademerant, reposcenti reddiderunt, obsidesque insuper obtulerunt: denique pluribus quondam de regno concertantibus, non nisi ab ipso electum comprobauerunt.

Ianus per eum clausus, nec non triumphi, & ouationes.

22 IANVM Quirinum semel atque iterum à condita Vrbe ante memoriam suam clausum, in multo breuiore temporis spatio, terra, marique pace parta, tertiò clausit. Bis ouans ingressus est vrbem, post Philippense, & rursus post Siculum bellum. Curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum, continuo triduo omnes.

Clades duæ in Germania illi illatæ.

23 GRAVES ignominias, cladesque duas omnino, nec alibi quàm in Germania, accepit, Lollianam & Varianam: sed Lollianam maioris infamiæ, quàm detrimenti: Varianam pænè exitiabilem, tribus legionibus cum duce legatisque, & auxiliis omnibus cæsis. Hac nuntiata excubias per vrbem indixit, ne quis tumultus existeret: & Præsidibus prouinciarum prorogauit Imperium, vt & à peritis, & assuetis socij continerentur. Vouit & magnos ludos Ioui opt. max. si remp. in meliorem statum vertisset: quod factum Cimbrico, Marsicoque bello erat. Adeò nãque consternatum

ferunt, vt per continuos menses barba, capilloque summisso, caput interdum foribus illideret, vociferans: Quinctili Vare, legiones redde: diemq; cladis quotannis mœstum habuerit, ac lugubrem.

Disciplina circa rem militarem.

24 In re militari & commutauit multa, & instituit: atque etiam ad antiquum morem nonnulla reuocauit: disciplinam seuerissimè rexit. ne legatorum quidem cuiquam, nisi grauatè, hibernisque demum mensibus, permisit vxorem interuisere. Equitem R. quòd duobus filiis adolescentibus, causa detrectandi sacramenti pollices amputasset, ipsum, bonaque subiecit hastæ: quem tamen, quòd imminere emptioni publicanos videbat, liberto suo addixit, vt relegatum in agros pro libero esse sineret. Decimam legionem contumaciùs parentem cum ignominia totam dimisit: item alias immodestè missionem postulantes, citra commoda emeritorum præmiorum exauctorauit: cohortes, si quæ cessissent loco, decimatas hordeo pauit: Centuriones statione deserta itidem, vt manipulares, capitali animaduersione puniit. Pro cetero delictorum genere variis ignominiis affecit: vt stare per totum diem iuberet ante Prætorium: interdum tunicatos, discinctosque, nonnumquam cum decempedis, vel etiam cespitem portantes.

Gesta

Digitized by Google

Gesta circa rem militarem.

25 NEQVE post bella ciuilia, aut in concione, aut per edictum vllos militum commilitones appellabat, sed milites. Ac ne à filiis quidem, aut priuignis suis Imperio præditis aliter appellari passus est: ambitiosius id existimans, quàm aut ratio militaris, aut temporum quies, aut sua domusque suæ maiestas postularet. Libertino milite, præterquam Romæ, incendiorum causa, etsi tumultus in grauiore annona metueretur, bis vsus est: semel ad præsidium coloniarum Illyricum contingentium: iterum ad tutelam ripæ Rheni fluminis. eosque seruos adhuc viris feminisque periculosioribus indictos, ac sine mora manumissos, sub priore vexillo habuit, neque aut commistos cum ingenuis, aut eodem modo armatos. Dona militaria aliquanto faciliùs, phaleras & torques, quidquid auro argentoque constaret, quàm vallares ac murales coronas, quæ honore præcellerent, dabat: has quàm parcissimè, & sine ambitione, ac sæpe etiam caligatis tribuit. M. Agrippam in Cilicia post naualem victoriam cæruleo vexillo donauit. Solos triumphales, quamquam & socios expeditionum, & participes victoriarum suarum, numquam donis impertiendos putauit: quòd ipsi quoque ius habuissent tribuendi ea, quibus vellent. Nihil autem minus in perfecto duce, quàm festinationem, temeritatemque conuenire arbitrabatur.

Crebrò itaque illa iactabat: Σπεῦδε βραδέως,
Ἀσφαλὴς γὰρ ἐσ' ἀμείνων, ἢ θρασὺς στρατηλάτης.
Et, Sat celeriter fieri, quidquid fiat satis bene. Prælium quidem, aut bellum suscipiendum omnino negabat, nisi cùm maior emolumenti spes, quàm damni metus ostenderetur. Nam minima commoda non minimo sectantes discrimine, similes aiebat esse aureo hamo piscantibus, cuius abrupti damnum nulla captura pensari posset.

De Consulatibus, & aliis per eum gestis.

26 MAGISTRATVS, atque honores & ante tempus, & quosdam noui generis, perpetuosque cepit. Consulatum XX. ætatis anno inuasit, admotis hostiliter ad vrbem legionibus, missisque qui sibi nomine exercitus deposcerent. Cùm quidem cunctante Senatu, Cornelius Centurio princeps legationis, reiecto sagulo ostendens gladij capulum, non dubitasset in Curia dicere, Hic faciet, si vos non feceritis. Secundum Consulatum post IX. annos, tertium anno interiecto gessit: sequentes vsque ad XI. continuauit. Multisque mox, cùm deferrentur, recusatis, duodecimum magno, id est, septemdecim annorum interuallo, & rursus tertium decimum biennio pòst vltro petiit, vt Caium & Lucium filios amplissimo præditus magistratu, suo quemque tirocinio deduceret in forum. Quinque medios Consulatus à sexto ad vndecimum annuos gessit: ceteros autem sex, aut nouem, aut sex, aut qua-

Digitized by Google

quatuor, aut tribus mensibus, secundum verò paucissimis horis. Nam die Kalendarum Ianuarij, cùm manè pro æde Capitolini Iouis paululũ curuli sella præsedisset, honore abiit, suffecto alio in locum suum. Nec omnes Romæ, sed quartum Consulatum in Asia, quintum in insula Samo, octauũ & nonum Tarracone iniit.

Gesta in officiis Triumuiratus, & Tribunitiæ potestatis.

27 TRIVMVIRATVM reip. constituendæ per decem annos administrauit: in quo restitit quidem aliquãdiu collegis, ne qua fieret proscriptio, sed inceptam vtroque acerbius exercuit. Namque illis in multorum sæpe personam per gratiam & preces exorabilibus, solus magnopere contendit, ne cui parceretur: proscripsitque etiam C. Toranium tutorem suum, eumdemque collegam patris sui Octauij in Aedilitate. Iunius Saturninus hoc amplius tradit: Cum peracta proscriptione, M. Lepidus in Senatu excusasset præterita, & spem clementiæ in posterum fecisset, quoniam satis pœnarum exactum esset; hunc è diuerso professum, ita modum se proscribendi statuisse, vt omnia sibi reliquerit libera: in cuius tamen pertinaciæ pœnitentiam, postea T. Iunium Philopœmenem, quòd patronum suum proscriptũ celasse olim diceretur, equestri dignitate decorauit. In eadem hac potestate multiplici flagrauit inuidia. Nam & Pi-

narium equitem R. cum concionante se admissa turba paganorum apud milites subscribere quædam animaduertisset, curiosum ac speculatorem ratus, coram se confodi imperauit. Et Tedium Afrum Cos. designatum, quia factum quoddã suum maligno sermone carpsisset, tantis perterruit minis, vt is se præcipitauerit. Et Q. Gallum Prætorem, in officio salutationis, tabellas duplices veste tectas tenentem, suspicatus gladium occulere, nec quidquam statim, ne aliud inueniretur, ausus inquirere, paulo pòst per Cẽturiones militum raptum è tribunali, seruilem in modum torsit: ac fatentem nihil, iussit occidi, priùs oculis eius sua manu effossis: quem tamen scribit colloquio petito insidiatum sibi, coniectumque a se in custodiam, deinde vrbe interdicta dimissum, naufragio, vel latronum insidiis periisse. Tribunitiam potestatem perpetuam recepit: in qua semel atque iterum per singula lustra collegam sibi cooptauit. Recepit & morum, legumque regimen æquè perpetuum: quo iure, quamquam sine censuræ honore, censum tamen populi ter egit: primum ac tertium cum collega, medium solus.

Cogitatio resignandi Imperium, & ornatus vrbis.

28 De reddenda rep. bis cogitauit, primò post oppressum statim Antonium, memor obiectum ab eo sibi sæpius, quasi per ipsum staret, ne redderetur, ac rursus tædio diuturnæ va-

Digitized by Google

valetudinis, cùm etiam Magistratibus, ac Senatu domum accitis rationarium Imperij tradidit. Sed reputans & se priuatum non sine periculo fore, & illam plurium arbitrio temerè committi, in retinenda perseuerauit: dubium euentu meliore, an voluntate: quam voluntatem cum præsidens identidem præ se ferret, quodam etiam edicto his verbis testatus est: Ita mihi saluam ac sospitem remp. sistere in sua sede liceat, atque eius rei fructum percipere, quem peto, vt optimi status auctor dicar: & moriens, vt feram mecum spem, mansura in vestigio suo fundamenta reip. quæ iecero. Fecitque ipse se compotem voti, nisus omni modo, ne quem noui status pœniteret. Vrbem namque pro maiestate Imperij ornatam, & inundationibus incendiisque obnoxiam excoluit adeò, vt iure sit gloriatus, marmoream se relinquere, quam lateritiam accepisset. Tutam verò, quantum prouideri humana ratione potuit, etiam in posterum præstitit.

Opera publica per eum, & alios instructa.

29 Pvblica opera plurima exstruxit, ex quibus vel præcipua, forum cum æde Martis Vltoris, templum Apollinis in Palatio, ædem tonantis Iouis in Capitolio. Fori exstruendi causa fuit, hominum & iudiciorum multitudo, quæ videbatur, non sufficientibus duobus, etiam tertio indigere. Itaque festinantius, necdum perfecta Martis æde, publicatum

est,

Digitized by Google

tum est, cautumque, vt separatim in eo publica judicia, & sortitiones iudicum fierent. Aedem Marti bello Philippensi pro vltione paterna suscepto vouerat. Sanxit ergo, vt de bellis, triumphisque hîc consuleretur Senatus: prouincias cum Imperio petituri, hinc deducerentur: quique victores redissent, huc insignia triumphorum inferrent. Templũ Apollinis in ea parte Palatinæ domus excitauit, quã fulmine ictã desiderari à Deo aruspices pronuntiarant. Addita porticus cum bibliotheca Latina, Græcaque: quo loco iam senior sæpe etiam Senatum habuit, decuriasque iudicum recognouit. Tonanti Ioui ædem consecrauit, liberatus periculo, cùm in expeditione Cantabrica, per nocturnum iter lecticam eius fulgur perstrinxisset, seruumque prælucentem exanimasset. Quædam etiam opera sub nomine alieno, nepotũ scilicet & vxoris, sororisque fecit: vt porticum, basilicamque Lucij & Caij: item porticus Liuiæ & Octauiæ, theatrumque Marcelli. Sed & ceteros principes viros sæpe hortatus est, vt pro facultate quisq; monumentis vel nouis, vel refectis & excultis vrbem adornarent. Multaque à multis exstructa sunt: sicut à Marcio Philippo ædes Herculis, & Musarum: à L. Cornificio, ædes Dianæ: ab Asinio Pollione, atrium Libertatis: à Munatio Planco, ædes Saturni: à Cornelio Balbo, theatrum: à Statilio Tauro, amphitheatrũ: à M. verò Agrippa, complura, & egregia.

De

Digitized by Google

De diuisione vrbis, templisq́; & viis per eum instauratis, & Tiberi ampliato.

30 SPATIVM vrbis in regiones vicosque diuisit: instituitque vt illas annui Magistratus sortitò tuerentur, hos magistri è plebe cuiusq; viciniæ electi. Aduersus incendia excubias nocturnas, vigilesque commentus est: ad coërcendas inundationes, alueũ Tiberis laxauit, ac repurgauit, completũ olim ruderibus, & ædificiorum prolapsionibus coarctatum. Quò autem facilius vndique vrbs adiretur, desumpta sibi Flaminia via Arimino tenus munienda, reliquas triumphalibus viris ex manubiali pecunia sternendas distribuit. Aedes sacras vetustate collapsas, aut incendio absumptas refecit: easque & ceteras opulentissimis donis adornauit: vtpote qui in cellam Capitolini Iouis XVI. millia pondo auri, gemmasque ac margaritas quingenties HS. vna donatione contulerit.

Gesta per eum in Pontificatu maximo.

31 POSTQVAM verò Pontificatum maximũ, quem numquam viuo Lepido auferre sustinuerat, mortuo demum suscepit: quidquid fatidicorum librorum Græci Latinique generis, nullis vel parum idoneis auctoribus, vulgò ferebatur, supra duo millia contracta vndique cremauit: ac solos retinuit Sibyllinos. Hos quoque delectu habitò: condiditq; duobus forulis auratis sub Palatini Apollinis basi. Annum à D. Iulio ordinatum, sed postea negli-

Digitized by Google

negligentia conturbatũ atque confusum, rursus ad pristinam rationem redegit: in cuius ordinationem Sextilẽ mensem è suo cognomine nuncupauit, magis quàm Septembrem, quo erat natus: quia hoc sibi & primus Consulatus, & insignes victoriæ obtigissent. Sacerdotum & numerum, & dignitatem, sed & commoda auxit, præcipuè Vestalium virginum. Cumque in demortuæ locum aliam capi oporteret, ambirentque multi ne filias in sortem darent, adiurauit, si cuiusquam neptiũ suarum competeret ætas, oblaturum se fuisse eam. Nonnulla etiam ex antiquis cærimoniis paulatim abolita restituit: vt Salutis auguriũ, Diale flaminium, sacrum Lupercale, ludos Sæculares & compitalitios. Lupercalibus vetuit currere imberbes. Item, Sæcularibus ludis iuuenes vtriusque sexus prohibuit vllum nocturnum spectaculum frequentare, nisi cum aliquo maiore natu propinquorum. Compitales Lares ornare bis anno instituit, vernis floribus, & æstiuis. Proximum à Dis immortalibus honorem memoriæ Ducum præstitit, qui Imperium populi R. ex minimo maximũ reddidissent. Itaque & opera cuiusque, manentibus titulis, restituit: & statuas omnium triumphali effigie in vtraque fori sui porticu dedicauit. Professus est edicto, commentum id se, vt illorum velut exemplar & ipse dum viueret, & insequentium ætatũ principes exigerentur à ciuibus. Pompeij quoque statuam

contra

Digitized by Google

contra theatri eius regiam, marmoreo Iano supposuit, translatam è Curia, in qua C. Cæsar fuerat occisus.

Correctio, & reformatio abusuum, & excessuum.

32 PLERAQVE pessimi exempli correxit, quæ in perniciem publicam, aut ex consuetudine licentiaque bellorum ciuilium durauerant, aut per pacem etiam exstiterant. Nam & grassatorũ plurimi palàm se ferebant succincti ferro, quasi tuendi sui causa: & rapti per agros viatores sine discrimine, liberi, seruique ergastulis possessorum supprimebantur, & plurimæ factiones titulo collegij noui, ad nullius non facinoris societatem coibant. Igitur grassatores, dispositis per opportuna loca stationibus, inhibuit: ergastula recognouit: collegia, præter antiqua & legitima, dissoluit: tabulas veterum ærarij debitorum, vel præcipuam calumniandi materiam exussit: loca in vrbe publica iuris ambigui possessoribus adiudicauit: diuturnorum reorum, & ex quorum sordibus nihil aliud quàm voluptas inimicis quæreretur, nomina aboleuit; conditione proposita, vt si quem quis repetere vellet, par periculum pœnæ subiret. Ne quod autem maleficium, negotiúmve impunitate, vel mora elaberetur, xxx. amplius dies, qui honorariis ludis occupabantur, actui rerum accommodauit. Ad tres iudicum decurias, quartam addixit ex inferiore censu, quæ ducenariorum voca-

Digitized by Google

vocaretur, iudicaretque de leuioribus summis. Iudices à tricesimo ætatis anno allegit; id est, quinquennio maturius quàm solebant. At plerisque iudicandi munus detrectantibus, vix concessit, vt singulis decuriis per vices annua vacatio esset, & vt solitæ agi Nouembri ac Decembri mense res omitterentur.

Modus, & mos in iure dicendo.

33 Ipse ius dixit assiduè, & in noctem nonnumquam: si parum corpore valeret, lectica pro tribunali collocata, vel etiam domi cubans. Dixit autem ius non diligentia modò summa, sed & lenitate. Siquidem manifesti parricidij reum, ne culeo insueretur, quòd non nisi confessi afficiebantur hac pœna, ita fertur interrogasse: Certè patrem tuum non occidisti? Et cum de falso testamento ageretur, omnésque signatores lege Cornelia tenerentur, non tantum duas tabellas, damnatoriam & absolutoriam, simul cognoscentibus dedit: sed tertiam quoque, qua ignosceretur iis, quos fraude ad signandũ, vel errore inductos constitisset. Appellationes quotannis vrbanorum quidem litigatorum Prætori delegauit vrbano: at prouincialium consularibus viris, quos singulos cuiusque prouinciæ negotiis præposuisset.

Leges per eum sancitæ, & aliæ retractatæ.

34 Leges retractauit, & quasdam ex integro sanxit: vt sumptuariam, & de adulteriis, & de pudicitia, de ambitu, de maritandis ordinibus.

nibus. Hanc cùm aliquantò quàm ceteras seuerius emendasset, præ tumultu recusantium perferre non potuit, nisi adempta demum, lenitáve parte pœnarum, & vacatione triennij data, auctísque præmiis. Sic quoque abolitionem eius, publico spectaculo pertinaciter postulante equite, accitos Germanici liberos, receptósque partim ad se, partim in patris gremium ostentauit, manu vultúque significans, ne grauarentur imitari iuuenis exemplum. Cumque etiam immaturitate sponsarum, & matrimoniorum crebra mutatione vim legis eludi sentiret, tempus sponsas habendi coarctauit, diuortiis modum imposuit.

Reformatio Senatus, & modus conueniendi.

35 SENATORVM affluentem numerum deformi & incondita turba (erant enim super mille, & quidam indignissimi, & post necem Cæsaris per gratiam & præmium allecti, quos abortiuos vulgus vocabat) ad modum pristinum, & splendorem redegit duabus lectionibus: prima ipsorum arbitratu, quo vir virum legit: secunda suo & Agrippæ, quo tempore æstimatur lorica sub veste munitus, ferroque cinctus præsedisse, decem valentissimis Senatorij ordinis amicis sellam suam circumstantibus. Cordus Cremutius scribit, ne admissum quidem tunc quemquam Senatorum, nisi solum, & prætentato sinu. Quosdam ad excusandi se verecundiam compulit: seruauitque etiam excusantibus insigne

gne vestis, & spectandi in orchestra, epulandique publicè ius. Quo autem lecti, probatique & religiosius, & minore molestia senatoria munera fungerentur, sanxit, vt priùs quàm consideret quisquam, thure ac mero supplicaret apud aram eius Dei, in cuius templo coiretur: & ne plus quàm bis in mense legitimus Senatus ageretur, Kalendis scilicet & Idibus: néve Septembri, Octobríve mense vllos adesse alios necesse esset, quàm sorte ductos, per quorum numerum decreta confici possent: sibique instituit consilia sortiri semestria, cum quibus de negotiis ad frequentem Senatum referendis antè tractaret. Sententias de maiore negotio, non more, neque ordine, sed prout libuisset, prærogabat: vt perinde quisque animum intenderet, ac si censendum magis, quàm assentiendum esset.

De eodem.

36 AVCTOR & aliarum rerum fuit: in queis ne acta Senatus publicarentur: ne Magistratus deposito honore statim in prouincias mitterentur: vt Proconsulibus ad mulos, & tabernacula, quæ publicè locari solebant, certa pecunia constitueretur: vt cura ærarij à Quæstoribus vrbanis ad Prætorios, Prætorésve transiret: vt centumuiralem hastam, quam Quæstura functi consueuerant cogere, decemuiri cogerent.

Officia per eum excogitata.

37 QVO QVE plures partem administrandæ reip.

reip. caperent, noua officia excogitauit: curam operum publicorum, viarum, aquarum, aluei Tiberis, frumenti populo diuidendi, Præfecturam vrbis, Triumuiratum legendi Senatus, & alterum recognoscendi turmas equitum, quotiescumque opus esset. Censores creari desitos longo interuallo creauit, numerum Prætorum auxit. Exegit etiam, vt quoties Consulatus sibi daretur, binos pro singulis collegas haberet: nec obtinuit, reclamantibus cunctis, satis maiestatem eius imminui, quòd honorē eum non solus, sed cum altero gereret.

Bellica virtus per eum honorata.

38 NEC parcior in bellica virtute honoranda, super XXX. ducibus iustos triumphos, & aliquanto pluribus triumphalia ornamenta decernenda curauit. Liberis Senatorum, quò celeriùs reip. assuescerent, protinus virilem togam, latum clauum induere, & Curiæ interesse permisit: militiamq́ue auspicantibus, non Tribunatum modò legionum, sed & Præfecturas alarum dedit. Ac ne quis expers castrorum esset, binos plerumque laticlauios præposuit singulis alis. Equitum turmas frequenter recognouit, post longam intercapedinem reducto more transuectionis. Sed neque detrahi quemquam in transuehendo ab accusatore passus est, quod fieri solebat. Et senio, vel aliqua corporis labe insignibus permisit, præmisso in ordine equo, ad respondendū quoties citaren-

citarentur, pedibus venire: mox reddendi equi gratiam fecit eis, qui maiores annorum quinque & triginta retinere eum nollent.

Ratio vitæ exacta per eum ab vnoquoque equite Romano.

39 IMPETRATISQVE à Senatoribus decem adiutoribus, vnumquemque equitum rationē vitæ reddere coëgit: atque ex improbatis alios pœna, alios ignominia notauit: plures admonitione, sed varia. Leuissimum genus admonitionis fuit traditio coràm pugillarium, quos taciti, & ibidem statim legerent. Notauitque aliquos, quòd pecunias leuioribus vsuris mutuati, grauiore fœnore collocassent.

Quædam ordinationes circa rempublicam.

40 COMITIIS Tribunitiis si deessent candidati, Senatores ex equitibus Romanis creauit: ita vt potestate transacta, in vtro vellent ordine, manerent. Cùm autem plerique equitum, attrito bellis ciuilibus patrimonio, spectare ludos è quatuordecim non auderent, metu pœnæ theatralis, pronuntiauit, non teneri ea, quibus ipsis, parentibúsve equester cēsus vmquam fuisset. Populi R. censum vicatim egit. Ac ne plebs frumentationum causa frequentius à negotiis auocaretur, ter in annum quaternûm mensium tesseras dare destinauit: sed desideranti consuetudinem veterem concessit rursus, vt sui cuiusque mensis acciperet. Comitiorum quoque pristinum ius reduxit:

ac

Digitized by Google

ac multiplici pœna coërcito ambitu, Fabianis & Scaptiēſibus tribulibus ſuis, die comitiorũ, ne quid à quoquam candidato deſiderarent, ſingula millia nummûm à ſe diuidebat. Magni præterea exiſtimans, ſincerum, atque ab omni colluuione peregrini ac ſeruilis ſanguinis incorruptum ſeruare populum: & ciuitatem Romanam parciſſimè dedit, & manumittendi modum terminauit. Tiberio pro cliente Græco petenti reſcripſit, non aliter ſe daturum, quàm ſi præſens ſibi perſuaſiſſet, quàm iuſtas petendi cauſas haberet. Et Liuiæ pro quodam tributario Gallo roganti, ciuitatem negauit, immunitatem obtulit, affirmans, ſe faciliùs paſſurum fiſco detrahi aliquid, quàm ciuitatis Romanæ vulgari honorem. Seruos non contentus multis difficultatibus à libertate iuſta remouiſſe. Cùm & de numero, & de conditione ac differentia eorum, qui manumitterentur, curiosè cauiſſet, hoc quoque adiecit: ne vinctus vmquam, tortúſve quis vllo libertatis genere ciuitatē adipiſceretur. Etiam habitum, veſtitumq́ue priſtinum reducere ſtuduit. Ac viſa quondam pro concione pullatorum turba, indignabundus & clamitans, En, ait,

Romanos rerum dominos, gentemq́; togatam.

Negotium Aedilibus dedit, ne quem poſthac paterentur in foro, Circóve, niſi poſitis lacernis, togatum coſiſtere.

Liberalitas.

41 LIBERALITATEM omnibus ordinibus per occasiones frequenter exhibuit. Nam & inuecta vrbi Alexandrino triumpho regia gaza, tantam copiam nummariæ rei effecit, vt fœnore diminuto, plurimum agrorum pretiis accesserit. Et posteà quoties ex damnatorum bonis pecunia superflueret, vsum eius gratuitum iis, qui cauere in duplum possent, ad certum tempus indulsit. Senatorum censum ampliauit, ac pro octingentorum millium summa duodecies LLS. taxauit, suppleuitque non habentibus. Congiaria populo frequenter dedit, sed diuersæ ferè summæ: modò quadringenos, modò tricenos, nonnumquam ducenos, quinquagenosque nummos; ac ne minores quidem pueros præteriit, quamuis non nisi ab vndecimo ætatis anno accipere consuessent. Frumentum quoque in annonæ difficultatibus sępe leuissimo, interdum nullo pretio viritim admensus est, tesserasque nummarias duplicauit.

Seueritas in reprimendis populi voluptatibus indiscretis.

42 SED vt salubrem magis quàm ambitiosum principem scires, querentem de inopia & caritate vini populum, seuerissima coërcuit voce: satis prouisum à genero suo Agrippa, perductis pluribus aquis, ne homines sitirent. Eidem populo promissum quidem congiarium reposcenti, bonæ fidei se esse respondit.

Non

Non promissum autem flagitanti, turpitudinē & impudentiam edicto exprobrauit, affirmauitque, non daturum se, quamuis dare destinarat. Nec minore grauitate atque constantia, cùm proposito congiario multos manumissos, insertosque ciuium numero comperisset, negauit accepturos quibus promissum nō esset: ceterisque minus quàm promiserat, dedit, vt destinata summa sufficeret. Magna verò quondam sterilitate, ac difficili remedio, cùm venalitias & lanistarū familias, peregrinosque omnes, exceptis medicis & præceptoribus, partemque seruitiorū vrbe expulisset, vt tandem annona conualuit, impetum se cepisse scribit, frumentationes publicas in perpetuum abolendi, quòd earum fiducia cultura agrorum cessarat: neque tamen perseuerasse, quia certum haberet, posse per ambitionem quandoque restitui. Atque ita pòst hanc rem temperauit, vt non minorem aratorum ac negotiantium, quàm populi rationem duceret.

Spectacula varij generis per eum edita.

43 SPECTACVLORVM & assiduitate & varietate, atque magnificentia omnes antecessit. Fecisse ludos se ait suo nomine quater: pro aliis Magistratibus, qui aut abessent, aut non sufficerent, ter & vicies. Fecitq; nonnunquam vicatim, ac pluribus scenis per omnium linguarum histriones, non in foro modò, nec amphitheatro, sed in Circo & in septis, & aliquando nihil præter venationē edidit. Athle-

tas exstructis in campo Martio sedilibus ligneis: item nauale prælium circa Tiberim cauato solo, in quo nunc Cæsarum nemus est. Quibus diebus custodes in vrbe disposuit, ne raritate remanentium grassatoribus obnoxia esset. In Circo aurigas, cursoresq; & confectores ferarũ, & nonnumquã ex nobilissima iuuentute produxit. Sed & Troiæ ludum edidit frequentissimè, magnorum, minorúmve puerorum delectu: prisci, decorique moris existimans, claræ stirpis indolẽ sic notescere. In hoc ludicro C. Nonium Asprenatẽ lapsu debilitatum, aureo torque donauit: passusque est ipsum, posterosque Torquati ferre cognomen. Mox finem fecit talia edendi, Asinio Pollione oratore grauiter inuidioseque in Curia questo Esernini nepotis sui casum, qui & ipse crus effregerat. Ad scenicas quoque, & gladiatorias operas, etiam equitibus Romanis aliquando vsus est: verùm priùs quàm Senatus consulto interdiceretur. Postea nihil sanè, præterquam adolescentulum Lucium honestè natum exhibuit: tantùm vt ostenderet, quòd erat bipedali minor, librarũ septemdecim, ac vocis immensæ. Quodam autem muneris die, Parthorum obsides tunc primùm missos, per arenam mediam ad spectaculum induxit, superq; se subsellio secundo collocauit. Solebat etiam citra spectaculorum dies, si quando quid inusitatum, dignumque cognitu aduectum esset, id extra ordinem [illegible] libet loco

loco publicare: vt rhinocerotem, apud septa: tigrim, in scena: anguem quinquaginta cubitorum, pro comitio. Accidit votiuis Circensibus, vt correptus valetudine, lectica cubans, thensas deduceret: rursus commissione ludorum, quibus theatrum Marcelli dedicabat, euenit, vt laxatis sellę curulis compagibus, caderet supinus. Nepotum quoque suorum munere, cùm consternatũ ruinæ metu populum retinere, & confirmare nullo modo posset, transiit è loco suo, atque in ea parte consedit, quæ suspecta maximè erat. Spectandi confusissimum ac solutissimum morem correxit, ordinauitque, motus iniuria Senatoris, quem Puteolis per celeberrimos ludos consessu frequenti nemo receperat.

Ordo subselliorum in spectaculis.

44 FACTO igitur decreto patrum, vt quoties quid spectandum vsquam publicè ederetur, primus subselliorum ordo vacaret Senatoribus: Romæ legatos liberarum sociarumque gentium vetuit in orchestra considere, cùm quosdã etiam libertini generis mitti deprehendisset. Militẽ secreuit à populo. Maritis è plebe proprios ordines assignauit: prætextatis cuneum suum, & proximum pædagogis: sanxitque, ne quis pullatorũ media cauea sederet. Feminis ne gladiatores quidem, quos promiscuè spectari solemne olim erat, nisi ex superiore loco spectare concessit. Solis virginibus Vestalibus locum in theatro separatim, &

Digitized by Google

contra Prætoris tribunal dedit. Athletarum verò spectaculo muliebrem sexum omnem adeò submouit, vt Pontificalibus ludis pugilum par postulatum, distulerit in sequentis diei matutinum tempus, edixeritque, mulieres ante horam quintam venire in theatrum non placere.

Loca, & tempus vnde ipse spectacula cernebat.

45 Ipse Circenses ex amicorum ferè, libertorumque cœnaculis spectabat, interdum è puluinari, & quidem cum coniuge ac liberis sedens. Spectaculo plurimas horas, aliquando totos dies aderat, petita venia, commendatisque qui suam vicem præsidendo fungerentur. Verùm quoties adesset, nihil præterea agebat: seu vitandi rumoris causa, quo patrem Cæsarẽ vulgò reprehensum commemorabat, quòd inter spectandum, epistolis, libellisque legendis, ac rescribendis vacaret: seu studio spectandi, ac voluptate, qua teneri se neque dissimulauit vmquam, & sæpe ingenuè professus est. Itaque corollaria & præmia alienis quoque muneribus ac ludis & crebra & grandia de suo offerebat. Nullique Græco certamini interfuit, quo non pro merito certantiũ quemque honorauerit. Spectauit autem studiosissimè pugiles, & maximè Latinos: non legitimos atque ordinarios modo, quos etiam committere cũ Græcis solebat, sed & cateruarios oppidanos inter angustias vicorum pugnantes temerè, ac sine arte. Vniuersum denique genus

operas

Digitized by Google

operas aliquas publico spectaculo præbentiū, etiam cura sua dignatus est. Athletis & conseruauit priuilegia, & ampliauit. Gladiatores sine missione edi prohibuit. Coërcitionem in histriones, Magistratibus in omni tempore & loco lege vetere permissam, ademit, præterquam ludos & scenam: nec tamen eò minùs aut xysticorum certationes, aut gladiatorum pugnas seuerissimè semper exegit. Nam histrionū licentiā adeò compescuit, vt Stephanionem togatarium, cùm in puerilē habitum circumtonsam matronam ministrasse comperterat, per trina theatra virgis cæsum relegauerit, Hylam pantomimum, querente Prætore, in atrio domus suæ, nemine excluso, flagellis verberauerit: & Pyladem vrbe atque Italia submouerit, quòd spectatorem, à quo exibilabatur, demonstrasset digito, conspicuumque fecisset.

Ordinatio Italiæ per eum facta.

46 Ad hunc modū vrbe, vrbanisque rebus administratis, Italiam duodetriginta coloniarum numero deductarum ab se frequentauit, operibusque ac vectigalibus publicis plurifariam instruxit: etiam iure ac dignatione vrbi quodam modo pro parte aliqua adæquauit: excogitato genere suffragiorum, quæ de Magistratibus vrbicis Decuriones colonici, in sua quisque colonia ferrent, & sub diem comitiorum obsignata Romam mitterent. Ac necubi aut honestorum deficeret copia, aut multitudinis

titudinis soboles equestrem militiã petentis, etiam ex commendatione publica cuiusque oppidi ordinabat. At iis, qui è plebe regiones sibi reuisenti filios, filiásve approbarẽt, singula nummorum millia per singulos diuidebat.

Ordinatio aliarum prouinciarum.

47 PROVINCIAS validores, & quas annuis Magistratuum imperiis regi nec facile, nec tutum erat, ipse suscepit: ceteras Proconsulibus sortitò permisit: & tamen nonnullas commutauit interdum, atque ex vtroque genere plerasque sæpius adiit. Vrbium quasdam fœderatas, sed ad exitium licentia præcipites, libertate priuauit: alias aut ære alieno laborantes leuauit, aut terræmotu subuersas denuò condidit: aut merita erga populum R. allegantes, Latinitate, vel ciuitate donauit. Non est, vt opinor, prouincia, excepta dumtaxat Africa & Sardinia, quam non adierit. In has fugato Sexto Pompeio, traiicere ex Sicilia apparantem, continuæ & immodicæ tempestates inhibuerunt, nec mox occasio, aut causa traiiciendi fuit.

Ordinatio regnorum.

48 REGNA, quibus belli iure potitus est, præter pauca, aut iisdem, quibus ademerat, reddidit, aut alienigenis contribuit. Reges, socios etiam, inter semetipsos necessitudinibus mutuis iunxit, promptissimus affinitatis cuiusque, atque amicitiæ conciliator, & fautor: nec aliter vniuersos, quàm membra, partesq; Imperij,

perij,

Digitized by Google

perij, curæ habuit. Rectorē quoque solitus est apponere ætate paruis, ac mente lapsis, donec adolescerent, aut resipiscerent: ac plurimorum liberos & educauit simul cum suis, & instituit.

Ordinatio legionum, & militum.

49 Ex militaribus copiis legiones & auxilia prouinciatim distribuit: classem Miseni, & alteram Rauennæ ad tutelam superi & inferi maris collocauit. Certum numerum partim in vrbis, partim in sui custodiam allegit, dimissa Calagurritanorum manu, quam vsque ad deuictum Antonium; item Germanorū, quam vsque ad cladem Varianam, inter armigeros circa se habuerat. Neque tamē vmquam plures quàm tres cohortes in vrbe esse passus est; easque sine castris. reliquas in hiberna, & æstiua, circa finitima oppida dimittere assuerat. Quidquid autem vbique militū esset, ad certam stipendiorum, præmiorumque formulā adstrinxit, definitis pro gradu cuiusque & tēporibus militiæ, & commodis missionum: ne aut ætate, aut inopia post missionē sollicitari ad res nouas possent. Vtque perpetuò, ac sine difficultate sumptus, ad tuendos eos, prosequendosque suppeteret, ærariū militare cum vectigalibus nouis constituit. Et quò celerius, ac sub manum annuntiari, cognoscique posset, quid in prouincia quaq; gereretur, iuuenes primò modicis interuallis per militares vias, dehinc vehicula disposuit. Commodius id visum est, vt qui à loco eidē perferrent lit-

Digitized by Google

teras, interrogari quoque, si quid res exigerent, possent.

Sigilli & datæ, quibus in epistolis vtebatur.

50 In diplomatibus, libellisque & epistolis signandis, initio Sphinge vsus est: mox imagine Magni Alexandri: nouissimè sua, Dioscoridis manu sculpta, qua signare insecuti quoque Principes perseuerauerunt. Ad epistolas omnes horarum quoque momenta, nec diei modò, sed & noctis, quibus datæ significarentur, addebat.

Clementia, & ciuilitas.

51 Clementiæ, ciuilitatisque eius multa & magna documenta sunt. Ne enumerem, quot, & quos diuersarum partium venia, & incolumitate donatos, principem etiam in ciuitate locum tenere passus sit: Iunium Nouatum, & Cassium Patauinum, è plebe homines, alterum pecunia, alterum leui exsilio punire satis habuit: cum ille Agrippæ iuuenis nomine, asperrimam de se epistolam in vulgus edidisset: hic conuiuio pleno proclamasset, neque votum sibi, neque animum deesse confodiendi eum. Quadam verò cognitione, cùm Aemilio Aeliano Cordubensi inter cetera crimina vel maximè obiiceretur, quòd male opinari de Cæsare soleret: conuersus ad accusatorem, commotoque similis: Velim, inquit, hoc mihi probes; faciam, sciat Aelianus & me linguam habere, plura enim de eo loquar. Nec quidquam vltrà, aut statim, aut postea inquisiuit.

suit. Tiberio quoque de eadem re sedulò violentiùs apud se per epistolam conquerenti, ita rescripsit: Aetati tuæ, mi Tiberi, noli in hac re indulgere, & nimium indignari, quemquam esse, qui de me malè loquatur. Satis est enim, si hoc habemus, ne quis nobis malè facere possit.

Honores ei collati, & spreti per eum.

52 TEMPLA quamuis sciret etiam Proconsulibus decerni solere, in nulla tamen prouincia, nisi communi suo Romæque nomine recepit. Nam in vrbe quidem pertinacissimè abstinuit hoc honore, atque etiam argenteas statuas olim sibi positas conflauit omnes, ex quibus aureas cortinas Apollini Palatino dedicauit. Dictaturam magna vi offerente populo, genu nixus, deiecta ab humeris toga, nudo pectore deprecatus est.

De eodem, & gestis ciuilibus.

53 DOMINI appellationem, vt maledictum & opprobrium semper exhorruit. Cùm spectante eo ludos, pronuntiatum esset à mimo, O dominum æquum, & bonum: & vniuersi quasi de ipso dictum exsultantes comprobassent, statim manu, vultuque indecoras adulationes repressit, & insequenti die grauissimè corripuit edicto: dominumque se posthac appellari, ne à liberis quidem, aut nepotibus suis vel seriò, vel ioco passus est, atque huiusmodi blanditias etiam inter ipsos prohibuit. Non temerè vrbe oppidóve vllo egressus, aut quo-

quam ingressus est, nisi vespere, aut noctu, ne quem officij causa inquietaret. In Consulatu pedibus ferè, extra Consulatum sæpe adoperta sella per publicum incessit. Promiscuis salutationibus admittebat & plebem, tanta comitate adeuntiũ desideria excipiẽs, vt quemdam ioco corripuerit, quòd sic sibi libellum porrigere dubitaret, quasi elephanto stipem. Die Senatus numquam patres, nisi in Curia salutauit, & quidem sedentes, ac nominatim singulos, nullo submonente; & discedens eo modo sedentibus singulis vale dicebat. Officia cùm multis mutuò exercuit: nec priùs dies cuiusque solemnes frequentare desiit, quàm grandior iam natu, & in turba quondam sponsaliorum die vexatus. Gallum Terrinium Senatorem minùs sibi familiarem, sed captum repente oculis, & ob id inedia mori destinantem, præsens consolando reuocauit ad vitam.

Patientia in contradictores.

54 In Senatu verba facienti dictum est, Non intellexi: & ab alio, Contradicerem tibi, si locum haberem. Interdum ob immodicas altercationes disceptantium è Curia per iram se proripienti, quidã ingesserunt, Licere oportere Senatoribus de rep. loqui. Antistius Labeo Senatus lectione, cùm triumuirum legeret, M. Lepidum, hostẽ olim eius, & tunc exsulantem legit: interrogatusque ab eo, an essent alij digniores, Suum quemque iudicium habere

bere respondit. Nec ideò libertas, aut contumacia fraudi cuiquam fuit.

Libelli famosi contra eum facti.

55 ETIAM sparsos de se in Curia famosos libellos, nec expauit, & magna cura redarguit. Ac ne requisitis quidem auctoribus id modò censuit, cognoscendum posthac de iis, qui libellos, aut carmina ad infamiam cuiuspiam sub alieno nomine edant.

Moderatio, & ciuilitas in agendo.

56 IOCIS quoque quorumdam inuidiosis aut petulantibus lacessitus, cõtradixit edicto. Et tamen de inhibenda testamentorum licentiã, ne Senatus quidquam constitueret, intercessit. Quoties Magistratuum comitiis interesset, tribus cum cãdidatis suis circuibat, supplicabatque more solemni. Ferebat & ipse suffragium in tribu, vt vnus è populo. Testem se in iudiciis & interrogari, & refelli ęquissimo animo patiebatur. Forum angustius fecit, non ausus extorquere possessoribus proximas domos. Numquam filios suos populo commendauit, vt non adiiceret, Si merebuntur. Eisdem prætextatis adhuc assurrectum ab vniuersis in theatro, & à stantibus plausum grauissimè questus est. Amicos ita magnos & potentes in ciuitate esse voluit, vt tamen pari iure essent, quo ceteri, legibusque iudiciariis ęquè tenerẽtur. Cùm Asprenas Nonius arctius ei iunctus, causam veneficij, accusante Cassio Seuero, diceret: consuluit Senatum, quid officij

Digitized by Google

officij sui putaret. Cunctari enim se, ne si superesset, eriperet legibus reum: sin deesset, destituere, ac prædamnare amicum existimaretur. Et consentientibus vniuersis, sedit in subselliis per aliquot horas: verum tacitus, ac ne laudatione quidem iudiciali data. Affuit & clientibus: sicut scrutario cuidam, euocato quondam suo, qui postulabatur iniuriarum. Vnum omnino è reorum numero, ac ne eum quidem, nisi precibus, eripuit, exorato coram iudicibus accusatore, Castricium, per quem de coniuratione Murenæ cognouerat.

Dilectio Romanorum ad eum.

57 PRO quibus meritis quantoperè dilectus sit, facile est æstimare. Omitto senatus consulta, quæ possunt videri vel necessitate expressa, vel verecundia. Equites Romani natalem eius sponte atque consensu, biduo semper celebrarũt. Omnes ordines in lacum Curtij quotannis ex voto pro salute eius stipem iaciebant. Item Kalendis Ianuariis strenam in Capitolio etiam absenti: ex qua summa, pretiosissima deorum simulacra mercatus, vicatim dedicabat: vt Apollinem Sandaliarium, & Iouem tragœdum, aliaque in restitutionem Palatinæ domus incendio absumptæ. Veterani, decuriæ, tribus, atque etiam sigillatim è cetero genere hominum, libentes ac pro facultate quisque pecunias contulerunt: delibante tantummodo eo summarum aceruos, neque ex quoquam plus denario auferente. Reuertentem

tentem ex prouincia, non solùm faustis ominibus, sed & modulatis carminibus prosequebātur. Obseruatū etiam est, ne quoties introiret vrbem, suppliciū de quoquam sumeretur.

Honor collatus per Senatum, populumq; Romanum.

58 PATRIS patriæ cognomen vniuersi repentino, maximoque consensu detulerunt ei. Prima plebs legatione Antiū missa: dein quia non recipiebat, ineunti Romæ spectacula frequens, & laureata: mox in Curia Senatus: neque decreto, neque acclamatione, sed per Valerium Messallam id mandantibus cunctis: Quod bonum, inquit, faustumque sit tibi, domuique tuæ, Cæsar Auguste, (sic enim nos perpetuam felicitatem reip. & læta huic precari existimamus) Senatus te consentiens cum populo R. consalutat patriæ patrem. Cui lacrymans respondit Augustus his verbis (ipsa enim, sicut Messalla, posui) Compos factus votorum meorum, patres C. quid habeo aliud Deos immortales precari, quàm vt hunc consensum vestrum ad vltimum vitæ finem mihi perferre liceat?

Honores collati per singulares ciues Romanos.

59 MEDICO Antonio Musæ, cuius opera ex ancipiti morbo conualuerat, statuam, ære collato, iuxta signum Æsculapij statuerunt. Nonnulli patrum familiarum testamento caueunt, vt ab heredibus suis prælato victimæ titulo

titulo in Capitolium ducerentur, votumque pro se solueretur, quòd superstitem Augustum reliquissent. Quædam Italiæ ciuitates diem, quo primùm ad se venisset, initium anni fecerunt. Prouinciarum pleræque super templa & aras, ludos quoque quinquennales pænè oppidatim constituerunt.

Honor collatus per Reges ac ciuitates.

60 REGES amici atque socij, & singuli in suo quisque regno, Cæsareas vrbes condiderunt. Et cuncti simul ædem Iouis Olympici Athenis antiquitus inchoatam, perficere cõmuni sumptu destinauerunt; Genioque eius dedicare: ac sæpe regnis relictis, non Romæ modò, sed prouincias peragranti quotidiana officia togati, ac sine regio insigni more clientium præstiterunt.

Interior, & familiaris vita.

61 QVONIAM qualis in Imperiis ac Magistratibus, regẽdaque per terrarum orbem pace belloque rep. fuerit, exposui: referam nunc interiorem ac familiarem eius vitam: quibusque moribus atque fortuna domi, & inter suos egerit, à iuuenta vsque ad supremum vitæ diem. Matrem amisit in primo Consulatu: sororem Octauiam, L. & IIII. agens ætatis annum. Vtrique cùm præcipua officia viuę præstitisset, etiam defunctæ honores maximos tribuit.

Sponsæ, & vxores.

62 SPONSAM habuerat adolescens P. Seruilij

uilij Isaurici filiam: sed reconciliatus post primam discordiam Antonio, expostulantibus vtriusque militibus, vt ex necessitudine aliqua iungerentur, priuignam eius Claudiam, Fuluiæ ex P. Clodio filiam duxit vxorem vix dum nubilem. Ac simultate cum Fuluia socru exorta, dimisit intactam adhuc, & virginem. Mox Scriboniam in matrimonium accepit, nuptam antè duobus consularibus, & ex altero etiam matrem. Cum hac etiam diuortium fecit, pertæsus, vt scribit, morum peruersitatem eius: ac statim Liuiam Drusillam matrimonio Tiberij Neronis, & quidem prægnantem abduxit, dilexitque ac probauit vnicè ac perseueranter.

De filia, & matrimoniis eius.

63 Ex Scribonia Iuliam, ex Liuia nihil liberorum tulit, cùm maximè cuperet. Infans, qui conceptus erat, immaturus est editus. Iuliam primùm Marcello Octauiæ sororis suæ filio, tãtùmque pueritiã egresso: deinde vt is obiit, M. Agrippæ nuptui dedit: exorata sorore, vt sibi genero cederet. Nam tunc Agrippa alteram Marcellarum habebat, & ex ea liberos. Hoc quoque defuncto, multis, ac diu, etiam ex equestri ordine, circumspectis conditionibus, Tiberium priuignum suum elegit: coëgitque prægnantem vxorem, & ex qua iam pater erat, dimittere. M. Antonius scribit, primùm eum Antonio filio suo despondisse Iuliam: dein Cotisoni Getarum regi, quo tẽpore sibi

sibi quoque inuicem filiam regis in matrimonium petiisset.

De nepotibus ex Iulia.

64 NEPOTES ex Agrippa & Iulia tres habuit, Caium, Lucium, & Agrippam: neptes duas, Iuliam, & Agrippinam. Iuliam L. Paulo Censoris filio, Agrippinam Germanico sororis suæ nepoti collocauit. Caium & Lucium adoptauit domi, per assem & libram emptos à patre Agrippa: tenerosque adhuc ad curam reip. admouit, & Consules designatos circum prouincias exercitusque dimisit. Filiam, & neptes ita instituit, vt etiam lanificio assuefaceret, vetaretque loqui, aut agere quidquam, nisi propalam, & quod in diurnos commentarios referretur. Extraneorum quidem cœtu adeò prohibuit, vt L. Tucinio, claro decoroque iuueni scripserit: Quondam parum modestè fecisse eum, quòd filiam suam Baias salutatum venisset. Nepotes & litteras, & natare, aliaque rudimenta per se plerumque docuit: ac nihil æquè laborauit, quàm vt imitarentur chirographum suum. Neque cœnauit vnà, nisi in imo lecto assiderent: neque iter fecit, nisi vt vehiculo anteirent, aut circà adequitarent.

Infortunium circa sobolem descendentium.

65 SED lætum eum atque fidentem, & sobole, & disciplina domus, fortuna destituit. Iulias filiam & neptem, omnibus probris contaminatas relegauit. Caium & Luciũ in duodeui-

de uiginti mensium spatio amisit ambos: Caio in Lycia, Lucio Massiliæ defunctis. Tertium nepotem Agrippam, simulque priuignum Tiberium adoptauit in foro, lege Curiata. Ex quibus Agrippam breui, ob ingenium sordidum ac ferox abdicauit, seposuitque Surrentum. Aliquanto autem patientius mortem, quàm dedecora suorum tulit. Nam Caij, Luciiq; casu non adeò fractus, de filia, absens, ac libello per Quæstorem recitato notum Senatui fecit: abstinuitque congressu hominũ diu, prę pudore: etiã de necanda deliberauit. Certè cum sub idem tempus vna ex consciis liberta Phœbe nomine, suspendio vitam finisset, maluisse se ait, Phœbes patrem fuisse. Relegatæ vsum vini, omnemq; delicatiorem cultũ ademit: neque adiri à quoquam libero, seruóve, nisi se consulto, permisit: & ita vt certior fieret, qua is ætate, qua statura, quo colore esset, etiam quibus corporis notis, vel cicatricibus. Post quinquenniũ demum ex insula in continentem, lenioribusque paulò conditionibus, transtulit eam. Nam vt omnino reuocaret, exorari nullo modo potuit. Deprecanti sæpè populo R. & pertinacius instanti, tales filias, talesque coniuges pro concione imprecatus est. Ex nepte Iulia post damnationem editum infantem agnosci, alique vetuit. Agrippam nihilò tractabiliorem, imò in dies amentiorem in insulam transportauit, sepsitque insuper custodia militum. Cauit etiam Senatus
con-

Digitized by Google

consulto, vt eodem loco in perpetuum contineretur: atque ad omnem & eius, & Iuliarum mentionem ingemiscens, proclamare etiam solebat. Αἴθ' ὄφελον ἄγαμός τ' ἔμμεναι, ἄγονός τ' ἀπολέσθαι: nec aliter eas appellare, quàm tres vomicas, aut tria carcinomata sua.

Receptio, & cultus amicitiarum.

66 AMICITIAS neque facilè admisit, & constantissimè retinuit. Et non tantùm virtutes ac merita cuiusque dignè prosecutus, sed vitia quoque, & delicta dumtaxat modica perpessus. Neque enim temerè, ex omni numero in amicitia eius afflicti reperientur, prȩter Saluidenium Rufum, quem ad Consulatum vsque; & Cornelium Gallum, quem ad Præfecturam Ægypti, ex infima vtrumque fortuna, prouexerat. Quorum alterum res nouas molientem damnandum Senatui tradidit: alteri ob ingratum & maleuolum animum, domo, & prouinciis suis interdixit. Sed Gallo quoque & accusatorum denuntiationibus, & Senatusconsultis ad necem compulso, laudauit quidem pietatem tantopere pro se indignantium: ceterùm & illacrymauit, & vicem suam conquestus est, quòd sibi soli non liceret amicis, quatenus vellet, irasci. Reliqui potentia atque opibus ad finem vitæ suæ cuiusque ordinis principes floruerunt: quamquam & offensis interuenientibus. Desiderauit enim nonnumquam, ne de pluribus referam, & M. Agrippæ patientiam, & Mæcenatis

Digitized by Google

natis taciturnitatem: cùm ille ex leui rigoris ſuſpicione, & quòd Marcellus ſibi anteferretur, Mitylenas ſe, relictis omnibus, cõtuliſſet: & hic ſecretum de comperta Murenæ coniuratione, vxori Terentiæ prodidiſſet. Exegit & ipſe inuicem ab amicis beneuolentiam mutuam, tam à defunctis, quàm à viuis. Nam quamuis minimè appeteret hereditates, vt qui numquam ex ignoti teſtamento capere quidquam ſuſtinuerit: amicorum tamen ſuprema iudicia moroſiſſimè penſitauit: neque dolore diſſimulato, ſi parciùs, aut citra honorem verborum: neque gaudio, ſi gratè pieq́ue quis ſe proſecutus fuiſſet. Legata, vel partes hereditatum, & à quibuſcumque parentibus relicta ſibi, aut ſtatim liberis eorum concedere, aut ſi pupillari ætate eſſent, die virilis togæ, vel nuptiarum, cum incremento reſtituere conſueuerat.

Seueritas, & clementia erga libertos.

67 PATRONVS, dominuſq; non minus ſeuerus, quàm facilis & clemens, multos libertorum in honore & vſu maximo habuit: vt Licinium Enceladum, alioſque. Coſmum ſeruum grauiſſimè de ſe opinantem, non vltrà quàm compedibus coercuit. Diomedem diſpenſatorem, à quo ſimul ambulante, incurrenti repentè fero apro per metum obiectus eſt, maluit timiditatis arguere, quàm noxæ: remq́uẽ non minimi periculi, quia tamẽ fraus aberat, in iocum vertit. Idem Proculum ex acceptiſ-

acceptissimis libertis mori coëgit, compertum adulterare matronas. Thallo a manu, quòd pro epistola prodita denarios 1 ɔ. accepisset, crura effregit. Pædagogum ministrosque Caij filij, per occasionem valetudinis, mortisque eius, superbè, auareque in prouincia grassantes, oneratos graui pondere ceruicibus, præcipitauit in flumen.

Infamia dedecorum primæ iuuentutis.

68 PRIMA iuuenta variorum dedecorum infamiam subiit. Sex. Pompeius eum, vt effeminatum, insectatus est. M. Antonius adoptionem auunculi stupro meritum. Item Lucius Marci frater, quasi pudicitiam delibatam à Cæsare, A. etiam Hirtio in Hispania c c c. millibus nummûm substrauerit: solitusque sit crura suburere nuce ardenti, quò mollior pilus surgeret. Sed & populus quondam vniuersus ludorũ die & accepit in cõtumeliã eius, & assensu maximo cõprobauit versum in scena pronuntiatũ de Gallo matris Deûm tympanizante: Vidésne, cinædus orbẽ digito tẽperat?

Adulterium, & libido.

69 ADVLTERIA quidem exercuisse, ne amici quidem negant: excusantes sanè non libidine, sed ratione commissa, quò faciliùs consilia aduersariorum per cuiusque mulieres exquireret. M. Antonius super festinatas Liuiæ nuptias obiecit, & feminam consularem è triclinio viri coram in cubiculum abductam, rursus in conuiuium rubentibus auriculis, incom-

incomptiore capillo reductam: & dimissam Scriboniā, quia liberiùs doluisset nimiam potentiam pellicis: & conditiones quæsitas per amicos, qui matresfamilias, & adultas ætate virgines denudarent, atque perspicerent, tamquam Thoranio mangone vendente. Scribit etiam ad ipsum hoc familiariter adhuc, necdum plenè inimicus, aut hostis: Quid te mutauit? quòd reginā ineo? vxor mea est. Nunc cœpi, an abhinc annos nouem? tu deinde solam Drusillam inis? ita valeas, vti tu hanc epistolam cùm leges, non inieris Tertullam, aut Terentillam, aut Rufillam, aut Saluiam Titisceniam, aut omnes. ánne refert, vbi, & in quam arrigas?

De cœna, & discumbētibus in apparatu Deorum.

70 COENA quoque eius secretior in fabulis fuit, quæ vulgò δωδεκάθεος vocabatur, in qua Deorum Dearumque habitu discubuisse conuiuas, & ipsum pro Apolline ornatum, non Antonij modò epistolæ, singulorum nomina amarissimè annumerantis exprobrant, sed & sine auctore notissimi versus:

Cùm primū istorum conduxit mensa choragū,
Sexq; Deos vidit Mallia, sexq; Deas:
Impia dum Phœbi Cæsar mendacia ludit,
Dum noua Diuorum cœnat adulteria:
Omnia se à terris tunc Numina declinarunt,
Fugit & auratos Iupiter ipse thronos.

Auxit cœnæ rumorem summa tunc in ciuitate penuria, ac fames. Acclamatumque est postri-

postridie, frumentum omne Deos comedisse, & Cæsarem planè esse Apollinem : sed & tortorem. quo cognomine is Deus quadam in parte vrbis colebatur.

Nota pretiosæ supellectilis, & aleæ lusus per eum dilectus.

71 NOTATVS est & vt pretiosæ supellectilis, Corinthiorumque præcupidus, & aleæ indulgens. Nam & proscriptionis tempore ad statuam eius adscriptum est:

Pater argentarius, ego Corinthiarius,

cùm existimaretur, quosdam propter vasa Corinthia inter proscriptos curasse referendos. Et deinde bello Siciliensi epigramma vulgatum est:

Postquam bis classe victus naues perdidit,
Aliquando vt vincat, ludit assiduè aleam.

Ex quibus siue criminibus, siue maledictis, infamiam impudicitiæ facillimè refutauit, & præsentis & posteræ vitæ castitate. Item lautitiarum inuidiam, cùm & Alexandria capta, nihil sibi præter vnum myrrhinum calicem, ex instrumento regio retinuerit, & mox vasa aurea assiduissimi vsus cõflauerit omnia. Circa libidines hæsit. Posteà quoque, vt ferunt, ad vitiandas virgines promptior, quæ sibi vndique etiam ab vxore conquirerentur. Aleæ rumorem nullo modo expauit : lusitque simpliciter & palàm oblectamenti causa etiam senex : ac, præterquam Decembri mense aliis quoque festis, profestisque diebus. Nec id dubium

Digitized by Google

bium est, autographa quadam epistola: Cœnaui, ait, mi Tiberi, cum iisdem. Accesserunt conuiuæ Vinicius, & Siluius pater. Inter cœnam lusimus γεροντικῶς & heri, & hodie. Talis enim iactatis, vt quisque canem, aut senionem miserat, in singulos talos singulos denarios in medium conferebat: quos tollebat vniuersos, qui Venerem iecerat. Et rursus aliis litteris: Nos mi Tiberi, Quinquatriis satis iucundè egimus. Lusimus enim per omnes dies, forumque aleatorium calfecimus. Frater tuus magnis clamoribus rem gessit. Ad summam tamen perdidit non multum, sed ex magnis detrimentis præter spem paulatim retractus est. Ego perdidi XX. millia nummûm, meo nomine, sed cùm effusè in lusu liberalis fuissem, vt soleo plerumque. Nam si quas manus remisi, cuique exegissem, aut retinuissem, quod cuique donaui, vicissem vel L. millia. Sed hoc malo. Benignitas enim mea me ad cælestem gloriam efferet. Scribit ad filiam: Misi tibi denarios CCL. quos singulis conuiuis dederam, si vellent inter se inter cœnam vel talis, vel par impar ludere.

Continentia, & habitationes.

72 In ceteris partibus vitæ continentissimum fuisse constat, ac sine suspicione vllius vitij. Habitauit primò iuxta Romanum forum supra scalas annularias, in domo quæ Calui oratoris fuerat: postea in Palatio, sed nihilominus ædibus modicis Hortensianis, & ne-

que laxitate, neque cultu conspicuis: vt in quibus porticus breues essent Albanarum columnarum, & sine marmore vllo, aut insigni pauimento conclauia. Ac per annos amplius XL. eodem cubiculo hieme & æstate mansit: quāuis parū salubrem valetudini suę vrbem hieme experiretur, assidueque in vrbe hiemaret. Si quando quid secretò, aut sine interpellatione agere proposuisset, erat illi locus in edito singularis, quem Syracusas, & τεχνόφυον vocabat. Huc transibat, aut in alicuius libertinorū suburbanum: æger autem in domo Mæcenatis cubabat. Ex secessibus præcipuè frequentauit maritima, insulasque Campaniæ, aut proxima vrbi oppida, Lanuuium, Præneste, Tibur: vbi etiam in porticibus Herculis templi persæpè ius dixit. Ampla & operosa prætoria grauabatur, & neptis quidem suæ Iuliæ profusè ab ea exstructa, etiam diruit ad solum. Sua verò, quamuis modica, non tam statuarum tabularumque pictarum ornatu, quàm xystis & nemoribus excoluit, rebusque vetustate ac raritate notabilibus: qualia sunt Capreis immanium belluarum, ferarumque membra prægrandia, quæ dicuntur Gigantum ossa, & arma Heroum.

De parsimonia, supellectili, & vestimentis.

73 INSTRVMENTI eius, & supellectilis parsimonia apparet etiam nunc, residuis lectis atque mensis, quorum pleraque vix priuatæ elegantiæ sint. Ne toro quidem cubuisse aiunt,

aiunt, nisi humili, & modicè instrato. Veste non temerè alia quàm domestica vsus est, ab vxore, & sorore, & filia neptibusque confecta. Togis neque restrictis, neque fusis. Clauo nec lato, nec angusto: calceamentis altiusculis, vt procerior, quàm erat, videretur. Et forensia autem, & calceos nũquam non intra cubiculũ habuit ad subitos repentinosque casus parata.

Conuiuia, & cœna.

74 CONVIVABATVR assiduè, nec vmquam nisi recta: non sine magno ordinum, hominumque delectu. Valerius Messalla tradit, neminem vmquam libertinorum adhibitum ab eo cœnæ, excepto Mena, sed asserto in ingenuitatem. Post proditam Sex. Pompeij classem, ipse scribit inuitasse se quemdam, in cuius villa maneret, qui speculator suus olim fuisset. Conuiuia nonnumquam & seriùs inibat, & maturiùs relinquebat, cum conuiuæ & cœnare inciperent, priùs quàm ille discumberet, & permanerent digresso eo. Cœnam ternis ferculis, aut, cùm abundantissimè, senis præbebat, vt non nimio sumptu, ita summa comitate. Nam & ad communionem sermonis tacentes, vel submissim fabulantes prouocabat, & aut acroamata, & histriones, aut etiam triuiales ex Circo ludos interponebat, ac frequentissimè aretalogos.

Celebratio festorum & solemnium dierum.

75 FESTOS & solemnes dies profusissimè, nonnumquã ilocaliter tantũ celebrabat. Sa-

turnalibus, & si quando aliàs libuisset, modò munera diuidebat, vestem & aurum, & argentum: modò nummos omnis notæ, etiam veteres regios, ac peregrinos: interdum nihil præter cilicia & spongias, & rutabula, & forpices, atque alia id genus titulis obscuris & ambiguis. Solebat & inæqualissimarum rerum sortes, & aduersas tabularum picturas in conuiuio venditare: incertoque casu spem mercantium vel frustrari, vel explere, ita vt per singulos lectos licitatio fieret, & seu iactura, seu lucrum communicaretur.

Cibi, & comedendi hora.

76 CIBI (nam ne hoc quidem omiserim) minimi erat, atque vulgaris ferè. Secundarium panem, & pisciculos minutos, & caseum bubulum manu pressum, & ficos virides biferas maximè appetebat: vescebaturq; & ante cœnam quocumque tempore & loco, quo stomachus desiderasset. Verba ipsius ex epistolis sunt: Nos in essedo panem & palmulas gustauimus. Et iterùm: Dum lectica ex regia domum redeo, panis vnciam cum paucis acinis vuæ duracinæ comedi. Et rursus: Ne Iudæus quidem, mi Tiberi, tam diligenter sabbatis ieiunium seruat, quàm ego hodie seruaui, qui in balneo demum post horam primam noctis duas bucceas manducaui priùs, quàm vngi inciperem. Ex hac obseruantia nonnumquam vel ante initum, vel post dimissũ conuiuium solus cœnitabat, cũ pleno cõuiuio nihil tãgeret.

Par-

Parsimonia in potu.

77 Vini quoque natura parcissimus erat. Non amplius ter bibere eum solitum super cœnam in castris apud Mutinam, Cornelius Nepos tradit. Posteà quoties largissimè se inuitaret, senos sextantes non excessit: aut si excessisset, reiiciebat. Et maximè delectatus est Rhætico, neque temerè interdiu bibit. Pro potione sumebat perfusum aqua frigida panem, aut cucumeris frustum, vel lactuculæ thyrsum, aut recens acidúmve pomum succi vinosioris.

Quid post cibum agebat.

78 Post cibum meridianum ita vt vestitus, calceatusque erat, retectis pedibus paulisper conquiescebat, opposita ad oculos manu. A cœna se in lecticulam lucu toriam recipiebat. Ibi donec residua diurni actus, aut omnia, aut ex maxima parte conficeret, ad multam noctem permanebat. In lectum inde transgressus, non ampliùs cùm plurimũ quàm VII. horas dormiebat, ac ne eas quidem continuas, sed vt in illo temporis spatio ter aut quater expergisceretur. Si interruptum somnum recuperare, vt euenit, non posset, lectoribus, aut fabulatoribus accersitis, resumebat, producebatque vltra primam sæpè lucem. Nec in tenebris vigilauit vmquam, nisi assidente aliquo. Matutina vigilia offendebatur: ac si vel officij, vel sacri causa maturiùs vigilandum esset, ne id contra cõmodum faceret,

Digitized by Google

inproximo cuiuscumque domesticorum cœnaculo manebat. Sic quoque sæpè indigens somni, & dũ per vicos deportaretur, & deposita lectica inter aliquas moras cõdormiebat.

Statura corporis, & membrorum.

79 FORMA fuit eximia, & per omnes ætatis gradus venustissima: quamquam & omnis lenocinij negligens, & in capite comendo tam incuriosus, vt raptim compluribus simul tonsoribus operam daret, ac modò tonderet, modò raderet barbam: eoque ipso tempore aut legeret aliquid, aut etiam scriberet. Vultu erat vel in sermone, vel tacitus, adeò tranquillo, serenoque, vt quidam è primoribus Galliarum confessus sit inter suos, eo se inhibitum ac remollitum, quò minùs, vt destinarat, in transitu Alpium per simulationem colloquij propius admissus, in præcipitium propelleret. Oculos habuit claros, ac nitidos: quibus etiam existimari volebat inesse quiddam diuini vigoris: gaudebatque, si quis sibi acriùs contuenti, quasi ad fulgorem Solis vultum submitteret, sed in senecta sinistro minùs vidit. Dentes raros, & exiguos, & scabros: capillum leuiter inflexum, & subflauum, supercilia coniuncta, mediocres aures, nasum & à summo eminentiorem, & ab imo deductiorem: colorem inter aquilum candidumque, staturam breuem: quam tamen Iulius Marathus libertus etiam in memoriam eius quinque pedum & dodrantis fuisse tradit: sed quæ commoditate,

tate, & æquitate membrorum occuleretur, vt non nisi ex comparatione adstantis alicuius procerioris intelligi posset.

Macula, & membra inualida corporis.

80 CORPORE traditur maculoso, dispersis per pectus atq; aluum genitiuis notis, in modum & ordinem ac numerum stellarum cælestis Vrsæ: sed & callis quibusdam ex prurigine corporis, assiduoque & vehementi strigilis vsu, plurifariam contractis, ad impetiginis formam. Coxendice, & femore, & crure sinistro, non perinde valebat, vt sæpè etiam inde claudicaret: sed remedio arenarum atque arundinum confirmabatur. Dextræ quoque manus digitum salutarem, tam imbecillum interdum sentiebat, vt torpentem contractumque frigore, vix cornei circuli supplemento scripturæ admoueret. Questus est & de vesica, cuius dolore, calculis demum per vrinam eiectis leuabatur.

Infirmitates.

81 GRAVES & periculosas valetudines per omnem vitam aliquot expertus est, præcipuè Cantabria domita: cùm etiam distillationibus, iocinore vitiato, ad desperationem redactus, contrariam, & ancipitem rationem medendi necessariò subiit: quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus: auctore Antonio Musa. Quasdam & anniuersarias, ac tēpore certo recurrentes experiebatur. Nam sub natalē suum plerumque languebat:

Digitized by Google

& initio veris præcordiorum inflatione tentabatur, Austrinis autem tempestatibus grauedine. Quare quassato corpore, neque frigora, neque æstus facilè tolerabat.

Cultus corporis in via, & itinere.

82 HIEME quaternis cum pingui toga tunicis, & subuculæ thorace laneo, & feminalibus, & tibialibus muniebatur: Æstate apertis cubiculi foribus, ac sæpè in peristylio saliente aqua, atque etiam ventilante aliquo, cubabat. Solis verò ne hiberni quidem patiens: domi quoque non nisi petasatus sub dio spatiabatur. Itinera lectica, & noctibus ferè, eaque lenta, ac minuta faciebat, vt Preneste, vel Tibur biduo procederet. Ac si quò peruenire mari posset, potiùs nauigabat. Verùm tantam infirmitatem magna cura tuebatur, in primis lauandi raritate. Vngebatur etiam sæpiùs, sudabat ad flāmam: deinde perfundebatur egelida aqua, vel Sole multo calefacta. At quoties neruorum causa, marinis, Albulisque calidis vtendum esset, contentus hoc erat, vt insidens ligneo solio, quod ipse Hispanico verbo duretam vocabat, manus ac pedes alternis iactaret.

Exercitia.

83 EXERCITATIONES campestres equorum, & armorum statim post ciuilia bella omisit, & ad pilam primò, folliculūmque transiit: mox nihil aliud quàm vectabatur, & deambulabat: ita vt in extremis spatiis subsultim

tim

tim decurreret, sestertio vel lodicula inuolutus. Animi laxandi causa, modò piscabatur hamo, modò talis, aut oscillatis, nucibusque ludebat cum pueris minutis, quos facie, & garrulitate amabiles vndique conquirebat, præcipuè Mauros, & Syros. Nam pumilios, atque distortos, & omnis generis eiusdem, vt ludibria naturæ, malique ominis, abhorrebat.

Eloquentia & ars oratoria.

84 ELOQVENTIAM, studiaque liberalia ab ætate prima cupidè, & laboriosissimè exercuit. Mutinensi bello in tanta mole rerum, & legisse, & scripsisse, & declamasse quotidie traditur. Nam deinceps neque in Senatu, neque apud populum, neque apud milites locutus est vmquam, nisi meditata, & composita oratione: quamuis non deficeret ad subita extemporali facultate. Ac ne periculum memoriæ adiret, aut in ediscendo tempus absumeret, instituit recitare omnia. Sermones quoque cum singulis, atque etiam cum Liuia sua grauiores, non nisi in scriptis, & è libello habebat, ne plus, minúsve loqueretur ex tempore. Pronuntiabat dulci & proprio quodam oris sono, dabatque assiduè phonasco operam: sed nonnumquam infirmatis faucibus, præconis voce ad populum concionatus est.

Libri, & opuscula per eum edita.

85 MVLTA varij generis prosâ oratione composuit, ex quibus nonnulla in cœtu familiarium, velut in auditorio recitauit: sicut re-

ſcripta Bruto de Catone. Quæ volumina cùm iam ſenior ex magna parte legiſſet, fatigatus, Tiberio tradidit perlegenda. Item hortationes ad philoſophiam: & aliqua de vita ſua, quam XXX. libris Cantabrico tenus bello, nec vltrà expoſuit. Poëticam ſummatim attigit. Vnus liber exſtat ſcriptus ab eo hexametris verſibus, cuius & argumentum & titulus eſt, Sicilia. Exſtat alter æquè modicus epigrammatum, quæ ferè tempore balnei meditabatur. Nam tragœdiam magno impetu exorſus, non ſuccedente ſtylo aboleuit: quærentibuſque amicis quidnam Aiax ageret, reſpondit, Aiacem ſuum in ſpongiam incubuiſſe.

Stylus, & genus loquendi.

86 GENVS eloquendi ſecutus eſt elegans, & temperatum, vitatis ſententiarum ineptiis, atque inconcinnitate, & reconditorum verborum, vt ipſe dicit, fœtoribus. Præcipuamq; curam duxit, ſenſum animi quàm apertiſſimè exprimere. quod quò facilius efficeret, aut necubi lectorem, vel auditorem obturbaret, ac moraretur, neque præpoſitiones verbis addere, neq; coniunctiones ſæpius iterare dubitauit, quæ detractæ afferũt aliquid obſcuritatis, etſi gratiam augẽt. Cacozelos, & antiquarios, vt diuerſo genere vitioſos, pari faſtidio ſpreuit. Exagitabat nonnumquam in primis Mæcenatem ſuum, cuius μυροβρεχεῖς, vt ait, cincinnos vſquequaque perſequitur, & imitando per iocum irridet. Sed nec Tiberio parcit,

cit, & exoletas interdum, & reconditas voces aucupanti. M. quidem Antonium, vt insanum, increpat: quasi ea scribentem, quæ mirentur potius homines, quàm intelligant. Deinde ludens malum, & inconstans in eligendo genere dicendi ingenium eius, addidit hæc: Tuque dubitas Cimbérne Annius, an Verrius Flaccus imitandi sint tibi? ita vt verbis, quæ C. Sallustius excerpsit ex Originibus Catonis, vtaris? an potius Asiaticorum oratorum inanibus sententiis, verborum volubilitas in nostrum sermonem transferenda? Et quadam epistola Agrippinæ neptis ingenium collaudans, Sed opus est, inquit, dare te operam, ne molestè scribas, aut loquaris.

Vsurpatio quorumdam sermonum.

87 QVOTIDIANO sermone quædam frequentius, & notabiliter vsurpasse eum, litteræ ipsius autographæ ostentant. In quibus identidem cùm aliquos numquam soluturos significare vult, Ad Kalendas Græcas soluturos ait: & cùm hortatur ferenda esse præsentia, qualiacumque sint, Contenti simus hoc Catone: & ad exprimendam festinatæ rei velocitatem, Velociùs quàm asparagi coquātur. Ponit assiduè & pro stulto, baceolum: & pro pullo, pulleiaceum: & pro cerito, vacerosū: & vapidè sese habere, pro malè: & betizare, pro lāguere: quod vulgò lachanizare dicitur. Itē simus, pro sumus: & domos genitiuo casu singula-

gulari, pro domus. Nec vmquam aliter hæc duo, ne quis mendam magis quàm consuetudinem putet. Notaui & in chirographo eius illa præcipuè: non diuidere verba: nec ab extrema parte versuum abundantes litteras in alterum transferre, sed ibidem statim subiicit, circumducitque.

Orthographia, & modus scribendi.

88 ORTHOGRAPHIAM, id est, formulam, rationemque scribendi à grammaticis institutam, non adeò custodiit: ac videtur eorum sequi potius opinionem, qui perinde scribendum ac loquendum existiment. Nam quòd sæpè non litteras modò, sed syllabas aut permutat, aut præterit, communis hominum error est. Nec ego id notarem, nisi mihi mirum videretur, tradidisse aliquos, legato eum consulari successorem dedisse, vt rudi & indocto, cuius manu ixi pro ipsi scriptum animaduerterit. Quoties autem per notam scribit b, pro a: c, pro b, ac deinceps eadem ratione sequentes litteras ponit. pro x. autem duplex aa.

Peritia, & vsus Græcarum litterarum, cum benigna audientia aliorum.

89 NE Græcarum quidem disciplinarũ leuiore studio tenebatur: in quibus & ipsis præstabat largiter, magistro dicendi vsus Apollodoro Pergameno, quem iam grandem natu, Apolloniam quoque secum ab vrbe iuuenis adhuc eduxerat. Deinde etiã eruditione varia repletus, Sperarchi philosophi, filiorũq; eius

Dio-

Digitized by Google

Dionysij, & Nicanoris contubernium iniit: non tamen vt aut loqueretur expeditè, aut componere aliquid auderet. Nam & si quid res exigeret, Latinè formabat, vertendumque alij dabat. Sed planè poëmatum quoque non imperitus, delectabatur etiam comœdia veteri, & sæpè eam exhibuit publicis spectaculis. In euoluendis vtriusque linguæ auctoribus, nihil æquè sectabatur, quàm præcepta, & exempla publicè vel priuatim salubria: eaque ad verbum excepta, aut ad domesticos, aut ad exercituum prouinciarumque rectores, aut ad vrbis Magistratus plerumque mittebat, prout quique monitione indigerent. Etiam libros totos & Senatui recitauit, & populo notos per edictum sæpè fecit: vt orationes Q. Metelli de prole augenda, & Rutilij de modo ædificiorum: quò magis persuaderet, vtramque rem non à se primò animaduersam, sed antiquis iam tunc curæ fuisse. Ingenia sæculi sui omnibus modis fouit. Recitantes & benignè, & patienter audiuit: nec tantum carmina & historias, sed & orationes & dialogos. Componi tamen aliquid de se, nisi & seriò, & à præstantissimis, offendebatur: admonebatque Prætores, ne paterentur nomen suum commissionibus obsolefieri.

Obseruatio religionum.

90 CIRCA religiones talem accepimus. Tonitrua & fulgura pauló infirmius expauescebat: vt semper, & vbique pellem vituli

marini circumferret, pro remedio: atque ad omnem maioris tempestatis suspicionem, in abditum & concameratum locum se reciperet: consternatus olim per nocturnum iter transcursu fulguris, vt suprà diximus.

Obseruatio somniorum.

91 SOMNIA neque sua, neque aliena de se negligebat. Philippensi acie quamuis statuisset non egredi tabernaculum, propter valetudinem, egressus est tamen medici somnio monitus: cessitq; res prosperè, quando captis castris, lectica eius, quasi ibi cubans, remansisset, concursu hostium confossa atque lacerata est. Ipse per omne ver, plurima, & formidolosissima, & vana, & irrita videbat: reliquo tempore rariora, & minùs vana. Cùm dedicatam in Capitolio ædem tonanti Ioui assiduè frequentaret, somniauit queri Capitolinum Iouem, cultores sibi abduci: seque respondisse, Tonantem pro ianitore ei appositum: ideoque mox tintinnabulis fastigium ædis redimiuit, quòd ea ferè ianuis dependebant. Ex nocturno visu etiam stipem quotannis die certo emendicabat à populo, cauam manum asses porrigentibus præbens.

Obseruatio auspiciorum.

92 AVSPICIA, & omina quædam pro certissimis obseruabat. Si manè sibi calceus perperam, ac sinister pro dextero induceretur, vt dirum: si terra maríve ingredienti se longinquam profectionem, fortè rorasset, vt lætum,

matu-

maturique & prosperi reditus. Sed & ostentis præcipuè mouebatur. Enatam inter iuncturas lapidum ante domum suam palmam in compluuium Deorum Penatium transtulit: vtque coalesceret, magnopere curauit. Apud insulam Capreas, veterrimæ ilicis demissos iam ad terram, languentesque ramos conualuisse aduentu suo, adeò lætatus est, vt eas cum republica Neapolitanorum permutauerit, Ænaria data. Obseruabat & dies quosdam, ne aut postridie nundinas quoquam proficisceretur, aut Nonis quidquam rei seriæ inchoaret: nihil in hoc quidem aliud deuitans, vt ad Tiberium scribit, quàm δυσφημίαν ominis.

Obseruatio peregrinarum cærimoniarum.

93 Peregrinarum cærimoniarum, sicut veteres, ac præceptas reuerentissimè coluit, ita ceteras contemptui habuit. Namq; Athenis initiatus, cùm postea Romæ pro tribunali de priuilegio sacerdotum Atticæ Cereris cognosceret, & quædam secretiora proponerentur, dimisso concilio & corona circumstantium, solus audiit disceptantes. At contrà non modò in peragranda Ægypto paulò deflectere ad visendum Apin supersedit: sed & Caiũ nepotẽ, quòd Iudæã præteruehens apud Hierosolymam non supplicasset, collaudauit.

Septemdecim præsagia per quæ eius felicitas prænosci potuit.

94 Et quoniam ad hoc ventum est, non ab re

re fuerit subtexere, quæ ei priùs quàm nasceretur, & ipso natali die, ac deinceps euenerint: quibus futura magnitudo eius, & perpetua felicitas sperari, animaduertique posset. Velitris antiquitus tacta de cælo parte muri, responsum est, eius oppidi ciuem quandoq; rerum potiturum: qua fiducia Velitrini, & tunc statim, & posteà sæpius pænè ad exitium sui cum pop. R. belligerauerant: serò tandem documentis apparuit, ostentum illud Augusti potentiam portendisse. Auctor est Iulius Marathus, ante paucos quàm nasceretur mēses, prodigium Romæ factum publicè, quo denuntiabatur regem pop. R. Naturam parturire: Senatum exterritum censuisse, ne quis illo anno genitus educaretur: eos qui grauidas vxores haberent, quòd ad se quisque spem traheret, curasse, ne Senatus consultum ad ærarium deferretur. In Asclepiadis Mendetis θεολογουμένων libris lego, Atiam, cùm ad solemne Apollinis sacrum media nocte venisset, posita in templo lectica, dum ceteræ matronæ dormirent, obdormisse: draconemque repentè irrepsisse ad eam, pauloque pòst egressum: illamq; expergefactam quasi à concubitu mariti purificasse se: & statim in corpore eius exstitisse maculam, velut depicti draconis: nec potuisse vmquam eximi, adeò vt mox publicis balneis perpetuò abstinuerit: Augustum natum mense decimo, & ob hoc Apollinis filium existimatum. Eadem Atia, priùs

prius quàm pareret, somniauit intestina sua ferri ad sidera, explicarique per omnem terrarum & cæli ambitum. Somniauit & pater Octauius, vtero Atiæ iubar Solis exortum. Quo natus est die, cùm de Catilinæ coniuratione ageretur in Curia, & Octauius ob vxoris puerperium seriùs adfuisset, nota ac vulgata res est, P. Nigidium comperta moræ causa, vt horam quoque partus acceperit, affirmasse, Dominum terrarum orbi natum. Octauio posteà cùm per secreta Thraciæ exercitum duceret, in Liberi Patris luco Barbara cærimonia de filio consulenti, idem affirmatum est à sacerdotibus, quòd infuso super altaria mero, tantum flāmæ emicuisset, vt supergressa fastigium templi ad cælum vsque ferretur: vniq́ue olim omnino Magno Alexādro apud easdem aras sacrificanti, simile prouenisset ostentum. Atque etiam sequenti nocte statim videre visus est filium mortali specie ampliorem, cum fulmine & sceptro, exuuiisq́ue Iouis Opt. Max. ac radiata corona super laureatum currum, bis senis equis candore eximio trahentibus. Infans adhuc, vt scriptum apud C. Drusum exstat, repositus vespere in cunas à nutricula loco plano, postera luce non comparuit: & diu quæsitus, tandem in altissima turri repertus est, iacens contra Solis exortum. Cùm primùm fari cœpisset, in auito suburbano obstrepentes fortè ranas silere iussit: atque ex eo negantur ibi ranæ coaxare.

Ad

Ad quartum lapidē Campanæ viæ, in nemore prandenti, ex improuiso aquila panem ei è manu rapuit: & cùm altissimè volasset, rursus ex improuiso leniter delapsa reddidit. Q. Catulus post dedicatū Capitolium, duabus continuis noctibus somniauit. Prima, Iouē Opt. Max. prætextatis compluribus circum aram ludentibus, vnum secreuisse, atq; in eius sinū signum reip. quod manu gestaret, reposuisse. atque insequenti animaduertisse se in gremio Capitolini Iouis eūdem puerum: quem cùm detrahi iussisset, prohibitū monitu Dei, tamquam is ad tutelam reip. educaretur. Ac die proximo obuium sibi Augustū, cùm incognitum aliàs haberet, non sine admiratione contuitus, simillimū dixit puero, de quo somniasset. Quidam prius somniū Catuli aliter exponunt, quasi Iupiter compluribus prætextatis tutorem a se poscentibus, vnū ex eis demonstrasset, ad quē omnia desideria sua referrent: eiusque osculum delibatum digitis ad os suū retulisset. M. Cicero C. Cæsarē in Capitolium prosecutus, somnium pristinæ noctis familiaribus fortè narrabat: Puerū facie liberali, demissum cælo catena aurea, ad fores Capitolij constitisse, eique Iouem flagellum tradidisse: deinde repentè Augusto viso, quē ignotū adhuc plerisq; auunculus Cæsar ad sacrificandū acciuerat, affirmauit ipsum esse, cuius imago secundum quietē sibi obuersata sit. Sumenti virilem togam, tunica laticlaui resuta ex vtra-

que

que parte, ad pedes decidit. Fuerũt, qui interpretarentur, non aliud significare, quàm vt is ordo, cuius insigne id esset, quandoq; ei subiiceretur. Apud Mundam D. Iulius castris locũ capiens, cùm siluam cæderet, arborem palmæ repertam conseruari, vt omen victoriæ, iussit. Ex ea continuò enata soboles, adeò in paucis diebus adoleuit, vt non æquipararet modò matricem, verùm etiã obtegeret, frequentareturq; columbarum nidis: quãuis id auium genus duram & asperam frondẽ maximè vitet. Illo & præcipuè ostento motum Cæsarem ferunt, neque alium sibi succedere, quàm sororis nepotem vellet. In secessu Apolloniæ Theogenis Mathematici pergulam comite Agrippa adscẽderat: cũ Agrippæ, qui prior cõsulebat, magna, & pæne incredibilia prædicerentur, reticere ipse geniturã suam, nec velle edere, perseuerabat, metu, ac pudore, ne minor inueniretur. Qua tamen post multas adhortationes vix & cunctanter edita, exsiliuit Theogenes, adorauitque eum. Tantam mox fiduciam fati Augustus habuit, vt thema suũ vulgauerit, nummumque argenteum nota sideris Capricorni, quo natus est, percusserit.

Prodigia, quæ post necẽ Iulij ipsi Augusto euenerũt.

95 Post necem Cæsaris, reuerso ab Apollonia, & ingrediente eo vrbem, repentè liquido ac puro sereno, circulus ad speciem cælestis arcus orbẽ Solis ambiit, ac subinde Iuliæ Cæsaris filiæ monumentũ fulmine ictum est.

Pri-

Primo autem Consulatu ei augurium capienti, duodecim se vultures, vt Romulo, ostenderunt: & immolanti omnium victimarum iocinora replicata intrinsecus ab ima fibra paruerunt, nemine peritorum aliter coniectante, quàm læta per hæc, & magna portendi.

Prodigia, per quæ præsensit euentum bellorum suorum.

96 QVIN & bellorum omnium euentus antè præsensit. Cōtractis ad Bononiam Triumuirorum copiis, aquila tentorio eius supersedens, duos coruos hinc & inde infestantes afflixit, & ad terram dedit: notante omni exercitu, futuram quandoque inter collegas discordiam talem, qualis secuta est, ac exitum præsagiente. In Philippis, Thessalus quidam de futura victoria nūtiauit, auctore D. Cæsare, cuius sibi species itinere auio occurrisset. Circa Perusiam, sacrificio non litante, cùm augeri hostias imperasset, ac subita eruptione hostes omnem rei diuinæ apparatum abstulissent: constitit inter aruspices, quæ periculosa & aduersa sacrificanti denuntiata essent, cuncta in ipsos recasura, qui exta haberent. Neque aliter euenit. Pridie quàm Siciliensem pugnam classe committeret, deambulanti in littore, piscis è mari exsiluit, & ad pedes iacuit. Apud Actiū descendenti in aciē, asellus cum asinario occurrit: Eutychus homini, bestiæ Nicon erat nomen. Vtriusque simulacrum æneum victor posuit in templo, in quod

quod castrorum suorum locum vertit.

Ostenta mortem praenuntiantia.

97 MORS quoque eius, de qua dehinc dicam, diuinitasque post mortem, euidentissimis ostentis praecognita est. Cùm lustrum in campo Martio magna populi frequentia conderet, aquila eum saepius circumuolauit: trãsgressaque in vicinam aedem, super nomen Agrippae, ad primã litteram sedit: quo animaduerso, vota, quae in proximum lustrum suscipi mos est, collegam suum Tiberiũ nuncupare iussit. Nam se, quamquam conscriptis paratisque iam tabulis, negauit suscepturum quae non esset soluturus. Sub idem tempus ictu fulminis ex inscriptione statuae eius prima nominis littera effluxit. Responsum est, centum solos dies posthac victurum, quem numerum C littera notaret: futurumque vt inter Deos referretur, quòd ÆSAR, id est, reliqua pars è Caesaris nomine, Etrusca lingua Deus vocaretur. Tiberium igitur in Illyricum dimissurus, & Beneuentum vsque prosecuturus, cùm interpellatores aliis atque aliis causis in iure dicendo detinerent, exclamauit, quod & ipsum mox inter omnia relatum est: Non, si omnia morarentur, ampliùs se posthac Romae futurum. Atque itinere inchoato, Asturam perrexit: & inde, praeter consuetudinem, de nocte ad occasionem aurae euectus est.

CAN-

Causa infirmitatis, & gesta in eadem.

98 CAVSAM valetudinis contraxit ex profluuio alui. Tunc Campaniæ ora, proximisq́ue insulis circuitis, Caprearum quoque secessui quatriduum impendit, remississimo ad otium, & ad omnem comitatem animo. Fortè Puteolanum sinum prætereuehenti, vectores, nautæq́ue de naui Alexandrina, quæ tũc quidem appulerat, candidati, coronatiq́ue, & thura libantes, fausta omnia, & eximias laudes congesserant: Per illum se viuere, per illum nauigare, libertate atque fortunis per illum frui. Qua re admodum exhilaratus, quadragenos aureos comitibus diuisit: iusq́ue iurandum, & cautionem exegit à singulis, nõ aliò datam summam, quàm in emptionem Alexandrinarum mercium absumpturos. Sed & ceteros continuos dies inter varia munuscula, togas insuper ac pallia distribuit: lege proposita, vt Romani Græco, Græci Romano habitu & sermone vterẽtur. Spectauit assiduè & exercentes ephebos, quorum aliqua adhuc copia ex vetere instituto Capreis erat. Iisdem etiam epulum in conspectu suo præbuit, permissa, imò exacta iocandi licentia, diripiendiq́ue pomorum & obsoniorum, rerumq́ue missilium. Nullo denique genere hilaritatis abstinuit. Vicinã Capreis insulã ἀπραγόπολιν appellabat, à desidia secedentium illuc è comitatu suo. Sed ex dilectis vnum Masgabam nomine, quasi conditorem insulæ, κτίστην vocare

care consueuerat. Huius Masgabæ, ante annum defuncti, tumulũ cùm ex triclinio animaduertisset, magna turba, multisque luminibus frequentari, versum compositum ex tempore clarè pronuntiauit:

Κτίστου δὲ τύμβον εἰσορῶ πυρούμενον.

Conuersusque ad Thrasyllum Tiberij comitem, contrà accubantem, & ignarum rei interrogauit, cuiusnam poëtæ putaret esse. Quo hæsitante, subiecit alium:

Ὁρᾷς φάεσσι Μασγάβαν τιμώμενον.

De hoc quoque consuluit. Cùm ille nihil aliud responderet, quàm cuiuscumque essent, optimos esse: cachinnum sustulit, atque in iocos effusus est. Mox Neapolim traiecit, quãquam & tum infirmis intestinis morbo variante: tamen & quinquennale certamen gymnicum honori suo institutum perspectauit, & cum Tiberio ad destinatum locum contendit. Sed in redeundo, aggrauata valetudine, tandem Nolæ succubuit: reuocatumque ex itinere Tiberium, diu secreto sermone detinuit, neque pòst vlli maiori negotio animum accommodauit.

Mors, & gesta per eumdem.

99 SVPREMO die identidem exquirens, an iam de se tumultus foris esset, petito speculo, capillum sibi comi, ac malas labentes sibi corrigi præcepit. Et amicos admissos percunctatus, ecquid his videretur mimum vitæ commodè transegisse, adiecit & clausulam:

Δότε

Δότε κρότον, καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρᾶς κτυπήσατε.
Omnibus deinde dimiſſis, dum aduenientes ab vrbe de Druſi filia ægra interrogabat, repentè in oſculis Liuiæ, & in hac voce defecit: Liuia, noſtri coniugij memor viue; ac vale: ſortitus exitum facilem, & qualem ſemper optauerat. Nam ferè quoties audiſſet, citò, ac nullo cruciatu defunctum quempiam, ſibi & ſuis εὐθανασίαν ſimilem (hoc enim & verbo vti ſolebat) precabatur. Vnum omnino ante efflatam animam ſignum alienatæ mentis oſtendit, quod ſubitò pauefactus, à quadraginta ſe iuuenibus abripi queſtus eſt. Id quoque magis præſagium, quàm mentis deminutio fuit: ſiquidem totidem milites Prætoriani extulerunt eum in publicum.

Dies mortis, & ætas, & exſequiæ.

100 OBIIT in cubiculo eodem, quo pater Octauius, duobus Sextis, Pompeio, & Appuleio coss. XIV. Kalend. Septembris, hora diei nona, LXX. & VI. ætatis anno, diebus V. & XXX. minus. Corpus Decuriones municipiorum, & coloniarum à Nola Bouillas vſque deportarunt, noctibus propter anni tempus, cùm interdiu in baſilica cuiuſq; oppidi, vel in æde ſacrarum maxima reponeretur. A Bouillis equeſter ordo ſuſcepit, vrbique intulit, atque in veſtibulo domus collocauit. Senatus & in funere ornando, & in memoria honoranda eo ſtudio certatim progreſſus eſt, vt inter alia cõplura cenſuerint quidam funus triumphali

porta

porta ducendum, præcedēte Victoria, quæ est in Curia, canētibus næniam principum liberis vtriusq; sexus. Alij exsequiarū die ponendos annulos aureos, ferreosq; sumēdos: nonnulli legenda ossa per Sacerdotes summorum collegiorū. Fuit & qui suaderet appellationē mensis Augusti in Septembrē transferēdam, quòd hoc genitus Augustus, illo defunctus esset. Alius, vt omne tēpus à primo die natalis vsque ad exitū eius, sæculum Augustū appellaretur, & ita in fastos referretur. Verùm adhibito honoribus modo, bifariam laudatus est, pro æde D. Iulij à Tiberio, & pro Rostris sub veteribus, à Druso Tiberij filio, ac Senatorum humeris delatus in campum, crematusque. Nec defuit vir prętorius, qui se effigiē cremati euntē in cælum vidisse iurasset. Reliquias legerūt primores equestris ordinis, tunicati, & discincti, pedibusq; nudis, ac in Mausoleo condiderunt. Id opus inter Flaminiam viam, ripamq; Tiberis, sexto suo Consulatu exstruxerat: circumiectasque siluas & ambulationes in vsum populi tunc iam publicarat.

Testamentum, & suprema voluntas.

101 TESTAMENTVM L. Planco, C. Silio coss. III. Nonas Aprilis ante annum & IIII. menses quàm decederet, factum ab eo, ac duobus codicibus, partim ipsius, partim libertorum Polybij & Hilarionis manu scriptum, depositumque apud sex virgines Vestales, cum tribus signatis ęquè voluminibus

protulerunt. Quæ omnia in Senatu aperta, atque recitata sunt. Heredes instituit primos, Tiberium ex parte dimidia, & sextante, Liuiam ex parte tertia, quos & ferre nomen suum iussit: secundos Drusum Tiberij filium ex triente, & ex partibus reliquis Germanicum, liberosque eius tres sexus virilis: tertio gradu, propinquos, amicosque complures. Legauit populo Romano quadringenties, tribubus tricies quinquies LLS. Prætorianis militibus singula millia nummorum, Cohortibus vrbanis quingenos, Legionariis trecenos nummos: quam summam repræsentari iussit. nam & confiscatam semper, repositamq; habuerat. Reliqua legata varie dedit: produxitque quædam ad vicena sestertia, quibus soluendis annuum diem finiit, excusata rei familiaris mediocritate: nec plus peruenturum ad heredes suos, quàm millies & quingenties professus: quamuis xx. proximis annis quater decies millies ex testamentis amicorũ percepisset: quod pæne omne cum duobus paternis patrimoniis, ceterisq; hereditatibus in remp. absumpsisset. Iulias, filiam neptemque, si quid his accidisset, vetuit sepulchro suo inferri. De tribus voluminibus, vno mandata de funere suo complexus est; altero indicem rerum à se gestarum, quem vellet incidi in æneis tabulis, quæ ante Mausoleum statuerẽtur: tertio breuiarium totius Imperij, quantũ militum sub signis vbiq; esset, quantum pecuniæ in ærario

&

& fiſcis, & vectigaliorum reſiduis. Adiecit & libertorum ſeruorúmque nomina, à quibus ratio exigi poſſet.

C. SVETONII TRANQVILLI TIBERIVS CÆSAR III.

1 PATRITIA gens Claudia (fuit enim & alia plebeia, nec potentia minor, nec dignitate) orta eſt ex Regillis, oppido Sabinorum. Inde Romam recens conditam, cum magna clientum manu commigrauit, auctore Tito Tatio, conſorte Romuli: vel, quod magis conſtat, Atta Claudio, gentis principe, poſt reges exactos VI. ferè anno à patribus in patritios cooptata. Agrum inſuper trans Anienem clientibus, locumque ſibi ad ſepulturam ſub Capitolio publicè accepit. Deinceps procedente tempore, duo de XXX. Conſulatus, Dictaturas V. Cenſuras VII. triũphos VI. duas ouationes adepta eſt. Cùm prænominibus, cognominibuſque variis diſtin-

Digitized by Google

gueretur, Lucij prænomen consensu repudiauit, postquam è duobus gentilibus præditis eo, alter latrocinij, cædis alter conuictus est. Inter cognomina autem, & Neronis assumpsit, quo significatur lingua Sabina fortis ac strenuus.

Gens Claudiorum, & eorum gesta.

2 MVLTA multorum Claudiorum egregia merita, multa etiam secus admissa in remp. exstant. Sed vt præcipua commemorem, Appius Cæcus societatem cum rege Pyrrho, vt parum salubrē, iniri dissuasit. Claudius Caudex, primus freto classe transiecto, Pœnos Sicilia expulit. Claudius Nero aduenientem ex Hispania cum ingentibus copiis Asdrubalem, prius quàm Hannibali fratri coniungeretur, oppressit. Contrà Claudius Appius Regillanus Decemuir legibus scribēdis virginē ingenuam per vim, libidinis gratia, in seruitutem asserere conatus, causa fuit plebi secedendi rursum à patribus. Claudius Drusus, statua sibi cum diademate ad Appij forum posita, Italiam per clientelas occupare tentauit. Claudius Pulcer apud Siciliam non pascentibus in auspicando pullis, ac per contemptum religionis mari demersis, vt biberent, quando esse nolent, prælium nauale iniit: superatusque, cùm Dictatorem dicere à Senatu iuberetur, velut iterùm illudens crimini publico, Iliciam viatorem suum dixit. Exstant & feminarum exempla diuersa. Æquè siquidem gen-

gentis eiusdem vtraque Claudia fuit, & quæ nauem cum sacris matris Deûm Idææ adhærentem Tiberino vado extraxit, precata propalam, vt ita demum se sequeretur, si sibi pudicitia constaret: & quæ nouo more iudicium maiestatis apud populum mulier subiit, quòd in conferta multitudine ægrè procedente carpento, palàm optauerit, vt frater suus Pulcer reuiuisceret, atque iterùm classem amitteret, quò minor turba Romæ foret. Præterea notissimum est, Claudios omnes, excepto dumtaxat P. Clodio, qui ob expellendum vrbe Ciceronem, plebeio homini, atque etiam natu minori in adoptionem se dedit, optimates assertoresque vnicos dignitatis ac potentiæ patritiorum semper fuisse, atque aduersus plebem adeò violentos ac contumaces, vt ne capitis quidem quisquam reus apud populum mutare vestem, aut deprecari sustinuerit: nõnulli in altercatione & iurgio Tribunos plebis pulsauerint. Etiam virgo Vestalis fratrem iniussu populi triumphantem, adscenso simul curru, vsque in Capitolium prosecuta est, ne vetare, aut interdicere fas cuiquam Tribunorum esset.

De qua stirpe Tiberius genus traxit.

3 Ex hac stirpe Tiberius Cæsar genus trahit, & quidem vtrumque: paternum à Tiberio Nerone, maternum ab Appio Pulcro, qui ambo Appij Cæci filij fuerunt. Insertus est & Liuiorum familiæ, adoptato in eam materno

Digitized by Google

auo. Quæ familia, quamquam plebeia, tamen & ipsa admodum floruit octo Consulatibus, Censuris duabus, triumphis tribus, Dictatura etiam, ac Magisterio equitum honorata: clara & insignibus viris, ac maximè Salinatore, Drusisque. Salinator vniuersas tribus in Censura notauit leuitatis nomine, quòd cùm se post priorem Consulatum multa irrogata condemnassent, eos. iterùm Censoremq; fecissent. Drusus hostium duce Drauso cominus trucidato, sibi posterisque suis cognomen inuenit. Traditur etiam pro Prætore ex prouincia Gallia retulisse aurum, Senonibus olim in obsidione Capitolij datum: nec, vt fama, extortum à Camillo. Eius abnepos, ob eximiam aduersus Graccos operam patronus Senatus dictus, filium reliquit, quem in simili dissensione multa variè molientem, diuersa factio per fraudem interemit.

De patre Tiberij.

4 PATER verò Tiberij, Quæstor C. Cæsaris, Alexandrino bello classi præpositus, plurimum ad victoriam contulit. Quare & Pontifex in locum P. Scipionis substitutus, & ad deducẽdas in Galliam colonias, in queis Narbona, & Arelate erant, missus est. Tamen Cæsare occiso, cunctis turbarum metu abolitionem facti decernentibus, etiam de præmiis tyrannicidarum referendum censuit. Prætura deinde functus, cùm exitu anni discordia inter Triumuiros exorta esset, retentis vltra iu-

stum

Digitized by Google

ſtum tempus inſignibus, L. Antonium Conſulem Triumuiri fratrem ad Peruſiam ſecutus, deditione à ceteris facta, ſolus permanſit in partibus, ac primo Præneſte, inde Neapolim euaſit: ſeruiſque ad pileum fruſtra vocatis, in Siciliam profugit. Sed indignè ferẽs, nec ſtatim ſe in conſpectum Sex. Pompeij admiſſum, & faſcium vſu prohibitum, ad M. Antonium traiecit in Achaiam. Cum quo, breui reconciliata inter omnes pace, Romam rediit, vxoremque Liuiam Druſillam, & tunc grauidam, & antè iam apud ſe Tiberium enixam, petenti Auguſto conceſſit. Nec multò pòſt diem obiit, vtroque liberorum ſuperſtite, Tiberio Druſoque Neronibus.

Locus, & tempus natiuitatis Tiberij.

5 TIBERIVM quidam Fundis natum exiſtimauerunt, ſecuti leuem coniecturam, quòd materna eius auia Fundana fuerit, & quòd mox ſimulacrum Felicitatis ex Senatus conſulto publicatum ibi ſit. Sed vt plures, certioreſque tradunt, natus eſt Romæ in palatio, XVI. Kalendas Decemb. M. Æmilio Lepido iterùm, & Munatio Planco coss. poſt bellum Philippenſe. Sic enim in faſtos, actaque publica relatum eſt. Nec tamen deſunt, qui partim antecedente anno, Hirtij ac Panſæ, partim inſequente, Seruilij Iſaurici, Antoniique Conſulatu genitum eum ſcribant.

Infantia, & pueritia.

6 INFANTIAM, pueritiamque habuit luxu-

Digitized by Google

riosam, & exercitatam, comes vsquequaque parentum fugæ, quos quidē apud Neapolim sub irruptionem hostis nauigiū clàm petētes, vagitu suo pænè bis prodidit: semel cùm à nutricis vbere, item cū à sinu matris raptim auferretur ab iis, qui pro necessitate tēporis mulierculas leuarè onere tentabant. Per Siciliam quoque, & Achaiam circumductus, ac Lacedæmoniis publicè, qui in tutela Claudiorum erant, demandatus, digrediēs inde itinere nocturno, discrimen vitæ adiit, flāma repentè è siluis vndique exorta, adeoq; omnem comitatum circumplexa, vt Liuiæ pars vestis, & capilli amburerentur. Munera, quibus à Pōpeia Sext. Pompeij sorore in Sicilia donatus est, chlamys & fibula, item bullæ aureæ durant, ostenduntur que adhuc Baiis. Post reditum in vrbem à M. Gallio Senatore testamēto adoptatus, hereditate adita, mox nomine abstinuit: quòd Gallius aduersarum Augusto partium fuerat. Nouem natus annos, defunctum patrem pro Rostris laudauit. Dehinc pubescens, Actiaco triumpho currum Augusti comitatus est, sinisteriore funali equo, cū Marcellus Octauiæ filius dexteriore veheretur. Præsedit & Actiacis ludis, & Troianis Circēsibus, ductor turmæ puerorū maiorum.

Adolescentia, & vxores.

7 VIRILI toga sumpta, adolescentiā omnē, spatiaq; insequentis ætatis vsq; ad principatus initia, per hæc ferè transegit. Munus gladiatorium

rium in memoriam patris, & alterum in aui Drusi dedit, diuersis tēporibus, ac locis. Primum in foro, secundum in amphitheatro, rudiariis quoq; quibusdā reuocatis, auctoramēto centum milliū. Dedit & ludos, sed absens: cunctā magnificè, impensa matris ac vitrici. Agrippinā M. Agrippa genitā, neptē Pōponij Attici equitis Romani, ad quē sunt Ciceronis epistolæ, duxit vxorem; sublatoq; ex ea filio Druso, quamquā bene conuenientē, rursumque grauidā dimittere, ac Iuliam Augusti filiā confestim coactus est ducere, non sine magno angore animi, cū & Agrippinæ consuetudine teneretur, & Iuliæ mores improbaret, vt quam sensisset, sui quoque sub priore marito appetentē, quod sanè vulgò etiā existimabatur. Sed Agrippinā & abegisse post diuortium doluit, & semel omnino ex occursu visā, adeò contentis & tumētibus oculis prosecutus est, vt custoditū sit, ne vmquā in conspectū eius posthac veniret. Cùm Iulia primò concorditer, & amore mutuo vixit, mox dissedit, & aliquanto grauius, vt etiam perpetuò secubaret, intercepto communis filij pignore, qui Aquileiæ natus infans exstinctus est. Drusum fratrem in Germania amisit, cuius corpus pedibus toto itinere prægrediens, Romam vsq; peruexit.

Ciuilia officia.

8 CIVILIVM officiorum rudimentis regem Archelaum, Trallianos & Thessalos, varia quosq; de causa Augusto cognoscēte defendit.

Pro Laodicenis, Thyatirenis, Chiis terræmotu afflictis, opemque implorantibus, Senatum deprecatus est. Fannium Cæpionem, qui cum Varrone Murena in Augustum conspirauerat, reum maiestatis apud iudices fecit, & condemnauit. Interque hæc duplicem curam administrauit: annonæ, quę arctior inciderat: & repurgandorum tota Italia ergastulorum, quorum domini in inuidiam venerant, quasi exceptos supprimerent, non solum viatores, sed & quos sacramenti metus ad huiusmodi latebras compulisset.

Militia, & bella per eum gesta, & honores administrati.

9 STIPENDIA prima expeditione Cantabrica Tribunus militum fecit: deinde ducto ad Orientem exercitu, regnum Armeniæ Tigrani restituit, ac pro tribunali diadema imposuit. Recepit & signa, quæ M. Crasso ademerant Parthi. Posthæc comatam Galliam anno ferè rexit, & Barbarorum incursionibus, & principum discordia inquietã. Exhinc Rhæticum, Vindelicumque bellum, inde Pannonicum, inde Germanicum gessit. Rhætico, atque Vindelico, gentes Alpinas: Pannonico, Breucos, & Dalmatas subegit: Germanico XL. millia dedititiorum traiecit in Galliam, iuxtaque ripam Rheni sedibus assignatis collocauit. quas ob res, & ouans, & curru vrbem ingressus est primus, vt quidã putant, triumphalibus ornamentis honoratus, nouo, nec anteà

anteà cuiquam tributo genere honoris. Magistratus & maturiùs inchoauit, & pænè iunctim percucurrit, Quæsturam, Præturam, Consulatum: interpositoque tempore, cos. iterùm, etiam Tribunitiam potestatem in quinquennium accepit.

Secessus ex vrbe, & causa.

10 Tot prosperis confluentibus, integra ætate, ac valetudine prospera, statuit repentè secedere, seq; è medio quàm longissimè amouere. Dubium, vxorisne tædio, quam neque criminari aut dimittere auderet, neque vltrà perferre posset: an vt vitato assiduitatis fastidio, auctoritatẽ absentia tueretur, atq; etiam augeret, si quãdo indiguisset sui Resp. Quidã existimant adultis iam Augusti liberis, loco & quasi possessione vsurpati à se diu secundi gradus, sponte cessisse: exemplo M. Agrippæ, qui M. Marcello ad munera publica admoto, Mitylenas abierit, ne aut obstare, aut obtrectare aliquid præsens videretur. Quam causam & ipse, sed posteà, reddidit. Tunc autem honorum satietatem, ac requiem laborum prætendens, commeatum petiit. Neque aut matri suppliciter precanti, aut vitrico, deseri se etiam in Senatu conquerenti, veniam dedit. Quin & pertinaciùs retinentibus, cibo per quatriduum abstinuit. Facta tandem abeundi potestate, relictis Romæ vxore & filio, confestim Ostiam descendit: ne verbo quidem cuiquam prosequentium reddito, pau-

cosque admodum in digressu osculatus.

Mora apud Rhodum, & gesta ibidem.

11 Ab Ostia oram Campaniæ legens, imbecillitate Augusti nuntiata, paulum substitit. Sed & increbrescente rumore, quasi ad occasionē maioris spei commoraretur, tantum nō aduersis tempestatibus Rhodum enauigauit, amœnitate, & salubritate insulæ iam inde captus, cùm ad eā ab Armenia rediēs appulisset. Hîc modicis contentus ædibus, nec multo laxiore suburbano, genus vitę ciuile admodum instituit, sine lictore, aut viatore, gymnasio interdū obambulans, mutuaq; cum Græculis officia vsurpans, propè ex æquo. Fortè quodā in disponēdo die, mane prædixerat, quidquid ægrorum in ciuitate esset, visitare se velle: id à proximis aliter exceptū est, iussiq; sunt omnes ægri in publicam porticum deferri, ac per valetudinum genera disponi. Perculsus ergo inopinata re, diu quid ageret incertus, tamen singulos circuit, excusans factū etiā tenuissimo cuique, & ignoto. Vnū hoc tantummodo, neq; præterea quidquam notatum est, in quo exercuisse ius Tribunitiæ potestatis visus sit. Cùm circa scholas & auditoria professorū assiduus esset, moto inter antisophistas grauiore iurgio, nō defuit, qui eū interuenientem, & quasi studiosiorem partis alterius conuitio incesseret. Sensim itaq; regressus domum, repentè cū apparitoribus prodiit: citatumq; pro tribunali, voce Præconis, conuitiatorē rapi iussit

iussit in carcerem. Comperit deinde Iuliam vxorem ob libidines, atque adulteria damnatam, repudiumque ei suo nomine, ex auctoritate Augusti, remissum: & quamquam lætus nuntio, tamen officij duxit, quantum in se esset, exorare filiæ patrem frequentibus litteris, & vel vtcumque meritæ quidquid vmquam dono dedisset, concedere. Transacto autem Tribunitiæ potestatis tempore, confessus tandem nihil aliud secessu deuitasse se, quàm æmulationis cum Caio Lucioque suspicionem: petiit, vt sibi securo iam ab hac parte, corroboratis his, & secundum locum facilè tutantibus, permitteretur reuisere necessitudines, quarum desiderio teneretur. Sed neque impetrauit: vltroque etiam admonitus est, dimitteret omnem curam suorum, quos tam cupidè reliquisset.

Gesta apud Rhodum.

12 REMANSIT ergo Rhodi contra voluntatem: vix per matrem consecutus, vt ad velandam ignominiam, quasi legatus ab Augusto abesset. Enimuero tunc non priuatum modò, sed etiam obnoxium, & trepidum egit mediterraneis agris abditus, vitansque præternauigantium officia, quibus frequentabatur assiduè, nemine cum imperio, aut Magistratu tendente quoquam, quin diuerteret Rhodum. Et accesserunt maioris sollicitudinis causæ. Namque priuignum Caium Orienti præpositum, cùm visendi gratia traiecisset Samum, alieniorem sibi sensit ex criminationibus.

 M. Lollij

M. Lollij comitis, & rectoris eius. Venit etiam in suspicionem per quosdam beneficij sui Cẽturiones, à commeatu castra repetentes, mandata ad complures dedisse ambigua, & quæ tentare singulorum animos ad nouas res viderentur. De qua suspicione certior ab Augusto factus, non cessauit efflagitare aliquem cuiuslibet ordinis custodem factis, atque dictis suis.

De eodem, eiusque in vrbem reditu.

13 EQVI quoque, & armorum solitas exercitationes omisit: redegitque se, deposito patrio habitu, ad pallium, & crepidas: atque in tali statu biennio ferè permansit, cõtemptior in dies, & inuisior: adeò vt imagines eius & statuas Nemausenses subuerterint: ac familiari quodam conuiuio mentione eius orta, exstiterit, qui Caio polliceretur, confestim se, si iuberet, Rhodum nauigaturum, caputque exsulis (sic enim appellabatur) relaturum. Quo præcipuè, non iam metu, sed discrimine coactus est, tam suis quàm matris impensissimis precibus reditũ expostulare: impetrauitque, adiutus aliquantum etiam casu. Destinatum Augusto erat, nihil super ea re, nisi ex voluntate maioris filij, statuere. Is fortè tunc M. Lollio offensior, facilis exorabilisque in vitricum fuit. Permittente ergo Caio, reuocatus est: verùm sub conditione, ne quam partem curámve reip. attingeret.

Præsa-

Præsagia futuri principatus.

14 REDIIT octauo post secessum anno, magna, nec incerta spe futurorum, quam & ostentis, & prædictionibus ab initio ætatis cõceperat. Prægnans enim Liuia, cùm an marẽ editura esset, variis captaret ominibus, ouum incubanti gallinæ subductum, nunc sua, nũc ministrarum manu per vices vsque eò fouit, quoad pullus insigniter cristatus exclusus est. Ac de infante Scribonius mathematicus præclara spopondit: etiam regnaturum quandoque, sed sine regio insigni, ignota scilicet tunc adhuc Cæsarum potestate. Et ingresso primã expeditionem, ac per Macedoniam ducente exercitum in Syriam, accidit, vt apud Philippos sacratæ olim victricium legionum aræ, sponte subitis collucerent ignibus: & mox cùm Illyricum petens, iuxta Patauium adisset Geryonis oraculum, sorte tracta, qua monebatur, vt de consultationibus in Aponi fontem talos aureos iaceret, euenit, vt summum numerum iacti ab eo ostenderent: hodieque sub aqua visuntur hi tali. Ante paucos verò, quàm reuocaretur, dies, aquila, numquam anteà Rhodi conspecta, in culmine domus eius assedit: & pridie quàm de reditu certior fieret, vestimenta mutanti tunica ardere visa est. Thrasyllum quoque mathematicum, quem vt sapientiæ professorem contubernio admouerat, tunc maximè expertus est, affirmantem naue prouisa gaudium afferri: cùm quidem illum

duriùs,

duriùs, & contra prædicta cadentibus rebus, vt falsum, & secretorum temerè conscium, eo ipso momento dum spatiatur vnà, præcipitare in mare destinasset.

Adoptatio de eo facta ab Augusto.

15 ROMAM reuersus, deducto in forum filio Druso, statim è Carinis ac Pompeiana domo, Esquilias in hortos Mæcenatianos transmigrauit: totumque se ad quietem contulit, priuata modò officia obiens, ac publicorum munerum expers. Caio & Lucio intra triennium defunctis, adoptatur ab Augusto simul cum fratre eorum M. Agrippa: coactus prius ipse Germanicum fratris sui filium adoptare. Nec quidquam posteà pro patrefamilias egit, aut ius quod adoptione amiserat, ex vlla parte retinuit. Nam neque donauit, neque manumisit: nec hereditatem quidem, aut legata percepit vlla aliter, quàm vt peculio referret accepta: nihil ex eo tempore prætermissum est, ad maiestatem eius augendam; ac multò magis postquàm, Agrippa abdicato atque seposito, certum erat, vni spem successionis incumbere.

Illyricum per eum domitum.

16 DATA rursus potestas Tribunitia in quinquennium: delegatus pacandæ Germaniæ status: Parthorum legati, mandatis Augusto Romæ redditis, eum quoque adire in prouinciam iussi. Sed nuntiata Illyrici defectione, transiit ad curam noui belli, quod grauissimũ

om-

Digitized by Google

omnium externorum bellorum, post Punica, per xv. legiones, paremque auxiliorum copiam, triennio gessit: in magnis omnium rerum difficultatibus, summaq; frugum inopia. Et quamquam sæpius reuocaretur, tamen perseuerauit: metuens, ne vicinus, & præualens hostis instaret vltrò cedentibus. Ac perseuerantiæ grande pretium tulit: toto Illyrico, quod inter Italiam, regnumque Noricum, & Thraciam, & Macedoniam, interque Danubium flumen, & sinum maris Adriatici patet, perdomito, & in ditionem redacto.

Honores ei à Senatu decreti.

17 Cvi gloriæ amplior adhuc ex opportunitate cumulus accessit. Nam sub id ferè tempus Quinctilius Varus, cum tribus legionibus in Germania periit: nemine dubitante, quin victores Germani iuncturi se Pãnoniis fuerint, nisi debellatum priùs Illyricum esset. Quas ob res triumphus ei decretus est, multiq; & magni honores. Censuerunt etiam quidam, vt Pãnonicus, alij vt Inuictus, nonnulli vt Pius cognominaretur. Sed de cognomine intercessit Augustus, eo contentum repromittens, quod se defũcto suscepturus esset. Triumphũ ipse distulit, mœsta ciuitate, clade Variana. Nihilò minùs vrbẽ prætextatus, & laurea coronatus intrauit: positumq; in septis tribunal, Senatu adstante, conscendit: ac medius inter duos coss. cum Augusto simul sedit: vnde, populo consalutato, circũ templa deductus est.

Gesta

Gesta in Germania.

18 PROXIMO anno repetita Germania, cùm animaduerteret, Varianam cladem temeritate, & negligentia ducis accidisse, nihil non de consilij sententia egit: semper aliàs sui arbitrij, contentusque se vno, tunc præter consuetudinem cum pluribus de ratione belli communicauit. Curam quoque solito exactiorem præstitit. Traiecturus Rhenum, commeatum omnem ad certam formulam adstrictum non antè transmisit, quàm consistens apud ripam explorasset vehiculorum onera: ne qua deponerentur, nisi concessa, aut necessaria. Trans Rhenum verò eum vitæ ordinem tenuit, vt sedens in cespite nudo cibum caperet: sæpè sine tentorio pernoctaret: præcepta sequentis diei omnia, & si quid subiti muneris iniungendum esset, per libellos daret: addita monitione, vt de quo quisque dubitaret, se, nec alio interprete, quacumque vel noctis hora vteretur.

Disciplina in re militari.

19 DISCIPLINAM acerrimè exegit: animaduersionum, & ignominiarum generibus ex antiquitate repetitis: atque etiam legato legionis, quòd paucos milites cum liberto suo trans ripam venatum misisset, ignominia notato. Prælia, quamuis minimum fortunæ casibusque permitteret, aliquantò constantiùs inibat, quoties lucubrante se subitò, ac nullo propellente, decideret lumen, & exstingueretur,

tur, confidens, vt aiebat, ostento, sibi, ac maioribus suis in omni ducatu expertissimo. Sed re prosperè gesta, non multum abfuit, quin ab Rhuteno quodã occideretur: cui inter proximos versanti, & trepidatione detecto, tormentis expressa confessio est cogitati facinoris.

Triumphus Illyricus, & alia gesta.

20 A Germania in vrbem post biennium regressus, triumphum, quem distulerat, egit: prosequentibus etiam legatis, quibus triumphalia ornamenta impetrarat. Ac priùs quàm in Capitolium flecteret, descendit è curru, seque præsidenti patri ad genua submisit. Batonem Pannonium ducem ingentibus donatum præmiis, Rauennam transtulit, gratiam referens, quòd se quondam cum exercitu iniquitate loci circumclusum, passus esset euadere. Prandium dein populo mille mensis, & congiarium trecenos nummos viritim dedit. Dedicauit & Concordiæ ædem. Item Pollucis & Castoris, suo fratrisque nomine, de manubiis.

Gesta eius, ac testimonia Augusti, & principatus eiusdem.

21 Ac non multò pòst lege per coss. lata, vt prouincias cum Augusto communiter administraret, simulque censum ageret, condito lustro in Illyricum profectus est. Et statim ex itinere reuocatus, iam quidem affectum, sed tamen spirantem adhuc Augustum reperit: fuitque vnà secretò per totum diem. Scio vul-

gò

gò persuasum, quasi egresso post secretum sermonem Tiberio, vox Augusti per cubicularios excepta sit: miserum populum Romanum, qui sub tam lentis maxillis erit. Nec illud quidem ignoro, aliquos tradidisse, Augustum palàm nec dissimulanter morum eius diritatem adeò improbasse, vt nonnumquam remissiores, hilarioresque sermones superueniente eo abrumperet: sed expugnatum precibus vxoris adoptionem non abnuisse: vel etiam ambitione tractum, vt tali successore desiderabilior ipse quandoque fieret. Adduci tamen nequeo, quin existimem, circũspectissimum & prudentissimum Principem, in tanto præsertim negotio, nihil temerè fecisse: sed vitiis, virtutibusq; Tiberij perpensis, potiores duxisse virtutes, præsertim cum & reip. causa adoptare se eum pro concione iurauerit: & epistolis aliquot, vt peritissimum rei militaris, vtque vnicum populi R. præsidium prosequatur. Ex quibus in exemplum pauca hincinde subieci. Vale iucundissime Tiberi, & rem gere feliciter, ἐμοὶ καὶ ταῖς μούσαις στρατηγῶν. Iucundissime, & ita sim felix, vir fortissime, & dux νομιμώτατε. Vale, & ordinem æstiuorum tuorum. Ego verò, mi Tiberi, & inter tot rerum difficultates, καὶ τοσαύτην ῥαθυμίαν τῶν στρατευομένων non potuisse quemquam prudentius gerere se, quàm tu gesseris, existimo. Hi quoque, qui tecum fuerunt omnes, confitentur versum illum in te posse dici:

Vnus

Vnus homo nobis vigilando restituit rem.
Siue, inquit, quid incidit, de quo sit cogitandum diligentiùs, siue quid stomachor valdè, medius fidius Tiberium meum desidero: succurritque versus ille Homericus:

Τούτου δ᾽ ἑσπομένοιο, καὶ ἐκ πυρὸς αἰθομένοιο
Ἄμφω νοστήσαιμεν, ἐπεὶ περὶ οἶδε νοῆσαι.

Attenuatum te esse continuatione laborum, cùm audio & lego, Di me perdant, nisi cohorrescit corpus meum: teque rogo, vt parcas tibi: ne si te languere audierimus, & ego & mater tua exspiremus, & de summa imperij sui populus R. periclitetur. Nihil interest, valeam ipse, nécne, si tu non valebis. Deos obsecro, vt te nobis conseruent, & valere nunc, & semper patiantur, si non populum R. perosi sunt.

De Agrippa iuuene occiso, & aliis gestis.

22 EXCESSVM Augusti non priùs palam fecit, quàm Agrippa iuuene interempto. Hunc Tribunus militum custos appositus occidit: lectis codicillis, quibus vt id faceret, iubebatur. Quos codicillos dubium fuit, Augustúsne moriens reliquisset, quò materiam tumultus post se subduceret: an nomine Augusti Liuia, & ea conscio Tiberio, an ignaro dictasset. Tiberius renuntianti Tribuno factum esse, quod imperasset, neque imperasse se, & redditurum eum Senatui rationem respondit, inuidiam scilicet in præsentia vitans. Nam mox silentio rem oblitterauit.

Gemi-

Digitized by Google

Gemitus ad testamentum Augusti in Senatu recitatum.

23 IVRE autem Tribunitiæ potestatis coacto Senatu, inchoataque allocutione de rep. derepente velut impar dolori congemuit: vtque non solùm vox, sed vt & spiritus deficeret, optauit: ac perlegendum librum Druso filio tradidit. Illatum deinde Augusti testamentum, non admissis signatoribus nisi Senatorij ordinis, ceteris extra Curiam signa agnoscentibus recitauit per libertum. Testamenti initium fuit: Quoniam sinistra fortuna Caium, & Lucium filios mihi eripuit: Tiberius Cæsar mihi ex parte dimidia, & sextante heres esto. Quo & ipso aucta est suspicio opinantium, successorem adscitum eum necessitate magis quàm iudicio, quando ita præfari non abstinuerit.

Acceptio principatus ad preces quasi coacta.

24 PRINCIPATVM, quamuis neque occupare confestim, neque agere dubitasset, & statione militum, hoc est, vi & specie dominationis assumpta, diu tamen recusauit: impudentissimo animo nunc adhortantes amicos increpans, vt ignaros quanta bellua esset Imperium: nunc precantem Senatum, & procumbentem sibi ad genua, ambiguis responsis, & callida cunctatione suspendens: vt quidam patientiam rumperent, atque vnus in tumultu proclamaret, Aut agat, aut desistat: alter coràm exprobraret, Ceteros quod polliciti sint, tardè

Digitized by Google

tardè præstare: se ipsum quod præstet, tardè polliceri. Tandem quasi coactus, & querens miseram & onerosam iniungi sibi seruitutem, recepit Imperium: nec tamen aliter, quàm vt depositurum se quandoque spem faceret. Ipsius verba sunt hæc: Dum veniam ad id tempus, quo vobis æquum possit videri, dare vos aliquam senectuti meæ requiem.

Causa propter quas principatum recusauerat, & alia gesta.

25 CVNCTANDI causa erat, metus vndique imminentium discriminum: vt sæpè lupum se auribus tenere diceret. Nam & seruus Agrippæ, Clemens nomine, non contemnendam manum in vltionem domini comparar at: & L. Scribonius Libo vir nobilis res nouas clàm moliebatur: & duplex seditio militum in Illyrico, & in Germania exorta est. Flagitabant ambo exercitus multa extra ordinem: ante omnia, vt æquarentur stipendio prætoriani Germanicianis. Quidam etiam principem detrectabant non à se datum: summaque vi Germanicum, qui tum his præerat, ad capessendam remp. perurgebant, quamquam obfirmatè resistentem. Quem maximè casum timens, partes sibi, quas Senatui liberet, tuendas in rep. depoposcit, quando vniuersæ sufficere solus nemo posset, nisi cum altero, vel etiam cum pluribus. Simulauit & valetudinem, quò æquiore animo Germanicus celerem successorem, vel certè societatẽ principatus, opperiretur.

Digitized by Google

riretur. Compositis seditionibus, Clementem quoque fraude deceptum, redegit in potestatem: Libonem, ne quid in nouitate acerbius fieret, secundo demum anno in Senatu coarguit, medio temporis spatio tantùm cauere contentus. Nam & inter Pontifices sacrificanti simul, pro secespita plumbeum cultrum subiiciendum curauit: & secretum petenti nõ nisi adhibito Druso filio dedit: dextramque obambulantis, veluti incumbens, quoad perageretur sermo, continuit.

Ciuilia gesta in initio principatus.

26 VERVM liberatus metu, ciuilem se admodum inter initia, ac paulò minùs quàm priuatum egit. Ex plurimis, maximisque honoribus, præter paucos, & modicos non recepit. Natalem suum plebeiis incurrentem Circensibus, vix vnius bigæ adiectione honorari passus est. Templa, flamines, sacerdotes decerni sibi prohibuit: etiam statuas, atque imagines, nisi permittente se poni: permisitque, ea sola conditione, ne inter simulacra Deorum, sed inter ornamenta ædium ponerentur. Intercessit & quò minùs in acta sua iuraretur, & ne mensis September Tiberius, October Liuius vocarentur. Prænomen quoque Imperatoris, cognomenque patris patriæ, & ciuicam in vestibulo coronam recusauit. Ac ne Augusti quidem nomen, quamquam hereditarium, vllis nisi ad reges ac dynastas epistolis addidit. Nec amplius quàm omnino tres

Con-

Consulatus, vnum paucis diebus, alterum tribus mensibus, tertium absens vsque in Idus Maias gessit.

Adulationes per eum spretæ, & prohibitæ.

27 ADVLATIONES adeò auersatus est, vt neminem Senatorũ, aut officij, aut negotij causa ad lecticam suam admiserit. Consularem verò satisfacientẽ sibi, ac per genua orare conantẽ, ita suffugerit, vt caderet supinus: atque etiam si quid in sermone, vel in continua oratione blandius de se diceretur, non dubitaret interpellare, ac reprehendere, & commutare continuò. Dominus appellatus à quodam, denuntiauit, ne se amplius contumeliæ causa nominaret. Alium dicentem, sacras eius occupationes, & rursus alium, auctore eo Senatum se adiisse, verba mutare, & pro auctore, suasorẽ: pro sacris, laboriosas dicere coëgit.

Patientia aduersus conuitia, & maledicta.

28 SED aduersus conuitia, malosque rumores, & famosa de se ac suis carmina, firmus ac patiens subinde iactabat: In ciuitate libera, linguam mentemque liberas esse debere. Et quondam Senatu cognitionẽ de eiusmodi criminibus ac reis flagitante: Non tantũ, inquit, otij habemus, vt implicare nos pluribus negotiis debeamus. Si hanc fenestram aperueritis, nihil aliud agi sinetis, omnium inimicitiæ hoc prætextu ad vos deferentur. Exstat & sermo eius in Senatu perciuilis: Siquidem locutus aliter fuerit, dabo operam, vt rationem facto-

rum meorum dictorumque reddam; si perseuerauerit, inuicem eum odero.

Veneratio ad Senatum.

29 ATQVE hæc eò notabiliora erant, quòd ipse in appellandis venerandisque singulis, & vniuersis, propè excesserat humanitatis modum. Dissentiens in Curia à Q. Haterio, Ignoscas, inquit, rogo, si quid aduersus te liberius, sicut Senator dixero. Et inde omnes alloquens dixit: Et nunc & sæpè aliàs, P.C. bonum, & salutarem Principem, quem vos tanta & tam libera potestate instruxistis, Senatui seruire debere, & vniuersis ciuibus, sæpè, & plerumque etiam singulis, neque id dixisse me pœnitet, & bonos, & æquos, & fauentes vos habui dominos, & adhuc habeo.

Pristina auctoritas Senatus per eum seruata.

30 QVIN etiam speciem libertatis quamdam induxit, conseruatis Senatui ac Magistratibus, & maiestate pristina, & potestate: neque tam paruum quidquam, neque tam magnum publici, priuatique negotij fuit, de quo non ad P.C. referretur. De vectigalibus ac monopoliis, de exstruendis reficiendisve operibus, etiã de legendo vel exauctorando milite, ac legionum & auxiliorum descriptione, deniq; quibus Imperium prorogari, aut extraordinaria bella mandari, quid & quam formam regum litteris rescribi placeret. Præfectum alæ, de vi & rapinis reum, causam in Senatu dicere coëgit. Numquam Curiam nisi solus intrauit, lectica

ctica quondam introlatus æger, comites à se remouit.

Patientia contra obtrectatores.

31 QVÆDAM aduersus sententiam suam decerni, ne questus quidem est. Negante eo, destinatos Magistratus abesse oportere, vt præsentes honori acquiescerent, Prætor designatus liberam legationem impetrauit. Iterùm censente, vt Trebianis legatam in opus noui theatri pecuniam ad munitionem viæ transferre concederetur, obtinere non potuit, quin rata voluntas legatoris esset. Cùm Senatus consultum per discessionem fortè fieret, transeuntem eum in alterā partem, in qua pauciores erant, secutus est nemo. Cetera quoque nō nisi per Magistratus, & iure ordinario agebantur, tanta Coss. auctoritate, vt legati ex Africa adierint eos, querentes trahi se à Cæsare, ad quem missi forent. Nec mirum, cùm palàm esset, ipsum quoque eisdem assurgere, & decedere via.

Ciuilia, & vrbana gesta.

32 CORRIPVIT Consulares exercitibus prępositos, quòd non de rebus gestis Senatui scriberent, quodque de tribuendis quibusdam militaribus donis ad se referrent, quasi non omnium tribuendorū ipsi ius haberent. Prætorem collaudauit, quòd honore inito, consuetudinem antiquam retulisset de maioribus suis pro concione memorandi. Quorumdā illustriū exsequias vsque ad rogum frequentauit.

uit. Parem moderationem minoribus quoque personis, & rebus exhibuit. Cùm Rhodiorum Magistratus, quòd litteras publicas sine subscriptione ad se dederant, euocasset, ne verbo quidem insectatus, ac tantummodo iussos subscribere remisit. Diogenes grammaticus disputare sabbatis Rhodi solitus, venientem, vt se extra ordinem audiret, non admiserat, ac per seruulum suum in septimum diem distulerat. Hunc Romæ salutandi sui causa pro foribus adstantem, nihil ampliùs, quàm vt post septimum annum rediret, admonuit. Præsidibus onerandas tributo prouincias suadentibus, rescripsit: Boni pastoris esse, tondere pecus, non deglubere.

De eodem, & aliis gestis.

33 PAVLATIM Principem exercuit, præstititque: etsi varium diu, commodiorem tamen sæpius, & ad vtilitates publicas proniorem. Ac primò eatenus interueniebat, ne quid perperā fieret. Itaque & constitutiones quasdam Senatus rescidit: & Magistratibus pro tribunali cognoscentibus, plerumque se offerebat consiliarium, assidebatque mistim, vel ex aduerso in parte primori. Et si quem reorum elabi gratia rumor esset, subitus aderat: iudicesque aut è plano, aut è quæsitoris tribunali legum, & religionis, & noxæ, de qua cognoscerent, admonebat: atque etiam si qua in publicis moribus desidia, aut mala consuetudine labarent, corrigenda suscepit.

Impensæ

Impensæ ludorum, ac munerum taxata, & alia gesta.

34 LVDORVM ac munerum impensas corripuit: mercedibus scenicorum rescissis, paribusque gladiatorum ad certum numerum redactis. Corinthiorum vasorum pretia in immensum exarsisse, tresq; mullos xxx. millibus nummûm venisse, grauiter conquestus, adhibendum supellectili modum censuit: annonamque macelli, Senatus arbitratu, quotannis temperandam: dato Aedilibus negotio, popinas, ganeasque vsque eò inhibendi, vt ne opera quidem pistoria proponi venalia sinerent. Et vt parsimoniam publicam exemplo quoque iuuaret, solemnibus ipse cœnis pridiana sæpe, ac semesa obsonia apposuit, dimidiatumque aprum, affirmans, omnia eadē habere, quæ totum. Quotidiana oscula prohibuit edicto. item strenarum commercium, ne vltra Kalend. Ianuarias exerceretur. Consueuerat quadruplam strenam & de manu reddere: sed offensus interpellari se toto mense ab iis, qui potestatē sui die festo non habuissent, vltrà non reddidit.

Quædam per eum bene gesta.

35 MATRONAS prostratæ pudicitiæ, quibus accusator publicus deesset, vt propinqui maiorum more de communi sententia coërcerent, auctor fuit. Equiti R. iurisiurandi gratiam fecit, vt vxorē in stupro generi compertam dimitteret, quam se numquā repudiaturum

rum antè iurauerat. Feminę famosæ, vt ad euitandas legum pœnas iure ac dignitate matronali exsoluerentur, lenocinium profiteri cœperant; & ex iuuentute vtriusque ordinis profligatissimus quisque, quò minùs in opera scenæ, arenæque edenda Senatusconsulto tenerentur, famosi iudicij notam sponte subibant. Eos, easque omnes, ne quod refugium in tali fraude cuiquam esset, exsilio affecit. Senatori latum clauum ademit, cùm cognouisset sub Kalend. Iulij demigrasse in hortos, quò viliùs post diem ædes in vrbe conduceret. Alium & Quæstura remouit, quòd vxorem pridie sortitione ductam, postridie repudiasset.

Externæ cærimoniæ, & ritus per eum prohibiti.

36 EXTERNAS cærimonias, Aegyptios, Iudaicosq; ritus compescuit: coactis qui superstitione ea tenebantur, religiosas vestes cum instrumento omni comburere. Iudæorum iuuenturem, per speciem sacramenti, in prouincias grauioris cæli distribuit: reliquos gentis eiusdem, vel similia sectantes vrbe submouit, sub pœna perpetuæ seruitutis, nisi obtemperassent. Expulit & mathematicos: sed deprecantibus, ac se artem desituros promittentibus, veniam dedit.

Quædam bene gesta per eum, tam Romæ, quàm extrà.

37 IN primis tuendæ pacis à grassaturis ac latrociniis, seditionumque licentia curam habuit. Stationes militum per Italiam solito frequen-

quentiores disposuit. Romæ castra constituit, quibus Prætorianę cohortes, vagæ ante id tẽpus, & per hospitia dispersæ, continerentur. Populares tumultus exortos grauissimè coërcuit, & ne orirentur, sedulò cauit. Cæde in theatro per discordiam admissa, capita factionum & histriones, propter quos dissidebatur, relegauit: nec vt reuocaret, vmquam vllis populi precibus potuit euinci. Cùm Polentina plebs funus cuiusdam Primipilaris non priùs ex foro misisset, quàm extorta pecunia per vim heredibus ad gladiatorium munus, cohortem ab vrbe, & aliam à Cottij regno, dissimulata itineris causa, detectis repentè armis, concinentibusque signis, per diuersas portas in oppidum immisit, ac partem maiorem plebis, ac Decurionum in perpetua vincula coniecit. Aboleuit & ius, moremque asylorũ, quæ vsquam erant. Cyzicenis in ciues Romanos violentiùs quædam ausis, publicè libertatem ademit, quam Mithridatico bello meruerant. Hostiles motus, nulla posteà expeditione suscepta, per legatos compescuit, nec per eos quidem, nisi cunctanter, & necessariò. Reges infestos, suspectosque comminationibus magis & querelis, quàm vi repressit. Quosdam per blanditias atque promissa extractos ad se, non remisit: vt Maraboduum Germanum, Thrasypolim Thracem, Archelaum Cappadocem, cuius etiam regnum in formam prouinciæ redegit.

Mora in vrbe, & quòd prouincias non visitauerit.

38 Biennio continuo post adeptum Imperium, pedẽ porta non extulit: sequenti tempore, præter quàm in propinqua oppida, & cùm longissimè, Antio tenus nusquam abfuit, idque perrarò, & paucos dies: quamuis prouincias quoque, & exercitus reuisurum se sæpe pronuntiasset: & propè quotannis profectionem præpararet, vehiculis comprehensis, cõmeatibus per municipia, & colonias dispositis. Ad extremum vota pro itu, & reditu suo suscipi passus, vt vulgò iam per iocum Callippides vocaretur: quem cursitare, ac ne cubiti quidem mensuram progredi, prouerbio Græco notatum est.

Mors filiorum, & secessus suus in Campaniam.

39 Sed orbatus vtroque filio, quorum Germanicus in Syria, Drusus Romæ obierat, secessum Campaniæ petiit: constanti & opinione, & sermone pæne omnium, quasi neque rediturus vmquam, & citò mortem etiam obiturus: quod paulò minùs vtrumque euenit. Nam neque Romam ampliùs rediit, sed & paucos post dies iuxta Terracinam in Prætorio, cui Speluncæ nomen erat, incœnante eo, complura, & ingentia saxa fortuitò supernè delapsa sunt: multisque conuiuarum & ministrorum elisis, præter spem euasit.

Secessus

Secessus Capreensis, & alia gesta.

40 PERAGRATA Cãpania, cùm Capuæ Capitolium, Nolę templum Augusti, quam causam profectionis prætenderat, dedicasset, Capreas se contulit, præcipuè delectatus insula, quòd vno, paruoque littore adiretur, septa vndique præruptis immensæ altitudinis rupibus, & profundo maris. Statimque reuocante assidua obtestatione populo, propter cladem, qua apud Fidenas, supra xx. hominum millia gladiatorio munere, amphitheatri ruina perierant, transiit in continentẽ, potestatemque omnibus adeũdi sui fecit, tantò magis quòd ab vrbe egrediens, ne quis se interpellaret, edixerat, ac toto itinere adeuntes submouerat.

Reip. cura per eum abiecta.

41 REGRESSVS in insulam, reip. quidem curam vsqueadeo abiecit, vt posteà non decurias equitum vmquam suppleerit, non Tribunos militum, Præfectosque, non prouinciarum Præsides vllos mutauerit: Hispaniam, & Syriam per aliquot annos sine consularibus legatis habuerit: Armeniam à Parthis occupari, Mœsiam à Dacis, Sarmatisque: Gallias à Germanis vastari neglexerit, magno dedecore Imperij, nec minori discrimine.

Vitia, potus, ac comessationes.

42 CETERVM secreti licentiam nactus, & quasi ciuitatis oculis remotus, cuncta simul vitia malè diu dissimulata, tandem profudit: de quibus sigillatim ab exordio referam. In

castris tiro etiam tum, propter nimiam vini auiditatẽ, pro Tiberio, Biberius; pro Claudio, Caldius; pro Nerone, Mero vocabatur. Postea Princeps in ipsa publicorum morum correptione cum Pomponio Flacco, & L. Pisone noctem, continuumque biduum epulando potandoque consumpsit: quorum alteri Syriam prouinciam, alteri Præfecturam vrbis confestim detulit, codicillis quoque iucundissimos, & omnium horarum amicos professus. Sextio Claudio libidinoso, ac prodigo seni, olim ab Augusto ignominia notato, & à se ante paucos dies apud Senatum increpito, cœnam ea lege condixit, ne quid ex consuetudine immutaret aut demeret, vtque nullis puellis ministrantibus cœnaretur. Ignotissimũ Quæsturæ candidatum nobilissimis anteposuit, ob epotam in conuiuio, propinante se, vini amphoram. Asellio Sabino HS. ducenta donauit, pro dialogo, in quo boleti, & ficedulæ, & ostreæ, & turdi certamen induxerat. Nouum denique officium instituit à voluptatibus, præposito equite R. T. Cæsonio Prisco.

Luxuria, ac libido.

43 SECESSV verò Capreensi, etiam sellariam excogitauit sedem arcanarum libidinum: in quam vndique conquisiti puellarum & exoletorum greges, monstrosique concubitus repertores, quos spintrias appellabat, triplici serie connexi, inuicem incestarent se coram ipso, vt adspectu deficientes libidines excitaret.

Cubi-

Digitized by Google

Cubicula plurifariam disposita tabellis, ac sigillis lasciuissimarum picturarum, & figurarũ adornauit, librisque Elephantidis instruxit: ne cui in opera edenda exemplar imparatæ scenæ deesset. In siluis quoque, ac nemoribus passim Venereos locos commentus est, prostantesque per antra & cauas rupes, ex vtriusque sexus pube, Paniscorum, & Nympharũ habitu, palamque iam & vulgato nomine insulæ abutentes, Caprineum dictitabant.

Ineffabilis abusus luxuriæ.

44 MAIORE adhuc & turpiore infamia flagrauit: vix vt referri audiriue, nedũ credi fas sit. Quasi pueros primæ teneritudinis, quos pisciculos vocabat, institueret, vt natanti sibi inter femina versarentur, ac luderent, lingua, morsuque sensim appetentes, atque etiã quasi infantes firmiores, necdum tamẽ lacte depulsos, inguini ceu papillæ admoueret, pronior sanè ad id genus libidinis & natura & ætate. Quare Parrhasij quoque tabulam, in qua Meleagro Atalanta ore morigeratur, legatam sibi sub conditione, vt si argumento offenderetur, decies pro ea HS. acciperet: non modò prætulit, sed & in cubiculo dedicauit. Fertur etiã in sacrificando quondam captus facie ministri, acerram præferentis, nequisse abstinere, quin penè vixdum re diuina peracta, ibidem statim seductum constupraret, simulq; fratrem eius tibicinem; atque vtrique mox, quòd mutuo flagitium exprobrabant, crura fregisse.

Illusiones ad feminas.

45 FEMINARVM quoque, & quidem illustrium, capitibus quantopere solitus sit illudere, euidentissimè apparuit Malloniæ cuiusdam exitu, quam perductam, nec quidquam amplius pati constantissimè recusantem, delatoribus obiecit, ac ne ream quidem interpellare desiit, Ecquid pœniteret, donec ea, relicto iudicio, domum se arripuit, ferroq; transegit, obscœnitate oris hirsuto atque olido seni clarè exprobrata. Vnde nota in Atellanico exodio proximis ludis assensu maximo excepta, percrebuit: Hircum vetulum Capreis naturam ligurrire.

Auaritia, & tenacitas.

46 PECVNIÆ parcus ac tenax, comites peregrinationum, expeditionumque numquam salario, cibariis tantùm sustentauit: vna modò liberalitate ex indulgentia vitrici prosecutus, cùm tribus classibus factis pro dignitate cuiusque, primæ sexcenta sestertia, secundę quadringenta distribuit, ducenta tertiæ, quam non amicorum, sed gratorum appellabat.

Opera publica per eum, & spectacula non facta, & parcitas alimoniarum.

47 PRINCEPS neque opera vlla magnifica fecit. Nam & quæ sola susceperat, Augusti tēplum, restitutionemq; Pompeiani theatri, imperfecta post tot annos reliquit: neque spectacula omnino edidit: & iis, quæ ab aliquo ederētur, rarissimè interfuit, ne quid exposceretur:

etur: vtique postquam comœdum Actium coactus est manumittere. Paucorum Senatorum inopia sustẽtata, ne pluribus opem ferret, negauit se aliis subuenturum, nisi Senatui iustas necessitatum causas probassent. Quo peracto, plerosque modestia & pudore deterruit: in quibus Ortalum Q. Hortensij oratoris nepotem, qui permodica re familiari, auctore Augusto, quatuor liberos tulerat.

Auaritia, & parcitas, & alia gesta.

48 PVBLICE munificentiam bis omnino exhibuit: proposito millies LLS. gratuitò in triennij tempus: & rursus quibusdam dominis insularum, quæ in monte Cœlio deflagrarant, pretio restituto. Quorum alterũ magna difficultate nummaria populo auxilium flagitante coactus est facere, cùm per Senatus cõsultum sanxisset, vt fœneratores duas patrimonij partes in solo collocarent, debitores totidem æris alieni statim soluerent, nec res expediretur: alterum ad mitigandam temporum atrocitatem. Quod tamen beneficium tanti æstimauit, vt montem Cœlium appellatione mutata vocari Augustum iusserit. Militi post duplicata ex Augusti testamento legata nihil vmquam largitus est, præter quàm singula millia denariorum Prætorianis, quòd Seiano se non accommodassent: & quædam munera Syriacis legionibus, quòd solæ nullam Seiani imaginem inter signa coluissent: atque etiam missiones veteranorũ rarissimas fecit, ex senio mor-

mortē, ex morte cōpendium captans. Neque prouincias quidē vlla liberalitate subleuauit: excepta Asia, disiectis terræmotu ciuitatibus.

Rapina, & concussiones.

49 PROCEDENTE mox tempore, etiam ad rapinas conuertit animum. Sat constat Cn. Lentulum Augurem, cui census maximus fuerit, metu & angore ad fastidium vitæ ab eo actum, & vt ne quo nisi ipso herede moreretur. Condemnatam & generosissimam feminam Lepidam, in gratiā Quirini Consularis prædiuitis, & orbi, qui dimissam eam è matrimonio post vigesimum annum veneni olim in se comparati arguebat: præterea Galliarum, & Hispaniarum, Syriæque, & Græciæ Principes confiscatos ob tam leue ac tam impudens calumniarum genus, vt quibusdam non aliud sit obiectum, quàm quòd partem rei familiaris in pecunia haberent. Plurimis etiam ciuitatibus, & priuatis veteres immunitates, & ius metallorum ac vectigalium adempta. Sed & Vononem regem Parthorum, qui pulsus à suis, quasi in fidem populi R. cum ingenti gaza Antiochiam se receperat, spoliatum perfidia, & occisum.

Odium contra consanguineos & coniunctos.

50 ODIVM aduersus necessitudines, in Druso primum fratre detegit: prodita eius epistola, qua secum de cogendo ad restituendam libertatem Augusto agebat: deinde & in reliquis. Iuliæ vxori tantum abfuit, vt relegatæ,

quod

quod minimum est, officij aut humanitatis aliquid impertiret, vt ex constitutione patris vno oppido clausam, domo quoque egredi, & commercio hominum frui vetuerit: sed & peculio concesso à patre, præbitisque annuis fraudauit, per speciem publici iuris, quod nihil de his Augustus testamento cauisset. Matrem Liuiam grauatus, velut partes sibi æquas potentiæ vindicantem, & congressum eius assiduum vitauit, & longiores secretioresque sermones, ne eius consiliis, quibus tamen interdum, & ægrè vti solebat, regi videretur. Tulit etiam perindigne actum à Senatu, vt titulis suis quasi Augusti, ita & Liuiæ filius adiiceretur. Quare non parentem patriæ appellari, non vllum insignem honorem recipere publicè passus est. Sed & frequenter admonuit, maioribus, nec feminæ conuenientibus negotiis abstineret: præcipuè vt animaduertit incendio iuxta ędem Vestæ & ipsam interuenisse, populumque & milites, quo enixiùs opem ferrent adhortatam, sicut sub marito solita esset.

Odium, & crudelitas in matrem.

51 DEHINC ad simultatem vsque processit, hac, vt ferunt, de causa: Instanti sæpius, vt ciuitate donatum in decurias allegeret, negauit alia se conditione allecturum, quàm si pateretur adscribi albo, extortum id sibi à matre. At illa commota, veteres quosdam ad se Augusti codicillos de acerbitate, & intolerantia morum eius è sacrario protulit, atque recitauit.

cauit. Hos & custoditos tamdiu, & exprobratos tam infestè, adeò grauiter tulit, vt quidam putent inter causas secessus hanc ei vel præcipuam fuisse. Toto quidem triennio, quo viuente matre absuit, semel omnino eam, nec ampliùs quàm vno die, ac paucissimis vidit horis: ac mox, neque ægrè adesse curauit; defunctamque, & dum aduentus sui spem facit, complurium dierum mora, corrupto demum & tabido corpore funeratam prohibuit consecrari: quasi id ipsa mandasset. Testamentumque eius pro irrito habuit, omnesque amicitias & familiaritates, etiam quibus ea funeris curam moriens demandarat, intra breue tempus afflixit: vno ex his equestris ordinis viro & in antliam condemnato.

Crudelitas, & odium contra filios.

52 FILIORVM neque naturalem Drusum, neque adoptiuum Germanicum patria caritate dilexit: alterius vitiis infensus. Nam Drusus animi fluxioris, remissiorisque vitæ erat. Itaque ne mortuo quidem perinde affectus est: sed tantùm non statim pòst à funere ad negotiorum consuetudinem rediit, iustitio longiore inhibito. Quin & Iliensium legatis paulò seriùs consolantibus, quasi obliterata iam doloris memoria irridens: se quoque respondit vicem eorum dolere, quòd egregium ciuem Hectorē amisissent. Germanico vsque adeò obtrectauit, vt & præclara facta eius pro superuacuis eleuaret: & gloriosissimas victorias,

rias, ceu damnosas reip. increparet. Quòd verò Alexandriam, propter immensam & repentinam famem, inconsulto se adiisset, questus est in Senatu. Etiam causa mortis fuisse ei per Cn. Pisonem legatum Syriæ creditur. quem mox huius criminis reum putant quidam mandata prolaturum, nisi ea secreta obstarent: per quæ multifariam increpitum, & per noctes creberrimè acclamatum est: Redde Germanicum. Quam suspicionem confirmauit ipse posteà: coniuge etiam, ac liberis Germanici crudelem in modum afflictis.

Crudelitas, & odium contra nurum.

53 NVRVM Agrippinam, post mortem mariti, liberiùs quiddam questam manu apprehendit: Græcoque versu, Si non dominaris, inquit, filiola, iniuriam te accipere existimas? Nec vllo mox sermone dignatus est. Quondam verò inter cœnam porrecta à se poma gustare non ausam, etiam vocare desiit, simulans, se veneni crimine accersitũ: cum præstructum vtrumque consultò esset, vt & ipse tentandi gratia offerret, & illa quasi certissimum exitium caueret. Nouissimè calumniatus, modò ad statuam Augusti, modò ad exercitus confugere velle, Pandatariam relegauit. conuitiantique oculum per Centurionem verberibus excussit. Rursus mori inedia destinanti, per vim ore diducto, infulciri cibũ iussit. Sed & perseuerantem, atque ita absumptam, criminosissimè insectatus est, cùm diem quoque nata-

natalem eius inter nefastos referendum suasisset. Imputauit etiam, quòd non laqueo strangulatam in gemonias abiecerit: proque ta'i clementia interponi decretum passus est, quo sibi gratiæ agerentur, & Capitolino Ioui donum ex auro sacraretur.

Crudelitas, & odium contra nepotes.

54 CVM ex Germanico tres nepotes, Neronem, & Drusum, & Caium, ex Druso vnum Tiberium haberet, destitutus morte liberorum, maximos natu de Germanici filiis Neronem, & Drusum P.C. commendauit: diemque vtriusque tirocinij, congiario plebi dato, celebrauit. Sed vt comperit ineunte anno, pro eorũ quoque salute publicè vota suscepta: egit cum Senatu, non debere talia præmia tribui, nisi expertis & ætate prouectis: atque ex eo, patefacta interiore animi sui nota, omnium criminationibus obnoxios reddidit: variaque fraude inductos, vt & concitarentur ad conuitia, & concitati perderentur, accusauit per litteras, amarissimè congestis etiam probris: & iudicatos hostes fame necauit, Neronem in insula Pontia, Drusum in ima parte Palatij. Putant Neronem ad voluntariam mortem coactum, cùm ei carnifex, quasi ex Senatus auctoritate missus, laqueos & vncos ostentaret: Druso autem adeò alimenta subducta, vt tomentum è culcita tentauerit mandere: amborum sic reliquiis dispersis, vt vix quando que colligi possent.

Crude-

Crudelitas contra amicos.

55 SVPER veteres amicos ac familiares, xx. sibi è numero principum ciuitatis depopoſcerat, velut conſiliarios in negotiis publicis. Horum omnium vix duos aut tres incolumes præſtitit: ceteros, alium alia de cauſa perculit. Inter quos cum plurimorum clade Ælium Seianum, quem ad ſummam potentiam, non tam beneuolentia prouexerat, quàm vt eſſet, cuius miniſterio ac fraudibus, liberos Germanici circumueniret: nepotemque ſuum ex Druſo filium naturalem ad ſucceſſionem Imperij confirmaret.

Crudelitas & ſæuitia, in grammaticos, & magiſtros.

56 NIHILO lenior in conuictores Græculos, quibus vel maximè acquieſcebat. Zenonem quemdam exquiſitiùs ſermocinantem, cùm interrogaſſet, quænam illa tam moleſta dialectos eſſet: & ille reſpondiſſet, Doridem: relegauit Cynariam: exiſtimans exprobratum ſibi veterem ſeceſſum, quòd Doricè Rhodij loquantur. Item cùm ſoleret ex lectione quotidiana quæſtiones ſuper cœnam proponere, compeiiſſetque Seleucum grammaticum à miniſtris ſuis perquirere, quos quoque tempore tractaret auctores, atque ita præparatum venire: primùm à contubernio remouit, deinde etiam ad mortem compulit.

Crudelitas in iuuentute.

57 SÆVA, ac lenta natura ne in puero quidem latuit:

latuit: quam Theodorus Gadaræus rhetoricæ præceptor & prospexisse primus sagaciter, & assimilasse aptissimè visus est: subinde in obiurgando appellans eum, πηλὸν αἵματι πεφυραμένον. Sed aliquantò magis in Principe eluxit etiam inter initia, cùm adhuc fauorem moderationis simulatione captaret. Scurram, qui prætereunte funere, clarè mortuo mandarat, vt nuntiaret Augusto, nondum reddi legata, quæ plebi reliquisset, attractum ad se recipere debitum, ducique ad supplicium imperauit, & patri suo verum referre. Nec multò pòst in Senatu Pompeio cuidam, equiti Romano, quiddam pernegauti, dum vincula minatur, affirmauit fore, vt ex Pompeio Pompeianus fieret: acerba cauillatione simul hominis nomen incessens, veteremque partium fortunam.

Crimen læsæ maiestatis atrociter actum.

58 SVB idem tempus, consulente Prætore, an iudicia maiestatis cogi iuberet: exercendas esse leges respondit, & atrocissimè exercuit. Statuæ quidam Augusti caput dempserat, vt alterius imponeret. Acta res in Senatu. Et quia ambigebatur, per tormenta quæsita est. Damnato reo, paulatim hoc genus calumniæ eò processit, vt hæc quoque capitalia essent: circa Augusti simulacrum seruum cecidisse: vestem mutasse: nummo, vel annulo effigiē impressam latrinæ, aut lupanari intulisse: dictum vllum, factúmve eius existimatione aliqua læsisse. Periit denique & is, qui honores in colo-

nia

nia sua eodem die decerni sibi passus est, quo decreti & Augusto olim erant.

Atrociter gesta per eum sub specie grauitatis.

59 MVLTA prætereà, specie grauitatis ac morum corrigendorum, sed & magis naturæ obtemperans, ita sæuè & atrociter factitauit, vt nonnulli versiculis quoque & pręsentia exprobrarent, & futura denuntiarent mala:

Asper & immitis, breuiter vis omnia dicam?
Dispeream, si te mater amare potest.
Non es eques. quare? non sunt tibi millia centū.
Omnia si quæras, & Rhodos exsilium est.
Aurea mutasti Saturni sæcula, Cæsar:
Incolumi nam te, ferrea semper erunt.
Fastidit vinum, quia iam sitit iste cruorem:
Tā bibit hūc auidè, quàm bibit ante merū.
Adspice felicem sibi, non tibi Romule Sullam:
Et Marium, si vis, adspice, sed reducem.
Nec non Antonî ciuilia bella mouentis,
Nec semel infectas adspice cæde manus.
Et dic, Roma perit: regnabit sanguine multo,
Ad regnum quisquis venit ab exsilio.

Quæ primò quasi ab impatiētibus Romæ dominij, ac non tam ex animi sententia, quàm bile & stomacho fingerentur, volebat accipi. Dicebatque identidem, Oderint, dum probent. Deinde vera planè certaque esse, ipse fecit fidem.

Pœna grauissima immeritis, propter modica commissa, irrogata.

60 IN paucis diebus quàm Capreas attigit,

pisca-

piſcatori, qui ſibi ſecretum agenti grandem mullum inopinanter obtulerat, perfricari eodem piſce faciē iuſſit: territus, quòd is à tergo inſulæ per aſpera, & deuia erepſiſſet ad ſe. Gratulanti autem inter pœnam, quòd non & locuſtam, quam prægrādem ceperat, obtuliſſet, locuſta quoque lacerari os imperauit. Militē prætorianum, ob ſurreptum è viridario pauonem, capite puniit. In quodam itinere lectica, qua vehebatur, vepribus impedita, exploratorem viæ primarum cohortium Centurionem ſtratum humi pænè ad necem verberauit.

Sæuitia, & omnia genera crudelitatis.

61 Mox in omne genus crudelitatis erupit, numquam deficiente materia: cùm primò matris, deinde nepotum, & nurus, poſtremò Seiani familiares, atque etiam notos perſequeretur. Poſt cuius interitum vel ſæuiſſimus exſtitit: quo maximè apparuit, non tam ipſum à Seiano concitari ſolitum, quàm Seiano quærenti occaſiones ſubminiſtraſſe. Etſi commentario, quem de vita ſua ſummatim breuiterque compoſuit, auſus eſt ſcribere, Seianum ſe puniſſe, quod comperiſſet furere aduerſus Germanici liberos filij ſui: quorum ipſe alterum ſuſpecto iam, alterum oppreſſo demum Seiano interemit. Sigillatim crudeliter facta eius exſequi longum eſt: generatim velut exemplaria ſæuitiæ enumerare ſat erit. Nullus à pœna hominum ceſſauit dies: ne religioſus quidem ac ſacer. Animaduerſum in quoſdam ineun-

Digitized by Google

ınte anno nouo: accuſati, damnatique
ıti cum liberis, atque etiam vxoribus ſuis.
:rdum, ne capite damnatos propinqui lu-
:ent, decreta accuſatoribus præcipua præ-
., nonnumquam & teſtibus. Nemini de-
ırum fides abrogata. Omne crimen pro ca-
.li receptum, etiam paucorum ſimplicium-
: verborum. Obiectum eſt poëtæ, quòd in
;œdia Agamemnonem probris laceſſiſſet:
ectum & hiſtorico, quòd Brutũ Caſſium-
: vltimos Romanorũ dixiſſet: animaduer-
ı ſtatim in auctores, ſcriptaque abolita,
ımuis probarentur aliquot ante annos, etiã
guſto audiēte, recitata. Quibuſdam cuſto-
: traditis, non modò ſtudendi ſolatium ad-
ptum, ſed etiam ſermonis & colloquij vſus.
:ati ad cauſam dicendam, partim ſe domi
ıneraueıũt, certi damnationis, ſed ad vexa-
uem ignominiamque vitandam: partim
nedia Curia venenum hauſerunt, & tamen
ligatis vulneribus ac ſemianimes, palpitan-
que in carcerem rapti. Nemo punitorum
n & in gemonias abiectus, vncoque tractus.
ginti vno die abiecti, tractique; inter eos
eri, & feminæ. Immaturæ puellæ, quia more
dito nefas eſſet virgines ſtrangulari, vi-
tæ priùs à carnifice, dein ſtrangulatæ. Mo-
⁊olentibus, vis adhibita viuēdi. Nam mor-
n adeò leue ſupplicium putabat, vt cùm
diſſet vnum ex reis Carnulium nomine an-
ıpaſſe eam, exclamauerit: Carnulius me
euaſit.

euasit. Et in recognoscendis custodiis, precanti cuidam pœnæ maturitatem, respõdit: Nondum tecum in gratiam redij. Annalibus suis vir consularis inseruit, frequenti quondam conuiuio, cui & ipse affuerit, interrogatum eum subitò, & clarè à quodam nano adstante mensæ inter Capreas, cur Paconius maiestatis reus, tam diu viueret; statim quidem petulantiam linguæ obiurgasse, ceterùm post paucos dies scripsisse Senatui, vt de pœna Paconij quàm primùm statueret.

Crudelitas, & sæuitia aucta.

62 AVXIT intenditque sæuitiam, exacerbatus indicio de morte filij sui Drusi: quem cùm morbo & intemperantia periisse existimaret, vt tandem veneno interemptum fraude Liuillę vxoris atque Seiani cognouit, neque tormentis, neque supplicio cuiusquam pepercit: soli huic cognitioni adeò per totos dies deditus & intentus, vt Rhodiensem hospitẽ, quem familiaribus litteris Romam euocarat, aduenisse sibi nuntiatum torqueri sine mora iusserit, quasi aliquis ex necessariis quæstioni adesset: deinde errore detecto, & occìdi, ne diuulgaret iniuriã. Carnificinę eius ostẽditur locus Capreis, vnde damnatos, post longa & exquisita tormenta, præcipitari coram se in mare iubebat: excipiente classiariorum manu, & contis atque remis elidente cadauera, ne cui residui spiritus quidquam inesset. Excogitauerat autem inter genera cruciatus, etiam

vt

arga meri potione per fallaciam oneratos, entè veretris deligatis, fidicularum simul, næque tormento distenderet. Quod & niam mors præuenisset, & Thrasyllus conò, vt aiunt, differre quædam, spe longioris æ, compulisset, plures aliquantò necaus, ac ne reliquis quidem nepotibus parus creditur: cùm & Caium suspectum haet, & Tiberium vt ex adulterio concepa aspernaretur. Nec abhorret à vero: nam: idemtidem felicem Priamum vocabat, od superstes omnium suorum exstitisset.

Suspicio, qua vixit inter facinora.

QVAM verò inter hæc non modò inuisus letestabilis, sed prætrepidus quoque atque m contumeliis obnoxius vixerit, multa icia sunt. Aruspices secretò, ac sine testiconsuli vetuit. Vicina verò vrbi oracula m disiicere conatus est: sed maiestate Prænarum sortium territus, destitit, cùm obatas, deuectasque Romam non reperisset ca, nisi relatas rursus ad templum. Vnum terum Cõsulares oblatis prouinciis, non is à se dimittere, vsqueadeo detinuit, dosuccessores post aliquot annos præsentidaret: cùm interim manente officij titulo, n delegaret plurima, asiduęque illi per tos & adiutores suos exsequenda curarēt.

uspicio nurus & nepotum damnatorum.

NVRVM ac nepotes numquam aliter damnationem, quàm catenatos, obsuta-

K que

que lectica loco mouit: prohibitis per militem obuiis, ac viatoribus respicere vsquam, vel consistere.

Diffidentia & suspicio.

65 SEIANVM res nouas molientem, quamuis iam & natalem eius publicè celebrari, & imagines aureas coli passim videret, vix tandem & astu magis, ac dolo, quàm principali auctoritate subuertit. Nam primò, vt à se per speciem honoris dimitteret, collegam sibi assumpsit in quinto Consulatu, quem longo interuallo absens ob id ipsum susceperat. Deinde spe affinitatis, ac Tribunitiæ potestatis deceptum, inopinantem criminatus est pudenda, miserandaque oratione: cum inter alia P. C. precaretur, mitterent alterum è Consulibus, qui senem se, & solum in conspectum eorum cum aliquo militari præsidio perduceret. Sic quoque diffidens, tumultumq; metuens, Drusum nepotem, quem vinculis adhuc Romæ continebat, solui, si res posceret, ducemque constitui præceperat. Aptatis etiam nauibus ad quascumque legiones, meditabatur fugam, speculabundus ex altissima rupe identidem, signaq; ne nuntij morarentur, tolli procul, vt quidque foret factum, mandauerat. Verùm & oppressa coniuratione Seiani, nihilò securior, aut constãtior, per IX. proximos mẽses non egressus est villa, quæ vocatur Iouis.

Conuitia, & libelli contra eum editi.

66 VREBANT insuper anxiam mentem varia

a vndique conuitia, nullo non damnato-m omne probri genus coràm, vel per libel-s in orchestra positos ingerente. Quibus idem diuersissimè afficiebatur: modò vt æ pudore ignota, & celata cuncta cuperet: nnumquam eadem contemneret, & pro-ret vltro atque vulgaret. Quin & Artabani rthorum regis laceratus est litteris, parri-dia, & cædes, & ignauiam, & luxúriam ob-ientis, monentisque vt voluntaria morte, aximo iustissimoq; ciuium odio quampri-im satisfaceret. Postremò semetipse pertæ-; talis epistolæ principio, tantùm non sum-am malorum suorum professus est.

Epistola, & oratio ad Senatum factum suum pronuntiantes.

QVID scribam vobis P.C. aut quo modo ibam, aut quid omnino non scribam, hoc npore? Di me, Deæque pœnis perdant, em quotidie perire sentio, si scio. Existi-int quidam, præscisse hæc eum peritia futu-um; ac multò antè quanta se quandoque rbitas & infamia maneret, prospexisse. oque vt Imperium iniret, & patris patriæ pellationem, & ne in acta sua iuraretur, ob-natissimè recusasse: ne mox maiore dede-re impar tantis honoribus inueniretur. od sanè & ex oratione eius, quam de vtra-e re habuit, colligi potest: vel cùm ait, Si-lem se semper sui futurum: nec vmquam itaturum mores suos, quamdiu mentis

 sanæ

ſanæ fuiſſet: ſed exempli cauſa cauendum, ne ſe Senatus in acta cuiuſquam obligaret, qui aliquo caſu mutari poſſet. Et rurſus: Si quando autem, inquit, de moribus meis, deuotoque vobis animo dubitaueritis: quod priùs, quam eueniat, opto, vt me ſupremus dies huic mutatæ veſtræ de me opinioni eripiat: nihil honoris adiiciet mihi patris appellatio: vobis autem exprobrabit aut temeritatem delati mihi eius cognominis, aut inconſtantiam contrarij de me iudicij.

Statura, & membra, & valetudo, & inceſſus.

68 CORPORE fuit amplo atque robuſto: ſtatura, quæ iuſtam excederet. Latus ab humeris & pectore, ceteris quoque membris vſque ad imos pedes æqualis, & congruens. ſiniſtra manu agiliore, ac validiore. articulis ita firmis, vt recens & integrum malum digito terebraret: caput pueri, vel etiam adoleſcentis, talitro vulneraret. Colore erat candido, capillo pone occipitium ſubmiſſiore, vt ceruicem etiam obtegeret, quod gentile in illo videbatur. Facie honeſta: in qua tamen crebri, & ſubtiles tumores, cum prægrandibus oculis, & qui, quod mirum eſſet, noctu etiam & in tenebris viderent, ſed ad breue: & cùm primùm à ſomno patuiſſent, demum rurſum hebeſcebant. Incedebat ceruice rigida & obſtipa: adducto ferè vultu, plerumque tacitus: nullo, aut rariſſimo etiam cum proximis ſermone, eoque tardiſſimo: nec ſine molli quadam di-

gitorum

itorum geſticulatione. Quæ omnia ingrata, tque arrogantiæ plena, & animaduertit Auuſtus in eo, & excuſare tentauit ſæpè apud enatum ac populum: profeſſus naturæ vitia ſſe, non animi. Valetudine proſperrima vſus ſt, tempore quidem principatus pænè toto ropè illęſa: quamuis à trigeſimo ætatis anno rbitratu eam ſuo rexerit, ſine adiumento onſilióve medicorum.

Obſeruatio religionum.

9 CIRCA Deos ac religiones negligenor: quippe addictus mathematicæ; perſuaoniſque plenus, cuncta fato agi. Tonitrua ımen præter modum expaueſcebat: & turbaore cælo numquam non coronam lauream eruice geſtauit, quòd fulmine afflari negetur l genus frondis.

Artes, & diſciplina.

o ARTES liberales vtriuſque generis ſtuioſiſſimè coluit: In oratione Latina ſecutus ſt Coruinum Meſſallam: quem ſenẽ adoleſẽs obſeruauerat. Sed affectatione, & moroſiıte nimia obſcurabat ſtylum, vt aliquanto ex mpore, quàm à cura, præſtantior haberetur. ompoſuit & carmen lyricum, cuius eſt tituıs, Conqueſtio de L. Cæſaris morte. Fecit Græca poëmata, imitatus Euphorionem, Rhianum, & Parthenium: quibus poëtis lmodum delectatus, ſcripta eorũ, & imagis, publicis bibliothecis inter veteres & pręcipuos auctores dedicauit: & ob hoc plerique

Digitized by Google

eruditorum certatim ad eum multa de his ediderunt. Maximè tamen curauit notitiam historiæ fabularis, vsque ad ineptias atque derisum. Nam & grammaticos, quod genus hominum præcipuè, vt diximus, appetebat, eiusmodi ferè quæstionibus experiebatur: Quæ mater Hecubæ, quod Achilli nomen inter virgines fuisset, quid Sirenes cantare sint solitæ. Et quo primùm die, post excessum Augusti, Curiam intrauit, quasi pietati simul ac religioni satisfacturus, Minois exemplo, thure quidem ac vino, verùm sine tibicine, supplicauit, vt ille olim in morte filij.

Peritia sermonis Græci, & abstinentia pronuntiatus eius.

71 SERMONE Græco quamquam aliàs promptus & facilis, non tamen vsquequaque vsus est. Abstinuitq; maximè in Senatu: adeò quidem, vt Monopolium nominaturus, priùs veniam postularit, quòd sibi verbo peregrino vtendum esset: atque etiam in quodam decreto patrum, cùm ἔμβλημα recitaretur, commutandam censuerit vocem, & pro peregrina nostratem requirendam: aut si non reperiretur, vel pluribus, & per ambitum verborum rem enuntiandam. Militem quoque Græcè testimonium interrogatum, nisi Latinè respondere vetuit.

Infirmitas eius, & quòd ad vrbem rediens retrocessit.

72 BIS omnino toto secessus tempore, Romam

Digitized by Google

am redire conatus, semel triremi vsque ad
oximos Naumachiæ hortos subuectus est:
isposita statione per ripas Tiberis, quæ ob-
am prodeuntes submoueret. Iterùm Appia
que ad septimum lapidem, sed prospectis
odò, nec aditis vrbis mœnibus rediit. Pri-
ò incertum qua de causa: posteà ostento
rritus. Erat ei in oblectamentis serpens dra-
), quē ex consuetudine manu sua cibaturus,
ım cōsumptū à formicis inuenisset, monitus
t, vt vim multitudinis caueret. Rediēs ergo,
ope Campaniam Asturæ in languorem in-
dit. Quo paulùm leuatus, Circeios perten-
t. Ac ne quam suspicionem infirmitatis da-
t, castrensibus ludis non interfuit solùm, sed
iam missum in arenam aprum iaculis desu-
er petiit: statimq; latere conuulso, &, vt ex-
stuarat, afflatus aura, in grauiorem recidit
orbum. Sustentauit autē aliquamdiu, quā-
is Misenum vsque deuectus, nihil ex ordine
uotidiano prætermitteret, ne conuiuia qui-
ē, ac ceteras voluptates, partim intemperan-
a, partim dissimulatione. Nam Chariclem
edicum, quod commeatu abfuturus, è con-
iuio egrediens, manum sibi osculandi causa
pprehendisset, existimans tentatas ab eo ve-
as, remanere ac recumbere hortatus est, cœ-
amque protraxit. Nec abstinuit consuetudi-
e, quin tunc quoque instans in medio tri-
linio, adstante lictore, singulos valere dicen-
es appellaret.

Locus, & tempus mortis.

73 INTERIM cùm in actis Senatus legisset, dimissos, ac ne auditos quidem quosdam reos, de quibus strictim, & nihil aliud quàm nominatos ab indice scripserat: pro contempto se habitum fremens, repetere Capreas quoquo modo destinauit, non temerè quidquam, nisi ex tuto ausurus. Sed & tempestatibus & ingrauescente vi morbi retentus, paulò pòst obiit in villa Luculliana, octauo & septuagesimo ætatis anno, tertio & vigesimo Imperij, decimo septimo Kalend. Aprilis, Cn. Acerronio Proculo, C. Portio Nigro coss. Sunt qui putent venenum ei à Caio datum lentum atque tabificum. Alij in remissione fortuitæ febris cibum desideranti negatum: nõnulli puluinum iniectum, cum extractum sibi deficienti annulum mox resipiscens requisisset. Seneca eum scribit, intellecta defectione, exemptum annulum quasi alicui traditurũ parumper tenuisse: dein rursus aptasse digito, & compressa sinistra manu iacuisse diu immobilem: subitò vocatis ministris, ac nemine respondente, consurrexisse, nec procul à lectulo deficientibus viribus concidisse.

Signa mortem præcedentia.

74 SVPREMO natali suo Apollinem Temenitem, & amplitudinis, & artis eximiæ aduectum Syracusis, vt in bibliotheca noui templi poneretur, viderat per quietem affirmantem sibi, non posse se ab ipso dedicari. Et ante

pau-

Digitized by Google

aucos quàm obiret, dies, turris Phari terræ-
ıotu Capreis concidit. Ac Miſeni cinis è fa-
illa, & carbonibus, ad calefaciendum tricli-
ıum illatus, exſtinctus: & iam diu frigidus
xarſit repente prima veſpera, atque in mul-
ım noctem pertinaciter luxit.

Lætitia Romanorum in morte, & geſta per eum.

5 MORTE eius ita lætatus eſt populus, vt
d primum nuntium diſcurrentes, pars Tibe-
ıum in Tiberim clamitarent: pars Terrã ma-
rem, Deoſque Manes orarent, ne mortuo ſe-
em vllam niſi inter impios darent: alij vn-
um, & gemonias cadaueri minarentur, ex-
cerbati ſuper memoriam priſtinæ crudelita-
is, etiam recenti atrocitate. Nam cùm Sena-
ıs conſulto actum eſſet, vt pœna damna-
orum in decimum ſemper diem differretur,
ortè accidit, vt quorumdam ſupplicij dies is
ſſet, quo nuntiatum de Tiberio erat. Hos
mplorantes hominum fidem, quia, abſente
dhuc Caio, nemo exſtabat, qui adiri inter-
ellarique poſſet, custodes, ne quid aduerſus
onſtitutum facerent, ſtrangulauerunt, abie-
eruntque in gemonias. Creuit igitur inuidia,
ʟuaſi, etiam poſt mortem tyranni, ſæuitia per-
nanente. Corpus vt moueri à Miſeno cœpit,
:onclamantibus pleriſque, Atellam potius de-
erendum, & in amphitheatro ſemiuſtulan-
lum, Romam per milites deportatum eſt,
:crematumque publico funere.

Testamentum & vltima dispositio.

76 TESTAMENTVM duplex ante biennium fecerat: alterum sua, alterum liberti manu, sed eodem exemplo: obsignaueratque etiam humillimorum signis. Eo testamento heredes æquis partibus reliquit, Caium ex Germanico, & Tiberium ex Druso nepotes: substituitque inuicem. Dedit & legata plerisque: inter quos virginibus Vestalibus, ac militibus vniuersis, plebique Romanæ viritim, atque etiam separatim vicorum magistris.

C. SVETONII TRANQVILLI C. CÆSAR CALIGVLA IV.

De Germanico patre Caligulæ, & gestis eius.

1 ERMANICVS C. Cæsaris pater, Drusi & iunioris Antoniæ filius, à Tiberio patruo adoptatus, Quæsturam quinquennio antè quā per lege liceret, & post eam Consulatum statim gessit. Missusque ad

Digitized by Google

exercitum in Germaniam, excessu Augu-
nuntiato, legiones vniuersas Imperatorem
iberium pertinacissimè recusantes, & sibi
mmam reip. deferentes, incertum constan-
,an pietate maiore compescuit: atque hoste
ox deuicto, triumphauit. Consul deinde
:rùm creatus, ac prius, quàm honorem ini-
t, ad componendum Orientis statum ex-
ılsus, cùm Armeniæ regem deuicisset, Cap-
dociam in prouinciæ formam redegisset,
ınum ætatis agens quartum & trigesimum,
utino morbo Antiochiæ obiit, non sine ve-
:ni suspicione. Nam præter liuores, qui toto
ırpore erant, & spumas, quæ per os fluebant,
:emati quoque cor inter ossa incorruptum
pertum est: cuius ea natura existimatur, vt
nctum veneno igne confici nequeat.

Germanici mors.

OBIIT autem, vt opinio fuit, fraude Ti-
:rij, ministerio & opera Cn. Pisonis. Qui
b idem tempus Syriæ præpositus, nec dissi-
ıulans offendendum sibi aut patrem, aut fi-
um, quasi planè ita necesse esset, etiam
grum Germanicum grauissimis verborum
: rerum acerbitatibus, nullo adhibito mo-
o, affecit: propter quæ, vt Romam rediit,
ænè discerptus à populo, à Senatu capitis
amnatus est.

Germanici virtutes tam corporis,
quàm animi.

OMNES Germanico corporis animique

virtutes, & quantas nemini cuiquam contigisse satis constat: formam, & fortitudinem egregiam: ingenium in vtroque eloquentiæ, doctrinæque genere præcellens: beneuolentiam singularem: conciliandæque hominum gratiæ, ac promerendi amoris mirũ & efficax studium. Formæ minus congruebat gracilitas crurũ, sed ea quoque paulatim repleta assidua equi vectatione. Post cibum, hostẽ cominus sæpè percussit. Orauit causas etiam triumphales: atque inter cetera studiorum monumenta reliquit & comœdias Græcas. Domi, forisque ciuilis: libera ac fœderata oppida sine lictoribus adibat. Sicubi clarorum virorum sepulcra cognosceret, inferias Manibus dabat. Cæsorum clade Variana veteres ac dispersas reliquias vno tumulo humaturus, colligere sua manu, & cõportare primus aggressus est. Obtrectatoribus etiam qualescumque, & quantacũque de causa nactus esset, lenis adeò & innoxius, vt Pisoni decreta sua rescindenti, clientelas diu vexanti, non priùs succensere in animum induxerit, quàm veneficiis quoque & deuotionibus impugnari se comperisset; ac ne tunc quidem vltrà progressus, quàm vt & amicitiam ei more maiorum renuntiaret, mandaretque domesticis vltionem, si quid sibi accideret.

Omnium fauor ad eum, & dilectio.

4 QVARVM virtutum fructum vberrimum tulit, sic probatus & dilectus à suis, vt Augustus,

uſtus, omitto enim neceſſitudines reliquas,
iu cunctatus, an ſibi ſucceſſorem deſtinaret, doptandum Tiberio dederit. Sic vulgo faorabilis, vt plurimi tradant, quoties aliquò lueniret, vel ſicunde diſcederet, præ turba ccurrentium proſequentiúmve nonnumuam eum diſcrimen vitæ adiſſe: è Germania erò, poſt compreſſam ſeditionem, reuerten, prætorianas cohortes vniuerſas prodiſſe buiam, quamuis pronuntiatum eſſet, vt duæ ntummodo exirent: populi autem Romani xum, ætatem, ordinem omnem vſque ad viſimum lapidem effudiſſe ſe.

raſagia, quæ diem mortis Germanici præuenerunt, & luctus Barbaricus.

TAMEN longè maiora, & firmiora de eo dicia in morte, ac poſt mortem exſtitere. uo defunctus eſt die, lapidata ſunt templa, buerſæ Deûm aræ, Lares à quibuſdam familiares in publicum abiecti, partus coniuim expoſiti. Quin & Barbaros ferunt, quis inteſtinum, quibuſque aduerſus nos belm eſſet, velut in domeſtico communique ærore, conſenſiſſe ad inducias. Regulos oſdam barbam poſuiſſe, & vxorum capita iſſe, ad indicium maximi luctus. Regum am regem & exercitatione venandi, & nuictu megiſtanum abſtinuiſſe, quod apud rthos iuſtitij inſtar eſt.

Mœstitia, & luctus in vrbe de morte Germanici.

6 ROMÆ equidem, cùm ad primam famam valetudinis attonita, & mœsta ciuitas sequẽtes nuntios opperiretur, & repentè iam vesperi incertis auctoribus conualuisse tandem percrebuisset, passim cum luminibus & victimis in Capitolium concursum est, ac pænè reuulsæ templi fores, ne quid gestientes vota reddere moraretur. Expergefactus è somno Tiberius est gratulantium vocibus, atque vndique concinentium, Salua Roma, Salua patria, Saluus est Germanicus. Et vt demum fato functum palàm factum est, non solatiis vllis, non edictis inhiberi luctus publicus potuit: durauitque etiam per festos Decembris mensis dies. Auxit gloriam, desideriumque defuncti etiam atrocitas insequentium temporum: cunctis nec temere opinantibus, reuerentia eius ac metu repressam Tiberij sæuitiam, quæ mox eruperit.

Vxores & filij Germanici.

7 HABVIT in matrimonio Agrippinam, M. Agrippæ & Iuliæ filiam, & ex ea nouem liberos tulit: quorum duo infantes adhuc rapti, vnus iam puerascens insigni festiuitate, cuius effigiem habitu Cupidinis in æde Capitolinæ Veneris Liuia dedicauit. Augustus in cubiculo suo positam, quotiescumque introiret, exosculabatur. Ceteri superstites patri fuerunt. Tres sexus feminini, Agrippina, Drusilla, Liuilla,

la, continuo triennio natæ: totidem mares,
:ero, & Drusus, & C. Cæsar. Neronem, &
usum Senatus, Tiberio criminante, hostes
licauit.

Locus, & tempus natiuitatis C. Cæsaris.

C. Cæsar natus est pridie Kal. Septembres,
:re suo, & C. Fonteio Capitone coss. Vbi
:us sit, incertum diuersitas tradentium fa-
. Cn. Lentulus Gætulicus Tiburi genitum
ibit: Plinius Secundus in Treueris vico
nbiatino supra Cōfluentes. addit etiam pro
gumento aras ibi ostendi inscriptas, Ob
rippinæ puerperium. Versiculi, imperante
ox eo, diuulgati apud hibernas legiones
ocreatum indicant:

In castris natus, patriis nutritus in armis,
Iam designati principis omen erat.

o in actis Antij ipsum inuenio editum.
etulicum refellit Plinius, quasi mentitum
r adulationem, vt ad laudes iuuenis, glo-
osique Principis aliquid etiam ex vrbe Her-
li sacra sumeret: abusumque audentius mē-
cio, quod ante annum ferè natus Germa-
o filius Tiburi fuerat, appellatus & ipse
Cæsar: de cuius amabili pueritia, immatu-
que obitu suprà diximus. Plinium arguit
io temporum. Nam qui res Augusti me-
oriæ mandarunt, Germanicum exacto
onsulatu in Galliam missum consentiunt,
n nato Caio. Nec Plinij opinionē inscriptio
e quidquam adiuuerit, cùm Agrippina bis
in

eruditorum certatim ad eum multa de his ediderunt. Maximè tamen curauit notitiam historiæ fabularis, vsque ad ineptias atque derisum. Nam & grammaticos, quod genus hominum præcipuè, vt diximus, appetebat, eiusmodi ferè quæstionibus experiebatur: Quæ mater Hecubæ, quod Achilli nomen inter virgines fuisset, quid Sirenes cantare sint solitæ. Et quo primùm die, post excessum Augusti, Curiam intrauit, quasi pietati simul ac religioni satisfacturus, Minois exemplo, thure quidem ac vino, verùm sine tibicine, supplicauit, vt ille olim in morte filij.

Peritia sermonis Græci, & abstinentia pronuntiatus eius.

71 SERMONE Græco quamquam aliàs promptus & facilis, non tamen vsquequaque vsus est. Abstinuitq; maximè in Senatu: adeò quidem, vt Monopolium nominaturus, priùs veniam postularit, quòd sibi verbo peregrino vtendum esset: atque etiam in quodam decreto patrum, cùm ἐμβλημα recitaretur, commutandam censuerit vocem, & pro peregrina nostratem requirendam: aut si non reperiretur, vel pluribus, & per ambitum verborum rem enuntiandam. Militem quoque Græcè testimonium interrogatum, nisi Latinè respondere vetuit.

Infirmitas eius, & quòd ad vrbem rediens retrocessit.

72 BIS omnino toto secessus tempore, Romam

am redire conatus, semel triremi vsque ad
oximos Naumachiæ hortos subuectus est:
posita statione per ripas Tiberis, quæ ob-
am prodeuntes submoueret. Iterùm Appia
que ad septimum lapidem, sed prospectis
odò, nec aditis vrbis mœnibus rediit. Pri-
ò incertum qua de causa: posteà ostento
rritus. Erat ei in oblectamentis serpens dra-
, quē ex consuetudine manu sua cibaturus,
m cōsumptū à formicis inuenisset, monitus
, vt vim multitudinis caueret. Rediēs ergo,
ope Campaniam Asturæ in languorem in-
dit. Quo paulùm leuatus, Circeios perten-
t. Ac ne quam suspicionem infirmitatis da-
t, castrensibus ludis non interfuit solùm, sed
iam missum in arenam aprum iaculis desu-
r petiit: statimq; latere conuulso, &, vt ex-
tuarat, afflatus aura, in grauiorem recidit
orbum. Sustentauit autē aliquamdiu, quā-
s Misenum vsque deuectus, nihil ex ordine
otidiano prætermitteret, ne conuiuia qui-
, ac ceteras voluptates, partim intemperan-
, partim dissimulatione. Nam Chariclem
edicum, quod commeatu abfuturus, è con-
uio egrediens, manum sibi osculandi causa
prehendisset, existimans tentatas ab eo ve-
s, remanere ac recumbere hortatus est, cœ-
mque protraxit. Nec abstinuit consuetudi-
, quin tunc quoque instans in medio tri-
nio, adstante lictore, singulos valere dicen-
s appellaret.

 Locus,

Locus, & tempus mortis.

73 INTERIM cùm in actis Senatus legisset, dimissos, ac ne auditos quidem quosdam reos, de quibus strictim, & nihil aliud quàm nominatos ab indice scripserat: pro contempto se habitum fremens, repetere Capreas quoquo modo destinauit, non temerè quidquam, nisi ex tuto ausurus. Sed & tempestatibus & ingrauescente vi morbi retentus, paulò pòst obiit in villa Luculliana, octauo & septuagesimo ætatis anno, tertio & vigesimo Imperij, decimo septimo Kalend. Aprilis, Cn. Acerronio Proculo, C. Portio Nigro coss. Sunt qui putent venenum ei à Caio datum lentum atque tabificum. Alij in remissione fortuitæ febris cibum desideranti negatum: nõnulli puluinum iniectum, cum extractum sibi deficienti annulum mox resipiscens requisisset. Seneca eum scribit, intellecta defectione, exemptum annulum quasi alicui traditurũ parumper tenuisse: dein rursus aptasse digito, & compressa sinistra manu iacuisse diu immobilem: subitò vocatis ministris, ac nemine respondente, consurrexisse, nec procul à lectulo deficientibus viribus concidisse.

Signa mortem præcedentia.

74 SVPREMO natali suo Apollinem Temenitem, & amplitudinis, & artis eximiæ aduectum Syracusis, vt in bibliotheca noui templi poneretur, viderat per quietem affirmantem sibi, non posse se ab ipso dedicari. Et ante pau-

aucos quàm obiret, dies, turris Phari terræ-
iotu Capreis concidit. Ac Miseni cinis è fa-
illa, & carbonibus, ad calefaciendum tricli-
ium illatus, exstinctus: & iam diu frigidus
xarsit repente prima vespera, atque in mul-
ım noctem pertinaciter luxit.

Lætitia Romanorum in morte, & gesta per eum.

5 MORTE eius ita lætatus est populus, vt
d primum nuntium discurrentes, pars Tibe-
ium in Tiberim clamitarent: pars Terrã ma-
:em, Deosque Manes orarent, ne mortuo se-
em vllam nisi inter impios darent: alij vn-
um, & gemonias cadaueri minarentur, ex-
cerbati super memoriam pristinæ crudelita-
is, etiam recenti atrocitate. Nam cùm Sena-
us consulto actum esset, vt pœna damna-
orum in decimum semper diem differretur,
ərtè accidit, vt quorumdam supplicij dies is
sset, quo nuntiatum de Tiberio erat. Hos
nplorantes hominum fidem, quia, absente
dhuc Caio, nemo exstabat, qui adiri inter-
ellarique posset, custodes, ne quid aduersus
onstitutum facerent, strangulauerunt, abie-
eruntque in gemonias. Creuit igitur inuidia,
uasi, etiam post mortem tyranni, sæuitia per-
nanente. Corpus vt moueri à Miseno cœpit,
onclamantibus plerisque, Atellam potius de-
erendum, & in amphitheatro semiustulan-
lum, Romam per milites deportatum est,
rematumque publico funere.

Testamentum & vltima dispositio.

76 TESTAMENTVM duplex ante biennium fecerat: alterum sua, alterum liberti manu, sed eodem exemplo: obsignaueratque etiam humillimorum signis. Eo testamento heredes æquis partibus reliquit, Caium ex Germanico, & Tiberium ex Druso nepotes: substituitque inuicem. Dedit & legata plerisque: inter quos virginibus Vestalibus, ac militibus vniuersis, plebique Romanæ viritim, atque etiam separatim vicorum magistris.

C. SVETONII TRANQVILLI C. CÆSAR CALIGVLA IV.

De Germanico patre Caligulæ, & gestis eius.

1
ERMANICVS C. Cæsaris pater, Drusi & iunioris Antoniæ filius, à Tiberio patruo adoptatus, Quæsturam quinquennio antè quã per lege liceret, & post eam Consulatum statim gessit. Missusque ad

Digitized by Google

exercitum in Germaniam, excessu Augu-
nuntiato, legiones vniuersas Imperatorem
iberium pertinacissimè recusantes, & sibi
mmam reip. deferentes, incertum constan-
i, an pietate maiore compescuit: atque hoste
ox deuicto, triumphauit. Consul deinde
erùm creatus, ac prius, quàm honorem ini-
t, ad componendum Orientis statum ex-
ılsus, cùm Armeniæ regem deuicisset, Cap-
dociam in prouinciæ formam redegisset,
inum ætatis agens quartum & trigesimum,
utino morbo Antiochiæ obiit, non sine ve-
eni suspicione. Nam præter liuores, qui toto
orpore erant, & spumas, quæ per os fluebant,
remati quoque cor inter ossa incorruptum
pertum est: cuius ea natura existimatur, vt
nctum veneno igne confici nequeat.

Germanici mors.

OBIIT autem, vt opinio fuit, fraude Ti-
erij, ministerio & opera Cn. Pisonis. Qui
b idem tempus Syriæ præpositus, nec dissi-
iulans offendendum sibi aut patrem, aut fi-
ium, quasi planè ita necesse esset, etiam
grum Germanicum grauissimis verborum
rerum acerbitatibus, nullo adhibito mo-
o, affecit: propter quæ, vt Romam rediit,
ænè discerptus à populo, à Senatu capitis
amnatus est.

Germanici virtutes tam corporis,
quàm animi.

OMNES Germanico corporis animique

virtutes, & quantas nemini cuiquam contigisse satis constat: formam, & fortitudinem egregiam: ingenium in vtroque eloquentiæ, doctrinæque genere præcellens: beneuolentiam singularem: conciliandæque hominum gratiæ, ac promerendi amoris mirũ & efficax studium. Formæ minus congruebat gracilitas crurũ, sed ea quoque paulatim repleta assidua equi vectatione. Post cibum, hostẽ cominus sæpè percussit. Orauit causas etiam triumphales: atque inter cetera studiorum monumenta reliquit & comœdias Græcas. Domi, forisque ciuilis: libera ac fœderata oppida sine lictoribus adibat. Sicubi clarorum virorum sepulcra cognosceret, inferias Manibus dabat. Cæsorum clade Variana veteres ac dispersas reliquias vno tumulo humaturus, colligere sua manu, & cõportare primus aggressus est. Obtrectatoribus etiam qualescumque, & quantacũque de causa nactus esset, lenis adeò & innoxius, vt Pisoni decreta sua rescindenti, clientelas diu vexanti, non prius succensere in animum induxerit, quàm veneficiis quoque & deuotionibus impugnari se comperisset: ac ne tunc quidem vltrà progressus, quàm vt & amicitiam ei more maiorum renuntiaret, mandaretque domesticis vltionem, si quid sibi accideret.

Omnium fauor ad eum, & dilectio.

4 QVARVM virtutum fructum vberrimum tulit, sic probatus & dilectus à suis, vt Augustus,

ıſtus, omitto enim neceſſitudines reliquas, iu cunctatus, an ſibi ſucceſſorem deſtinaret, ‌loptandum Tiberio dederit. Sic vulgo fa-ɔrabilis, vt plurimi tradant, quoties aliquò ‌lueniret, vel ſicunde diſcederet, præ turba :currentium proſequentiúmve nonnum-ıam eum diſcrimen vitæ adiiſſe: è Germania :rò, poſt compreſſam ſeditionem, reuerten-, prætorianas cohortes vniuerſas prodiſſe ›uiam, quamuis pronuntiatum eſſet, vt duæ ntummodo exirent: populi autem Romani xum, ætatem, ordinem omnem vſque ad vi-ſimum lapidem effudiſſe ſe.

·aſagia, quæ diem mortis Germanici præuenerunt, & luctus Barbaricus.

TAMEN longè maiora, & firmiora de eo dicia in morte, ac poſt mortem exſtitere. ɥo defunctus eſt die, lapidata ſunt templa, ɓuerſæ Deûm aræ, Lares à quibuſdam fa-ıliares in publicum abiecti, partus coniu-m expoſiti. Quin & Barbaros ferunt, qui-s inteſtinum, quibuſque aduerſus nos bel-n eſſet, velut in domeſtico communique ɛrore, conſenſiſſe ad inducias. Regulos oſdam barbam poſuiſſe, & vxorum capita iſſe, ad indicium maximi luctus. Regum am regem & exercitatione venandi, & nuictu megiſtanum abſtinuiſſe, quod apud rthos iuſtitij inſtar eſt.

Mœstitia, & luctus in vrbe de morte Germanici.

6 ROMÆ equidem, cùm ad primam famam valetudinis attonita, & mœsta ciuitas sequẽtes nuntios opperiretur, & repentè iam vesperi incertis auctoribus conualuisse tandem percrebuisset, passim cùm luminibus & victimis in Capitolium concursum est, ac pænè reuulsæ templi fores, ne quid gestientes vota reddere moraretur. Expergefactus è somno Tiberius est gratulantium vocibus, atque vndique concinentium, Salua Roma, Salua patria, Saluus est Germanicus. Et vt demum fato functum palàm factum est, non solatiis vllis, non edictis inhiberi luctus publicus potuit: durauitque etiam per festos Decembris mensis dies. Auxit gloriam, desideriumque defuncti etiam atrocitas insequentium temporum: cunctis nec temere opinantibus, reuerentia eius ac metu repressam Tiberij sæuitiam, quæ mox eruperit.

Vxores & filij Germanici.

7 HABVIT in matrimonio Agrippinam, M. Agrippæ & Iuliæ filiam, & ex ea nouem liberos tulit: quorum duo infantes adhuc rapti, vnus iam puerascens insigni festiuitate, cuius effigiem habitu Cupidinis in æde Capitolinæ Veneris Liuia dedicauit. Augustus in cubiculo suo positam, quotiescumque introiret, exosculabatur. Ceteri superstites patri fuerunt. Tres sexus feminini, Agrippina, Drusilla, Liuilla,

la, continuo triennio natæ: totidem mares,
ro, & Drusus, & C. Cæsar. Neronem, &
usum Senatus, Tiberio criminante, hostes
icauit.

Locus, & tempus natiuitatis C. Cæsaris.

C. Cæsar natus est pridie Kal. Septembres,
re suo, & C. Fonteio Capitone coss. Vbi
us sit, incertum diuersitas tradentium fa-
Cn. Lentulus Gætulicus Tiburi genitum
bit: Plinius Secundus in Treueris vico
ibiatino supra Cõfluentes. addit etiam pro
uniento aras ibi ostendi inscriptas, Ob
ippinæ puerperium. Versiculi, imperante
x eo, diuulgati apud hibernas legiones
creatum indicant:

n castris natus, patriis nutritus in armis,
Iam designati principis omen erat.

in actis Antij ipsum inuenio editum.
tulicum refellit Plinius, quasi mentitum
adulationem, vt ad laudes iuuenis, glo-
ique Principis aliquid etiam ex vrbe Her-
sacra sumeret: abusumque audentius mẽ-
io, quod ante annum ferè natus Germa-
filius Tiburi fuerat, appellatus & ipse
æsar: de cuius amabili pueritia, immatu-
ue obitu suprà diximus. Plinium arguit
temporum. Nam qui res Augusti me-
iæ mandarunt, Germanicum exacto
sulatu in Galliam missum consentiunt,
nato Caio. Nec Plinij opinionẽ inscriptio
quidquam adiuuerit, cùm Agrippina bis
in

in ea regione filias enixa sit: & qualiscumque partus, sine vllo sexus discrimine, puerperium vocetur: quòd antiqui etiam puellas pueras, sicut & pueros puellos dictitarent. Exstat & Augusti epistola ante paucos, quàm obiret, menses, ad Agrippinam neptem ita scripta de Caio hoc (neque enim quisquam iam alius infans nomine pari tunc supererat) Puerum Caium xv. Kal. Iunij, si Di volent, vt ducerent Talarius & Asellius, heri cum his constitui. Mitto prætereà cum eo ex seruis meis medicum, quem scripsi Germanico, si vellet, vt retineret. Valebis mea Agrippina, & dabis operam, vt valens peruenias ad Germanicum tuum. Abunde arbitror patere, non potuisse ibi nasci Caium, quò propè bimulus demum perductus ab vrbe sit. Versiculorum quoque fidem eadem hæc eleuant: & eò faciliùs, quòd hi sine auctore sunt. Sequenda igitur est, quæ sola actorum restat, & publici instrumenti auctoritas: præsertim cum Caius Antium, omnibus semper locis atque secessibus prælatum, non aliter quàm natale solum dilexerit; tradaturque etiam sedem ac domicilium Imperij tædio vrbis transferre eò destinasse.

Cognomen Caij, & vbi primò educatus fuerit.

9. CALIGVLÆ cognomen castrensi loco traxit, quia manipulario habitu inter milites educabatur. Apud quos quantum prætereà per hanc nutrimentorum consuetudinem amore

Digitized by Google

more & gratia valuerit, maximè cognitum
ſt: cùm poſt exceſſum Auguſti, tumultuan-
:s, & in furorem vſq; præcipites, ſolus haud
ubiè conſpectu ſuo flexit. Non enim priùs
eſtiterunt, quàm ablegari eum ob ſeditionis
ericulum, & in proximam ciuitatem deman-
ari animaduertiſſent. Tunc demum ad pœ-
tentiam verſi, repreſſo ac retento vehiculo,
uidiam, quæ ſibi fieret, deprecati ſunt.

Locus, & apud quos ſecundò fuerit educatus.

COMITATVS eſt patrem, & in Syriaca
peditione. Vnde reuerſus primùm in ma-
s, deinde ea relegata, in Liuiæ Auguſtæ
oauiæ ſuæ contubernio manſit: quam de-
nctam prætextatus etiam tum pro Roſtris
ıdauit. Tranſiitque ad Antoniam auiam, &
de viceſimo ætatis anno accitus Capreas à
iberio, vno atq; eodem die togam ſumpſit,
rbamque poſuit, ſine vllo honore, qualis
ntigerat tirocinio fratrum eius. Hic omni-
s inſidiis tentatus elicientium, cogentium-
e ſe ad querelas, nullam vmquam occaſio-
m dedit: perinde obliterato ſuorum caſu, ac
ihil cuiquam accidiſſet: quæ verò ipſe pa-
etur, incredibili diſſimulatione tranſmit-
s. Tantique in auum, & qui iuxtà erant,
ſequij, vt non immeritò ſit dictum: Nec
num meliorem vllum, nec deteriorem do-
num fuiſſe.

Digitized by Google

sanæ fuisset: sed exempli causa cauendum, ne se Senatus in acta cuiusquam obligaret, qui aliquo casu mutari posset. Et rursus: Si quando autem, inquit, de moribus meis, deuotoque vobis animo dubitaueritis: quod prius, quam eueniat, opto, vt me supremus dies huic mutatæ vestræ de me opinioni eripiat: nihil honoris adiiciet mihi patris appellatio; vobis autem exprobrabit aut temeritatem delati mihi eius cognominis, aut inconstantiam contrarij de me iudicij.

Statura, & membra, & valetudo, & incessus.

68 CORPORE fuit amplo atque robusto: statura, quæ iustam excederet. Latus ab humeris & pectore, ceteris quoque membris vsque ad imos pedes æqualis, & congruens. sinistra manu agiliore, ac validiore. articulis ita firmis, vt recens & integrum malum digito terebraret: caput pueri, vel etiam adolescentis, talitro vulneraret. Colore erat candido, capillo pone occipitium submissiore, vt ceruicem etiam obtegeret, quod gentile in illo videbatur. Facie honesta: in qua tamen crebri, & subtiles tumores, cum prægrandibus oculis, & qui, quod mirum esset, noctu etiam & in tenebris viderent, sed ad breue: & cùm primum à somno patuissent, demum rursum hebescebant. Incedebat ceruice rigida & obstipa: adducto ferè vultu, plerumque tacitus: nullo, aut rarissimo etiam cum proximis sermone, eoque tardissimo: nec sine molli quadam digitorum

:orum gesticulatione. Quæ omnia ingrata,]ue arrogantiæ plena, & animaduertit Au- ſtus in eo, & excuſare tentauit ſæpè apud natu mac populum: profeſſus naturæ vitia e, non animi. Valetudine proſperrima vſus , tempore quidem principatus pænè toto ɔpè illęſa: quamuis à trigeſimo ætatis anno ɔitratu eam ſuo rexerit, ſine adiumento uſilió ve medicorum.

Obſeruatio religionum.

Circa Deos ac religiones negligen- r: quippe addictus mathematicæ; perſua- niſque plenus, cuncta fato agi. Tonitrua nen præter modum expaueſcebat: & turba- re cælo numquam non coronam lauream uice geſtauit, quòd fulmine afflari negetur genus frondis.

Artes, & diſciplinæ.

Artes liberales vtriuſque generis ſtu- ɔſiſſimè coluit. In oratione Latina ſecutus Coruinum Meſſallam: quem ſenē adoleſ- ; obſeruauerat. Sed affectatione, & moroſi- e nimia obſcurabat ſtylum, vt aliquanto ex npore, quàm à cura, præſtantior haberetur. ɔmpoſuit & carmen lyricum, cuius eſt titu- , Conqueſtio de L. Cæſaris morte. Fecit Græca poëmata, imitatus Euphorionem, Rhianum, & Parthenium: quibus poëtis nodum delectatus, ſcripta eorũ, & imagi- ;, publicis bibliothecis inter veteres & prę- uos auctores dedicauit: & ob hoc plerique

eruditorum certatim ad eum multa de his ediderunt. Maximè tamen curauit notitiam historiæ fabularis, vsque ad ineptias atque derisum. Nam & grammaticos, quod genus hominum præcipuè, vt diximus, appetebat, eiusmodi ferè quæstionibus experiebatur: Quæ mater Hecubæ, quod Achilli nomen inter virgines fuisset, quid Sirenes cantare sint solitæ. Et quo primùm die, post excessum Augusti, Curiam intrauit, quasi pietati simul ac religioni satisfacturus, Minois exemplo, thure quidem ac vino, verùm sine tibicine, supplicauit, vt ille olim in morte filij.

Peritia sermonis Græci, & abstinentia pronuntiatus eius.

71 SERMONE Græco quamquam aliàs promptus & facilis, non tamen vsquequaque vsus est. Abstinuitq; maximè in Senatu: adeò quidem, vt Monopolium nominaturus, priùs veniam postularit, quòd sibi verbo peregrino vtendum esset: atque etiam in quodam decreto patrum, cùm ἔμβλημα recitaretur, commutandam censuerit vocem, & pro peregrina nostratem requirendam: aut si non reperiretur, vel pluribus, & per ambitum verborum rem enuntiandam. Militem quoque Græcè testimonium interrogatum, nisi Latinè respondere vetuit.

Infirmitas eius, & quòd ad vrbem rediens retrocessit.

72 BIS omnino toto secessus tempore, Romam

ım redire conatus, ſemel triremi vſque ad
ɔximos Naumachiæ hortos ſubuectus eſt:
poſita ſtatione per ripas Tiberis, quæ ob-
ım prodeuntes ſubmoueret. Iterùm Appia
que ad ſeptimum lapidem, ſed proſpectis
ɔdò, nec aditis vrbis mœnibus rediit. Pri-
ɔ incertum qua de cauſa: poſteà oſtento
ritus. Erat ei in oblectamentis ſerpens dra-
, quē ex conſuetudine manu ſua cibaturus,
n cōſumptū à formicis inueniſſet, monitus
, vt vim multitudinis caueret. Rediēs ergo,
ɔpe Campaniam Aſturæ in languorem in-
it. Quo paulùm leuatus, Circeios perren-
. Ac ne quam ſuſpicionem infirmitatis da-
, caſtrenſibus ludis non interfuit ſolùm, ſed
am miſſum in arenam aprum iaculis deſu-
petiit: ſtatimq; latere conuulſo, &, vt ex-
uarat, afflatus aura, in grauiorem recidit
ɔrbum. Suſtentauit autē aliquamdiu, quā-
Miſenum vſque deuectus, nihil ex ordine
otidiano prætermitteret, ne conuiuia qui-
ac ceteras voluptates, partim intemperan-
, partim diſſimulatione. Nam Chariclem
dicum, quod commeatu abſuturus, è con-
ıio egrediens, manum ſibi oſculandi cauſa
ɔrehendiſſet, exiſtimans tentatas ab eo ve-
, remanere ac recumbere hortatus eſt, cœ-
nque protraxit. Nec abſtinuit conſuetudi-
, quin tunc quoque inſtans in medio tri-
ıio, adſtante lictore, ſingulos valere dicen-
appellaret.

Digitized by Google

Locus, & tempus mortis.

73 INTERIM cùm in actis Senatus legisset, dimissos, ac ne auditos quidem quosdam reos, de quibus strictim, & nihil aliud quàm nominatos ab indice scripserat: pro contempto se habitum fremens, repetere Capreas quoquo modo destinauit, non temerè quidquam, nisi ex tuto ausurus. Sed & tempestatibus & ingrauescente vi morbi retentus, paulò pòst obiit in villa Luculliana, octauo & septuagesimo ætatis anno, tertio & vigesimo Imperij, decimo septimo Kalend. Aprilis, Cn. Acerronio Proculo, C. Portio Nigro coss. Sunt qui putent venenum ei à Caio datum lentum atque tabificum. Alij in remissione fortuitæ febris cibum desideranti negatum: nõnulli puluinum iniectum, cum extractum sibi deficienti annulum mox resipiscens requisisset. Seneca eum scribit, intellecta defectione, exemptum annulum quasi alicui traditurũ parumper tenuisse: dein rursus aptasse digito, & compressa sinistra manu iacuisse diu immobilem: subitò vocatis ministris, ac nemine respondente, consurrexisse, nec procul à lectulo deficientibus viribus concidisse.

Signa mortem præcedentia.

74 SVPREMO natali suo Apollinem Temenitem, & amplitudinis, & artis eximiæ aduectum Syracusis, vt in bibliotheca noui templi poneretur, viderat per quietem affirmantem sibi, non posse se ab ipso dedicari. Et ante pau-

ıucos quàm obiret, dies, turris Phari terræ-ıotu Capreis concidit. Ac Miſeni cinis è fa-illa, & carbonibus, ad calefaciendum tricli-ıum illatus, exſtinctus: & iam diu frigidus xarſit repente prima veſpera, atque in mul-ım noctem pertinaciter luxit.

Lætitia Romanorum in morte, & geſta per eum.

5 MORTE eius ita lætatus eſt populus, vt d primum nuntium diſcurrentes, pars Tibe-ıum in Tiberim clamitarent: pars Terrã ma-rem, Deoſque Manes orarent, ne mortuo ſe-lem vllam niſi inter impios darent: alij vn-:um, & gemonias cadaueri minarentur, ex-ıcerbati ſuper memoriam priſtinæ crudelita-:is, etiam recenti atrocitate. Nam cùm Sena-ıus conſulto actum eſſet, vt pœna damna-:orum in decimum ſemper diem differretur, forte accidit, vt quorumdam ſupplicij dies is eſſet, quo nuntiatum de Tiberio erat. Hos implorantes hominum fidem, quia, abſente adhuc Caio, nemo exſtabat, qui adiri inter-pellarique poſſet, cuſtodes, ne quid aduerſus conſtitutum facerent, ſtrangulauerunt, abie-ceruntque in gemonias. Creuit igitur inuidia, quaſi, etiam poſt mortem tyranni, ſæuitia per-manente. Corpus vt moueri à Miſeno cœpit, conclamantibus pleriſque, Atellam potius de-ferendum, & in amphitheatro ſemiuſtulan-dum, Romam per milites deportatum eſt, crematumque publico funere.

Testamentum & vltima dispositio.

76 TESTAMENTVM duplex ante biennium fecerat: alterum sua, alterum liberti manu, sed eodem exemplo: obsignaueratque etiam humillimorum signis. Eo testamento heredes æquis partibus reliquit, Caium ex Germanico, & Tiberium ex Druso nepotes: substituitque inuicem. Dedit & legata plerisque: inter quos virginibus Vestalibus, ac militibus vniuersis, plebique Romanæ viritim, atque etiam separatim vicorum magistris.

C. SVETONII TRANQVILLI

C. CÆSAR

CALIGVLA IV.

De Germanico patre Caligulæ, & gestis eius.

1

ERMANICVS C. Cæsaris pater, Drusi & iunioris Antoniæ filius, à Tiberio patruo adoptatus, Quæsturam quinquennio antè quã per lege liceret, & post eam Consulatum statim gessit. Missusque ad

Digitized by Google

l exercitum in Germaniam, excessu Augu-
i nuntiato, legiones vniuersas Imperatorem
'iberium pertinacissimè recusantes, & sibi
mmam reip. deferentes, incertum constan-
ı, an pietate maiore compescuit: atque hoste
ox deuicto, triumphauit. Consul deinde
erùm creatus, ac priùs, quàm honorem ini-
t, ad componendum Orientis statum ex-
ılsus, cùm Armeniæ regem deuicisset, Cap-
ıdociam in prouinciæ formam redegisset,
ınum ætatis agens quartum & trigesimum,
utino morbo Antiochiæ obiit, non sine ve-
:ni suspicione. Nam præter liuores, qui toto
ırpore erant, & spumas, quæ per os fluebant,
emati quoque cor inter ossa incorruptum
pertum est: cuius ea natura existimatur, vt
ıctum veneno igne confici nequeat.

Germanici mors.

OBIIT autem, vt opinio fuit, fraude Ti-
:rij, ministerio & opera Cn. Pisonis. Qui
b idem tempus Syriæ præpositus, nec dissi-
ulans offendendum sibi aut patrem, aut fi-
ım, quasi planè ita necesse esset, etiam
ˌrum Germanicum grauissimis verborum
rerum acerbitatibus, nullo adhibito mo-
ı, affecit: propter quæ, vt Romam rediit,
:nè discerptus à populo, à Senatu capitis
mnatus est.

Germanici virtutes tam corporis, quàm animi.

OMNES Germanico corporis animique
K 6 vir-

virtutes, & quantas nemini cuiquam contigisse satis constat: formam, & fortitudinem egregiam: ingenium in vtroque eloquentiæ, doctrinæque genere præcellens: beneuolentiam singularem: conciliandæque hominum gratiæ, ac promerendi amoris mirũ & efficax studium. Formæ minus congruebat gracilitas crurũ, sed ea quoque paulatim repleta assidua equi vectatione. Post cibum, hostē cominus sæpè percussit. Orauit causas etiam triumphales: atque inter cetera studiorum monumenta reliquit & comœdias Græcas. Domi, forisque ciuilis: libera ac fœderata oppida sine lictoribus adibat. Sicubi clarorum virorum sepulcra cognosceret, inferias Manibus dabat. Cæsorum clade Variana veteres ac dispersas reliquias vno tumulo humaturus, colligere sua manu, & cōportare primus aggressus est. Obtrectatoribus etiam qualescumque, & quantacũque de causa nactus esset, lenis adeò & innoxius, vt Pisoni decreta sua rescindenti, clientelas diu vexanti, non priùs succensere in animum induxerit, quàm veneficiis quoque & deuotionibus impugnari se comperisset; ac ne tunc quidem vltrà progressus, quàm vt & amicitiam ei more maiorum renuntiaret, mandaretque domesticis vltionem, si quid sibi accideret.

Omnium fauor ad eum, & dilectio.

4 QVARVM virtutum fructum vberrimum tulit, sic probatus & dilectus à suis, vt Augustus,

ıſtus, omitto enim neceſſitudines reliquas, u cunctatus, an ſibi ſucceſſorem deſtinaret, loptandum Tiberio dederit. Sic vulgo faorabilis, vt plurimi tradant, quoties aliquò dueniret, vel ſicunde diſcederet, præ turba ccurrentium proſequentiúmve nonnumuam eum diſcrimen vitæ adiſſe: è Germania erò, poſt compreſſam ſeditionem, reuerteni, prætorianas cohortes vniuerſas prodiſſe obuiam, quamuis pronuntiatum eſſet, vt duæ antummodo exirent: populi autem Romani ſexum, ætatem, ordinem omnem vſque ad viceſimum lapidem effudiſſe ſe.

Præſagia, quæ diem mortis Germanici præuenerunt, & luctus Barbaricus.

5 TAMEN longè maiora, & firmiora de eo iudicia in morte, ac poſt mortem exſtitere. Quo defunctus eſt die, lapidata ſunt templa, ſubuerſæ Deûm aræ, Lares à quibuſdam familiares in publicum abiecti, partus coniugum expoſiti. Quin & Barbaros ferunt, quibus inteſtinum, quibuſque aduerſus nos bellum eſſet, velut in domeſtico communique mœrore, conſenſiſſe ad inducias. Regulos quoſdam barbam poſuiſſe, & vxorum capita raſiſſe, ad indicium maximi luctus. Regum etiam regem & exercitatione venandi, & conuictu megiſtanum abſtinuiſſe, quod apud Parthos iuſtitij inſtar eſt.

a, continuo triennio natæ: totidem mares,
ro, & Drusus, & C. Cæsar. Neronem, &
usum Senatus, Tiberio criminante, hostes
dicauit.

Locus, & tempus natiuitatis C. Cæsaris.

C. Cæsar natus est pridie Kal. Septembres,
tre suo, & C. Fonteio Capitone coss. Vbi
tus sit, incertum diuersitas tradentium fa-
t. Cn. Lentulus Gætulicus Tiburi genitum
ribit: Plinius Secundus in Treueris vico
mbiatino supra Cõfluentes. addit etiam pro
rgumento aras ibi ostendi inscriptas, Ob
Agrippinæ puerperium. Versiculi, imperante
mox eo, diuulgati apud hibernas legiones
procreatum indicant:

In castris natus, patriis nutritus in armis,
Iam designati principis omen erat.

Ego in actis Antij ipsum inuenio editum.
Gætulicum refellit Plinius, quasi mentitum
per adulationem, vt ad laudes iuuenis, glo-
riosique Principis aliquid etiam ex vrbe Her-
culi sacra sumeret: abusumque audentius mẽ-
dacio, quod ante annum ferè natus Germa-
nico filius Tiburi fuerat, appellatus & ipse
C. Cæsar: de cuius amabili pueritia, immatu-
roque obitu suprà diximus. Plinium arguit
ratio temporum. Nam qui res Augusti me-
moriæ mandarunt, Germanicum exacto
Consulatu in Galliam missum consentiunt,
iam nato Caio. Nec Plinij opinionẽ inscriptio
aræ quidquam adiuuerit, cùm Agrippina bis
in

ıore & gratia valuerit, maximè cognitum
:cùm post excessum Augusti, tumultuan-
,& in furorem vsq; præcipites, solus haud
biè conspectu suo flexit. Non enim priùs
stiterunt, quàm ablegari eum ob seditionis
:iculum, & in proximam ciuitatem deman-
:i animaduertissent. Tunc demum ad pœ-
entiam versi, represso ac retento vehiculo,
ıidiam, quæ sibi fieret, deprecati sunt.

Locus, & apud quos secundò fuerit educatus.

COMITATVS est patrem, & in Syriaca
ɔeditione. Vnde reuersus primùm in ma-
ı, deinde ea relegata, in Liuiæ Augustæ
ıauiæ suæ contubernio mansit: quam de-
ctam prætextatus etiam tum pro Rostris
dauit. Transiitque ad Antoniam auiam, &
e vicesimo ætatis anno accitus Capreas à
ɔerio, vno atq; eodem die togam sumpsit,
bamque posuit, sine vllo honore, qualis
ıtigerat tirocinio fratrum eius. Hic omni-
insidiis tentatus elicientium, cogentium-
: se ad querelas, nullam vmquam occasio-
ı dedit: perinde obliterato suorum casu, ac
hil cuiquam accidisset: quæ verò ipse pa-
:tur, incredibili dissimulatione transmit-
;. Tantique in auum, & qui iuxtà erant,
:quij, vt non immeritò sit dictum: Nec
um meliorem vllum, nec deteriorem do-
.um fuisse.

Signa

Signa sæuitiæ in iuuentute.

11 NATVRAM tamen sæuam atque probrosam, nec tunc quidem inhibere poterat: quin & animaduersionibus, pœnisque ad supplicium datorum cupidissime interesset: & ganeas, atque adulteria capillamento celatus, & veste longa noctibus ambiret, ac scenicas saltandi canendique artes studiosissimè appeteret: facilè id sanè Tiberio patiente, si per has mansuefieri posset ferum eius ingenium. Quod sagacissimus senex ita prorsus perspexerat, vt aliquoties prædicaret exitio suo, omniumque Caium viuere: & se natricem (serpentis id genus) populo R. Phaethontem orbi terrarum educare.

Vxor eius, & suspicio veneficij in Tiberium.

12 NON ita multò pòst Iuniam Claudillam M. Silani nobilissimi viri filiam duxit vxorem. Deinde augur in locum fratris sui Drusi destinatus, prius, quàm inauguraretur, ad Pontificatum traductus est, insigni testimonio pietatis, atque indolis: cùm deserta desolataque reliquis subsidiis aula, Seiano verò tunc suspecto, mox & oppresso, ad spem successionis paulatim admoueretur. Quam quò magis confirmaret, amissa Iunia ex partu, Enniam Næuiam Macronis vxorem, qui tum prætorianis cohortibus preerat, sollicitauit ad stuprum, pollicitus & matrimonium suum, si potitus Imperio fuisset: deque ea re & iureiurando & chirographo cauit. Per hanc insinua-

atus Macroni, veneno Tiberium aggres-
sit, vt quidam opinantur: spirantique ad-
detrahi annulum, &, quoniam suspicionẽ
nentis dabat, puluinum iussit iniici: atque
m fauces manu sua oppressit, liberto qui
trocitatem facinoris exclamauerat, con-
m in crucem acto. Nec abhorret à verita-
cùm sint quidam auctores, ipsum postea,
non de perfecto, at certe de cogitato
ndam patricidio professum. Gloriatum
n esse assiduè, in commemoranda sua pie-
, ad vlciscendam necem matris & fratrum,
oisse se cum pugione cubiculum Tiberij
nientis; & misericordia correptum, abie-
ferro recessisse: nec illum, quamquam
sset, aut inquirere quidquam, aut exsequi
m.

Imperium Caligulæ.

Sic Imperium adeptus, populum R. vel,
a dicam, hominum genus, voti compo-
ecit, exoptatissimus Princeps maximæ
i prouincialium, ac militum, quòd infan-
plerique cognouerant: sed & vniuersæ
ı vrbanæ ob memoriã Germanici patris,
rationemque propè afflictæ domus. Ita-
vt à Miseno mouit, quamuis lugentis
tu, & funus Tiberij prosequens, tamen
altaria, & victimas, ardentesque tedas,
issimo & lætissimo obuiorum agmine
ssit, super fausta nomina, sidus, & pullum,
ppum, & alumnum appellantium.

Gesta

Gesta in initio principatus.

14 INGRESSOQVE vrbem, statim consensu Senatus, & irrumpentis in Curiam turbæ, irrita Tiberij voluntate, qui testamento alterum nepotem suum prætextatum adhuc coheredem ei dederat, ius arbitriumque omniũ rerum illi permissum est, tanta publica lætitia, vt tribus proximis mensibus, ac ne totis quidem, supra centum LX. millia victimarum cæsa tradantur. Cùm deinde paucos post dies in proximas Campaniæ insulas traiecisset, vota pro reditu suscepta sunt, ne minimam quidem occasionem quoquam omittente in testificanda sollicitudine, & cura de incolumitate eius. Vt verò in aduersam valetudinem incidit, pernoctantibus cunctis circa Palatiũ, non defuerunt, qui depugnaturos se armis pro salute ægri, quique capita sua titulo proposito vouerent. Accessit ad immensum ciuiũ amorem notabilis etiam externorum fauor. Namque Artabanus Parthorum rex, odium semper contemptumque Tiberij præ se ferens, amicitiam eius vltrò petiit, venitque ad colloquium Legati Consularis: & transgressus Euphratem, aquilas & signa Romana, Cæsarumque imagines adorauit.

Pia, & ciuilia gesta per eum in initio principatus.

15 INCENDEBAT & ipse studia hominum omni genere popularitatis. Tiberio cum plurimis lacrymis pro concione laudato, funerato-

ꝙque amplissimè, confestim Pandatariã, & tias, ad transferendos matris fratrisq; cies festinauit, tempestate turbida, quò mapietas emineret, adiitque venerabundus, er semet in vrnas condidit. Nec minore ia Ostiam, præfixo in biremis puppe ve-ↄ, & inde Romam Tiberi subuectos, per ndidissimum quemque equestris ordinis, lio ac frequenti die duobus ferculis Mauo intulit. Inferiasque his annua religione licè instituit, & eò amplius matri Circen-carpentumq; quo in pompa traduceretur. n memoriam patris, Septembrem mẽsem manicum appellauit. Post hæc, Antoniæ e quidquid vmquã Liuia Augusta honoepisset, vno Senatusconsulto cõgessit. Paım Claudiũ equitẽ R. ad id tempus colle-ı sibi in Consulatu assumpsit. Fratrẽ Tiben die virilis togæ adoptauit, appellauitq; ıcipẽ iuuẽtutis. De sororibus auctor fuit, mnibus sacramentis adiiceretur, Neque liberosq; meos cariores habeo, quã Caium ɔrores eius. Item relationibus Consulum: od bonum felixque sit C. Cæsari, sororique eius. Pari popularitate damnatos, reıtosque restituit: criminumque, si qua re-a ex priore tempore manebant, omnium ıiam fecit. Commentarios ad matris franque suorum causas pertinentes, ne cui tmodum delatori aut testi maneret vllus us, conuectos in forum, & antè clarè obtestatus

testatus Deos neque legisse, neque attigisse quidquam, concremauit. Libellum de salute sua oblatum non recepit, contendens nihil sibi admissum, cur cuiquam inuisus esset: negauitque se delatoribus aures habere.

Ciuilia gesta, & moderatio.

16 SPINTRIAS monstruosarum libidinum ægrè, ne profundo mergeret exoratus, vrbe submouit. Titi Labieni, Cordi Cremutij, Cassij Seueri scripta Senatusconsultis abolita, requiri, & esse in manibus, lectitariq; permisit: quando maximè sua interesset, vt facta quæque posteris tradantur. Rationes Imperij ab Augusto proponi solitas, sed à Tiberio intermissas publicauit. Magistratibus liberam iurisdictionem, & sine sui appellatione concessit. Equites Romanos seuerè curioseque, nec sine moderatione recognouit: palàm adempto equo, quibus aut probri aliquid, aut ignominiæ inesset: eorum, qui minore culpa tenerentur, nominibus modò in recitatione præteritis. Vt leuior labor iudicantibus foret, ad quatuor priores, quintam decuriam addidit. Tentauit & comitiorum more reuocato, suffragia populo reddere. Legata ex testamento Tiberij, quamquam abolito, sed & Liuiæ Augustæ, quod Tiberius suppresserat, cũ fide, ac sine calumnia repræsentata persoluit. Ducentesimam auctionum Italiæ remisit. Multis incendiorum damna suppleuit: ac si quibus regna restituit, adiecit & fructum omnem

Digitized by Google

nem vectigaliorum, & redituum medij
nporis, vt Antiocho Comageno LLS. mil-
i confiscatum. Quoque magis nullius non
ni exempli fauor videretur, mulieri liber-
ıæ octingenta donauit, quòd excruciata
auissimis tormentis de scelere patroni reti-
ıisset. Quas ob res inter reliquos honores
:cretus est ei clypeus aureus: quem quotan-
s certo die collegia sacerdotum in Capito-
um ferrent, Senatu prosequente: nobilibusq;
ue pueris ac puellis, carmine modulato, lau-
es virtutum eius canentibus. Decretum au-
em, vt dies, quo cepisset Imperium, Palilia
ocaretur, velut argumentum rursus condi-
æ vrbis.

Consulatus per eum gesti, & liberalitas ad populum.

17 CONSVLATVS quatuor gessit: primum ex Kal. Ianuariis per duos menses: secundum ex Kalen. Ianuariis per triginta dies: tertium vsque in Idus Ianuarij: quartum vsque in VII. Idus easdem. Ex omnibus duos nouissimos coniunxit. Tertium autem Lugduni iniit solus: non, vt quidam opinantur, superbia, negligentiáve, sed quod defunctum sub Kalendarum diem collegam rescisse absens non potuerat. Congiarium populo bis dedit trecenos LLS. toties abundantissimum epulum Senatui, equestrique ordini, etiam coniugibus ac liberis vtrorumque. Posteriore epulo, forensia insuper viris, pueris ac feminis fascias purpu-

purpuræ, ac conchylij distribuit. Et vt lætitiam publicam in perpetuum quoque augeret, adiecit diem Saturnalibus, appellauitque Iuuenalem.

Spectacula per eum edita.

18 MVNERA gladiatoria partim in amphitheatro Tauri, partim in septis aliquot edidit: quibus inseruit cateruas Afrorum, Campanorumque pugilum ex vtraque regione electissimorum. Neque spectaculis semper ipse præsedit: sed interdum aut Magistratibus, aut amicis præsidendi munus iniunxit. Scenicos ludos & assiduè, & varij generis, multifariam fecit: quondam etiam & nocturnos, accensis tota vrbe luminibus. Sparsit & missilia variarum rerum, & panaria cum obsonio viritim diuisit. Qua epulatione, equiti R. contra se hilarius, auidiusque vescenti, partes suas misit: sed & Senatori ob eamdem causam codicillos, quibus Prætorem eum extra ordinem designabat. Edidit & Circenses plurimos à manè vsque ad vesperam, interiecta modò Africanarum venatione, modò Troiæ decursione: quosdam autẽ præcipuos, minio, & chrysocolla constrato Circo: nec vllis nisi ex Senatorio ordine aurigantibus. Commisit & subitos, cũ è Gelotiana apparatũ Circi prospicientem pauci ex proximis Mœnianis postulassẽt.

Nouum genus spectaculi per eum editum.

19 NOVVM prætereà, atque inauditum genus spectaculi excogitauit. Nam Baiarũ medium

ium interuallum, & Puteolanas moles trium millium & sexcentorum fere passuum ponte coniunxit, contractis vndique onerariis nauibus, & ordine duplici ad anchoras collocatis, superiectoque aggere terreno, ac directo in Appiæ viæ formam. Per hunc pontem vltro citro commeauit biduo continēti. Primo die phalerato equo, insignisque quercica corona, & securi, & cetra, & gladio, aureaque chlamyde. Postridie quadrigario habitu, curriculoque biiugi famosorum equorum, præ se ferens Darium puerum ex Parthorum obsidibus, comitante prætorianorum agmine, & in essedis cohorte amicorum. Scio plerosq; existimasse, talem à Caio pontem excogitatum æmulatione Xerxis, qui non sine admiratione aliquantò angustiorem Hellespontum contabulauerit. Alios, vt Germaniam & Britanniam, quibus imminebat, alicuius immensi operis fama territaret. Sed auum meum narrantem puer audiebam, causam operis ab interioribus aulicis proditam, quòd Thrasyllus mathematicus, anxio de successore Tiberio, & in verum nepotem proniori, affirmasset, non magis Caium imperaturum, quàm per Baianum sinum equis discursurum.

Spectacula per eum peregrè facta.

20 EDIDIT & peregrè spectacula, in Sicilia Syracusis hasticos ludos, & in Gallia Lugduni miscellos. Sed & certamen quoque Græcæ, Latinæque facundiæ, quo certamine ferunt

victoribus pręmia victos contulisse, eorúdem & laudes componere coactos. Eos autem, qui maxime displicuissent, scripta sua, spongia linguáve delere iussos, nisi ferulis obiurgari, aut flumine proximo mergi maluissent.

Opera publica per eum edita, & peracta.

21 OPERA sub Tiberio semiperfecta, templum Augusti, theatrumque Pompeij absoluit. Inchoauit autem aquæ ductum regione Tiburti, & amphitheatrum iuxta septa: quorum operum à successore eius Claudio alterum peractum, omissum alterum est. Syracusis collapsa vetustate mœnia, Deorumque ædes refectæ. Destinauerat & Sami Polycratis regiam restituere, Mileti Didymeum peragere, & in iugo Alpium vrbem condere, sed ante omnia Isthmum in Achaia perfodere, miseratque iam ad dimetiendum opus primipilarem.

Vana gloria, & elatio.

22 HACTENVS quasi de Principe, reliqua vt de monstro narranda sunt. Compluribus cognominibus assumptis (nam & Pius, & Castrorum filius, & Pater exercituum, & Opt. Max. Cæsar vocabatur) cùm audiret fortè reges, qui officij causa in vrbem aduenerant, concertãtes apud se super cœnã de nobilitate generis, exclamauit: Εἷς κοίρανος ἔστω, εἷς βασιλεύς. Nec multum abfuit, quin statim diadema sumeret, speciemque Principatus in regni formam conuerteret. Verùm admonitus, &

Prin-

Principum, & Regum se excessisse fastigium, diuinam ex eo maiestatem asserere sibi cœpit. Datoque negotio, vt simulacra Numinum, religione & arte præclara, inter quæ Olympici Iouis, apportarentur è Græcia: quibus capite dempto suum imponeretur, partem Palatij ad forum vsque promouit, atq; æde Castoris & Pollucis in vestibulum transfigurata, consistens sæpe inter fratres Deos medium se adorandũ adeũtibus exhibebat: & quidam eum Latialem Iouem consalutauerunt. Templum etiã Numini suo proprium, & sacerdotes, & excogitatissimas hostias instituit. In tẽplo simulacrum stabat aureum iconiũ. Amiciebaturq; quotidie veste, quali ipse vteretur. Magisteria sacerdotij ditissimus quisque & ambitione, & licitatione maxima vicibus cõparabant. Hostiæ erant phœnicopteri, pauones, tetraones, Numidicæ, meleagrides, phasianæ, quæ generatim per singulos dies immolarentur: & noctibus quidẽ plenam fulgẽtemq; Lunam inuitabat assiduè in amplexus atq; concubitũ. Interdiu verò cũ Capitolino Ioue secretò fabulabatur, modò insusurrans, ac præbens inuicem aures, modò clariùs, nec sine iurgiis. Nam vox comminãtis audita est:

Εἰς γαῖαν Δαναῶν περάω σε,

donec exoratus, vt referebat, & in contubernium vltro inuitatus, super templum Diui Augusti ponte transmisso, Palatium Capitoliumque coniunxit. Mox quo propior esset,

in area Capitolina nouæ domus fundamenta iecit.

Detractio, & sæuitia contra propinquos.

23 AGRIPPÆ se nepotem neque credi, neq; dici ob ignobilitatem eius volebat: succensebatque, si qui vel oratione, vel carmine imaginibus eum Cæsarum insererent. Prædicabat autem matrem suam ex incesto, quod Augustus cum Iulia filia commisisset procreatam. Ac non contentus hac Augusti insectatione, Actiacas, Siculasq; victorias, vt funestas populo R. & calamitosas vetuit solẽnibus feriis celebrari. Liuiam Augustam proauiam, Vlyssem stolatum identidem appellans, etiã ignobilitatis quadam ad Senatum epistola arguere ausus est, quasi materno auo Decurione Fundano ortam: cùm publicis monumentis certũ sit Aufidium Lingonem Romæ honoribus functum. Auiæ Antoniæ secretum petẽti denegauit, nisi vt interueniret Macro præfectus. Ac per istiusmodi indignitates & tædia, causa exstitit mortis: dato tamen, vt quidam putant, & veneno. Nec defunctæ vllum honorem habuit: prospexitque è triclinio ardẽtem rogum. Fratrem Tiberium inopinantem, repentè immisso Tribuno militum, interemit. Silanum item socerum ad necem, secandasq; nouacula fauces compulit: causatus in vtroque, quòd hic ingressum se turbatius mare nõ esset secutus, ac spe occupandi vrbem, si quid sibi per tempestates accideret, remansisset: il-

le antidotum oboluisset, quasi ad præcauenda venena sua sumptum: cum & Silanus impatientiam nauseæ vitasset, & molestiam nauigandi; & Tiberius propter assiduam & ingrauescentem tussim, medicamento vsus esset. Nam successorem Imperij Claudium patruum non nisi in ludibrium reseruauit.

Libido cum omnibus sororibus.

24 Cvm omnibus sororibus suis stupri cõsuetudinem fecit: plenoque conuiuio singulas infra se vicissim collocabat, vxore suprà cubante. Ex his Drusillam vitiasse virginem, prætextatus adhuc creditur. Atque etiam in concubitu eius quondam deprehẽsus ab auia Antonia, apud quam simul educabãtur. Mox Lucio Cassio Longino consulari collocatam abduxit, & in modum iustæ vxoris propalam habuit. Heredem quoque bonorum, atq; Imperij æger instituit. Eadem defuncta, iustitiũ indixit: in quo risisse, lauisse, cœnasse cũ parentibus, aut coniugẽ, liberísve, capitale fuit. Ac mœroris impatiens, cum repentè noctuq; profugisset ab vrbe, transcurrissetque Campaniam, Syracusas petiit. Rursusque inde properè rediit, barba capilloque promisso. Nec vmquam posteà quantiscumque de rebus, ne pro concione quidem populi, aut apud milites, nisi per nomen Drusillæ deierauit. Reliquas sorores, nec cupiditate tanta, nec dignatione dilexit, vt quas sæpè exoletis suis prostrauerit. Quò facilius eas in causa Æmilij

Lepidi condemnauit, quasi adulteras, & insidiarũ aduersus se conscias. Nec solũ chirographa omniũ requisita fraude ac stupro diuulgauit, sed & tres gladios in necem suã præparatos, Marti Vltori, addito elogio, consecrauit.

Matrimonia, & uxores.

25 MATRIMONIA contraxerit turpiùs, an dimiserit, an tenuerit, non est facile discernere. Liuiam Orestillam C. Pisoni nubentẽ, cùm ad officium & ipse venisset, ad se deduci imperauit, intraque paucos dies repudiatã biennio pòst relegauit, quòd repetisse vsum prioris mariti tempore medio videbatur. Alij tradunt, adhibitum cœnæ nuptiali, mandasse ad Pisonem contra accumbentem, Noli vxorem meam premere: statimque è conuiuio abduxisse eam secum, & proximo die edixisse matrimonium sibi repertũ exemplo Romuli & Augusti. Lolliam Paulinã C. Mẽmio Consulari, exercitus regẽti nuptam, facta mentione auiæ eius, vt quõdam pulcherrimæ, subitò ex prouincia euocauit, ac perductam à marito coniunxit sibi, breuique missam fecit, interdicto cuiusquam in perpetuum coitu. Cæsoniã neque facie insigni, neque ætate integra, matremque iam ex alio viro trium filiarum, sed luxuriæ ac lasciuiæ perditæ, & ardentiùs & constantiùs amauit, vt sæpè chlamyde, peltaque, & galea comatam, & iuxtà adequitãtem militibus ostenderit, amicis verò etiam nudã. Quam enixam vxorio nomine dignatus est,

vno

vno atque eodem die professus, & maritum se eius, & patrē infantis ex ea natę. Infantem autē Iuliam Drusillam appellatam, per omnium Dearum templa circumferens, Mineruæ gremio imposuit, alendamq́ue & instituendam commendauit. Nec vllo firmiore indicio sui seminis esse credebat, quàm feritatis, quæ illi quoque tanta iam tunc erat, vt infestis digitis, ora & oculos simul ludentium infantium incesseret.

Crudelitas contra propinquos, & ceteros.

26 LEVE ac frigidum sit his addere, quo propinquos amicosq́ue pacto tractauerit, Ptolemæum regis Iubæ filium, consobrinum suum (erat enim & is M. Antonij ex Selena filia nepos) & in primis ipsum Macronem, ipsam Enniam adiutores Imperij, quibus omnibus pro necessitudinis iure, proq́ue meritorum gratia cruenta mors persoluta est. Nihilò reuerentior leniórve erga Senatum: quosdam summis honoribus functos, ad essedum sibi occurrere togatos per aliquot passuum millia, & cœnāti, modò ad pluteum, modò ad pedes stare succinctos linteo, passus est. alios cùm clàm interemisset, citare nihilò minùs vt viuos perseuerauit, paucos post dies voluntaria morte perisse mentitus. coss. oblitis de natali suo edicere, abrogauit Magistratum, fuitq́ue per triduum sine summa potestate resp. Quæstorem suum in coniuratione nominatū flagellauit, veste detracta subiectaque militum pe-

Digitized by Google

dibus, quò firmè verberaturi insisterent. Simili superbia, violentiaque ceteros tractauit ordines. Inquietatus fremitu gratuita in Circo loca de media nocte occupantium, omnes fustibus abegit. Elisique per eum tumultum viginti amplius equites R. totidem matronæ super innumeram turbam ceteram. Scenicis ludis, inter plebem & equitem causam discordiarum serens, decimas maturius dabat, vt equestria ab infimo quoque occuparentur. Gladiatorio munere, reductis interdum flagrantissimo Sole velis, emitti quemquam vetabat: remotoque ordinario apparatu, rabidis feris vilissimos senio confectos, gladiatores quoque pegmares, patres familiarum notos, sed insignes debilitate aliqua corporis, subiiciebat. Ac nonnumquam horreis præclusis, populo famem indixit.

Sæuitia, atque crudelitas.

27 SÆVITIAM ingenij per hæc maximè ostẽdit. Cùm ad saginam ferarum muneri præparatarum carius pecudes cõpararentur, ex noxiis laniandos adnotauit: & custodiarum seriem recognoscens, nullius inspecto elogio, stans tantummodo intra porticum mediam à caluo ad caluum duci imperauit. Votum exegit ab eo, qui pro salute sua gladiatoriam operam promiserat; spectauitque ferro dimicantem, nec dimisit nisi victorem, & post multas preces. Alterum, qui se periturum ea de causa vouerat, cunctantem pueris tradidit verbe-

natum,

Digitized by Google

natum, infulatumque, qui votum reposcẽtes per vicos agerent, quoad præcipitaretur ex aggere. Multos honesti ordinis, deformatos prius stigmatũ notis, ad metalla & munitiones viarum, aut ad bestias condemnauit, aut bestiarum more quadrupedes cauea coërcuit, aut medios serra dissecuit. Nec omnes grauibus ex caussis, verùm malè de munere suo opinatos, vel quòd numquã per Geniũ suum deierassent. Parentes supplicio filiorum interesse cogebat. Quorum vni valetudinẽ excusanti lecticam misit: aliũ è spectaculo pœnæ, epulis statim adhibuit, atque omni comitate ad hilaritatem & iocos prouocauit. Curatorẽ munerum, ac venationum per continuos dies in conspectu suo catenis verberatũ non priùs occidit, quã offensus putrefacti cerebri odore. Atellanæ poëtam, ob ambigui ioci versiculum, media amphitheatri arena igni cremauit. Equitem R. obiectum feris, cùm se innocentem proclamasset, reduxit: abscissaque lingua, rursus induxit.

Sæuitia contra suos exsules, & Senatorem.

28 REVOCATVM quemdam à vetere exsilio sciscitatus, quidnam ibi facere consuesset, respondente eo per adulationem: Deos semper oraui, vt, quod euenit, periret Tiberius, & tu imperares: opinans sibi quoque exsules suos mortem imprecari, misit circum insulas, qui vniuersos contrucidarent. Cùm discerpi Senatorem concupisset, subornauit, qui ingre-

dicentem Curiam repente hostem publicum appellantes inuaderent, graphiisque confossum lacerandum ceteris traderent. Nec antè satiatus est, quàm membra, & artus, & viscera hominis tracta per vicos, atque ante se congesta vidisset.

Atrocia dicta.

29 IMMANISSIMA facta augebat atrocitate verborum. Nihil magis in natura sua laudare se ac probare dicebat, quàm, vt ipsius verbo vtar, ἀδιατρεψίαν. Monenti Antoniæ auiæ, tamquam parum esset non obedire: Memento, ait, omnia mihi, & in omnes licere. Trucidaturus fratrem, quem metu venenorũ præmuniri medicamentis suspicabatur: Antidotum, inquit, aduersus Cæsarem? Relegatis sororibus, non solùm insulas habere se, sed etiam gladios minabatur. Prætorium virum ex secessu Anticyræ, quam valetudinis causa petierat, propagari sibi commeatum sæpius desiderantem, cùm mandasset interimi, adiecit, necessariam esse sanguinis missionẽ, cui tamdiu non prodesset elleborum. Decimo quoq; die, numerum puniendorum ex custodia subscribens, rationem se purgare dicebat. Gallis, Græcisque aliquot vno tempore condemnatis, gloriabatur Gallogræciam sese subegisse.

Atrocia, ac dira facta.

30 NON temerè in quemquam, nisi crebris & minutis ictibus animaduerti passus est; perpetuo, notoque iam præcepto; Ita feri, vt

se

ſe mori ſentiat. Punito per errorem nominis alio, quàm quem deſtinauerat, ipſum quoque paria meruiſſe dixit. Tragicum illud ſubinde iactabat:

Oderint dum metuant.

Sæpè in cunctos pariter Senatores, vt Seiani clientes, aut matris ac fratrum ſuorum delatores inuectus eſt: prolatis libellis, quos crematos ſimulauerat, defenſaque Tiberij ſæuitia, quaſi neceſſaria, cum tot criminantibus credendum eſſet. Equeſtrē ordinem, vt ſcenæ, arenæq; deuotum aſſiduè proſcidit. Infenſus turbæ fauenti aduerſus ſtudium ſuum exclamauit: Vtinam populus R. vnam ceruicē haberet. Cumq; Tetrinus latro poſtularetur, & qui poſtularent, Tetrinios eſſe ait. Retiarij tunicati quinq; numero gregatim dimicātes, ſine certamine vllo totidem ſecutoribus ſuccubuerant: cum occidi iuberentur, vnus reſumpta fuſcina, omnes victores interemit. Hanc vt crudeliſſimam cædem & defleuit edicto, & eos, qui ſpectare ſuſtinuiſſent, exſecratus eſt.

Querela contra ſuorum temporum felicitatem.

31 QVERI etiam palàm de conditione temporum ſuorum ſolebat: quòd nullis calamitatibus publicis inſignirentur. Auguſti Principatum clade Variana: Tiberij ruina ſpectaculorum apud Fidenas memorabile factum, ſui obliuionem imminere proſperitate rerum. Atque idētidem exercituum cædes, famem,

pestilentiam, incendia, hiatum aliquem terræ optabat.

Crudelitas in cœnis, ludis, spectaculis, & sacrificiis.

32 ANIMVM quoque remittenti, ludoque & epulis dedito, eadem dictorum factorumque sæuitia aderat. Sæpe in conspectu prandẽtis, vel comessantis seriæ quæstiones per tormẽta habebantur. Miles decollandi artifex quibuscumq; è custodia capita amputabat. Puteolis dedicatione pontis, quem excogitatum ab eo significauimus, cùm multos è littore inuitasset ad se, repente omnes præcipitauit. Quosdã gubernacula apprehẽdentes, contis, remisque detrusit in mare. Romæ publico epulo seruũ, ob detractam lectis argenteam laminam carnifici confestim tradidit, vt manibus abscissis, atque ante pectus à collo pendẽtibus, præcedente titulo, qui causam pœnæ indicaret, per cœtus epulãtium circũduceretur. Mirmillonem è ludo rudibus secũ batuentem, & spõte prostratum, confodit ferrea sica, ac more victorum cũ palma discurrit. Admota altaribus victima, succinctus poparum habitu, elato altè malleo, cultrarium mactauit. Lautiore conuiuio effusus subitò in cachinnos, coss. qui iuxta cubabant, quídnam rideret, blandè quærentibus: Quid, inquit, nisi vno meo nutu iugulari vtrumque vestrûm statim posse?

Apelles per eum flagellatus, & alia gesta.

33 INTER varios iocos, cùm assistens simulacro

mulacro Iouis Apellem tragœdum consuluisset, vter illi maior videretur, cunctantem flagellis discidit: collaudans subinde vocem deprecantis, quasi etiam in gemitu prædulcem. Quoties vxoris, vel amiculæ collum exoscularetur, addebat: Tam bona ceruix, simulac iussero, demetur. Quin & subinde iactabat, exquisiturum se vel fidiculis de Cæsonia sua, cur eam tantopere diligeret.

Malignitas, & superbia contra omnes.

34 Nec minore liuore ac malignitate quàm superbia sæuitiaque pænè aduersus omnis æui homines grassatus est: statuas virorum illustrium, ab Augusto ex Capitolina area propter angustias in Martium campum collatas, ita subuertit, atque disiecit, vt restitui saluis titulis non valuerint. Vetuitque posthac viuentium cuiquam vsquam statuam, aut imaginem, nisi consulto se & auctore poni. Cogitauit etiam de Homeri carminibus abolendis. Cur enim sibi non licere, dicens, quod Platoni licuisset, qui eum è ciuitate, quam constituebat, eiecerit? Sed & Virgilij, & Titi Liuij scripta & imagines, paulùm abfuit, quin ex omnibus bibliothecis amouerit: quorum alterum, vt nullius ingenij, minimæque doctrinæ: alterum, vt verbosum in historia, neglıgentemque carpebat. De iuris quoque consultis, quasi scientiæ eorum omnē vsum aboliturus sæpè iactauit, se, me hercle, effecturum, ne quid respondere possint præter æquum.

Inuidia contra omnes.

35 VETERA familiarum insignia nobilissimo cuique ademit: Torquato torquem: Cincinnato crinem: Cn. Pompeio stirpis antiquæ, Magni cognomen. Ptolemæum, de quo retuli, & accersitum è regno, & exceptũ honorificè, non alia de causa repẽte percussit, quàm quòd edente se munus, ingressum spectacula, conuertisse hominum oculos fulgore purpureæ abollæ animaduertit. Pulchros, & comatos, quoties sibi occurrerent, occipitio raso deturpabat. Erat Esius Proculus patre primipilari, ob egregiam corporis amplitudinẽ, & speciem colosseros dictus. Hunc è spectaculis detractũ repentè, & in arenã deductũ, Thraci, & mox hoplomacho cõparauit: bisque victorem constringi sine mora iussit: & pannis obsitum vicatim circumduci, ac mulieribus ostendi, deinde iugulari. Nullus denique tam abiectæ conditionis, tamq; extremæ sortis fuit, cuius non commodis obtrectaret. Nemorensi regi, quòd multos iam annos potiretur sacerdotio, validiorem aduersarium subornauit. Cũ quodam die muneris essedario Porio, ob prosperam pugnam seruum suum manumittenti studiosiùs plausum esset, ita se proripuit è spectaculis, vt calcata lacinia togæ, præceps per gradus iret indignabundus, & clamitans: dominũ gentium populum ex re leuissima plus honoris gladiatori tribuentem, quàm consecratis Principibus, aut præsenti sibi.

Luxu-

Luxuria, & libido.

36 PVDICITIÆ neque suæ, neque alienæ pepercit. M. Lepidum, Mnesterem pantomimũ, quosdam obsides dilexisse fertur, commercio mutui stupri. Valerius Catulus Consulari familia iuuenis, stupratum à se, ac latera sibi contubernio eius defessa, etiam vociferatus est. Super sororum incesta, & notissimum prostitutæ Pyrallidis amorem, non temerè vlla illustriore femina abstinuit: quas plerumque cum maritis ad cœnam vocatas, præterq; pedes suos transeuntes diligenter, ac lentè, mercãtium more considerabat: etiam faciem manu alleuans, si quę pudore submitterent. Quoties deinde libuisset, egressus triclinio, cum maximè placitã seuocasset, paulò pòst recentibus adhuc lasciuiæ notis, reuersus vel laudabat palàm, vel vituperabat: singula numerans bona, maláve corporis, atque cõcubitus. Quibusdam, absentium maritorum nomine, repudium ipse misit, iussitque in acta referri.

Luxuria in cœnis, balneis, ædificiis, & aliis operibus.

37 NEPOTINIS sumptibus omnium prodigorum ingenia superauit, commentus nouum balnearum vsum, portentisʃima genera ciborũ, atque cœnarum: vt calidis frigidisque vnguentis lauaretur: pretiosisʃimas margaritas aceto liquefactas sorberet: conuiuiis ex auro panes, & obsonia apponeret: Aut frugi hominẽ esse oportere dictitans, aut Cæsarem. Quin

&

& nummos non mediocris summæ è fastigio basilicæ Iuliæ per aliquot dies sparsit in plebem. Fabricauit & de cedris Liburnicas, gemmatis puppibus, versicoloribus velis, magna thermarum, & porticuum, & tricliniorum laxitate, magnaque etiam vitium & pomiferarum arborum varietate: quibus discumbens de die inter choros, ac symphonias, littora Campaniæ peragraret. In exstructionibus prætoriorum atque villarum omni ratione posthabita, nihil tam efficere concupiscebat, quàm quod posse effici negaretur. Et iactæ itaque moles infesto ac profundo mari, excisæ rupes durissimi silicis, & campi montibus aggere æquati, & complanata fossuris montium iuga, incredibili quidem celeritate, cum moræ culpa capite lueretur. Ac ne singula enumerem, immensas opes, totumque illud Tiberij Cæsaris, vicies ac septies millies LLS. non toto vertente anno absumpsit.

Rapinæ, & extorsiones.

38 EXHAVSTVS igitur atque egens, ad rapinas conuertit animum, vario & exquisitissimo calumniarum, & auctionum, & vectigalium genere. Negabat iure ciuitatem Romanam vsurpare eos, quorum maiores sibi posterisq; eam impetrassent, nisi filij essent. Neque enim intelligi debere posteros vltra hunc gradum. Prolataque Diuorum Iulij, & Augusti diplomata, vt vetera & obsoleta deflebat. Arguebat & perperam editos census, quibus posteà

posteà quacumque de causa quidquam incrementi accessisset. Testamenta primipilarium, qui ab initio Principatus Tiberij, neque illũ, neque se heredem reliquissent, vt ingrata rescidit. Item ceterorum, vt irrita & vana, quoscumque quis diceret herede Cæsare mori destinasse. Quo metu iniecto, cùm iam & ab ignotis inter familiares, & à parentibus inter liberos palàm heres nuncuparetur, derisores vocabat: quòd post nuncupationem viuere perseuerarent, & multis venenatas macteas misit. Cognoscebat autem de talibus causis, taxato prius modo summæ, ad quem conficiendum consideret, cõfecto demum excitabatur. Ac ne paululum quidem moræ patiens, super XL. reos quondam ex diuersis criminibus vna sententia condemnauit, gloriatusque est expergefactæ somno Cæsoniæ, quantum egisset, dum ea meridiaret. Auctione proposita, reliquias omnium spectaculorum subiecit, & venditauit: exquirens per se pretia, & vsque eò extendens, vt quidam immenso coacti quædam emere, ac bonis exuti, venas sibi inciderent. Nota res est, Aponio Saturnino inter subsellia dormitante, monitum à Caio præconem, ne prætorium virum crebro capitis motu nutantem sibi præteriret: nec licendi finem factum, quoad XIII. gladiatores HS. nonagies ignoranti addicerentur.

Turpia lucra.

39 IN Gallia quoque, cùm damnatarum soro-

sororum ornamenta, & supellectilem, & seruos, atque etiam liberos, immensis pretiis vendidisset: inuitatus lucro, quidquid instrumenti veteris aulæ erat, ab vrbe repetiit: comprehensis ad deportandum meritoriis quoque vehiculis, & pistrinensibus iumentis: adeò, vt & panis Romæ sæpè deficeret, & litigatorum plerique, quòd occurrere absentes ad vadimonium non possent, causa caderent. Cui instrumēto distrahendo nihil non fraudis ac lenocinij adhibuit: modò auaritię singulos increpās, & quòd non puderet eos locupletiores esse, quàm se: modò pœnitentiam simulans, quòd principalium rerum priuatis copiam faceret. Compererat prouincialem locupletē ducenta HS. numerasse vocatoribus, vt per fallaciam conuiuio interponeretur, nec tulerat molestè tam magno æstimari honorem cœnæ suæ. Huic postero die sedenti in auctione misit, qui nescio quid friuoli ducentis millibus traderet: diceretque cœnaturum apud Cæsarem, vocatu ipsius.

Noua vectigalia, & sordidi quæstus.

40 VECTIGALIA noua, atque inaudita primū per publicanos, deinde, quia lucrum exuberabat, per Centuriones Tribunosq; prætorianos exercuit: nullo rerū aut hominū genere omisso, cui nō tributi aliquid imponeret. Pro eduliis, quæ tota vrbe venirent, certum statumq; exigebatur. Pro litibus atque iudiciis vbicūque conceptis, quadragesima summæ, de qua liti-

litigaretur: nec sine pœna si quis composuisse, vel donasse negotium conuinceretur. Ex gerulorum diurnis quæstibus pars octaua , ex capturis prostitutarum quantum quæque vno concubitu mereret. Additumque ad caput legis, vt tenerentur publico , & quæ meretricium, quæve lenocinium fecissent: nec non & matrimonia obnoxia essent.

De eodem.

41 HVIVSMODI vectigalibus indictis, neque propositis, cùm per ignorantiam scripturæ multa commissa fierent, tandem flagitante populo R. proposuit quidem legem : sed & minutissimis litteris, & angustissimo loco, vti ne cui describere liceret. Ac ne quod non manubiarum genus experiretur, lupanar in Palatio constituit: distinctisque & instructis pro loci dignitate compluribus cellis , in quibus matronæ ingenuique starent. Misit circum fora, & basilicas nomenclatores ad inuitandos in libidinem iuuenes, senesque: præbita aduenientibus pecunia fenebris , appositique qui nomina palam subnotarent, quasi adiuuantium Cæsaris reditus. Ac ne ex lusu quidem aleæ compendium spernens, plus mendacio, atque etiam periurio lucrabatur. Et quondam proximo collusori, demandata vice sua, progressus in atrium domus , cùm prætereuntes duos equites R. locupletes sine mora corripi, confiscarique iussisset, exsultans rediit, glorians que numquam se prosperiore alea vsum.

Dos

Dos pro nata filia, & strena per eum petita, ac recepta.

42 Filia verò nata, paupertatem, nec iam Imperatoria modò, sed & patria conquerens onera, collationes in alimoniam atque dotem puellæ recepit. Edixit & strenas ineunte anno se recepturum: stetitque in vestibulo ædium Kalen. Ianuariis ad captandas stipes, quas plenis ante eum manibus ac sinu, omnis generis turba fundebat. Nouissimè contrectandæ pecuniæ cupidine incensus, sæpè super immensos aureorum aceruos patentissimo diffusos loco, & nudis pedibus spatiatus, & toto corpore aliquamdiu volutatus est.

Expeditio Germanica.

43 Militiam, resque bellicas semel attigit, neque ex destinato, sed cùm ad visendum nemus, flumenque Clitumni Meuaniam processisset, admonitus de supplendo numero Batauorum, quos circa se habebat, expeditionis Germanicæ impetum cepit: neque distulit, sed legionibus & auxiliis vndique excitis, delectibus vndique acerbissimè actis, contracto & omnis generis commeatu quantum numquam antè, iter ingressus est: confecitque modò tam festinanter & rapidè, vt prætorianæ cohortes contra morem signa iumentis imponere, & ita subsequi cogerentur: interdum adeò segniter & delicatè, vt octophoro veheretur, atque à propinquarum vrbium plebe verri sibi vias, & cõspergi propter puluerem exigeret. Gesta

Gesta per eum in castris.

44 POSTQVAM castra attigit, vt se acrem, & seuerum ducem ostenderet, legatos, qui auxilia serius ex diuersis locis adduxerant, cum ignominia dimisit. At in exercitu recensendo, plerisque Centurionum maturis iam & nonnullis ante paucissimos, quàm consummaturi essent dies, primos pilos ademit, causatus senium cuiusque & imbecillitatem: ceterorum increpita cupiditate, commoda emeritæ militiæ ad sexcentorum millium summã recidit. Nihil autem ampliùs quàm Adminio Cinobellini Britannorum regis filio, qui pulsus à patre, cum exigua manu transfugerat, in deditionem recepto, quasi vniuersa tradita insula, magnificas Romam litteras misit: monitis sæpè latoribus, vt vehiculo ad forum vsque, & Curiam pertenderent, nec nisi in æde Martis, ac frequente Senatu, COSS. traderent.

Silua per eum truncata, & milites præmiis donati, & alia gesta.

45 MOX deficiente belli materia, paucos de custodia Germanos traiici, occulíque trans Rhenum iussit, ac sibi post prandium quàm tumultuosissimè adesse hostem nuntiari. Quo facto, proripuit se cum amicis, & parte equitum prætorianorum in proximam siluam: truncatísq; arboribus, & in modum tropheorum adornatis ad lumina reuersus, eorũ quidem qui secuti non essent, timiditatem & ignauiam corripuit: comites autem & participes

cipes victoriæ, nouo genere ac nomine coronarũ donauit, quas distinctas Solis ac Lunæ, siderumque specie, exploratorias appellauit. Rursus obsides quosdam abductos è litterario ludo, clamque præmissos, deserto repente cõuiuio cum equitatu insecutus, veluti profugos ac reprehensos in catenis reduxit: in hoc quoque nimio præter modum intemperãs. Repetita cœna renuntiantes coactum agmen, sicut erant, loricatos ad discumbendum adhortatus est. Monuit etiam notissimo Virgilij versu, Durarent, secundisque se rebus seruarent. Atque inter hæc absentem Senatum, populumq; grauissimo obiurgauit edicto, quòd Cæsare præliante, & tantis discriminibus obiecto, intempestiua conuiuia, Circum & theatra, & amœnos secessus celebrarent.

Apparatus exercitus cõtra Oceanũ, & alia gesta.

46 POSTREMO, quasi perpetraturus bellum, directa acie in littore Oceani, ac ballistis, machinisque dispositis, nemine gnaro ac opinante quidnam cœpturus esset, repentè vt conchas legerent, galeasque & sinus replerent, imperauit: spolia Oceani vocans, Capitolio, Palatioque debita. Et in indicium victoriæ altissimam turrem excitauit: ex qua, vt ex Pharo, noctibus ad regẽdos nauium cursus, ignes emicarent: pronuntiatoque militi donatiuo, centenis viritim denariis, quasi omne exemplum liberalitatis supergressus: Abite, inquit, læti, abite locupletes.

Cu-

Cura triumphi, & alia gesta.

47 CONVERSVS hinc ad curam triumphi, præter captiuos & transfugas Barbaros, Galliarum quoque procerissimum quemque, & vt ipse dicebat, ἀξιοθριάμβευτον, ac nonnullos ex principibus legit ac seposuit ad pompam: coëgitque non tantùm rutilare, & submittere comam, sed & sermonem Germanicum addiscere, & nomina Barbarica ferre. Præcepit etiam triremes, quibus introierat Oceanum, magnā ex parte itinere terrestri Romam deuehi. Scripsit & procuratoribus, triumphum appararent quàm minima summa, sed quātus numquam alius fuisset: quando in omnium hominum bona ius haberent.

Nefarium consilium trucidandi legiones.

48 PRIVSQVAM prouincia decederet, consilium iniit nefandæ atrocitatis, legiones, quæ post excessum Augusti seditionem olim mouerant, contrucidandi: quòd & patrem suum Germanicum ducem, & se infantem tunc obsedissent. Vixque à tam præcipiti cogitatione reuocatus, inhiberi nullo potuit modo, quin decimare velle perseueraret. Vocatos itaq; ad concionem inermes, atque etiam gladiis dispositis, equitatu armato circumsedit. Sed cū videret, suspecta re, plerosque dilabi ad resumenda, si qua vis fieret, arma, profugit cōcione: confestimque vrbem petiit, deflexa omni acerbitate in Senatum, cui animaduertendos tantorum dedecorum rumores palàm minabatur;

Digitized by Google

batur: querens inter cetera fraudatum se iusto triumpho, cum ipse paulò antè, ne quid de honoribus suis ageretur, etiam sub mortis pœna denuntiasset.

Reditus eius ad vrbem, malum eius propositum, & venena reperta.

49 Aditvs ergo in itinere à legatis amplissimi ordinis, vt maturaret orantibus, quàm maxima voce, Veniam, inquit, veniam, & hic mecum, capulum gladij crebrò verberans quo cinctus erat. Edixit, & reuerti se, sed iis tantùm, qui optarent equestri ordini & populo. Nam se neque ciuem, neque principem Senatui amplius fore. Vetuit etiam quemquã Senatorum sibi occurrere: atque omisso, vel dilato triumpho, ouans vrbem natali suo ingressus est. Intraque quartum mensem periit, ingentia facinora ausus, & aliquantò maiora moliens. Siquidem proposuerat Antium, deinde Alexandriam commigrare, interempto prius vtriusque ordinis electissimo quoque. Quod ne cui dubium videatur, in secretis eius reperti sunt duo libelli diuerso titulo: alteri gladius, alteri pugio index erat. Ambo notas & nomina continebant morti destinatorum. Inuenta & arca ingens, variorum venenorum plena: quibus mox à Claudio demersis, infecta maria traduntur, non sine piscium exitio, quos enectos æstus in proxima littora eiecit.

Sta-

Digitized by Google

Statura corporis, ac valetudo.

50 STATVRA fuit eminenti, pallido colore, corpore enormi, gracilitate maxima ceruicis & crurum, & oculis & temporibus concauis, fronte lata & torua, capillo raro, ac circa verticem nullo, hirſutus cetera. Quare tranſeunte eo, proſpicere ex ſuperiore parte, aut omnino quacumque de cauſa capram nominare, criminoſum & exitiale habebatur. Vultum verò natura horridũ, ac tetrum etiam ex induſtria efferebat: componens ad ſpeculum in omnem terrorem ac formidinem. Valetudo ei neque corporis, neque animi conſtitit. Puer comitiali morbo vexatus: in adoleſcentia ita patiens laborum erat, vt tamen nonnumquam ſubita deuexione ingredi, ſtare, colligere ſemet ac ſufferre vix poſſet. Mentis valetudinem & ipſe ſenſerat, ac ſubinde de ſeceſſu, deq́ue purgando cerebro cogitauit. Creditur potionatus à Cæſonia vxore, amatorio quidẽ medicamento, ſedquod in furorem verterit. Incitabatur inſomnia maximè: neque enim plus quàm tribus nocturnis horis quieſcebat: ac ne his quidẽ placida quiete, ſed pauida miris rerum imaginibus: vt qui inter ceteras, pelagi quondam ſpeciem colloquentem ſecum videre viſus ſit. Ideoq́ue magna parté noctis vigiliæ cubandiq́ue tædio, nunc toro reſidens, nunc per longiſsimas porticus vagus, inuocare identidem atque exſpectare lucem conſueuerat.

Valetudo mentis, & contemptus Deorum, aliaq; gesta.

51 NON immeritò mentis valetudini attribuerim diuersissima in eodem vitia, summam confidentiã, & contrà nimium metum. Nam qui Deos tantopere contemneret, ad minima tonitrua & fulgura conniuere, caput obuoluere, ad verò maiora proripere se è strato, sub lectumque condere solebat. Peregrinatione quidem Siciliensi, irrisis multorum locorum miraculis, repentè à Messana noctu profugit, Aetnæi verticis fumo, ac murmure pauefactus. Aduersus Barbaros quoque minacissimus, cùm trans Rhenum inter angustias, densumque agmẽ iter essedo faceret, dicente quodam, non mediocrem fore consternationem, sicunde hostis appareat, equum illicò conscẽdit: ac properè versus ad pontes, vt eos calonibus & impedimentis stipatos reperit, impatiens moræ, per manus ac super capita hominum translatus est. Mox etiam audita rebellione Germaniæ, fugam & subsidia fugæ, classes apparabat: vno solatio acquiescens, transmarinas sibi superfuturas prouincias, si victores Alpium iuga, vt Cimbri, vel etiam vrbem, vt Senones quondam, occuparent: vnde credo percussoribus eius postea consilium natum, apud tumultuantes milites ementiendi ipsum sibi manus intulisse, nuntio malæ pugnæ perterritum.

Vestes,

Vestes, ceteriq; habitus.

52 VESTITV, calceatuque, & cetero habitu, neque patrio, neque ciuili, ac ne virili quidē, ac denique non humano semper vsus est. Sæpe depictas gemmatasque indutus pænulas, manuleatus & armillatus in publicum processit, aliquando sericatus, & cycladatus: ac modò in crepidis vel cothurnis, modò in speculatoria caliga, nonnumquam socco muliebri, plerumque verò aurea barba fulmen tenens, ac fuscinam, aut caduceum, Deorum insignia, atque etiam Veneris cultu conspectus est. Triumphalem quidem ornatum etiam ante expeditionem assiduè gestauit, interdum & Magni Alexandri thoracem repetitum è conditorio eius.

Eloquentia, & ars oratoria.

53 E disciplinis liberalibus minimum eruditioni, eloquentiæ plurimùm attendit, quantūuis facundus & promptus: vtique si perorandum in aliquem esset, irato & verba & sententiæ suppetebant: pronuntiatio quoque & vox, vt neque eodem loci præ ardore consisteret, & exaudiretur à procul stantibus. Peroraturus stricturū se lucubrationis suę telum minabatur; lenius comptiusq; scribendi genus adeò contemnens, vt Senecā tum maximè placentem, commissiones meras componere, & arenam esse sine calce diceret. Solebat etiam prosperis oratorum actionibus rescribere, & magnorum in Senatu reorum accusationes de-

fensionesque meditari, ac, prout stylus cesserat, vel onerare sententia sua quemque, vel subleuare, equestri quoque ordine ad audiendum inuitato per edicta.

Cantandi ars, saltandi, atque aurigandi.

54 Sed & aliorum generum artes studiosissimè, & diuersissimas exercuit. Thrax & auriga, idem cantor, atque saltator batuebat pugnatoriis armis. Aurigabat exstructo plurifariam Circo. Canendi, ac saltandi voluptate ita efferebatur, vt ne publicis quidem spectaculis temperaret, quò minus & tragœdo pronuntianti concineret, & gestum histrionis quasi laudans vel corrigens palàm effingeret. Nec alia de causa videtur eo die, quo periit, peruigilium indixisse, quàm vt initium in scenam prodeundi licentia temporis auspicaretur. Saltabat autem nonnumquam etiam noctu. Et quondã tres Consulares secunda vigilia in Palatium accitos, multaque & extrema metuentes super pulpitum collocauit. Deinde repente magno tibiarum & scabellorum crepitu, cum palla tunicaque talari prosiluit, ac desaltato cantico abiit. Atque hic tam docilis ad cetera, natare nesciit.

Studium, & fauor ad plaudentes, & odium ad impedientes.

55 Qvorvm verò studio teneretur, omnibus ad insaniam fauit. Mnesterem pantomimum etiam inter spectacula osculabatur, ac si quis saltante eo vel leuiter obstreperet, detrahi

bis iussum manu sua flagellabat. Equiti Romano tumultuanti, per Centurionem denuntiauit, vt abiret sine mora Ostiam, perferretque ad Ptolemæum regem in Mauritaniam codicillos suos. Quorum exemplum erat: Ei, quem istuc misi, neque boni quidquam, neque mali feceris. Thraces quosdam Germanis corporis custodibus præposuit. Mirmillonum armaturas rescidit. Columbo victori, leuiter tamen saucio, venenum in plagam addidit, quod ex eo Columbinum appellauit. Sic certè inter alia venena scriptum ab eo repertum est. Prasinę factioni ita addictus & deditus, vt cœnaret in stabulo assiduè, & maneret. Agitatori Cythico comessatione quadã in apophoretis vicies HS. contulit. Incitato equo, cuius causa pridie Circenses, ne inquietaretur, viciniæ silentiũ per milites indicere solebat, præter equile marmoreũ, & præsepe eburneum, præterque purpurea tegumenta, ac monile è gemmis, domum etiam, & familiam, & supellectilem dedit, quò lautius nomine eius inuitati, acciperentur: Consulatum quoque traditur destinasse.

Coniuratio, & conspiratio contra eum facta.

56 ITA bacchantem atque grassantem, non defuit plerisque animus adoriri. Sed vna & altera conspiratione detecta, aliis per inopiam occasionis cunctantibus, duo consilium communicauerunt, perfeceruntque, non sine conscientia potentissimorum libertorũ præfecto-

rumque prætorij, quod ipsi quoque, etsi falsò, in quadam coniuratione, quasi participes nominati, suspectos tamen se & inuisos sentiebant. Nam & statim seductis magnā fecit inuidiam, districto gladio affirmans sponte se periturum, si & illis morte dignus videretur: nec cessauit ex eo criminari alterum alteri, atque inter se omnes committere. Cumque placuisset Palatinis ludis spectaculo egressum meridie aggredi, primas sibi partes Cassius Chærea Tribunus cohortis prætoriæ depoposcit: quem Caius seniorem iam vt mollē & effeminatū denotare omni probro consuerat: & modò signum petenti, Priapum, aut Venerē dare; modò ex aliqua causa agenti gratias, osculandam manum offerre formatam, commotamque in obscœnum modum.

Prodigia futuræ cædis.

57 FVTVRÆ cædis multa prodigia exstiterunt. Olympiæ simulacrum Iouis, quod dissolui transferrique Romam placuerat, tantum cachinnum repentè edidit, vt machinis labefactis opifices diffugerint. Superuenitque illico quidam Cassius quoque nomine, iussum se somnio affirmans immolare taurum Ioui. Capitolium Capuæ Idibus Martiis de cælo tactū est: item Romæ cella Palatini atriensis. Nec defuerunt qui coniectarent altero ostento periculum à custodibus domino portendi: altero, cædem rursus insignem, qualis eodem die facta quondam fuisset. Consulenti quoque

que de genitura sua, Sulla mathematicus certissimam necem appropinquare affirmauit. Monuerunt & sortes Antiatinæ, vt à Cassio caueret. Qua causa ille Cassium Longinum Asiæ tum proconsulem occidendum delegauerat, immemor Chæream Cassium nominari. Pridie quàm periret, somniauit consistere se in cælo iuxta solium Iouis: impulsumque ab eo dextri pedis pollice, & in terras præcipitatum. Prodigiorum loco habita sunt etiam, quæ fortè illo ipso die paulò priùs acciderant. Sacrificans respersus est phœnicopteri sanguine. Et pantomimus Mnester tragœdiam saltauit, quam olim Neoptolemus tragœdus ludis, quibus rex Macedonum Philippus occisus est, egerat. Et cùm in Laureolo mimo, in quo actor proripiens se ruina sanguinem vomuit, vt plures secundarum certatim experimentum artis darent, cruore scena abundauit. Parabatur & in noctem spectaculum, quo argumenta inferorum per Aegyptios & Aethiopes explicarentur.

Cædes, & mors.

58 NONO Kalendas Februarias, hora quasi septima, cunctatus an ad prandium surgeret, marcescente àdhuc stomacho pridiani cibi onere, tandem suadentibus amicis egressus est. Cùm in crypta, per quam transeundum erat, pueri nobiles ex Asia ad edendas in scena operas euocati præpararentur, vt eos inspiceret, hortareturque, restitit. Ac nisi princeps

gregis algere se diceret, redire ac repræsentare spectaculum voluit. Duplex dehinc fama est: alij tradunt, alloquenti pueros à tergo Chæream ceruicem gladio cæsim grauiter percussisse, præmissa voce: Hoc age. Dehinc Cornelium Sabinum, alterum è coniuratis Tribunum, ex aduerso traiecisse pectus. alij Sabinũ, submota per conscios Centuriones turba, signum more militiæ petisse, & Caio Iouẽ dante Chæream exclamasse: Accipe ratum, respicientique maxillam ictu discidisse. Iacentem, contractisque membris clamitantem se viuere, ceteri vulneribus xxx. confecerunt. Nam signum erat omnium, Repete. Quidam etiam per obscœna ferrum adegerunt. Ad primum tumultum lecticarij cum asseribus in auxiliũ accurrerunt: mox Germani corporis custodes, ac nonnullos ex percussoribus, quosdam etiam Senatores innoxios interemerunt.

Funus Caij, & mors uxoris, & filiæ.

59 VIXIT annis XXIX. imperauit triennio & X. mensibus, diebusque VIII. Cadauer eius clàm in hortos Lamianos asportatum, & tumultuario rogo semiambustum leui cespite obrutum est: posteà per sorores ab exsilio reuersas erutum, crematum, sepultumque. Satis constat priùs, quàm id fieret, hortorum custodes Vmbris inquietatos. In ea quoque domo, in qua occubuerit, nullam noctẽ sine aliquo terrore transactam, donec ipsa domus incendio consumpta sit. Periit vnà & vxor Cæsonia,

sonia, gladio à Centurione confossa, & filia parieti illisa.

Gesta per Senatum post mortem.

60 CONDITIONEM temporum illorum etiã per hæc æstimare quiuis possit. Nam neque cæde vulgata, statim creditum est. Fuitque suspicio, ab ipso Caio famam cædis simulatam & emissam, vt eo pacto erga se hominũ mentes deprehenderet. Neque coniurati cuiquam Imperium destinauerunt. Et Senatus in asserenda libertate adeò consensit, vt Coss. primò non in Curiam, quia Iulia vocabatur, sed in Capitolium conuocarent. Quidam verò sententiæ loco abolendam Cæsarum memoriam, ac diruenda templa censuerunt. Obseruatum autem, notatumque est in primis Cæsares omnes, quibus Caij prænomen fuit, ferro periisse, iam inde ab eo, qui Cinnanis temporibus sit occisus.

C. SVETONII TRANQVILLI

D. CLAVDIVS CÆSAR V.

De patre Claudij, & gestis eius.

1 ATREM Claudij Cęsaris Drusum, olim Decimum, mox Neronem prænomine, Liuia, cùm Augusto grauida nupsisset, intra mensem tertium peperit: fuitque suspicio, ex vitrico per adulterij consuetudinem procreatum. Statim certè vulgatus est versus:

Τοῖς εὐτυχοῦσι καὶ τρίμηνα παιδία.

Is Drusus in Quæsturæ Præturæque honore, dux Rhætici, deinde Germanici belli, Oceanum Septemtrionalẽ primus Romanorũ ducum nauigauit, transq; Rhenum fossas noui & immensi operis effecit, quæ nunc adhuc Drusinæ vocantur. Hostem etiam frequenter cæsum, ac penitus in intimas solitudines actũ, non priùs destitit insequi, quàm species Barbaræ mulieris humana amplior, victorem tendere

dere vltrà ſermone Latino prohibuiſſet. Quas ob res ouandi ius, & triumphalia ornamenta percepit: ac poſt Præturam confeſtim inito Conſulatu, atque expeditione repetita, ſupremum diem morbo obiit, in æſtiuis caſtris, quę ex eo Scelerata ſunt appellata. Corpus eius per municipiorum, coloniarumq́ue primores, ſuſcipientibus obuiis ſcribarum decuriis, ad vrbem deuectum, ſepultumq́ue eſt in Martio campo. Ceterùm exercitus honorarium ei tumulum excitauit, circa quem deinceps ſtato die quotannis miles decurreret, Galliarumq́; ciuitates publicè ſupplicarent. Prætereà Senatus inter alia complura, marmoreum arcum cum trophęis via Appia decreuit, & Germanici cognomen ipſi poſteriſq́ue eius. Fuiſſe autẽ creditur non minùs glorioſi, quàm ciuilis animi. Nam ex hoſte ſuper victorias, opima quoque ſpolia captaſſe, ſummoq́ue ſæpius diſcrimine duces Germanorum tota acie inſectatus, nec diſſimulaſſe vmquam priſtinum ſe reip. ſtatum, quandocumque poſſet, reſtiturum. Vnde exiſtimo nonnullos tradere auſos, ſuſpectum eum Auguſto, reuocatumq́ue ex prouincia, & quia cunctaretur, interceptum veneno. Quod equidem magis, ne prætermitterem, retuli, quàm quia verum aut veriſimile putẽ: cum Auguſtus tantopere & viuum dilexerit, vt coheredem ſemper filiis inſtituerit, ſicut quondam in Senatu profeſſus eſt; & defunctum ita pro concione laudauerit, vt

Deos precatus sit, similes ei Cæsares suos facerent, sibique tam honestũ quandoque exitum darent, quàm illi dedissent. Nec contentus, elogiũ tumulo eius versibus compositis à se insculpsisse, etiam vitæ memoriã prosa oratione composuit. Ex Antonia minore complures quidẽ liberos tulit: verùm tres omnino reliquit, Germanicum, Liuillam, Claudium.

Natiuitas Claudij, & infantia.

2 CLAVDIVS natus est, Iulio Antonio, Fabio Africano Coss. Kalend. Augustis, Lugduni, eo ipso die, quo primùm ara ibi Augusto dedicata est, appellatusque Tiberius Claudius Drusus. Mox fratre maiore in Iuliam familiã adoptato, Germanici cognomen assumpsit. Infans autem relictus à patre, ac per omne fere pueritiæ, atque adolescentiæ tempus, variis & tenacibus morbis conflictatus est, adeò vt animo simul & corpore hebetato, ne progressa quidem ætate, vlli publico priuatoque muneri habilis existimaretur. Diu etiam atque post tutelam receptã, alieni arbitrij, & sub pædagogo fuit: quem Barbarũ, & olim superiumentariũ, ex industria sibi appositũ, vt se quibuscumque de causis quàm sæuissimè coërceret, ipse quodam libello conqueritur. Ob hanc eamdem valetudinem, & gladiatorio munere, quod simul cũ fratre memoriæ patris edebat, palliolatus nouo more præsedit, & togę virilis die, circa mediam noctem, sine solemni officio lectica in Capitolium latus est.

Opera

Opera circa liberales disciplinas.

3 DISCIPLINIS tamen liberalibus ab ætate prima non mediocrem operam dedit, ac sæpè experimenta cuiusque etiam publicauit. Verùm ne sic quidem quidquam dignitatis assequi, aut spem de se commodiorem in posterum facere potuit. Mater Antonia portentum eum hominis dictitabat, nec absolutum à natura, sed tantum inchoatum: ac si quem socordiæ argueret, stultiorem aiebat filio suo Claudio. Auia Augusta pro despectissimo semper habuit: non affari, nisi rarissimè: non monere, nisi acerbo, & breui scripto, aut per internuntios solita. Soror Liuilla, cùm audisset quandoque imperaturum, tam iniquam & tam indignam sortem populo R. palàm, & clarè detestata est. Nam & auunculus maior Augustus quid de eo in vtramque partem opinatus sit, quò certiùs cognoscatur, capita ex ipsius epistolis posui.

Epistola Augusti ad Liuiam de testimonio Claudij.

4 COLLOCVTVS sum cum Tiberio, vt mandasti, mea Liuia, quid nepoti tuo Tiberio faciundum esset ludis Martialibus. Consentit autẽ vterque nostrûm, semel esse nobis statuendum, quod cõsilium in illo sequamur. Nam si est ἄρτιος, vt ita dicam, ὁλόκληρος, quid est quod dubitemus, quin per eosdẽ articulos & gradus perducẽdus sit, per quos frater eius perductus fuit? Sin autem ἠλαττῶσθαι sen-

ſentimus eum, καὶ βεβλάφθαι, καὶ εἰς τὴν τοῦ σώματος, καὶ εἰς τὴν τῆς ψυχῆς ἀρτιότητα, præbenda materia deridendi & illum & nos non eſt hominibus, τὰ τοιαῦτα σκώπτειν καὶ μυκτηρίζειν εἰωθόσιν. Nam ſemper æſtuabimus, ſi de ſingulis articulis temporum deliberabimus, μὴ προϋποκειμένου ἡμῖν, poſſe arbitremur eum gerere honores, nécne. In præſentia tamen quibus de rebus conſulis, curare eum ludis Martialibus triclinium ſacerdotum, non diſplicet nobis, ſi eſt paſſurus ſe ab Silani filio, homine ſibi affini admoneri, ne quid faciat, quod conſpici & derideri poſſit. Spectare eum Circenſes ex puluinari, non placet nobis. Expoſitus enim in prima fronte ſpectaculorum conſpicietur. In Albanum montem ire eum, non placet nobis, aut eſſe Romæ Latinarum diebus. Cur enim non præficitur vrbi, ſi poteſt fratrem ſuum ſequi in montem? Habes noſtras, mea Liuia, ſententias, quibus placet ſemel de tota re aliquid conſtitui: ne ſemper inter ſpem, & metum fluctuemus. Licebit autem, ſi voles, Antoniæ quoque noſtræ des hanc partem epiſtolæ huius legendam. Rurſus alteris litteris: Tiberium adoleſcentem ego verò, dum tu aberis, quotidie inuitabo ad cœnam, ne ſolus cœnet cum ſuo Sulpicio & Athenodoro: qui vellem diligentiùs, & minus μετεώρως deligeret ſibi aliquem, cuius motum, & habitum, & inceſſum imitaretur miſellus:

Ἀτυχεῖ πάνυ ἐν τοῖσι σπουδαίοις λίαν.

vbi

vbi non aberrauit eius animus, satis apparet ἡ τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εὐγένεια. Item tertiis litteris: Tiberium nepotem tuum placere mihi declamantem potuisse, peream, nisi mea Liuia admiror. Nam qui tam ἀσαφῶς loquatur, quî possit, cùm declamat, σαφῶς dicere quæ dicenda sunt, non video. Nec dubium est, quin post hæc Augustus constituerit, & reliquerit eum, nullo præter auguralis sacerdotij honore impertitum: ac ne heredem quidem, nisi inter tertios, ac pænè extraneos, è parte sexta nuncuparet: legatoque non ampliùs quàm octingentorum sestertiorum prosecutus.

Honor Consulatus per Tiberium negatus, & secessus eius.

5 TIBERIVS patruus petẽti honores cõsularia ornamẽta detulit. Sed instantiùs legitimos flagitãti, id solùm codicillis rescripsit, quadraginta aureos in Saturnalia & Sigillaria se misisse ei. Tunc demũ, abiecta spe dignitatis, ad otiũ cõcessit, modò in hortis & suburbano, modò in Cãpaniæ secessu delitescẽs: atq; ex cõtubernio sordidissimorũ hominũ super veterẽ segnitiæ notã, ebrietatis & aleę quoq; infamiã subiit.

Gratia, & fauor apud homines.

6 CVM interim, quãquã hoc modo agẽti, nũquã aut officiũ hominũ, aut reuerẽtia publica defuit. Equester ordo bis patronũ eũ perferẽdę pro se legationis elegit: semel cũ deportãdũ Romã corpus Augusti humeris suis à coss. exposcerẽt: iterũ cũ oppresũ Seianũ apud eosdẽ gratu-

gratularentur. Quin & spectaculis aduenienti assurgere, & lacernas deponere solebant. Senatus quoque, vt ad numerũ sodaliũ Augustalium sorte ductorum extra ordinem adiiceretur, censuit: & mox vt domus ei, quam incendio amiserat, publica impensa restitueretur, dicendæque inter consulares sententiæ ius esset. Quod decretum abolitum est, excusante Tiberio imbecillitatẽ eius, ac damnum liberalitate sua resarturum pollicente. Qui tamen moriens, & in tertiis heredibus eum ex parte tertia nuncupatum, legato etiam circa sestertia vicies prosecutus, commendauit insuper exercitibus, Senatui, populoque R. inter ceteras necessitudines nominatim.

Consulatus, & gesta per eum.

7 SVB Caio demum fratris filio secundam existimationem circa initia Imperij omnibus lenociniis colligente, honores auspicatus, Cõsulatum gessit vnà per duos menses: euenitque vt primitus ingredienti cum fascibus forum, præteruolans aquila dexteriore humero consideret. Sortitus est & de altero Consulatu in quartum annum: præseditque nonnumquam spectaculis in Caij vicem, acclamante populo, Feliciter, partim patruo Imperatoris, partim Germanici fratri.

Contumelia per ludum illata.

8 NEC eò minùs cõtumeliis obnoxius vixit. Nam & si paulò seriùs ad prædictã cœnę horam occurrisset, non nisi ægrè, & circuito demum

mum triclinio recipiebatur. Et quoties post cibum obdormisceret, quod ei ferè accidebat, olearum, ac palmularum ossibus incessebatur: interdum ferula, flagróve, velut per ludum, excitabatur à tropæis. Solebant & manibus stertentis socci induci, vt repente expergefactus faciem sibi confricaret.

Discrimina, quæ passus est.

9 Sed ne discriminibus quidem caruit: primùm in ipso Cōsulatu, quòd Neronis & Drusi fratrum Cæsaris statuas segniùs locandas, ponendasque curasset, pænè honore submotus est: deinde extraneo, vel etiam domesticorum aliquo deferente, assiduè, varieque inquietatus. Cum verò detecta esset Lepidi, & Gætulici cōiuratio, missus in Germaniā inter legatos ad gratulandum, etiam vitæ periculū adiit. Indignante ac fremēte Caio, patruū potissimùm ad se missum, quasi ad puerum regēdum: adeò vt non defuerint, qui traderent, præcipitatum quoque in flumen, sicut vestitus aduenerat. Atque ex eo numquam non in Senatu nouissimus Consularium sententiam dixit, ignominiæ causa, post omnes interrogatus. Etiam cognitio falsi testamenti recepta est, in quo & ipse signauerat. Postremò etiam sestertiûm octogies pro introitu noui sacerdotij coactus impendere, ad eas rei familiaris angustias decidit, vt cùm obligatā ærario fidem liberare non posset, in vacuum lege prædiatoria venalis pepēderit sub edicto præfectorum.

Initium

Initium Imperij Claudij.

10 PER hæc ac talia, maxima ætatis parte tranſacta, quinquageſimo anno Imperium cepit, quantumuis mirabili caſu. Excluſus inter ceteros ab inſidiatoribus Caij, cùm quaſi ſecretum eo deſiderante turbam ſubmouerent, in diætam, cui nomen eſt Hermæum, receſſerat. Neque multò poſt rumore cædis exterritus, prorepſit ad ſolarium proximũ: interque prætenta foribus vela ſe abdidit: latentem diſcurrens fortè gregarius miles animaduerſis pedibus è ſtudio ſciſcitãdi quíſnam eſſet, agnouit: extractumque, & præ metu ad genua ſibi accidentem Imperatorem ſalutauit. Hinc ad alios commilitones fluctuantes, nec quidquam adhuc quàm fremẽtes, perduxit. Ab his lecticæ impoſitus, & quia ſerui diffugerant, viciſſim ſuccollãtibus in caſtra delatus eſt, triſtis ac trepidus, miſerante obuia turba, quaſi ad pœnam raperetur inſons. Receptus intra vallum, inter excubias militum pernoctauit, aliquãtò minore ſpe quàm fiducia. Nam Conſules cum Senatu, & cohortibus vrbanis forum, Capitoliumque occuparunt, aſſerturi communem libertatem: accituſque & ipſe per Tribunum pleb. in Curiam ad ſuadenda, quæ viderentur, vi ſe & neceſſitate teneri reſpondit. Poſtero verò die, Senatu ſegniore in exſequendis conatibus per tædium, ac diſſenſionẽ diuerſa cenſentium, & multitudine quæ circumſtabat, vnum rectorem iam & nominatim

expoſ-

xposcente, armatos pro concione iurare in
omen suum passus est: promisitque singulis
uinadena LLS. primus Cæsarum fidem mili-
is etiam præmio pigneratus.

Gesta per eum in initio principatus.

1 IMPERIO stabilito nihil antiquius duxit,
uàm id biduum, quo de mutando reip. statu
æsitatum erat, memoriæ eximere. Omnium
aque factorum dictorumque in eo veniam,
 obliuionem in perpetuum sanxit, ac præsti-
it: tribunis modò ac Centurionibus paucis è
õiuratorum in Caium numero interemptis,
xẽpli simul causa, & quòd suam quoque cæ-
lem depoposcisse cognouerat. Cõuersus hinc
d officia pietatis, iusiurãdum neque sanctius
ibi, neque crebrius instituit, quàm per Augu-
tum. Auiæ Liuię diuinos honores, & Circen-
i pompa currum elephantorum Augusteo si-
nilẽ decernendũ curauit. Parentibus inferias
ublicas, & hoc amplius patri Circẽses annuos
atali die, matri carpentũ, quod per Circũ du-
eretur, & cognomen Augustæ, ab auia recu-
atũ. Ad fratris memoriã per omnem occasio-
em celebratã, comœdiam quoque Græcam
Neapolitano certamine docuit, ac de sentẽtia
udicũ coronauit. Ne Marcum quidẽ Anto-
ium inhonoratũ, ac sine grata mẽtione tran-
misit: testatus quondã per edictũ tanto impẽ-
iùs petere se, vt natalem patris Drusi celebra-
ent, quòd idem esset & aui sui Antonij. Tibe-
io marmoreum arcum iuxta Pompeij thea-
trum,

trum, decretum quidem olim à Senatu, verùm omissum, peregit. Caij quoque, etsi acta omnia rescidit, diem tamen necis, quamuis exordiũ principatus sui, vetuit inter festos referri.

Honores per eum spreti, & alia ciuilia gesta.

12 Ac in semet augendo parcus atque ciuilis, prænomine Imperatoris abstinuit, nimios honores recusauit, sponsalia filiæ, natalemque geniti nepotis silentio, ac tantùm domestica religione transegit. Neminem exsulum, nisi ex Senatus auctoritate, restituit: vt sibi in Curiam Præfectum Prætorij, Tribunosque militum secum inducere liceret, vtque rata essent, quæ procuratores sui in iudicando statuerent, præcariò exegit. Ius nundinarum in priuata prædia à Consulibus petiit: cognitionibus Magistratuum, vt vnus è cõsiliariis frequenter interfuit. Eosdem spectacula edentes, surgens & ipse cum cetera turba, voce ac manu veneratus est. Tribunis pleb. adeuntibus se pro tribunali excusauit, quòd propter angustias non posset audire eos nisi stantes. Quare in breui spatio tantum amoris fauorisque collegit, vt cùm profectum eum Ostiam periisse ex insidiis nuntiatum esset, magna consternatione populus & militem quasi proditorem, & Senatum quasi parricidam diris exsecrationibus incessere non antè destiterit, quàm vnus atque alter, & mox plures à Magistratibus in Rostra producti, saluum & appopinquare confirmarent.

Insidia,

Digitized by Google

Insidiæ, & coniurationes, contra eum factæ.

13 NEC tamen expers insidiarum vsquequaque permansit, sed & à singulis, & per factionem, & denique ciuili bello infestatus est. ȧ plebe homo nocte media iuxta cubiculum ius cum pugione deprehensus est: reperti & questris ordinis duo in publico cum dolone, c venatorio cultro præstolãtes, alter vt egressim theatro, alter vt sacrificantem apud Maris ædem adoriretur. Conspirauerant autem d res nouas Gallus Asinius, & Statilius Corinus Pollionis ac Messallę oratorũ nepotes, ssumptis compluribus libertis ipsius, atque eruis. Bellum ciuile mouit Furius Camillus cribonianus Dalmatiæ legatus: verùm intra uintum diem oppressus est, legionibus, quæ acrãmentum mutauerant, in pœnitentiam eligione conuersis, postquam denuntiato ad ouum Imperatorem itinere, casu quodam, c diuinitus, neque aquila ornari, neque signa onuelli moueríque potuerunt.

Consulatus, & gesta in eis.

14 CONSVLATVS super pristinum quatuor gessit: ex quibus duos primos iunctim: sequẽtes per interuallum, quarto quemque anno, semestrem nouissimum, bimestres ceteros, tertium autem nouo circa principem exemplo in locum demortui suffectus. Ius & Consul, & extra honorem laboriosissimè dixit, etiam suis, suorúmque diebus solẽnibus, nonnumquã festis quoq; antiquitus, & religiosis.

Nec

Nec semper præscripta legum secutus, duritiam, lenitatémve multarum, ex bono & æquo perinde vt afficeretur, moderatus est. Nam & iis, qui apud priuatos iudices plus petendo formula excidissent, restituit actiones; & in maiore fraude conuictos, legitimam pœnam supergressus, ad bestias condemnauit.

Varietas in cognoscendo.

15 IN cognoscendo autē ac decernendo mira varietate animi fuit: modò circumspectus & sagax: modò inconsultus ac præceps: nonnumquam friuolus, amentique similis. Cùm decurias rerum actu expungeret, eum, qui dissimulata vacatione, quam beneficio liberorum habebat, responderat, vt cupidum iudicandi dimisit: alium interpellatum ab aduersariis de propria lite, negantemque cognitionis rem, sed ordinarij iuris esse, agere causam cōfestim apud se coëgit, proprio negotio documentum daturum, quàm æquus iudex in alieno negotio futurus esset. Feminam non agnoscentem filium suum, dubia vtrimque argumentorum fide ad confessionem compulit, indicto matrimonio iuuenis. Absentibus secundum præsentes facillimè dabat, nullo delectu culpæ, nisi quis in aliqua necessitate cessasset. Proclamante quodam, præcidendas falsario manus, carnificem statim acciri cum machæra, mensaque laniona flagitauit. Peregrinitatis reum, orta inter aduocatos leui contentione, togatúmne, an palliatum dicere causam opor-

porteret, quasi æquitatẽ integrã ostentans, mutare habitum sæpius, & prout accusaretur, defenderetúrve, iussit. De quodam etiam negotio, ita ex tabella pronuntiasse creditur, secundum eos se sentire, qui vera proposuissent. Propter quę vsque eò euiluit, vt passim ac propalàm contemptui esset. Excusans quidam testem è prouincia ab eo vocatum, negauit pręsto esse posse. Dissimulata diu causa, ac post longas demum interrogationes, mortuus est, inquit, Puteolis. Alius gratias agens, quòd reum defendi pateretur, adiecit: Et tamen fieri solet. Illud quoque à maioribus natu audiebã, adeò causidicos patientia eius solitos abuti, vt descendentem è tribunali non solùm voce reuocarent, sed & lacinia togæ retenta, interdũ pede apprehenso retinerent. Ac ne cui hæc mira sint, litigatori Græculo vox in altercatione excidit, καὶ σὺ γέρων εἶ, καὶ μωρός. Equitem quidem Romanum obscœnitatis in feminas reum, sed falsò & ab impotentibus inimicis confícto crimine, satis constat, cùm scorta meritoria citari aduersus se, & audiri pro testimonio videret, graphium & libellos, quos tenebat in manu, ita cum magna stultitiæ, & sæuitiæ exprobratione iecisse in faciem eius, vt genam non leuiter perstrinxerit.

Officium Censuræ, & gesta per eum.

6 Gessit & Censuram intermissam diu post Paulum Plancumque Censores: sed hanc quoque inæqualiter, varioque & animo, & euen-

euentu. Recognitione equitum iuuenem probri plenum, sed quem pater probatissimũ sibi affirmabat, sine ignominia dimisit, habere dicens censorem suum. Alium corruptelis, adulteriisq; famosum, nihil amplius quàm monuit, vt aut parciùs ætatulæ indulgeret, aut certè cautiùs. Addiditque, Quare enim ego scio, quam amicam habeas? Et cùm orantibus familiaribus dempsisset cuidã appositã notam, Litura tamen, inquit, exstet. Splendidum virum, Græciæque prouinciȩ principem, verùm Latini sermonis ignarum, non modò albo iudicum erasit, sed etiam in peregrinitatem redegit. Nec quemquam nisi sua voce, vtcumque quis posset, ac sine patrono rationem vitæ passus est reddere. Notauitq; multos, & quosdam inopinantes, & ex causa noui generis, quòd se inscio, ac sine commeatu Italia excessissent: quędam verò & quòd comes regis in prouincia fuisset, referens maiorum temporibus Rabirio Postumo, Ptolemæum Alexandriã, crediti seruandi causa secuto, maiestatis crimen apud iudices motũ. Plures notare conatus, magna inquisitorũ negligentia, sed suo maiore dedecore innoxios fere reperit, quibuscumque cælibatum, aut orbitatẽ, aut egestatem obiiceret, maritos, patres, opulentos se probantibus: eo quidẽ, qui sibimet vim ferro intulisse arguebatur, illæsum corpus veste deposita ostentante. Fuerunt & illa in Censura eius notabilia, quòd essedum argenteum sumptuose

ctuosè fabricatum, ac venale ad Sigillaria re-
imi, concidique coram imperauit: quodque
no die xx. edicta proposuit: inter quæ duo,
uorum altero admonebat, vt vberi vinearum
rouentu bene dolia picarentur: altero nihil
què facere ad viperæ morsum, quàm taxi ar-
oris succum.

Expeditio Britannica, & triumphus.

7 EXPEDITIONEM vnam omnino su-
epit, eamque modicam. Cùm decretis sibi à
enatu ornamentis triumphalibus leuiorem
aiestati principali titulum arbitraretur, vel-
tque iusti tiumphi decus vnde acquireret,
ritanniam potissimùm elegit: neque tenta-
m vlli post D. Iulium, & tunc tumultuan-
m ob non redditos transfugas. Huc cùm ab
stia nauigaret, vehementi Circio bis pænè
emersus est prope Liguriam, iuxtaque Stœ-
hadas insulas. Quare à Massilia Gessoriacum
sque pedestri itinere confecto, inde transmi-
t: ac sine vllo prælio, aut sanguine inter pau-
ssimos dies parte insulæ in deditionem rece-
ta, sexto, quàm profectus erat, mẽse, Romam
diit, triumphauitque maximo apparatu. Ad
ius spectaculum commeare in vrbem non
lùm Præsidibus prouinciarum permisit, ve-
m etiam exsulibus quibusdam: atque inter
ostilia spolia, nauale m coronam fastigio Pa-
tinæ domus iuxta ciuicam fixit, traiecti &
uasi domiti Oceani insigne. Currum eius
Messallina vxor carpento secuta est. Secuti

euentu. Recognitione equitum iuuenem probri plenum, sed quem pater probatissimũ sibi affirmabat, sine ignominia dimisit, habere dicens censorem suum. Alium corruptelis, adulteriisq; famosum, nihil amplius quàm monuit, vt aut parciùs ætatulæ indulgeret, aut certè cautiùs. Addiditque, Quare enim ego scio, quam amicam habeas? Et cùm orantibus familiaribus dempsisset cuidã appositã notam, Litura tamen, inquit, extet. Splendidum virum, Græciæque prouinciç principem, verùm Latini sermonis ignarum, non modò albo iudicum erasit, sed etiam in peregrinitatem redegit. Nec quemquam nisi sua voce, vtcumque quis posset, ac sine patrono rationem vitæ passus est reddere. Notauitq; multos, & quosdam inopinantes, & ex causa noui generis, quòd se inscio, ac sine commeatu Italia excessissent: quẽdam verò & quòd comes regis in prouincia fuisset, referens maiorum temporibus Rabirio Postumo, Ptolemæum Alexandriã, crediti seruandi causa secuto, maiestatis crimen apud iudices motũ. Plures notare conatus, magna inquisitorũ negligentia, sed suo maiore dedecore innoxios fere reperit, quibuscumque cælibatum, aut orbitatẽ, aut egestatem obiiceret, maritos, patres, opulentos se probantibus: eo quidẽ, qui sibimet vim ferro intulisse arguebatur, illæsum corpus veste deposita ostentante. Fuerunt & illa in Censura eius notabilia, quòd essedum argenteum sumptuosè

ptuosè fabricatum, ac venale ad Sigillaria redimi, concidique coram imperauit: quodque vno die xx. edicta proposuit: inter quæ duo, quorum altero admonebat, vt vberi vinearum prouentu bene dolia picarentur: altero nihil æquè facere ad viperæ morsum, quàm taxi arboris succum.

Expeditio Britannica, & triumphus.

17 EXPEDITIONEM vnam omnino suscepit, eamque modicam. Cùm decretis sibi à Senatu ornamentis triumphalibus leuiorem maiestati principali titulum arbitraretur, velletque iusti tiumphi decus vnde acquireret, Britanniam potissimùm elegit: neque tentatam vlli post D. Iulium, & tunc tumultuantem ob non redditos transfugas. Huc cùm ab Ostia nauigaret, vehementi Circio bis pænè demersus est prope Liguriam, iuxtaque Stœchadas insulas. Quare à Massilia Gessoriacum vsque pedestri itinere confecto, inde transmisit: ac sine vllo prælio, aut sanguine inter paucissimos dies parte insulæ in deditionem recepta, sexto, quàm profectus erat, mēse, Romam rediit, triumphauitque maximo apparatu. Ad cuius spectaculum commeare in vrbem non solùm Præsidibus prouinciarum permisit, verùm etiam exsulibus quibusdam: atque inter hostilia spolia, naualem coronam fastigio Palatinæ domus iuxta ciuicam fixit, traiecti & quasi domiti Oceani insigne. Currum eius Messallina vxor carpento secuta est. Secuti

N &

& triumphalia ornaméta eodem bello adepti, ſed ceteri pedibus, & in prætexta; Craſſus Frugi equo phalerato, & in veſte palmata, quod eum honorem iterauerat.

Cura vrbis, & annona.

18 VRBIS, annonęque curam ſollicitiſſimè ſemper egit. Cùm Æmiliana pertinaciùs arderent, in diribitorio duabus noctibus manſit: ac deficiente militum ac familiarum turba, auxilio plebem per Magiſtratus ex omnibus vicis conuocauit: ac poſitis ante ſe cum pecunia fiſcis, ad ſubueniendum hortatus eſt, repræſentaturus pro opera dignã cuique mercedẽ. Arctiore autem annona ob aſſiduas ſterilitates detentus quondam medio foro à turba, conuitiiſq; ac ſimul fragminibus panis ita inſtratus, vt ægrè nec niſi poſtico euadere in Palatium valuerit: nihil non ex eo cogitauit ad inuehendos etiam in tempore hiberno cõmeatus. Nã & negotiatoribus certa lucra propoſuit, ſuſcepto in ſe damno, ſi cui quid per tempeſtates accidiſſet: & naues mercaturæ cauſa fabricantibus magna commoda.

Vacationes conceſſa.

19 CONSTITVIT pro conditione cuiuſque ciuis vacationem legis Papiæ Poppææ, Latinis ius Quiritum, feminis ius quatuor liberorum; quæ conſtitutã hodieque ſeruantur.

Opera publica per eum facta.

20 OPERA magna potiùs, quàm neceſſaria, quàm multa perfecit: ſed vel præcipua, aquæductum

ductum à Caio inchoatum: item emissarium Fucini lacus, portumque Ostiensem: quamquam sciret ex his alterum ab Augusto precantibus assiduè Marsis negatum, alterum à D. Iulio sæpius destinatum, ac propter difficultatem omissum: Claudiæ aquæ gelidos, & vberes fontes, quorum alteri Cæruleo, alteri Curtio, & Albudino nomen est: simulque riuum Anienis noui lapideo opere in vrbē perduxit, diuisitque in plurimos & ornatissimos lacus. Fucinum aggressus est, non minùs compendij spe quàm gloriæ, cùm quidam priuato sumptu emissuros se repromitterent, si sibi siccati agri concederentur. Per tria autē passuum millia, partim effosso mōte, partim exciso, canalem absoluit ægrè, & post vndecim annos, quamuis continuis xxx. hominum millibus sine intermissione operantibus. Portum Ostiæ extruxit, circumducto dextra sinistraque brachio, & ad introitum profundo iam solo mole obiecta. quam quò stabiliùs fundaret, nauem antè demersit, qua magnus obeliscus ex Ægypto fuerat aduectus, congestisque pilis superposuit altissimam turrim in exemplum Alexandrini Phari, vt ad nocturnos ignes cursum nauigia dirigerent. Congiaria populo sæpius distribuit.

Spectacula per eum edita.

21 SPECTACVLA quoque complura, magnificaque edidit, non vsitata modò, ac solitis locis, sed & commentitia, & ex antiquitate

repetita, & vbi præterea nemo ante eum. Ludos dedicationis Pompeiani theatri, quod ambustum restituerat, è tribunali posito in orchestra commisit, cùm priùs apud superiores ædes supplicasset, perque mediam caueam sedentibus ac silentibus cunctis, descendisset. Fecit & sæculares, quasi anticipatos ab Augusto, nec legitimo tempori reseruatos: quamuis ipse in historiis suis prodat intermissos eos Augustum multò pòst, diligentissimè annorum ratione subducta, in ordinem redegisse. Quare vox præconis irrisa est, inuitantis more solemni ad ludos, quos nec spectasset quisquam, nec spectaturus esset: cum superessent adhuc, qui spectauerant, & quidam histrionum producti olim, tunc quoque producerẽtur. Circenses frequenter etiam in Vaticano commisit, nonnumquã interiecta per quinos missus venatione. Circo verò maximo marmoreis carceribus, auratisque metis, quę vtraque & tophina ac lignea antea fuerãt, exculto, propria Senatoribus constituit loca, promiscuè spectare solitis. Ac super quadrigarum certamina Troiæ lusum exhibuit; & Africanas, cõficiente turma equitum prætorianorum, ducibus Tribunis, ipsoque Præfecto: prætereà Thessalos equites, qui feros tauros per spatia Circi agunt, insiliuntque defessos, & ad terram cornibus detrahunt. Gladiatoria munera plurifariam, ac multiplicia exhibuit. Anniuersarium in castris prætorianis, sine venatione appara-

apparatuque, iuſtum atque legitimum in ſeptis, ibidem extraordinarium & breue, dierumque paucorũ, quodque appellare cœpit ſportulam: quia primum daturum ſe dixerat, velut ad ſubitam condictamq; cœnulam inuitare ſe populum. Nec vllo ſpectaculi genere communior aut remiſſior erat, adeò vt oblatos victoribus aureos, prolataq; ſiniſtra pariter cum vulgo, voce, digitiſq; numeraret: ac ſæpè hortando, rogandoque ad hilaritatem homines prouocaret, dominos identidem appellans, immiſtis interdum frigidis, & accerſitis iocis. Qualis eſt, vt cùm Palumbum poſtulantibus, daturum ſe promiſit, ſi captus eſſet. Illud quoque planè quantumuis ſalubriter & in tẽpore, cum eſſedario, prò quo quatuor filij deprecabantur, magno omnium fauore indulſiſſet rudem, tabulam illico miſit, admonẽs populum, quantopere liberos ſuſcipere deberet, quos videret & gladiatori præſidio, gratiæq; eſſe. Edidit & in Martio campo expugnationem direptionemque oppidi ad imaginem bellicam, & deditionem Britanniæ regum, pręſeditq; paludatus. Quin & emiſſurus Fucinũ lacum, naumachiam ante commiſit. Sed cùm proclamãtibus naumachiariis, Aue Imperator, morituri te ſalutant, reſpondiſſet, Auete vos; neque poſt hanc vocem, quaſi venia data quiſquam dimicare vellet, diu cunctatus, an omnes ignĩ ferroque abſumeret, tandem è ſede ſua proſiluit, ac per ambitum lacus, non ſine fœda

 vacil-

vacillatione discurrens, partim minando, partim adhortando ad pugnam compulit. Hoc spectaculo classis Sicula, & Rhodia concurrerunt, duodenarum triremium singulæ, exciente buccina Tritone argenteo, qui è medio lacu per machinam emerserat.

Institutio, correctio, & ordinatio quorumdam morum, & actuum.

22 QVÆDAM circa cærimonias, ciuilemque, & militarem morem, item circa omnium ordinum statum, domi forisque, aut correxit, aut exoleta reuocauit, aut etiam noua instituit. In cooptandis per collegia sacerdotibus, neminem nisi iuratus nominauit: obseruauitque sedulò, vt quoties terra in vrbe mouisset, ferias aduocata concione Prætor indiceret: vtque ob dira aut in vrbe, aut in Capitolio visa, obsécratio haberetur, eamq; ipse iure Max. Pont. commonito pro Rostris populo preiret. Submotaque operariorum seruorumque turba, rerum actum diuisum anteà in hibernos æstiuosque menses, coniunxit.

Instituta & sanctiones.

23 IVRISDICTIONEM de fideicōmissis quotannis, & tantùm in vrbe delegari Magistratibus solitam in perpetuū, atque etiam per prouincias potestatibus demādauit. Capiti Papiæ Poppææ legis, à Tiberio Cæsare, quasi sexagenarij generare non possent, edito abrogauit. Sanxit, vt pupillis extra ordinem tutores à Coss. darentur, vtque hi, quibus à Magistratibus

bus prouinciæ interdicerentur, vrbe quoque, & Italia submouerentur. Ipse quosdam nouo exemplo relegauit, vt vltrà lapidem tertium vetaret egredi ab vrbe. De maiore negotio acturus, in Curia medius inter Consulum sellas, Tribunitio subsellio sedebat. Commeatus à Senatu peti solitos beneficij sui fecit.

Indulgentia, & liberalitas.

24 ORNAMENTA Consularia etiam procuratoribus ducenariis indulsit. Senatoriam dignitatem recusantibus, equestrem quoque ademit. Latum clauum, quamuis initio affirmasset non lecturum Senatorem, nisi ciuis R. abnepotem, etiam libertini filio tribuit: sed sub conditione, si priùs ab equite R. adoptatus esset. Ac sic quoque reprehẽsionem verens, etiã Ap. Cæcum Censorem, generis sui proauctorem, libertinorum filios in Senatum allegisse docuit: ignarus temporibus Appij, & deinceps aliquamdiu libertinos dictos, non ipsos qui manumitterẽtur, sed ingenuos ex his procreatos. Collegio Quęstorum pro stratura viarum gladiatorum munus iniunxit: detractaque Ostiensi & Gallica prouincia, curam ęrarij Saturni reddidit, quam medio tempore Prætores, aut vtique nunc Prætura functi sustinuerant. Triumphalia ornamenta Silano filiæ suæ sponso nondum puberi dedit. Maioribus verò natu, tam multis, tamque facilè, vt epistola communis legionum nomine exstiterit, petẽtium, vt legatis Consularibus simul cum exer-

citu & triumphalia darentur, ne causam belli quoquo modo quæreret. A. Plautio etiã ouationem decreuit: ingressoque vrbem obuiam progressus, & in Capitoliũ eunti, & inde rursus reuertenti latus texit. Gabinio Secundo, Caucis gente Germanica superatis, Caucius cognomen vsurpare concessit.

Quædam ciuilia gesta, & ordinationes.

25 EQVESTRES militias ita ordinauit, vt post cohortem, alam: post alam, Tribunatũ legionis daret: stipendiaque instituit, & imaginariæ militiæ genus, quod vocatur Super numerum, quo absentes, & titulo tenus fungerentur. Milites domos Senatorias salutandi causa ingredi, etiam patrũ decreto prohibuit. Libertinos, qui se pro equitibus Romanis agerent, publicauit. Ingratos, & de quibus patroni quererentur, reuocauit in seruitutem: aduocatisque eorum negauit, se aduersus libertos ipsorum ius dicturum. Cùm quidam ægra, & affecta mancipia in insulam Æsculapij tædio medendi exponerent, omnes qui exponerentur, liberos esse sanxit, nec redire in ditionem domini, si conualuissent: quòd si quis necare mallet quem, quàm exponere, cædis crimine teneri. Viatores ne per Italiæ oppida, nisi aut pedibus, aut sella, aut lectica trãsirent, monuit edicto. Puteolis, & Ostiæ singulas cohortes ad arcendos incendiorum casus collocauit. Peregrinæ cõditionis homines vetuit vsurpare Romana nomina, dumtaxat genti-

gentilitia. Ciuitatem Romanam vsurpantes in campo Esquilino securi percussit. Prouincias Achaiam, & Macedoniam, quas Tiberius ad curam suam transtulerat, Senatui reddidit. Lyciis ob exitiabiles inter se discordias libertatem ademit. Rhodiis ob pœnitentiam veterum delictorum reddidit. Iliensibus, quasi Romanæ gentis auctoribus tributa in perpetuum remisit: recitata vetere epistola Græca Senatus populique R. Seleuco regi amicitiam, & societatem ita demum pollicentis, si consanguineos suos Ilięses ab omni onere immunes præstitisset. Iudæos impulsore Chresto assiduè tumultuantes Roma expulit. Germanorum legatis in orchestra sedere permisit, simplicitate eorum, & fiduciâ motus, quòd in popularia deducti, cũ animaduertissent Parthos, & Armenios sedentes in Senatu, ad eadem loca sponte transierant, nihilò deteriorem virtutem, aut conditionem suam prædicantes. Druidarum religionem apud Gallos diræ immanitatis, & tantum ciuibus sub Augusto interdictã, penitus aboleuit. Contrà, sacra Eleusina etiam transferre ex Attica Romam conatus est. Templum quoque in Sicilia Veneris Erycinæ vetustate collapsum, vt ex ærario populi R. reficeretur, auctor fuit. Cum regibus fœdus in foro icit, porca cæsa, ac vetere fecialium præfatione adhibita. Sed & hæc & cetera, totumque adeò ex parte magna Principatum non tam suo quàm vxorum libertorum-

que arbitrio administrauit: talis vbique plerumque, qualem esse eum aut expediret illis, aut liberet.

Sponsæ, & vxores.

26 SPONSAS admodum adolescens duas habuit, Æmiliam Lepidam Augusti proneptem: item Liuiam Medullinam, cui cognomen & Camillæ erat, è genere antiquo Dictatoris Camilli. Priorem, quòd parẽtes eius Augustum offenderant, virginem adhuc repudiauit: posteriorẽ ipso die, qui erat nuptiis destinatus, ex valetudine amisit. Vxores deinde duxit Plautiam Herculanillam triumphali, & mox Æliam Petinam Consulari patre. Cum vtraque diuortium fecit. Sed cum Petina ex leuibus offensis, cum Herculanilla ob libidinum probra, & homicidij suspicionem. Post has Valeriam Messallinam, Barbati Messallæ consobrini sui filiam in matrimonium accepit. Quam cùm comperisset super cetera flagitia, atque dedecora, C. Silio etiam nupsisse, dote inter auspices consignata, supplicio affecit: confirmauitque pro concione apud Prætorianos, quatenus sibi matrimonia male cederent, permansurum se in cælibatu: ac nisi permansisset, non recusaturum confodi manibus ipsorum. Nec durare valuit, quin de conditionibus continuò tractaret, etiam de Petinæ, quam olim exegerat, deque Lolliæ Paulinæ, quæ C. Cæsari nupta fuerat. Verùm illecebris Agrippinæ Germanici fratris sui filiæ

per

Digitized by Google

per ius osculi, & blanditiarum occasiones pellectus in amorem, subornauit proximo Senatu, qui censerent cogendum se ad ducendum eam vxorem, quasi reip. maximè interesset: dandamque ceteris veniam talium coniugiorum, quæ ad id tempus incesta habebantur. Ac vix vno interposito die, confecit nuptias, non repertis qui sequerētur exemplum, excepto libertino quodam, & altero primipilari, cuius officium nuptiarum & ipse cum Agrippina celebrauit.

Liberi, & generi.

27 LIBEROS ex tribus vxoribus tulit: ex Herculanilla Drusum & Claudiam: ex Petina Antoniam: ex Messallina Octauiam, & quē primò Germanicum, mox Britannicum cognominauit. Drusum Pompeium puberem amisit, pyro per lusum in sublime iactato, & hiatu oris excepto strangulatum, cui & ante paucos dies filiam Seiani despondisset. Quò magis miror fuisse qui traderent, fraude à Seiano necatum. Claudiam ex liberto suo Botere conceptam, quamuis ante quintum mensem diuortij natam, alique cœptam, exponi tamen ad matris ianuam, & nudam iussit abiici. Antoniam Cn. Pompeio Magno, deinde Fausto Sullæ nobilissimis iuuenibus, Octauiā Neroni priuigno suo collocauit, Silano antè desponsatam. Britannicum vigesimo Imperij die, inque secundo Consulatu natum sibi, paruulum etiam tum, & militibus pro concione

manibus ſuis geſtans, & plebi per ſpectacula gremio, aut ante ſe retinens aſſiduè commendabat, fauſtiſque omnibus cum acclamantium turba proſequebatur. E generis Neronem adoptauit: Pompeium atque Silanum non recuſauit modò, ſed & interemit.

Liberti ab eo prædilecti.

28 LIBERTORVM præcipuè ſuſpexit Poſidem ſpadonem, quem etiam Britannico triumpho inter militares viros haſta pura donauit. Nec minus Felicem, quem cohortibus & alis, prouinciæque Iudææ præpoſuit, trium reginarum maritum. Et Harpocram, cui lectica per vrbem vehendi, ſpectaculaque publicè edendi ius tribuit. Ac ſuper hos Polybium à ſtudiis, qui ſæpè inter duos coss. ambulabat. Sed ante omnes Narciſſum ab epiſtolis, & Pallantē à rationibus: quos decreto quoque Senatus non præmiis modò ingentibus, ſed & quæſtoriis, prætoriiſque ornamentis ornari libenter paſſus eſt: tantum præterea acquirere, & rapere, vt querente eo quondam de fiſci exiguitate, non abſurdè ſit dictum, Abundaturum, ſi à duobus libertis in conſortium reciperetur.

Maleficia, opera libertorum, & vxorum, ab eo perpetrata.

29 HIS, vt dixi, vxoribuſque addictus, non Principem ſe, ſed miniſtrũ egit. Compendio cuiuſque horũ, vel etiam ſtudio ac libidine honores, exercitus, impunitates, ſupplicia lagi-

largitus est: & quidem insciens plerumque & ignarus. Ac ne sigillatim minima quęque enumerem, reuocatas liberalitates eius, iudicia rescissa, suppositos aut etiam palam immutatos datorum officiorum codicillos, Ap. Silanum consocerum suum, Iuliasque, alteram Drusi, alterã Germanici filiam crimine incerto, nec defensione vlla data, occidit. Item Cn. Pompeium, maioris filiæ virum, & L. Silanum minoris sponsum. Ex quibus Pompeius in concubitu dilecti adolescentuli confossus est. Silanus abdicare se Prætura ante quartum Kalend. Ianuarias, morique initio anni coactus. Die ipso Claudij & Agrippinæ nuptiarum, in quinque & triginta Senatores, trecentosque amplius equites R. tanta facilitate animaduertit, vt de nece Consularis viri renuntiante Cẽturione, factum esse quod imperasset, negaret quidquam se imperasse, nihilò minùs rem comprobaret, affirmantibus libertis, officio milites functos, quòd ad vltionem Imperatoris vltrò procurrissent. Nam illud omnem fidem excesserit, quòd nuptiis, quas Messallina cum adultero Silio fecerat, tabellas dotis & ipse consignauerit: inductus, quasi de industria simularentur, ad auertendum, transferendumque periculum, quod imminere ipsi per quædam ostenta portenderetur.

Forma & statura.

30 AVCTORITAS dignitasque formæ non defuit vel stanti, vel sedenti, ac præcipuè

quiescenti. Nam & prolixo, nec exili corpore erat: & specie canitieque pulchra, opimis ceruicibus. Ceterùm & ingredientem destituebant poplites minus firmi, & remissè quid, vel seriò agentem multa dehonestabant. Risus indecens, ira turpior, spumante rictu, humentibus naribus: præterea linguæ titubantia, caputque tum semper, tum in quantulocumque actu vel maximè tremulum.

Valetudo.

31 VALETVDINE sicut olim graui, ita Princeps perprospera vsus est, excepto stomachi dolore. Quo se correptum etiam de consciscenda morte cogitasse dixit.

Conuiuia, & alia gesta.

32 CONVIVIA agitauit & ampla & assidua, ac ferè patentissimis locis, vt plerumque sexcenteni simul discumberent. Conuiuatus & super emissarium Fucini lacus, ac pænè submersus, cùm emissa impetu aqua redundasset. Adhibebat omni cœnæ & liberos suos cum pueris puellisque nobilibus, qui more veteri ad fulcra lectorũ sedentes vescerentur. Conuiuæ, qui pridie scyphum aureum surripuisse existimabatur, reuocato in diem posterum calicem fictilem apposuit. Dicitur etiam meditatus edictum, quo veniam daret flatum, crepitumque ventris in conuiuio emittendi, cùm periclitatum quemdam præ pudore ex continentia reperisset.

Cibus,

Digitized by Google

Cibus, potus, somnus & luxuria, liber quoque de alea lusu.

33 CIBI, vinique quocumque & tempore, & loco appetentissimus. Cognoscens quondã in Augusti foro, ictusque nidore prandij, quod in proxima Martis æde Saliis apparabatur, deserto tribunali, adscendit ad sacerdotes, vnaque discubuit. Nec temerè vmquam triclinio abscessit, nisi distentus ac madens: & vt statim supino, ac per somnum hianti pinna in os inderetur, ad exonerandum stomachũ. Somni breuissimi erat. Nam ante mediam noctem plerumque vigilabat, vt tamen interdiu nonnumquam in iure dicendo obdormisceret, vixque ab aduocatis de industria vocẽ augẽtibus excitaretur. Libidinis in feminas profusissimæ, mariũ omnino expers. Alea studiosissimè lusit, de cuius arte librum quoq; emisit: solitus etiã in gestatione ludere, ita essedo, alueoque adaptatis, ne lusus confunderetur.

Sæuitia, & crudelitas.

34 SÆVVM & sanguinarium natura fuisse, magnis minimisque apparuit rebus. Tormenta quæstionum, pœnasque parricidarum repræsentabat, exigebatq; coràm. Cùm spectare antiqui moris supplicium Tiburi concupisset, & deligatis ad palum noxiis carnifex deesset, accitum ab vrbe vesperam vsque opperiri perseuerauit. Quocumque gladiatorio munere, vel suo, vel alieno, etiam fortè prolapsos iugulari iubebat, maximè retiarios, vt exspirantium

tium

tium faciem videret. Cùm par quoddam mutuis ictibus concidisset, cultellos sibi paruulos ex vtroque ferro in vsum fieri sine mora iussit. Bestiariis, meridianisque adeò delectabatur, vt etiam prima luce ad spectaculum descenderet, & meridie, dimisso ad prandium populo, persederet: præterque destinatos, etiam leui, subitaque de causa, quosdam committeret, de fabrorum quoque ac ministrorum, atque id genus numero, si αὐτόματον, vel pegma, vel quid tale aliud parũ cessisset. Induxit & vnum ex nomenclatoribus suis, sicut erat togatus.

Timiditas, & diffidentia.

35 SED nihil æquè quàm timidus ac diffidẽs fuit. Primis Imperij diebus, quamquam, vt diximus, iactator ciuilitatis, neque conuiuia inire ausus est, nisi vt spiculatores cum lanceis circumstarent, militesque vice ministrorum fungerentur: neque ęgrum quemquam visitauit, nisi explorato prius cubiculo, culcitrisq; & stragulis prætentatis, & excussis; reliquo autem tempore salutatoribus scrutatores semper apposuit, & quidem omnibus, & acerbissimos. Serò enim, ac vix remisit, ne feminæ, prætextatique pueri, & puellæ contrectarentur, & ne cuiuis comiti, aut librario calamarię, aut graphiariæ thecæ adimerentur. Motu ciuili cùm eum Camillus non dubitans etiam citra bellum posse terreri, contumeliosa, & minaci, & contumaci epistola cedere imperio iuberet, vitamque otiosam in priuata re agere:

re: dubitauit, adhibitis principibus viris, an obtemperaret.

Timor insidiarum, & alia gesta.

36 QVASDAM insidias temerè delatas adeò expauit, vt deponere Imperium tentauerit. Quodam, vt suprà retuli, cum ferro circa sacrificantem se deprenso, Senatum per præcones properè conuocauit: lacrymisque & vociferatione miseratus est conditionem suam, cui nihil tuti vsquam esset, ac diu publico abstinuit. Messallinę quoque amorem flagrantissimum, non tam indignitate contumeliarum, quàm periculi metu abiecit, cùm adultero Silio acquiri Imperium credidisset. quo tempore fœdum in modum trepidus ad castra confugit, nihil tota via, quàm essétne sibi saluum Imperium, requirens.

Pœna ob leues suspiciones innocentibus illata.

37 NVLLA adeò suspicio, nullus auctor tam leuis exstitit, à quo non mediocri scrupulo iniecto ad cauendum, vlciscendumque compelleretur. Vnus ex litigatoribus, seducto in salutatione affirmauit se vidisse per quietem, occidi eum à quodam: deinde paulò pòst, quasi percussorem agnosceret, libellum tradentem aduersarium suum demonstrauit: confestimque is pro deprehenso ad pœnam raptus est. Pari modo oppressum ferunt Ap. Silanum: quē cùm Messallina, & Narcissus cōspirassent perdere, diuisis partibus, alter ante lucē similis atto-

attonito, patroni cubiculum irrupit, affirmans somniasse se, vim ei ab Appio illatam: altera in admirationem formata, sibi quoque eamdem speciem aliquot iam noctibus obuersari retulit. Nec multò pòst ex composito irrumpere Appius nuntiatus, cui pridie ad id temporis, vt adesset, præceptum erat, quasi planè repræsentaretur somnij fides, accersi statim, ac mori iussus est. Nec dubitauit posterò die Claudius ordinem rei gestæ perferre ad Senatum, ac liberto gratias agere, quòd pro salute sua etiam dormiens excubaret.

Iracundia, & stultitia.

38 IRÆ atque iracundiæ conscius sibi, vtrũque excusauit edicto, distinxitque pollicitus alteram quidem breuem, & innoxiam, alteram non iniustam fore. Ostiensibus, quia sibi subeunti Tiberim scaphas obuiam non miserint, grauiter correptis, eaque cum inuidia, vt in ordinem se coactum conscriberet, repentè tantum non satisfacientibus veniã modò dedit. Quosdam in publico parum tempestiuè adeuntes manu sua repulit. Item scribam quæstorium, itemque Prætura functum Senatorẽ, inauditos, & innoxios relegauit, quòd ille aduersus priuatum se intemperantius affuisset, hic in Aedilitate inquilinos prædiorum suorũ contra vetitum cocta vendentes multasset, villicumque interuenientem flagellasset. Qua de causa etiam coërcitionẽ popinarum Aedilibus ademit. At ne stultitiam quidem suam reticuit,

reticuit, ſimulatamque à ſe ex induſtria ſub Caio, quòd aliter euaſurus peruenturuſque ad ſuſceptam ſtationem non fuerit, quibuſdam oratiunculis teſtatus eſt. Nec antè perſuaſit, quàm intra breue tempus liber editus ſit, cui index erat μωρῶν ἀνάστασις: Argumentum autem, ſtultitiam neminem fingere.

Obliuio & alia geſta.

39 INTER cetera in eo mirati ſunt homines & obliuionem, & inconſiderantiam: vel, vt Græcè dicã, μετεωρίαν καὶ ἀβλεψίαν. Occiſa Meſſallina, paulò pòſt quam in triclinio decubuit, cur domina non veniret, requiſiuit. Multos ex iis, quos capite damnauerat, poſtero ſtatim die & in concilium, & ad aleæ luſum admoneri iuſſit: & quaſi morarentur, vt ſomniculoſos per nuntium increpuit. Ducturus contra fas Agrippinam vxorem, non ceſſauit omni oratione filiam & alumnam, & in gremio ſuo natam, atque educatam prædicare. Adſciturus in nomen familiæ Neronem, quaſi parum reprehenderetur, quòd adulto iam filio priuignum adoptaret, idẽtidem diuulgauit, neminem vmquam per adoptionem familiæ Claudiæ inſertum.

Sermones, & orationes.

40 SERMONIS verò, rerumque tantam ſæpè negligentiam oſtendit, vt nec quis, nec inter quos, quóve tempore, ac loco verba faceret, ſcire, ac cogitare exiſtimaretur. Cùm de laniis, aut vinariis ageretur, exclamauit in Curia:

Curia: Rogo vos, quis potest sine offula viuere? Descripsit abundantiam veterum tabernarum, vnde solitus esset vinum olim & ipse petere. De Quæstore quodam candidato inter causas suffragationis suæ posuit, quod pater eius frigidam ægro sibi tempestiuè dedisset. Inducta teste in Senatu, Hæc, inquit, matris meæ liberta, & ornatrix fuit, sed me patronum semper existimauit. Hoc ideò dixi, quòd quidam sunt adhuc in domo mea, qui me patronum non putant. Sed & pro tribunali, Ostiensibus quiddam publicè orantibus, cùm excanduisset, nihil habere se vociferatus est, qua re eos demereatur, si quem alium, & se liberum esse. Nam illa eius quotidiana, & planè omnium horarum, & momentorum erant, Quid ego tibi Theogonius videor, & λογιώτατος? multaque talia etiam priuatis deformia, nedum Principi, neque infacundo, neque indocto, imò etiam pertinaciter liberalibus studiis dedito.

Libri & opuscula per eum edita.

41 HISTORIAM in adolescentia, hortante T. Liuio, Sulpicio verò Flauo etiam adiuuante, scribere aggressus est. Et cùm primùm frequenti auditorio commisisset, ægrè perlegit, refrigeratus sæpè à semetipso. Nam cùm initio recitationis defractis compluribus subselliis, obesitate cuiusdam, risus exortus esset: ne sedato quidem tumultu temperare potuit, quin ex interuallo subinde facti reminisceretur,

tur, cachinnosq́; reuocaret. In Principatu quoque & scripsit plurimùm, & assiduè recitauit per lectorem. Initium autem sumpsit historiæ post cædem Cæsaris Dictatoris. Sed & transiit ad inferiora tempora, cœpitque à pace ciuili. Cùm sentiret neque liberè, neque verè sibi de superioribus tradendi potestatem relictam, correptus sæpe & à matre, & ab auia. Prioris materiæ duo volumina, posterioris vnum & XL. reliquit. Composuit & de vita sua octo volumina, magis ineptè, quàm ineleganter. Itē Ciceronis defensionem aduersus Asinij Galli libros, satis eruditam. Nouas etiam commentus est litteras tres, ac numero veterum quasi maximè necessarias addidit. De quarum ratione cùm priuatus adhuc volumen edidisset, mox Princeps non difficulter obtinuit, vt in vsu quoque promiscuo essent. Exstat talis scriptura in plerisque libris, ac diurnis, titulisque operum.

Studium in litteris Græcis.

42 Nec minore cura Græca studia secutus est, amorem, præstantiamq́ue linguæ occasione omni professus. Cuidam Barbaro Græcè, & Latinè disserenti, Cum vtroque, inquit, sermone nostro sis peritus. Et in commendanda patribus conscriptis Achaia, gratam sibi prouinciam ait, communiū studiorum commercio. Ac sæpe in Senatu legatis perpetua oratione respondit. Multum verò pro tribunali etiam Homericis locutus est versibus.

Quoties

Curia: Rogo vos, quis potest sine offula viuere? Descripsit abundantiam veterum tabernarum, vnde solitus esset vinum olim & ipse petere. De Quæstore quodam candidato inter causas suffragationis suæ posuit, quod pater eius frigidam ægro sibi tempestiuè dedisset. Inducta teste in Senatu, Hæc, inquit, matris meæ liberta, & ornatrix fuit, sed me patronum semper existimauit. Hoc ideò dixi, quòd quidam sunt adhuc in domo mea, qui me patronum non putant. Sed & pro tribunali, Ostiensibus quiddam publicè orantibus, cùm excanduisset, nihil habere se vociferatus est, quare eos demereatur, si quem alium, & se liberum esse. Nam illa eius quotidiana, & planè omnium horarum, & momentorum erant, Quid ego tibi Theogonius videor, & λογιώτατος? multaque talia etiam priuatis deformia, nedum Principi, neque infacundo, neque indocto, imò etiam pertinaciter liberalibus studiis dedito.

Libri & opuscula per eum edita.

41 HISTORIAM in adolescentia, hortante T. Liuio, Sulpicio verò Flauo etiam adiuuante, scribere aggressus est. Et cùm primùm frequenti auditorio commisisset, ægrè perlegit, refrigeratus sæpè à semetipso. Nam cùm initio recitationis defractis compluribus subselliis, obesitate cuiusdam, risus exortus esset: ne sedato quidem tumultu temperare potuit, quin ex interuallo subinde facti reminisceretur,

tur, cachinnosq; reuocaret. In Principatu quoque & scripsit plurimùm, & assiduè recitauit per lectorem. Initium autem sumpsit historiæ post cædem Cæsaris Dictatoris. Sed & transiit ad inferiora tempora, cœpitque à pace ciuili. Cùm sentiret neque liberè, neque verè sibi de superioribus tradendi potestatem relictam, correptus sæpe & à matre, & ab auia. Prioris materiæ duo volumina, posterioris vnum & XL. reliquit. Composuit & de vita sua octo volumina, magis ineptè, quàm ineleganter. Itẽ Ciceronis defensionem aduersus Asinij Galli libros, satis eruditam. Nouas etiam commentus est litteras tres, ac numero veterum quasi maximè necessarias addidit. De quarum ratione cùm priuatus adhuc volumen edidisset, mox Princeps non difficulter obtinuit, vt in vsu quoque promiscuo essent. Exstat talis scriptura in plerisque libris, ac diurnis, titulisque operum.

Studium in litteris Græcis.

42 NEC minore cura Græca studia secutus est, amorem, præstantiamque linguæ occasione omni professus. Cuidam Barbaro Græcè, & Latinè differenti, Cum vtroque, inquit, sermone nostro sis peritus. Et in commendanda patribus conscriptis Achaia, gratam sibi prouinciam ait, communiũ studiorum commercio. Ac sæpe in Senatu legatis perpetua oratione respondit. Multum verò pro tribunali etiam Homericis locutus est versibus. Quoties

Quoties quidem hostem, vel insidiatorem vltus esset, excubitori Tribuno signũ de more poscenti non temerè aliud dedit, quàm,

Ἄνδρ' ἐπαμύνασθαι, ὅτε τις πρότερος χαλεπαίνῃ.

Denique & Græcas scripsit historias, Tyrrhenicon xx. Carchedoniacon VIII. Quarũ causa veteri Alexandriæ Museo additum ex ipsius nomine, institutúmque vt quotannis in altero Tyrrhenicon libri, altero Carchedoniacon diebus statutis, velut in auditorio recitarentur toti à singulis per vices.

Pœnitentia de matrimonio Agrippinæ, & adoptione Neronis.

43 SVB exitu vitæ, signa quędam nec obscura pœnitentis de matrimonio Agrippinæ, deque Neronis adoptione dederat. Siquidem commemorantibus libertis, ac laudãtibus cognitionem, qua pridie quamdã adulterij ream condemnauerat, sibi quoq; in fatis esse iactauit omnia impudica, sed non impunita matrimonia. Et subinde obuium sibi Britannicum arctius complexus, hortatus est, vt cresceret, rationemque à se omnium factorum acciperet, Græca insuper voce prosecutus, ὁ τρώσας ἰάσεται. Cumque impubi teneroque adhuc, quando statura permitteret, togam dare destinasset, adiecit: Vt tandem pop. R. verum Cæsarem habeat.

Testamentum, & mors.

44 NON multóque pòst testamentũ etiam

con-

conſcripſit, ac ſignis omnium Magiſtratuum obſignauit. Priùs igitur quàm vltrà progrederetur, præuentus eſt ab Agrippina, quam præter hæc conſciam quoque, nec minùs delatores multorum criminum arguebant. Et veneno quidẽ occiſum conuenit: vbi autem, & per quem dato, diſcrepat. Quidam tradunt, epulanti in arce cum ſacerdotibus, per Halotum ſpadonem prægustatorẽ: alij domeſtico conuiuio, per ipſam Agrippinam, quæ boletum medicatum auidiſſimo ciborum talium obtulerat. Etiam de ſubſequentibus diuerſa fama eſt. Multi ſtatim hauſto veneno obmutuiſſe aiunt, excruciatumq́ue doloribus nocte tota, defeciſſe prope lucem. Nonnulli inter initia conſopitum, deinde cibo affluente euomuiſſe omnia, repetitumq́ue toxico, incertum pultíne addito, cum velut exhauſtum refici cibo oporteret, an immiſſo per clyſterem, vt quaſi abundantia laboranti etiam hoc genere egeſtionis ſubueniretur.

Mors celata, tempus mortis, & funus.

45 Mors eius celata eſt, donec circa ſucceſſorem omnia ordinarentur. Itaque & quaſi pro ægro adhuc vota ſuſcepta ſunt, & inducti per ſimulationem comœdi, qui velut deſiderantem oblectarent. Exceſſit III. Idus Octobris, Aſinio Marcello, Acilio Auiola coss. LXIIII. ætatis, Imperij XIIII. anno. Funeratuſque eſt ſolemni Principũ pompa, & in numerum deorum relatus. Quem honorem à Nerone

Nerone destitutum, abolitumque, recepit mox per Vespasianum.

Præsagia de morte.

46 PRÆSAGIA mortis eius præcipua fuerunt: exortus crinitæ stellæ, quam cometem vocant, tactumque de cælo monumentum Drusi patris, & quòd eodem anno ex omnium Magistratuum genere plerique mortem obierant. Sed ipse nec ignorasse, aut dissimulasse vltima vitæ suæ tempora videtur, aliquot quidem argumentis. Nam & cùm Coss. designaret, neminem vltra mensem, quo obiit, designauit, & in Senatu, cui nouissimè interfuit, multùm ad concordiam liberos suos cohortatus, vtriusque ætatem suppliciter patribus commendauit. Et in vltima cognitione pro tribunali, accessisse se ad finem mortalitatis, quamquam abominantibus qui audiebant, semel atque iterùm pronuntiauit.

Digitized by Google

C. SVETONII TRANQVILLI NERO

CLAVDIVS CÆSAR VI.

1

X gente Domitia duæ familiæ claruerunt, Caluinorum, & Ænobarborum. Ænobarbi auctorem originis, itemque cognominis habent L. Domitium: cui rure quondam reuertenti, iuuenes gemini auguſtiore forma ex occurſu imperaſſe traduntur, nuntiaret Senatui ac populo victoriam, de qua incertum adhuc erat: atque in fidem maieſtatis adeò permulſiſſe malas, vt è nigro rutilum, ærique aſsimilem capillum redderent. Quod inſigne manſit & in poſteris eius, ac magna pars rutila barba fuerũt. Functi autem Conſulatibus VII. triumpho, cenſuraque duplici, & inter patritios allecti perſeuerarunt omnes in eodem cognomine. Ac ne prænomina quidem vlla, præterquam

Cnæi, & Lucij vſurparunt: eaque ipſa notabili varietate, modò continuantes vnumquodque per ternas perſonas, modò alternantes per ſingulas. Nam primum, ſecundumque, ac tertium Ænobarborum Lucios: rurſus ſequentes tres ex ordine Cnæos accepimus: reliquos non niſi viciſſim, tum Lucios, tum Cnæos. Plures è familia cognoſci referre arbitror, quò faciliùs appareat ita degeneraſſe à ſuorum virtutibus Neronem, vt tamen vitia cuiuſque quaſi tradita & ingenita retulerit.

Cn. Domitius Neronis atauus.

2 VT igitur paulò altiùs repetam, atauus eius Cn. Domitius in Tribunatu Pontificibus offenſior, quòd alium quàm ſe in patris ſui locum cooptaſſent, ius ſacerdotum ſubrogandorum à collegiis ad populum tranſtulit: ac in Conſulatu Allobrogibus, Aruerniſque ſuperatis, elephanto per prouinciam inuectus eſt: turba militum, quaſi inter ſolemnia triumphi, proſequente. In hunc dixit Licinius Craſſus orator, non eſſe mirandum, quòd æneam barbam haberet, cui eſſet os ferreum, cor plumbeum. Huius filius Prætor Cæſarem abeuntem Conſulatu, quem aduerſus auſpicia legeſque geſſiſſe exiſtimabatur, ad diſquiſitionem Senatus vocauit: mox COS. Imperatorem ab exercitibus Gallicis retrahere tentauit: ſucceſſorque ei per factionem nominatus, principio ciuilis belli ad Corfinium captus eſt. Vnde dimiſſus, Maſſilienſes obſidione laborantes

rantes cùm aduentu suo confirmasset, repentè destituit. Acieq̀ue demum Pharsalica occubuit, vir neque satis constans, & ingenio truci. In desperatione rerum, mortem timore appetitam ita expauit, vt haustum venenum pœnitentia euomuerit: medicumq̀ue manumiserit, qui idem sibi prudens ac sciens minùs noxium temperasset. Consultante autem Cn. Pompeio de mediis, ac neutram partem sequentibus, solus censuit hostium numero habendos.

Cn. Domitius Neronis proauus.

3 RELIQVIT filium omnibus gentis suæ proculdubio præferendum. Is inter conscios Cæsarianæ necis, quamquam insons, damnatus lege Pedia, cùm ad Cassium Brutumq̀ue se propinqua sibi cognatione coniunctos contulisset, post vtriusque interitum classem olim commissam retinuit: auxit etiam: nec nisi partibus vbique profligatis, M. Antonio sponte, & ingentis meriti loco tradidit: solusq; omniū ex iis, qui pari lege dānati erant, restitutus in patriam, amplissimos honores percucurrit: ac subinde redintegrata dissensione ciuili, eidem Antonio legatus, delatam sibi summam Imperij ab iis, quos Cleopatræ pudebat neque suscipere, neque recusare fidenter, propter subitā valetudinem, ausus, transiit ad Augustū: & in diebus paucis obiit, nonnulla & ipse infamia adspersus. Nam Antonius eū desiderio

Digitized by Google

amicæ Seruiliæ Naidis transfugisse iactauit.

Cn. Domitius Neronis auus.

4 Ex hoc Domitius nascitur: quem emptorem familiæ, pecuniæque in testamento Augusti fuisse, mox vulgò notatum est: non minùs aurigandi arte in adolescētia clarus, quàm deinde ornamentis triumphalibus ex Germanico bello. Verùm arrogans, profusus, immitis, CENS. L. Plancum via sibi decedere Ædilis coegit. Præturæ, Consulatusque honore equites R. matronasque ad agendum mimum produxit in scenam: venationesque & in Circo, & in omnibus vrbis regionibus dedit. Munus etiam gladiatorium: sed tanta sæuitia, vt necesse fuerit Augusto clàm frustrà monitum edicto coercere.

De patre Neronis.

5 Ex Antonia maiore patrem Neronis procreauit, omni parte vitæ detestabilem. Siquidem comes ad orientem C. Cæsaris iuuenis, occiso liberto suo, quòd potare quantum iubebatur, recusarat, dimissus è cohorte amicorum nihilò modestiùs vixit. Sed & in viæ Appiæ vico repentè puerum citatis iumentis, haud ignarus obtriuit: & Romæ, medio foro cuidam equiti R. liberiùs iurganti oculum eruit: perfidiæ verò tantæ, vt non modò argentarios pretiis rerum coemptarum, sed & in Prætura mercede palmarum aurigarios frau-

fraudauerit. Notatus ob hæc & sororis ioco, querentibus dominis factionum, repræsentanda præmia in posterum sanxit. Maiestatis quoque & adulteriorum, incestique cum sorore Lepida sub excessu Tiberij reus, mutatione temporum euasit: decessitque Pyrgis morbo aquæ intercutis, sublato filio Nerone ex Agrippina Germanico genita.

Ortus & infantia Neronis, & præsagia quædam.

6 NERO natus est Antij post IX. menses, quàm Tiberius excessit, XVIII. Kalend. Ianuarias: tantum quod exoriente Sole, pænè vt radiis priùs, quàm terra contingeretur: de genitura eius statim multa & formidolosa, multis coniectantibus. Præsagio fuit etiam Domitij patris vox, inter gratulationes amicorum negantis, quidquam ex se & Agrippina, nisi detestabile & malo publico nasci potuisse. Eiusdem futuræ infelicitatis signum euidens die lustrico exstitit. Nam C. Cæsar, rogante sorore, vt infanti ei, quod vellet, nomen daret, intuens Claudium patruum suum, à quo mox Principe Nero adoptatus est, eius se dixit dare: neque ipse seriò, sed per iocum, & aspernante Agrippina, quòd tum Claudius inter ludibria aulæ erat. Trimulus patrem amisit: cuius ex parte tertia heres, ne hanc quidem integram cepit, correptis per coheredem Caium vniuersis bonis, & subinde matre etiam relegata, pænè inops atque

egens apud amitam Lepidam nutritus est, sub duobus pædagogis, saltatore atque tonsore. Verùm Claudio Imperium adepto, non solùm paternas opes recuperauit: sed & Crispi Passieni vitrici sui hereditate ditatus est. Gratia quidem, & potentia reuocatæ restitutæque matris vsque eò floruit, vt emanaret in vulgus, missos à Messallina vxore Claudij, qui eum meridiantem quasi Britannici æmulum strangularent. Additum fabulæ est, eosdem dracone è puluino se proferente conterritos refugisse. Quæ fabula exorta est, deprehensis in lecto eius circum ceruicalia serpentis exuuiis: quas tamen aureæ armillæ ex voluntate matris inclusas dextro brachio gestauit aliquamdiu, ac tædio tandem maternæ memoriæ abiecit, rursúsque extremis suis rebus frustrà requisiuit.

Pueritia & gesta in ea.

7 TENER adhuc, necdum matura pueritia, Circensibus ludis Troiam constantissimè, fauorabiliterque lusit. Vndecimo ætatis anno à Claudio adoptatus est, Annæoque Senecæ iam tunc Senatori in disciplinam traditus. Ferunt Senecam proxima nocte visum sibi per quietem, C. Cæsari præcipere: & fidem somnio Nero breui fecit, prodita immanitate naturæ, quibus primùm potuit experimẽtis. Namque Britannicum fratrem, quòd se post adoptionem Ænobarbum ex consuetudine salutasset, vt subdititium apud patrem arguere conatus est.

eſt. Amitam etiam Lepidam, ream teſtimonio coràm afflixit, gratificans matri, à qua rea premebatur. Deductus in forum tiro, populo congiarium, militi donatiuum propoſuit: indictaque decurſione Prætorianis, ſcutum ſua manu prætulit: exinde patri gratias in Senatu egit. Apud eumdem Conſulem pro Bononienſibus Latinè, & pro Rhodiis atque Ilienſibus Græcè verba fecit. Auſpicatus eſt & iuriſdictionem Præfecti vrbis, ſacro Latinarum, celeberrimis patronis, non tranſlatitias, vt aſſolet, & breues, ſed maximas, plurimaſq; poſtulationes certatim ingerẽtibus: quamuis interdictum à Claudio eſſet. Nec multò pòſt duxit vxorem Octauiam: ediditque pro Claudij ſalute Circenſes, & venationem.

Imperium Neronis.

8 SEPTEMDECIM natus annos, vt de Claudio palàm factum eſt, inter horam ſextam ſeptimamque proceſſit ad excubitores: cùm ob totius diei diritatem non aliud auſpicandi tempus accommodatius videretur: proque Palatij gradibus Imperator conſalutatus, lectica in caſtra, & inde raptim appellatis militibus in Curiam delatus eſt. Diſceſſit iam veſperi ex immenſis, quibus cumulabatur, honoribus, tantùm patris patriæ nomine recuſato, propter ætatem.

Geſta per eum in initio principatus.

9 ORSVS hinc à pietatis oſtentatione, Claudium apparatiſſimo funere elatum laudauit,

uit, consecrauitque. Memoriæ Domitij patris honores maximos habuit. Matri summam omnium rerum publicarum, priuatarumque permisit. Primo etiam Imperij die signum excubanti Tribuno dedit, Optimam matrem: ac deinceps eiusdem sæpè lectica per publicum simul vectus est. Antium coloniam deduxit, adscriptis veteranis è prætorio, additisque per domicilij translationem ditissimis primipilarium, vbi & portũ operis sumptuosissimi fecit.

Ciuilia gesta.

10 ATQVE, vt certiorem adhuc indolem ostenderet, ex Augusti præscripto imperaturum se professus: neque liberalitatis, neque clementiæ, nec comitatis quidem exhibendæ vllam occasionem omisit. Grauiora vectigalia aut aboleuit, aut minuit. Præmia delatorum Papiæ legis ad quartas redegit, diuisis populo viritim quadringenis nummis. Senatorum nobilissimo cuique, sed à re familiari destituto, annua salaria, & quibusdam quingena constituit. Item prætorianis cohortibus frumentum, menstruumque gratuitum. Et cùm de supplicio cuiusdam capite damnati, vt ex more subscriberet, admoneretur: Quàm vellem, inquit, nescire litteras. Omnes ordines subinde, ac memoriter salutauit. Agenti Senatui gratias, respondit: Cùm meruero. Ad campestres exercitationes suas admisit & plebem: declamauitque sæpiùs publicè. Recitauit & carmina, non modo domi, sed in theatro,

tan-

tanta vniuersorum lætitia, vt ob recitationem supplicatio decreta sit, atque pars carminum aureis litteris Ioui Capitolino dicata.

Spectacula per eum edita, & liberalitas in populũ.

11 SPECTACVLORVM plurima & varia genera edidit: Iuuenales, Circenses, scenicos ludos, gladiatorium munus. Iuuenalibus senes quoque Consulares, anusque matronas recepit ad lusum. Circensibus loca equiti secreta à ceteris tribuit: commisitque etiam camelorum quadrigas. Ludis, quos pro æternitate Imperij susceptos appellari maximos voluit, ex vtroque ordine, & sexu plerique ludicras partes sustinuerũt. Notissimus eques R. elephanto supersedens per catadromum decucurrit. Inducta est Afranij togata, quæ Incendium inscribitur: concessumque, vt scenici ardentis domus supellectilem diriperent, ac sibi haberent. Sparsa & populo missilia omnium rerum per omnes dies, singula quotidie millia. Auiũ cuiusque generis multiplex penus, tesseræ frumentariæ, vestis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, iumenta, atque etiam mansuetę feræ: nouissimè naues, insulæ, agri.

Spectacula vnde spectauerit, & alia gesta.

12 HOS ludos spectauit è proscenij fastigio. Munere quod in amphitheatro ligneo, in regione Martij campi intra anni spatium fabricato dedit, neminem occidit, ne noxium quidem. Exhibuit autem ad ferrum etiam

quadringentos Senatores, ſexcentoſque equites R. & quoſdam fortunæ atque exiſtimationis integræ ex iiſdem ordinibus, confectoreſque ferarum, & varia arenæ miniſteria. Exhibuit & naumachiam marina aqua innantibus belluis, item Pyrrhichas quaſdam è numero epheborũ, quibus poſt editam operam diplomata ciuitatis Romanæ ſingulis obtulit. Inter Pyrrhicharum argumenta, taurus Paſiphaen ligneo iuuencæ ſimulacro abditam iniit, vt multi ſpectantium crediderunt. Icarus primo ſtatim conatu iuxta cubiculum eius decidit, ipſumque cruore reſperſit. Nam perrarò præſidere, ceterùm accubans primùm paruis foraminibus, deinde toto podio adaperto ſpectare conſueuerat. Inſtituit & quinquennale certamen primus omnium Romæ, more Græco triplex, muſicum, gymnicum, equeſtre, quod appellauit Neronia. Dedicatiſque thermis atque gymnaſio, Senatui quoque, & equiti oleum præbuit. Magiſtros toti certamini præpoſuit Conſulares ſorte, ſede Prætorum: deinde in orcheſtram Senatumque deſcendit, & orationis quidem carminiſque Latini coronam, de qua honeſtiſſimus quiſque contenderat, ipſorum conſenſu conceſſam ſibi recepit. Citharam autem à iudicibus ad ſe delatam adorauit, ferrique ad Auguſti ſtatuam iuſſit. Gymnico, quod in ſeptis edebat, inter buthyſiæ apparatum, barbam primam poſuit, conditam in auream pyxidem, & pretioſiſ-

tiosissimis margaritis adornatam Capitolio consecrauit. Ad athletarum spectaculum inuitauit & virgines Vestales: quia Olympiæ quoque Cereris sacerdotibus spectare conceditur.

Magnificentia in excipiendo Tiridate Armenio.

13 NON immeritò inter spectacula ab eo edita & Tiridatis in vrbem introitum retulerim. Quem Armeniæ regem magnis pollicitationibus sollicitatum, cùm destinato per edictum die ostensurus populo propter nubilum distulisset, produxit, quò opportunissimè potuit: dispositis circa fori templa armatis cohortibus, curuli residens apud Rostra triumphantis habitu, inter signa militaria, atque vexilla: & primò per deuexum pulpitum subeuntem admisit ad genua, alleuatumq; dextra exosculatus est: dein precanti, tiara deducta, diadema imposuit, verba supplicis interpretata prætorio viro multitudini pronuntiante. Perductum inde in theatrũ, ac rursus supplicantem, iuxta se latere dextro collocauit. Ob quæ Imperator consalutatus, laurea in Capitolium lata.

Ianum geminum claudit.

14 IANVM geminum clausit, tam nullo, quàm residuo bello. Consulatus quatuor gessit: primum bimestrem, secundum & nouissimum semestres, tertium quadrimestrem: medios duos continuauit, reliquos inter annua spatia variauit.

Digitized by Google

Mos in iure dicendo.

15 IN iurisdictione postulatoribus nisi sequenti die, ac per libellos non temerè respondit. In cognoscendo, morem eum tenuit, vt continuis actionibus omissis, sigillatim quæque per vices ageret. Quoties autem ad consultandum secederet, neque in cõmune quidquam, neque propalam deliberabat: sed & cõscriptas ab vnoquoque sententias tacitus ac secretò legens, quid ipsi libuisset, perinde atque pluribus idem videretur, pronuntiabat. In Curiam libertinorum filios diu non admisit: admissisque à prioribus Principibus honores denegauit. Candidatos, qui supra numerũ essent, in solatiũ dilationis ac moræ, legionibus præposuit. Consulatum in senos plerumque menses dedit. Defunctoque circa Kal. Ianuarias altero è COSS. neminem substituit: improbans exemplum vetus Caninij Rebuli, vno die Consulis. Triumphalia ornamenta, etiam Quæstoriæ dignitatis, nonnullis ex equestri ordine tribuit: nec vtique de causa militari, sed & de quibusdam rebus orationes ad Senatum missas, præterito Quæstoris officio, per COS. plerumque recitabat.

Afflictio Christianorum.

16 FORMAM ædificiorum vrbis nouam excogitauit: & vt ante insulas ac domos porticus essent, de quarum solariis incendia arcerentur: easq; sumptu suo exstruxit. Destinarat etiam Ostia tenus mœnia promouere, atque

que inde fossa mare veteri vrbi inducere. Multa sub eo & animaduersa seuerè, & coercita, nec minus instituta: adhibitus sumptibus modus: publicæ cœnæ ad sportulas redactæ: interdictum, ne quid in popinis cocti præter legumina aut olera veniret, cùm antea nullum non obsonij genus proponeretur: afflicti suppliciis Christiani, genus hominum superstitionis nouæ ac maleficæ: vetiti quadrigariorum lusus, quibus inueterata licentia passim vagantibus, fallere ac furari per iocum ius erat: pantomimorum factiones cum ipsis simul relegatæ.

Cautum in falsarios pro testamentis.

17 ADVERSVS falsarios tunc primùm repertum, ne tabulæ nisi pertusæ, ac ter lino per foramina traiecto obsignarentur. Cautum, vt in testamentis primæ duæ ceræ, testatorum modò nomine inscripto, vacuæ signaturis ostenderentur, ac ne quis alieni testamenti scriptor legatum sibi adscriberet. Item vt litigatores pro patrociniis certam, iustamque mercedem, pro subselliis nullam omnino darent, præbente ærario gratuita, vtque rerum actu ab ærario causæ ad forum, ac recuperatores transferrentur: & vt omnes appellationes à iudicibus ad Senatum fierent.

Imperium sub Nerone non auctum.

18 AVGENDI, propagandique Imperij neque voluntate vlla, neque spe motus vmquã, etiam ex Britannia deducere exercitum cogita-

Digitized by Google

gitauit: nec nisi verecundia, ne obtrectare parentis gloriæ videretur, destitit. Ponti modò regnum concedente Polemone, item Alpium, defuncto Cottio in prouinciæ formam redegit.

Expeditiones Alexandria, & Achaia per eum suscepta.

19 PEREGRINATIONES duas omnino suscepit, Alexandrinam, & Achaicam: sed Alexandrina ipso profectionis die destitit, turbatus simul religione, ac periculo. Nam cùm circuitis templis in æde Vestæ resedisset, consurgenti ei primùm lacinia obhæsit: deinde tanta caligo coorta est, vt dispicere nõ posset. In Achaia Isthmum perfodere aggressus Prætorianos pro concione ad inchoandum opus cohortatus est, tubaque signo dato, primus rastello humum effodit, & corbulæ congestam humeris extulit. Parabat & ad Caspias portas expeditionem, conscripta ex Italicis senûm pedum tyronibus noua legione, quam magni Alexandri phalangem appellabat. Hęc partim nulla reprehensione, partim etiam non mediocri laude digna in vnum contuli, vt secernerem à probris ac sceleribus eius, de quibus dehinc dicam.

Studium in cantu, & musica.

20 INTER ceteras disciplinas pueritię tempore imbutus & musica, statim vt Imperium adeptus est, Terpnum citharœdum vigẽtem tunc pręter alios, accersiit: diebusque cõtinuis post

post cœnam canenti in multam noctem assidens, paulatim & ipse meditari, exercerique cœpit. Nec eorum quidquam omittere, quæ generis eius artifices, vel conseruandæ vocis causa, vel augendæ factitarent. Sed & plumbeam chartam supinus pectore sustinere, & clystere, vomituque purgari, & abstinere pomis, cibisque officientibus: donec blandiente profectu (quamquam exiguæ vocis & fuscæ) prodire in scenam concupiuit: subinde inter familiares Græcum prouerbium iactans, occultæ musicæ nullum esse respectũ. Et prodiit Neapoli primùm, ac ne concusso quidem repentè motu terræ theatro, antè cantare destitit, quàm inchoatum absolueret νόμον. Ibidem sæpius & per complures cantauit dies: sumpto etiã ad reficiẽdam vocem breui tempore, impatiens secreti à balneis in theatrum transiit, mediaque in orchestra frequente populo epulatus, si paulùm subbibisset, aliquid se sufferri tinniturũ Græco sermone promisit. Captus autẽ modulatis Alexandrinorum laudationibus, qui de nouo commeatu Neapolim confluxerant, plures Alexãdria euocauit. Neque eò segniùs adolescentes equestris ordinis, & quinq; amplius millia è plebe robustissimæ iuuentutis vndique elegit, qui diuisi in factiones, plausuum genera condiscerent, (bombos, & imbrices, & testas vocabãt) operamque nauarent cantanti sibi, insignes pinguissima coma, & excellentissimo cultu pueri,

pueri, nec sine annulo læuis, quorum duces quadragena millia ℩℩s. merebant.

Tragœdias cantat.

21 CVM magni æstimaret cantare, etiam Romæ Neroneum agona ante præstitutam diem reuocauit. Flagitantibusque cunctis cælestem vocem, respondit quidem, in hortis se copiam volentibus facturum: sed adiuuante vulgi preces etiam statione militum, quæ tũc excubabat, repræsentaturum se pollicitus est libens, ac sine mora nomẽ suum in albo profitentium citharœdorum iussit adscribi, sorticulaque in vrnam cum ceteris demissa intrauit ordine suo, simulque Præfecti prætorij citharam sustinentes, pòst Tribuni militum, iuxtaque amicorum intimi. Vtque constitit peracto principio, Nioben se cantaturum per Cluuium Rufum Consularem pronuntiauit, & in horam fere decimam perseuerauit: coronamque eam, & reliquam certaminis partem in annum sequentem distulit, vt sæpius canendi occasio esset. Quod cùm tardum videretur, non cessauit identidem se publicare. Non dubitauit etiam in priuatis spectaculis operam inter scenicos dare, quodam Prætorum ℩℩s. decies offerente. Tragœdias quoque cantauit personatus: heroum Deorumque, item heroidum ac Dearum personis effictis ad similitudinem oris sui, & feminæ, prout quamque diligeret. Inter cetera cantauit Canacen parturientem, Orestem ma-

matricidam, Oedipodem excæcatum, Herculem insanum. In qua fabula fama est tirunculum militem positum ad custodiam aditus, cùm eum ornari ac vinciri catenis, sicut argumentum postulabat, videret, accurrisse ferendæ opis gratia.

Studium aurigandi, & citharizandi.

22 EQVORVM studio vel præcipuè ab ineunte ætate flagrauit: plurimusque illi sermo, quamquam vetaretur, de Circensibus erat, & quondam tractum Prasinum agitatorem inter condiscipulos querens, obiurgante magistro, de Hectore se loqui ementitus est. Sed cùm inter initia Imperij eburneis quadrigis quotidie in abaco luderet, ad omnes etiam minimos Circenses secessu commeabat, primò clàm, deinde propalàm, vt nemini dubiũ esset, eo die vtique affuturum. Neque dissimulabat, velle se palmarum numerum ampliare. quare spectaculum multiplicatis missilibus in serum protrahebatur, ne dominis quidem iam factionum dignantibus nisi ad totius diei cursum greges ducere. Mox & ipse aurigare, atque etiam spectari sæpius voluit: positoque in hortis inter seruitia, & sordidam plebem rudimento, vniuersorum se oculis in Circo maximo præbuit, aliquo liberto mittente mappam, vnde Magistratus solent. Nec contentus harum artium experimenta Romæ dedisse, Achaiam, vt diximus, petit, hinc maximè motus. Instituerant ciuitates,

Digitized by Google

egens apud amitam Lepidam nutritus est, sub duobus pædagogis, saltatore atque tonsore. Verùm Claudio Imperium adepto, non solùm paternas opes recuperauit: sed & Crispi Passieni vitrici sui hereditate ditatus est. Gratia quidem, & potentia reuocatæ restitutæque matris vsque eò floruit, vt emanaret in vulgus, missos à Messallina vxore Claudij, qui eum meridiantem quasi Britannici æmulum strangularent. Additum fabulæ est, eosdem dracone è puluino se proferente conterritos refugisse. Quæ fabula exorta est, deprehensis in lecto eius circum ceruicalia serpentis exuuiis: quas tamen aureæ armillæ ex voluntate matris inclusas dextro brachio gestauit aliquamdiu, ac tædio tandem maternæ memoriæ abiecit, rursúsque extremis suis rebus frustrà requisiuit.

Pueritia & gesta in ea.

7 TENER adhuc, necdum matura pueritia, Circensibus ludis Troiam constantissimè, fauorabiliterque lusit. Vndecimo ætatis anno à Claudio adoptatus est, Annæoque Senecæ iam tunc Senatori in disciplinam traditus. Ferunt Senecam proxima nocte visum sibi per quietem, C. Cæsari præcipere: & fidem somnio Nero breui fecit, prodita immanitate naturæ, quibus primùm potuit experimẽtis. Namque Britannicum fratrem, quòd se post adoptionem Ænobarbum ex consuetudine salutasset, vt subdititium apud patrem arguere conatus est.

est. Amitam etiam Lepidam, ream testimonio coràm afflixit, gratificans matri, à qua rea premebatur. Deductus in forum tiro, populo congiarium, militi donatiuum proposuit: indictaque decursione Prætorianis, scutum sua manu prætulit: exinde patri gratias in Senatu egit. Apud eumdem Consulem pro Bononiensibus Latinè, & pro Rhodiis atque Iliensibus Græcè verba fecit. Auspicatus est & iurisdictionem Præfecti vrbis, sacro Latinarum, celeberrimis patronis, non translatitias, vt assolet, & breues, sed maximas, plurimasq; postulationes certatim ingerētibus: quamuis interdictum à Claudio esset. Nec multò pòst duxit vxorem Octauiam: ediditque pro Claudij salute Circenses, & venationem.

Imperium Neronis.

8 SEPTEMDECIM natus annos, vt de Claudio palàm factum est, inter horam sextam septimamque processit ad excubitores: cùm ob totius diei diritatem non aliud auspicandi tempus accommodatius videretur: proque Palatij gradibus Imperator consalutatus, lectica in castra, & inde raptim appellatis militibus in Curiam delatus est. Discessit iam vesperi ex immensis, quibus cumulabatur, honoribus, tantùm patris patriæ nomine recusato, propter ætatem.

Gesta per eum in initio principatus.

9 ORSVS hinc à pietatis ostentatione, Claudium apparatissimo funere elatum laudauit,

Digitized by Google

uit, consecrauitque. Memoriæ Domitij patris honores maximos habuit. Matri summam omnium rerum publicarum, priuatarumque permisit. Primo etiam Imperij die signum excubanti Tribuno dedit, Optimam matrem: ac deinceps eiusdem sæpè lectica per publicum simul vectus est. Antium coloniam deduxit, adscriptis veteranis è prætorio, additisque per domicilij translationem ditissimis primipilarium, vbi & portũ operis sumptuosissimi fecit.

Ciuilia gesta.

10 ATQVE, vt certiorem adhuc indolem ostenderet, ex Augusti præscripto imperaturum se professus: neque liberalitatis, neque clementiæ, nec comitatis quidem exhibendæ vllam occasionem omisit. Grauiora vectigalia aut aboleuit, aut minuit. Præmia delatorum Papiæ legis ad quartas redegit, diuisis populo viritim quadringenis nummis. Senatorum nobilissimo cuique, sed à re familiari destituto, annua salaria, & quibusdam quingena constituit. Item prætorianis cohortibus frumentum, menstruumque gratuitum. Et cùm de supplicio cuiusdam capite damnati, vt ex more subscriberet, admoneretur: Quàm vellem, inquit, nescire litteras. Omnes ordines subinde, ac memoriter salutauit. Agenti Senatui gratias, respondit: Cùm meruero. Ad campestres exercitationes suas admisit & plebem: declamauitque sæpiùs publicè. Recitauit & carmina, non modo domi, sed in theatro,

tan-

tanta vniuersorum lætitia, vt ob recitationem supplicatio decreta sit, atque pars carminum aureis litteris Ioui Capitolino dicata.

Spectacula per eum edita, & liberalitas in populũ.

11 SPECTACVLORVM plurima & varia genera edidit: Iuuenales, Circenses, scenicos ludos, gladiatorium munus. Iuuenalibus senes quoque Consulares, anusque matronas recepit ad lusum. Circensibus loca equiti secreta à ceteris tribuit: commisitque etiam camelorum quadrigas. Ludis, quos pro æternitate Imperij susceptos appellari maximos voluit, ex vtroque ordine, & sexu plerique ludicras partes sustinuerũt. Notissimus eques R. elephanto supersedens per catadromum decucurrit. Inducta est Afranij togata, quæ Incendium inscribitur: concessumque, vt scenici ardentis domus supellectilem diriperent, ac sibi haberent. Sparsa & populo missilia omnium rerum per omnes dies, singula quotidie millia. Auiũ cuiusque generis multiplex penus, tesseræ frumentariæ, vestis, aurum, argentum, gemmæ, margaritæ, tabulæ pictæ, mancipia, iumenta, atque etiam mansuetę feræ: nouissimè naues, insulæ, agri.

Spectacula vnde spectauerit, & alia gesta.

12 HOS ludos spectauit è proscenij fastigio. Munere quod in amphitheatro ligneo, in regione Martij campi intrà anni spatium fabricato dedit, neminem occidit, ne noxium quidem. Exhibuit autem ad ferrum etiam

quadringentos Senatores, sexcentosque equites R. & quosdam fortunæ atque existimationis integræ ex iisdem ordinibus, confectoresque ferarum, & varia arenæ ministeria. Exhibuit & naumachiam marina aqua innantibus belluis, item Pyrrhichas quasdam è numero epheborũ, quibus post editam operam diplomata ciuitatis Romanæ singulis obtulit. Inter Pyrrhicharum argumenta, taurus Pasiphaen ligneo iuuencæ simulacro abditam iniit, vt multi spectantium crediderunt. Icarus primo statim conatu iuxta cubiculum eius decidit, ipsumque cruore respersit. Nam perrarò præsidere, ceterùm accubans primùm paruis foraminibus, deinde toto podio adaperto spectare consueuerat. Instituit & quinquennale certamen primus omnium Romæ, more Græco triplex, musicum, gymnicum, equestre, quod appellauit Neronia. Dedicatisque thermis atque gymnasio, Senatui quoque, & equiti oleum præbuit. Magistros toti certamini præposuit Consulares sorte, sede Prætorum: deinde in orchestram Senatumque descendit, & orationis quidem carminisque Latini coronam, de qua honestissimus quisque contenderat, ipsorum consensu concessam sibi recepit. Citharam autem à iudicibus ad se delatam adorauit, ferrique ad Augusti statuam iussit. Gymnico, quod in septis edebat, inter buthysiæ apparatum, barbam primam posuit, conditam in auream pyxidem, & pretiosis-

tiosissimis margaritis adornatam Capitolio consecrauit. Ad athletarum spectaculum inuitauit & virgines Vestales: quia Olympiæ quoque Cereris sacerdotibus spectare conceditur.

Magnificentia in excipiendo Tiridate Armenio.

13 NON immeritò inter spectacula ab eo edita & Tiridatis in vrbem introitum retulerim. Quem Armeniæ regem magnis pollicitationibus sollicitatum, cùm destinato per edictum die ostensurus populo propter nubilum distulisset, produxit, quò opportunissimè potuit: dispositis circa fori templa armatis cohortibus, curuli residens apud Rostra triumphantis habitu, inter signa militaria, atque vexilla: & primò per deuexum pulpitum subeuntem admisit ad genua, alleuatumq́; dextra exosculatus est: dein precanti, tiara deducta, diadema imposuit, verba supplicis interpretata prætorio viro multitudini pronuntiante. Perductum inde in theatrũ, ac rursus supplicantem, iuxta se latere dextro collocauit. Ob quæ Imperator consalutatus, laurea in Capitolium lata.

Ianum geminum claudit.

14 IANVM geminum clausit, tam nullo, quàm residuo bello. Consulatus quatuor gessit: primum bimestrem, secundum & nouissimum semestres, tertium quadrimestrem: medios duos continuauit, reliquos inter annua spatia variauit.

Digitized by Google

Mos in iure dicendo.

15 IN iuriſdictione poſtulatoribus niſi ſequenti die, ac per libellos non temerè reſpondit. In cognoſcendo, morem eum tenuit, vt continuis actionibus omiſsis, ſigillatim quæque per vices ageret. Quoties autem ad conſultandum ſecederet, neque in cõmune quidquam, neque propalam deliberabat: ſed & cõſcriptas ab vnoquoque ſententias tacitus ac ſecretò legens, quid ipſi libuiſſet, perinde atque pluribus idem videretur, pronuntiabat. In Curiam libertinorum filios diu non admiſit: admiſsiſque à prioribus Principibus honores denegauit. Candidatos, qui ſupra numerũ eſſent, in ſolatiũ dilationis ac moræ, legionibus præpoſuit. Conſulatum in ſenos plerumque menſes dedit. Defunctoque circa Kal. Ianuarias altero è COSS. neminem ſubſtituit: improbans exemplum vetus Caninij Rebuli, vno die Conſulis. Triumphalia ornamenta, etiam Quæſtoriæ dignitatis, nonnullis ex equeſtri ordine tribuit: nec vtique de cauſa militari, ſed & de quibuſdam rebus orationes ad Senatum miſſas, præterito Quæſtoris officio, per COS. plerumque recitabat.

Afflictio Chriſtianorum.

16 FORMAM ædificiorum vrbis nouam excogitauit: & vt ante inſulas ac domos porticus eſſent, de quarum ſolariis incendia arcerentur: eaſq; ſumptu ſuo extruxit. Deſtinarat etiam Oſtia tenus mœnia promouere, atque

Digitized by Google

que inde fossa mare veteri vrbi inducere. Multa sub eo & animaduersa seuerè, & coercita, nec minus instituta: adhibitus sumptibus modus: publicæ cœnæ ad sportulas redactæ: interdictum, ne quid in popinis cocti præter legumina aut olera veniret, cùm antea nullum non obsonij genus proponeretur: afflicti suppliciis Christiani, genus hominum superstitionis nouæ ac maleficæ: vetiti quadrigariorum lusus, quibus inueterata licentia passim vagantibus, fallere ac furari per iocum ius erat: pantomimorum factiones cum ipsis simul relegatæ.

Cautum in falsarios pro testamentis.

17 ADVERSVS falsarios tunc primùm repertum, ne tabulæ nisi pertusæ, ac ter lino per foramina traiecto obsignarentur. Cautum, vt in testamentis primæ duæ ceræ, testatorum modò nomine inscripto, vacuæ signaturis ostenderentur, ac ne quis alieni testamenti scriptor legatum sibi adscriberet. Item vt litigatores pro patrociniis certam, iustamque mercedem, pro subselliis nullam omnino darent, præbente ærario gratuita, vtque rerum actu ab ærario causæ ad forum, ac recuperatores transferrentur: & vt omnes appellatione à iudicibus ad Senatum fierent.

Imperium sub Nerone non auctum.

18 AVGENDI, propagandique Imperij neque voluntate vlla, neque spe motus vmquã, etiam ex Britannia deducere exercitum co-

gitauit: nec nisi verecundia, ne obtrectare parentis gloriæ videretur, destitit. Ponti modò regnum concedente Polemone, item Alpium, defuncto Cottio in prouinciæ formam redegit.

Expeditiones Alexandria, & Achaia per eum suscepta.

19 PEREGRINATIONES duas omnino suscepit, Alexandrinam, & Achaicam: sed Alexandrina ipso profectionis die destitit, turbatus simul religione, ac periculo. Nam cùm circuitis templis in æde Vestæ resedisset, consurgenti ei primùm lacinia obhæsit: deinde tanta caligo coorta est, vt dispicere nō posset. In Achaia Isthmum perfodere aggressus Prætorianos pro concione ad inchoandum opus cohortatus est, tubaque signo dato, primus rastello humum effodit, & corbulæ congestam humeris extulit. Parabat & ad Caspias portas expeditionem, conscripta ex Italicis senûm pedum tyronibus noua legione, quam magni Alexandri phalangem appellabat. Hęc partim nulla reprehensione, partim etiam non mediocri laude digna in vnum contuli, vt secernerem à probris ac sceleribus eius, de quibus dehinc dicam.

Studium in cantu, & musica.

20 INTER ceteras disciplinas pueritię tempore imbutus & musica, statim vt Imperium adeptus est, Terpnum citharœdum vigētem tunc pręter alios, accersiit: diebusque cōtinuis post

post cœnam canenti in multam noctem assidens, paulatim & ipse meditari, exercerique cœpit. Nec eorum quidquam omittere, quæ generis eius artifices, vel conseruandæ vocis causa, vel augendæ factitarent. Sed & plumbeam chartam supinus pectore sustinere, & clystere, vomituque purgari, & abstinere pomis, cibisque officientibus: donec blandiente profectu (quamquam exiguæ vocis & fuscæ) prodire in scenam concupiuit: subinde inter familiares Græcum prouerbium iactans, occultæ musicæ nullum esse respectũ. Et prodiit Neapoli primùm, ac ne concusso quidem repentè motu terræ theatro, antè cantare destitit, quàm inchoatum absolueret νόμον. Ibidem sæpius & per complures cantauit dies: sumpto etiã ad reficiẽdam vocem breui tempore, impatiens secreti à balneis in theatrum transiit, mediaque in orchestra frequente populo epulatus, si paulùm subbibisset, aliquid se sufferri tinniturũ Græco sermone promisit. Captus autẽ modulatis Alexandrinorum laudationibus, qui de nouo commeatu Neapolim confluxerant, plures Alexãdria euocauit. Neque eò segniùs adolescentes equestris ordinis, & quinq; amplius millia è plebe robustissimæ iuuentutis vndique elegit, qui diuisi in factiones, plausuum genera condiscerent, (bombos, & imbrices, & testas vocabãt) operamque nauarent cantanti sibi, insignes pinguissima coma, & excellentissimo cultu

pueri,

Digitized by Google

matricidam, Oedipodem excæcatum, Herculem insanum. In qua fabula fama est tirunculum militem positum ad custodiam aditus, cùm eum ornari ac vinciri catenis, sicut argumentum postulabat, videret, accurrisse ferendæ opis gratia.

Studium aurigandi, & citharizandi.

22 EQVORVM studio vel præcipuè ab ineunte ætate flagrauit: plurimusque illi sermo, quamquam vetaretur, de Circensibus erat, & quondam tractum Prasinum agitatorem inter condiscipulos querens, obiurgante magistro, de Hectore se loqui ementitus est. Sed cùm inter initia Imperij eburneis quadrigis quotidie in abaco luderet, ad omnes etiam minimos Circenses secessu commeabat, primò clàm, deinde propalàm, vt nemini dubiũ esset, eo die vtique affuturum. Neque dissimulabat, velle se palmarum numerum ampliare, quare spectaculum multiplicatis missilibus in serum protrahebatur, ne dominis quidem iam factionum dignantibus, nisi ad totius diei cursum greges ducere. Mox & ipse aurigare, atque etiam spectari sæpius voluit: positoque in hortis inter seruitia, & sordidam plebem rudimento, vniuersorum se oculis in Circo maximo præbuit, aliquo liberto mittente mappam, vnde Magistratus solent. Nec contentus harum artium experimenta Romæ dedisse, Achaiam, vt diximus, petit, hinc maximè motus. Instituerant ciuitates,

credi potest. Aduersarios quasi planè conditionis eiusdem, obseruare, captare, infamare secretò nonnumquam, ex occursu maledictis incessere: ac si qui arte præcellerent, corrumpere etiam solebat. Iudices autem prius, quàm inciperet, reuerentissimè alloquebatur, omnia se facienda fecisse, sed euentum in manu esse fortunæ: illos, vt sapientes & doctos viros fortuita debere excludere: atque vt auderet, hortantibus, æquiore animo recedebat: ac ne sic quidem sine sollicitudine taciturnitatem, pudoremque quorumdam pro tristitia ac malignitate arguens, suspectosque sibi dicens.

Obedientia in dictis certaminibus.

24 In certando verò ita legi obediebat, vt numquã excreare ausus, sudorem quoq; frontis brachio detergeret, atque etiam in quodam tragico actu, cùm elapsum baculum citò resumpsisset, pauidus & metuens, ne ob delictum certamine submoueretur, non aliter cõfirmatus est, quàm adiurante hypocrita, non animaduersum id inter exsultationes, succlamationesque populi. Victorem autem se ipse pronũtiabat. Qua de causa & præconio vbiq; contendit. Ac ne cuius alterius hieronicarum memoria, aut vestigium exstaret vsquã, subuerti & vnco trahi, abiicique in latrinas omnium statuas & imagines imperauit. Aurigauit quoque plurifariam, Olympiis verò etiam decemiugem: quamuis idipsum in rege Mi-

tum abfuit à remittendo, laxandoque studio: vt conseruandæ vocis gratia, neque milites vmquam, nisi absens, aut alio verba pronuntiante appellaret: neque quidquam serio iocóve egerit, nisi adstante phonasco, qui moneret, parceret arteriis, ac sudarium ad os applicaret, multísque vel amicitiam suam obtulerit, vel simultatem indixerit, prout quisque se magis, parciúsve laudasset.

Rapina, & alia scelera.

26 Petvlantiam, libidinem, luxuriam, auaritiam, crudelitatem sensim quidem primò & occultè, velut iuuenili errore, exercuit: sed vt tunc quoque dubium nemini foret, naturæ illa vitia, non ætatis esse. Post crepusculum statim arrepto pileo vel galero, popinas inibat, circumque vicos vagabatur ludibundus, nec sine pernicie tamē. Siquidem redeūtes à cœna verberare, ac repugnātes vulnerare, cloacísque demergere assueuerat, tabernulas etiam effringere, & expilare: quintana domi constituta, vbi partæ, & ad licitationem diuidendæ prædæ pretium assumeretur. Ac sæpè in eiusmodi rixis, oculorum & vitæ periculū adiit, à quodā laticlauio, cujus vxorem attrectauerat, propè ad necem cæsus. Quare numquam posteà se publico illud horæ sine Tribunis commisit, procul & occultè subsequentibus. Interdiu quoque clàm gestatoria sella delatus in theatrum, seditionibus pantomimorum ex parte proscenij superiori, signi-

Digitized by Google

ſtibus, etiam in muliebrem naturam transfigurare conatus eſt: cum dote, & flammeo per ſolenne nuptiarum celeberrimo officio, deductum ad ſe pro vxore habuit. Exſtatq; cuiuſdam non inſcitus iocus, bene agi potuiſſe cum rebus humanis, ſi Domitius pater talem habuiſſet vxorẽ. Hunc Sporum Auguſtarum ornamentis excultũ, lecticaque vectũ, & circa conuentus mercatuſque Græciæ, ac mox Romæ circa Sigillaria comitatus eſt, identidem exoſculans. Nam matris concubitum appetiſſe, & ab obtrectatoribus eius, ne ferox & impotẽs mulier & hoc genere gratiæ præualeret, deterritum nemo dubitauit, vtique poſtquam meretricẽ, quam fama erat Agrippinæ ſimillimam, inter concubinas recepit. Olim etiam quoties lectica cum matre veheretur, libidinatum inceſtè, ac maculis veſtis proditum affirmant.

Pudicitia paſsim proſtrata.

29 SVAM quidem pudicitiam vſq; adeo proſtituit, vt contaminatis pænè omnibus membris, nouiſſimè quaſi genus luſus excogitaret: quatenus feræ pelle contectus emitteretur è cauea, virorumque ac feminarum ad ſtipitem deligatorum inguina inuaderet: & cùm affatim deſæuiſſet, conficeretur à Doryphoro liberto, cui etiam, ſicut ipſi Sporus, ita ipſe denupſit: voces quoque & eiulatus vim patientium virginũ imitatus. Ex nõnullis comperi

per

Digitized by Google

persuasissimum habuisse eum neminem hominem pudicum, aut vlla corporis parte purum esse; verùm plerosque dissimulare vitium, & calliditate obtegere: ideoque professis apud se obscœnitatem, cetera quoque concessisse delicta.

Prodigalitas, ac diuitiarum profusio.

30. DIVITIARVM & pecuniæ fructum non alium putabat, quàm profusionem: sordidos ac deparcos esse, quibus ratio impensarum constaret: prælautos, vereque magnificos, qui abuterentur, ac perderent. Laudabat, mirabaturque auunculum Caium, nullo magis nomine, quàm quòd ingentes à Tiberio relictas opes in breui spatio prodegisset. Quare nec largiendi, nec absumendi modum tenuit. In Tiridatem, quod vix credibile videatur, octingenta nummûm millia diurna erogauit, abeuntique super HS. millies contulit. Menecratem citharœdum, & Spicillum Mirmillonem triumphalium virorum patrimoniis, ædibusque donauit. Cercopithecum Panerotem fœneratorem, & vrbanis rusticisq; prædiis locupletatum, propè regio extulit funere. Nullam vestem bis induit. Quadrigenis in punctum HS. aleam lusit. Piscatus est rete aurato, purpura, coccoque funibus nexis. Numquam carrucis minus mille fecisse iter traditur, soleis mularum argenteis, canusinatis mulionibus, armillata & phalerata cum Mazacum turba, atque cursorum.

Opera

Opera publica per eum facta.

31 NON in alia re dãnosior, quàm in ædificã-do. Domum à Palatio Esquilias vsque fecit. Quam primò transitoriam, mox incendio absumptam, restitutamque auream nominauit. De cuius spatio atque cultu suffecerit hoc retulisse. Vestibulum eius fuit, in quo colossus cxx. pedum staret ipsius effigie. Tanta laxitas, vt porticus triplices milliarias haberet. Item stagnum maris instar, circumseptum ædificiis ad vrbium speciem. Rura insuper aruis atque vinetis & pascuis, siluisque varia cum multitudine omnis generis pecudum ac ferarum. In ceteris partibus cuncta auro lita, distincta gemmis, vnionumq; cõchis erant. Cœnationes laqueatæ tabulis eburneis versatilibus, vt flores ex fistulis, & vnguenta desuper spargerentur. Præcipua cœnationum rotunda, quæ perpetuò diebus ac noctibus vice mundi circumageretur: balineę marinis, & Albulis fluẽtes aquis. Eiusmodi domum cũ absolutã dedicaret, hactenus comprobauit, vt se diceret quasi hominẽ tandem habitare cœpisse. Prætereà inchoabat piscinam à Miseno ad Auernum lacum, contectam, porticibus cõclusam, quò quidquid totis Baiis calidarum esset, committeretur. Fossam ab Auerno Ostiam vsque, vt nauibus nec tamen mari iretur, longitudinis per CLX. milliaria, latitudinis, qua contrariæ quinqueremes commearẽt. Quorum operum perficiendorũ gratia, quod vbi-

que esset custodiæ, in Italiam deportari, etiam scelere conuictos, non nisi ad opus damnati præceperat. Ad hunc impendiorum furorem super fiduciam Imperij, etiam spe quadam repentina immensarum, & reconditarum opum impulsus est, ex indicio equitis R. pro comperto pollicentis, thesauros antiquissimæ gazæ, quos Dido regina fugiens Tyro secum extulisset, esse in Africa vastissimis specubus abditos, ac posse erui paruula molientium opera.

Rapinæ, extorsiones, & sacrilegia.

32 VERVM vt spes fefellit, destitutus, atque ita iam exhaustus, & egens, vt stipendia quoque militum, & commoda veteranorum protrahi, ac differri necesse esset: calumniis, rapinisque intendit animum. Ante omnia instituit, vt è libertorum defunctorum bonis pro semisse dodrans cogeretur ei, qui sine probabili causa eo nomine essent, quo fuissent illæ familiæ, quas ipse contingeret: deinde vt ingratorum in Principem testamenta ad fiscum pertinerent: ac ne impunè esset studiosis iuris, qui scripsissent, vel dictassent ea, tum vt lege maiestatis facta dictaque omnia, quibus modò delator non deesset, tenerentur. Reuocauit & præmia coronarum, quæ vmquam sibi in certaminibus ciuitates detulissent. Et cùm interdixisset vsum amethystini, ac Tyrij coloris, submisissetque qui nundinarum die pauculas vncias venderet, præclusit cunctos ne-

negotiatores. Quin etiã inter canendum animaduersam matronam è spectaculis, vetita purpura cultam, demonstrasse procuratoribus suis creditur: detractamque illicò non veste modò, sed & bonis exuit. Nulli delegauit officium, vt non adiiceret: Scis quid mihi opus sit: &, Hoc agamus, ne quis quidquam habeat. Vltimò, templis compluribus dona detraxit, simulacraque ex auro vel argento fabricata conflauit: in his Penatium Deorum, quæ mox Galba restituit.

Parricidium in Claudium, & Britannicum.

33 PARRICIDIA & cædes à Claudio exorsus est. Cuius necis, etsi non auctor, at conscius fuit, neque dissimulanter, vt qui boletos, in quo cibi genere venenũ is acceperat, quasi Deorum cibum, posthac prouerbio Græco collaudare sit solitus. Certè omnibus rerum, verborumq; cõtumeliis mortuum insectatus est, modò stultitiæ, modò sæuitiæ arguens. Nam & morari eum inter homines desiisse, producta prima syllaba iocabatur: multaque decreta, & constituta, vt insipientis atque deliri pro irritis habuit. Denique bustum eius consepiri, nisi humili leuiq; materia neglexit. Britannicum non minus æmulatione vocis, quæ illi iucundior suppetebat, quàm metu, ne quando apud hominum gratiam paterna memoria præualeret, veneno aggressus est. Quod acceptũ à quadam Locusta venenariorum indice, cùm opinione tardius cederet,

ventre modò Britannici moto, accersitā mulierem sua manu verberauit, arguens pro veneno remedium dedisse. Excusauitque minus datum, ad occultandam facinoris inuidiam: Sane, inquit, legem Iuliam timeo: coegitq; se coram in cubiculo quàm posset velocissimū, ac præsentaneum coquere. Deinde in hœdo expertus, postquam is quinque horas protraxit, iterùm ac sæpiùs recoctū, porcello obiecit. Quo statim exanimato, inferri in triclinium, dariq; cœnanti secum Britannico imperauit. Et cùm ille ad primum gustum concidisset, comitiali morbo ex cōsuetudine correptum apud conuiuas ementitus, postero die raptim inter maximos imbres trālatitio extulit funere. Locustæ pro nauata opera, impunitatem prædiaq; ampla, sed & discipulos dedit.

Parricidium in matrem & amitam.

34 MATREM dicta, factaque sua exquirentē acerbiùs & corrigētem, hactenus primò grauabatur, vt inuidia idētidem oneraret, quasi cessurus Imperio, Rhodumq; abiturus: mox & honore omni, & potestate priuauit: abductaque militum & Germanorū statione, contubernio quoque ac Palatio expulit. Neque in diuexāda quidquam pensi habuit, submissis & qui Romæ morantem litibus, & in secessu quiescentem, per conuitia & iocos, terra, marique præteruehentes inquietarent. Verū minis eius, ac violentia territus, perdere statuit. Et cùm veneno ter tentasset, sentiretque an-

antidotis præmunitam, lacunaria, quæ noctu super dormientem luxata machina deciderent, parauit. Hoc consilio per conscios parũ celato, solutilem nauẽ, cuius vel naufragio, vel cameræ ruina periret, commentus est. Atque ita reconciliatione simulata, iucundissimis litteris Baias euocauit ad solẽnia Quinquatriũ simul celebranda: datoq; negotio trierarchis, qui Liburnicam, qua aduecta erat, velut fortuito concursu confringerent, protraxit conuiuium. Repetentiq; Baulos in locum corrupti nauigij, machinosum illud obtulit, hilarè prosecutus, atque in digressu papillas quoque exosculatus, reliquum temporis cum magna trepidatione vigilauit, opperiens cœptorum exitum. Sed vt diuersa omnia, nandoque euasisse eam comperit, inops consilij, L. Agerinũ libertum eius saluam & incolumẽ cum gaudio nuntiantem, obiecto clàm iuxtà pugione, vt percussorem sibi subornatum arripi, constringi[illegible] iussit, matremque occidi, quasi depr[illegible]m crimẽ voluntaria morte vitasset. Adduntur his atrociora, nec incertis auctoribus, ad visendũ interfectæ cadauer accurrisse, contrectasse membra, alia vituperasse, alia laudasse, sitique interim oborta, bibisse. Neq; tamen sceleris conscientiam, quamquã & militum, & Senatus, populique gratulationibus confirmaretur, aut statim, aut vnquam postea ferre potuit: sæpè confessus exagitari se materna specie, verberibus Furiarum, ac

tædis ardentibus. Quin & facto per Magos sacro, euocare Manes, & exorare tentauit. Peregrinatione quidẽ Græciæ Eleusiniis sacris, quorum initiatione impij & scelerati voce præconis submouerentur, interesse non ausus est. Iunxitque parricidio matris amitæ necẽ. Quam cùm ex duritia alui cubantem visitaret: & illa tractans lanuginem eius, vt assolet, iam grandis natu, per blanditias fortè dixisset, Simul hanc excepero, mori volo: conuersus ad proximos, cõfestim se positurum velut irridens ait, præcepitque medicis, vt largiùs purgarent ægram. Nam necdum defunctæ bona inuasit, suppresso testamento, ne quid abscederet.

Parricidium in vxores, ac sibi coniunctissimos.

35 VXORES præter Octauiam duas posteà duxit. Poppæam Sabinam, Quæstorio patre natam, & equiti Romano antè nuptam: Deinde Statiliam Messallinam, Tauri bis Cõsulis, ac triumphalis abneptem. Quam vt potiretur, virum eius Atticum Vestinum cos. in honore ipso trucidauit. Octauiæ consuetudinem citò aspernatus, corripientibus amicis, sufficere illi debere respõdit vxoria ornamenta. Eamdẽ mox sæpè frustra strãgulare meditatus, dimisit vt sterilem: sed improbante diuortiũ populo, nec parcente conuitiis, etiam relegauit. Deniq; occidit sub crimine adulteriorum adeò impudenti falsoque, vt in quæstione pernegantibus cunctis, Anicetũ pædagogum

Digitized by Google

gogum suum indicẽ subiecerit, qui dolo stupratam à se fateretur. Poppæã duodecimo die post diuortiũ Octauiæ in matrimonium acceptam, dilexit vnicè. Et tamẽ ipsam quoque ictu calcis occîdit: quòd se ex aurigatione serò reuersum, grauida & ægra cõuitiis incesserat. Ex hac filiã tulit Claudiam Augustã, amisitq; admodum infantem. Nullum adeò necessitudinis genus est, quod nõ scelere perculerit. Antoniam filiam Claudij recusantẽ post Poppææ mortem nuptias suas, quasi molitricem nouarũ rerum interemit. Similiter interemit ceteros, aut affinitate aliqua sibi, aut propinquitate coniunctos. In quibus Aulum Plautium iuuenẽ, quem cùm ante mortẽ per vim constuprasset: Eat nunc, inquit, mater mea, & successorẽ meum osculetur, iactãs dilectum ab ea, & ad spẽ Imperij impulsum. Priuignum Rufinum Crispinum Poppæa natum impuberem adhuc, quia ferebatur ducatus & Imperia ludere, mergendum mari, dũ piscaretur, seruis ipsius demandauit. Tuscum nutricis filium relegauit, quòd in procuratione Ægypti balneis in aduentũ suum exstructis, lauisset. Senecam præceptorem ad necẽ compulit: quamuis sæpè commeatum petenti, bonisque cedenti persanctè iurasset, suspectũ se frustrà, periturumque potiùs, quàm nociturum ei. Burro præfecto remedium ad fauces pollicitus, toxicum misit. Libertos diuites, & senes olim adoptionis, mox dominationis suæ

fautores, atque rectores, veneno partim cibis, partim potionibus indito, intercepit.

Sæuitia in exteros, & cædes illustrium virorum.

36 Nec minore sæuitia foris, & in exteros grassatus est. Stella crinita, quæ summis potestatibus exitium portendere vulgò putatur, per cõtinuas noctes oriri cœperat. Anxius ea re, vt ex Babilo astrologo didicit, solere reges talia ostenta cæde aliqua illustri expiare, atq; à semet in capita procerum depellere: nobilissimo cuique exitium destinauit. Enimuerò multò magis, & quasi per iustam causam duabus coniurationibus promulgatis: quarum prior, maiorque Pisoniana Romæ, posterior Viniciana Beneuenti conflata atq; detecta est. Coniurati è vinculis tripliciũ catenarum dixere causam, cùm quidam crimen vltro faterentur, nonnulli etiam imputarent, tamquam aliter illi non possent nisi morte succurrere dedecorato flagitiis omnibus. Damnatorum liberi vrbe pulsi, enectique veneno aut fame. Constat quosdam cum pædagogis & capsariis vno prandio pariter necatos, alios diurnum victum prohibitos quærere.

Cædes multorum passim facta, & alia gesta.

37 Nvllvs posthac adhibitus delectus, aut modus interimendi quoscumq; libuisset, quacumque de causa. Sed ne de pluribus referam, Saluidieno Orfito obiectum est, quod tabernas tres de domo sua circa forum ciuitatibus

ad

Digitized by Google

ad stationem locasset; Cassio Longino iurisconsulto, ac luminibus orbato, quòd in vetere gẽtili stemmate C. Cassij percussoris Cæsaris, imagines restituisset: Pęto Thraseæ tristior & pædagogi vultus. Mori iussis non ampliùs, quàm horarium spatium dabat. At ne quid moræ interueniret, medicos admouebat, qui cunctantes continuò curarent. Ita enim vocabat, venas mortis gratia incidere. Creditur etiam polyphago cuidam Ægyptij generis crudam carnem, & quidquid daretur mãdere assueto, concupisse viuos homines laniandos, absumendosque obiicere. Elatus inflatusque tantis velut successibus, negauit, quemquam Principum scisse, quid sibi liceret. Multasque nec dubias significationes sæpè iecit, ne reliquis quidem se parsurum Senatoribus: eumq; ordinem sublaturum quandoq; è rep. ac prouincias & exercitus equiti R. ac libertis permissurum. Certè neq; adueniens, neque proficiscens quemquam osculo impertiuit, ac ne resalutatione quidem. Et inauspicando opere Isthmi, magna frequentia clarè, vt sibi, ac pop. R. bene res verteret, optauit, dissimulata Senatus mentione.

Vrbis incendium per eum factum.

38. Sed nec populo, aut mœnibus patriæ pepercit: dicente quodam in sermone communi, ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρί: imò, inquit, ἐμοῦ ζῶντος. Planeque ita fecit. Nam quasi offensus deformitate veterum ædificiorum,

& angustiis, flexurisque vicorum, incendit vrbem tam palàm, vt plerique Cõsulares, cubicularesque eius cum stupa, tædaque in prædiis suis deprehensos non attigerint: & quædam horrea circa domum auream, quorum spatium maximè desiderabat, vt bellicis machinis labefactata, atque inflãmata sint, quòd saxeo muro constructa erant. Per sex dies, septemque noctes ea clade sæuitum est, ad monumentorum, bustorumque diuersoria plebe compulsa. Tunc præter immensum numerum insularum, domus priscorum ducum arserunt, hostilibus adhuc spoliis adornatæ, Deorumque ædes ab Regibus, ac deinde Punicis & Gallicis bellis votæ dedicatæque, & quidquid visendum atque memorabile ex antiquitate durauerat. Hoc incendium è turri Mœcenatica prospectans, lætusque flammæ, vt aiebat, pulchritudine, ἅλωσιν Ilij decantauit in illo suo scenico habitu. Ac ne nõ hinc quoque quantum posset prædæ, & manubiarum inuaderet, pollicitus cadauerum, & ruderum gratuitam egestionem, nemini ad reliquias rerum suarum adire permisit, collationibusque non receptis modò, verùm & efflagitatis, prouincias, priuatorumque census propè exhausit.

Clades & probra in eum.

39 ACCESSERVNT tantis ex Principe malis, probrisque quædam & fortuita: pestilentia vnius autumni, qua XXX. funerum millia in ra-

rationem Libitinæ venerunt: clades Britannica, qua duo præcipua oppida, magna ciuium sociorumque cæde direpta sint: ignominia ad Orientem legionibus in Armenia sub iugum missis, ægreque Syria retenta. Mirum, & vel præcipue notabile inter hæc fuit, nihil eum patientius quàm maledicta & conuitia hominum tulisse, neque in vllos leniorem, quàm qui se dictis aut carminibus lacessissent, exstitisse. Multa Græcè, Latineque proscripta, aut vulgata sunt, sicut illa:

Νέρων, ὀρέστης, ἀλκμαίων· μητροκτόνοι.

Νεόψηφον Νέρων, ἰδίαν μητέρα ἀπέκτεινεν.

Quis negat Æneæ magna de stirpe Neronem?
Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem.
Dum tendit citharam noster, dum cornua Parthus,
Noster erit Pæan, ille ἑκατηβελέτης.
Roma domus fiet, Veios migrate Quirites,
Si non & Veios occupat ista domus.

Sed neque auctores requisiuit: & quosdam per indicem delatos ad Senatum, affici grauiore pœna prohibuit. Transeuntem eum Isidorus Cynicus in publico clara voce corripuerat, quòd Nauplij mala bene cantitaret, sua bona malè disponeret. Et Datus Atellanarum histrio in cātico quodam, ὑγίαινε πάτερ, ὑγίαινε μῆτερ, ita demonstrauerat, vt bibentem natantemque faceret, exitum C. Claudij Agrippinæque significans, & in nouissima clausula,

Orcus vobis ducit pedes,

Senatum geſtu notaret: hiſtrionem & philoſophum Nero nihil amplius quàm vrbe Italiaque ſubmouit, vel contemptu omnis infamiæ, vel ne fatẽdo dolorem, irritaret ingenia.

Defectio Galliarum in eum.

40 TALEM Principem paulò minùs per XIV. annos perpeſſus terrarum orbis, tandem deſtituit, initium facientibus Gallis, duce Iulio Vindice, qui tum eam prouinciam pro Prætore obtinebat. Prædictum à mathematicis Neroni olim erat, fore vt quandoque deſtitueretur: vnde illa vox eius celeberrima, τὸ τεχνίον πᾶσα γαῖα τρέφει: quo maiore venia meditaretur citharœdicam artem Principi ſibi gratam, priuato neceſſariam. Spoponderũt tamen quidam deſtituro ei ordinationem Orientis, nonnulli nominatim regnum Hieroſolymorum, plures omnis priſtinæ fortunæ reſtitutionem. Cui ſpei pronior, Britannia, Armeniaq; amiſſa, ac rurſus vtraque recepta, defunctum ſe fatalibus malis exiſtimabat. Vt verò conſulto Delphis Apolline, ſeptuageſimum ac tertium annum cauendum ſibi audiuit, quaſi eo demũ obiturus, ac nihil coniectans de ætate Galbæ, tanta fiducia, non modò ſenectam, ſed etiam perpetuam, ſingularemque concepit felicitatem, vt amiſſis naufragio pretioſiſſimis rebus, non dubitauerit inter ſuos dicere, piſces eas ſibi relaturos. Neapoli de motu Galliarum cognouit die ipſo, quo ma-

Digitized by Google

matrem occiderat: adeoque lentè ac securè tulit, vt gaudentis etiam suspicionem præberet, tamquam occasione nata spoliandarum iure belli opulentissimarum prouinciarum. Statimque in gymnasium progressus, certantes athletas effusissimo studio spectauit. Cœnæ quoque tempore interpellatus, tumultuosioribus litteris, hactenus excanduit, vt malum iis qui descissent, minaretur. Denique per octo continuos dies non rescribere cuiquam, non mandare quid, aut præcipere conatus, rem silentio oblitterauit.

Reditus in vrbem, & contumelia in eum dicta.

41 EDICTIS tandem Vindicis contumeliosis, & frequentibus permotus, Senatum epistola in vltionem sui, reique publicæ adhortatus est: excusato languore faucium, propter quem non adesset. Nihil autem æquè doluit, quàm vt citharœdum malum se increpitum, ac pro Nerone Ænobarbum appellatum. Et nomen quidem gentile, quòd sibi per contumeliam exprobraretur, resumpturum se professus est, deposito adoptiuo. Cetera conuitia vt falsa, non alio argumento refellebat, quàm quòd etiam inscitia tantopere laboratæ perfectæque à se artis obiiceretur: singulos subinde rogitans, nosséntne quemquam præstantiorem. Sed vrgentibus aliis super alios nuntiis, Romam prętrepidus rediit. Leuiterque modò in itinere friuolo auspicio mēte recreata, cùm annotasset insculptum monumento

Digitized by Google

militem Gallum ab equite R. oppressum, trahi crinibus, ad eam speciem exsiluit gaudio, cælumque adorauit. Ac ne tunc quidem aut Senatu, aut populo coram appellato, quosdam è primoribus viris demum euocauit: transactaque raptim consultatione, reliquam diei partem per organa hydraulica noui & ignoti generis circumduxit. Ostendensque singula, de ratione ac difficultate cuiusque disserens, iamque etiam prolaturum omnia in theatrum affirmauit, si per Vindicem liceat.

Defectio Hispaniarum, & Galbæ, contra eum.

42 POSTQVAM etiam deinde Galbam, & Hispanias desciuisse cognouit, collapsus, animoque male fracto, diu, & sine voce, & propè intermortuus iacuit. Vtque resipuit, veste descissa, capite conuerberato, actum de se pronuntiauit. Consolantique nutriculæ, & aliis quoque iam Principibus similia accidisse memoranti, se verò præter ceteros inaudita, & incognita pati respondit, qui suum Imperium viuus amitteret. Nec eò secius quidquam ex consuetudine luxus, atque desidiæ omisit vel imminuit. Quinimò, cùm prosperi quiddam ex prouinciis nuntiatum esset, super abundantissimam cœnam iocularia in defectionis duces carmina, lasciueque modulata, quæ vulgò innotuerunt, etiam gesticulatus est: ac spectaculis theatri clàm illatus, cuidam scenico placenti nuntium misit, abuti eum occupationibus suis.

Ma-

Malum propositum, Consulum priuatio, & Consulatus assumptio.

43 Initio statim tumultus, multa & immania, verùm non abhorrentia à sua natura creditur destinasse: successores, percussoresque submittere exercitus, & prouincias regentibus quasi conspiratis, idemque & vnum sentientibus, quidquid vbique exsulum, quidquid in vrbe hominum Gallicanorum esset, contrucidare: illos, ne desciscentibus aggregarentur: hos, vt conscios popularium suorũ, atq; fautores. Gallias exercitibus diripiendas permittere, Senatum vniuersum veneno per conuiuia necare, vrbem incẽdere, feris in populum immissis, quo difficiliùs defenderetur. Sed absterritus, non tã pœnitentia, quàm perficiendi desperatione, credensque expeditionẽ necessariam, COSS. ante tempus priuauit honore, atque in vtriusque locum solus iniit Cõsulatum, quasi fatale esset, non posse Gallias debellari, nisi à COS. ac susceptis fascibus. Cùm post epulas triclinio digrederetur, innixus humeris familiariũ, affirmauit, simul ac primũ prouinciã attigisset, inermem se in conspectũ exercituũ proditurũ, nec quidquã aliud, quã fleturũ. Reuocatisq; ad pœnitentiam defectoribus, sequẽti die lætũ inter lætos cantaturum epinicia, quæ iã nunc sibi componi oporteret.

Apparatus expeditionis in Gallos.

44 In præparanda expeditione primam curã habuit deligendi vehicula, portandis scenicis organis,

tædis ardentibus. Quin & facto per Magos sacro, euocare Manes, & exorare tentauit. Peregrinatione quidē Græciæ Eleusiniis sacris, quorum initiatione impij & scelerati voce præconis submouerentur, interesse non ausus est. Iunxitque parricidio matris amitæ necē. Quam cùm ex duritia alui cubantem visitaret: & illa tractans lanuginem eius, vt assolet, iam grandis natu, per blanditias fortè dixisset, Simul hanc excepero, mori volo: conuersus ad proximos, cōfestim se positurum velut irridens ait, præcepitque medicis, vt largiùs purgarent ægram. Nam necdum defunctæ bona inuasit, suppresso testamento, ne quid abscederet.

Parricidium in vxores, ac sibi coniunctissimos.

35 Vxores præter Octauiam duas posteà duxit. Poppæam Sabinam, Quæstorio patre natam, & equiti Romano antè nuptam: Deinde Statiliam Messallinam, Tauri bis Cōsulis, ac triumphalis abneptem. Qua[illegible] potiretur, virum eius Atticum Vestinu[illegible] in honore ipso trucidauit. Octauiæ consuetudinem citò aspernatus, corripientibus amicis, sufficere illi debere respōdit vxoria ornamenta. Eamdē mox sæpè frustra strāgulare meditatus, dimisit vt sterilem: sed improbante diuortiū populo, nec parcente conuitiis, etiam relegauit. Deniq; occidit sub crimine adulteriorum adeò impudenti falsoque, vt in quæstione pernegantibus cunctis, Anicetū pædagogum

gogum suum indicē subiecerit, qui dolo stupratam à se fateretur. Poppæā duodecimo die post diuortiū Octauiæ in matrimonium acceptam, dilexit vnicè. Et tamē ipsam quoque ictu calcis occîdit: quòd se ex aurigatione serò reuersum, grauida & ægra cōuitiis incesserat. Ex hac filiā tulit Claudiam Augustā, amisitq; admodum infantem. Nullum adeò necessitudinis genus est, quod nō scelere perculerit. Antoniam filiam Claudij recusantē post Poppææ mortem nuptias suas, quasi molitricem nouarū rerum interemit. Similiter interemit ceteros, aut affinitate aliqua sibi, aut propinquitate coniunctos. In quibus Aulum Plautium iuuenē, quem cùm ante mortē per vim constuprasset: Eat nunc, inquit, mater mea, & successorē meum osculetur, iactās dilectum ab ea, & ad spē Imperij impulsum. Priuignum Rufinum Crispinum Poppæa natum impuberem adhuc, quia ferebatur ducatus & Imperia ludere, mergendum mari, dū piscaretur, seruis ipsius demandauit. Tuscum nutricis filium relegauit, quòd in procuratione Ægypti balneis in aduentū suum exstructis, lauisset. Senecam præceptorem ad necē compulit: quamuis sæpè commeatum petenti, bonisque cedenti persanctè iurasset, suspectū se frustrà, periturumque potiùs, quàm nociturum ei. Burro præfecto remedium ad fauces pollicitus, toxicum misit. Libertos diuites, & senes olim adoptionis, mox dominationis suæ

Digitized by Google

fautores, atque rectores, veneno partim cibis, partim potionibus indito, intercepit.

Sæuitia in exteros, & cædes illustrium virorum.

36 Nec minore sæuitia foris, & in exteros grassatus est. Stella crinita, quæ summis potestatibus exitium portendere vulgò putatur, per cõtinuas noctes oriri cœperat. Anxius ea re, vt ex Babilo astrologo didicit, solere reges talia ostenta cæde aliqua illustri expiare, atq; à semet in capita procerum depellere: nobilissimo cuique exitium destinauit. Enimuerò multò magis, & quasi per iustam causam duabus coniurationibus promulgatis: quarum prior, maiorque Pisoniana Romæ, posterior Viniciana Beneuenti conflata atq; detecta est. Coniurati è vinculis tripliciũ catenarum dixere causam, cùm quidam crimen vltro faterentur, nonnulli etiam imputarent, tamquam aliter illi non possent nisi morte succurrere dedecorato flagitiis omnibus. Damnatorum liberi vrbe pulsi, enectique veneno aut fame. Constat quosdam cum pædagogis & capsariis vno prandio pariter necatos, alios diurnum victum prohibitos quærere.

Cædes multorum passim facta, & alia gesta.

37 Nullus posthac adhibitus delectus, aut modus interimendi quoscumq; libuisset, quacumque de causa. Sed ne de pluribus referam, Saluidieno Orfito obiectum est, quod tabernas tres de domo sua circa forum ciuitatibus

ad

ad stationem locasset; Cassio Longino iurisconsulto, ac luminibus orbato, quòd in vetere gẽtili stemmate C. Cassij percussoris Cæsaris, imagines restituisset: Pęto Thraseæ tristior & pædagogi vultus. Mori iussis non ampliùs, quàm horarium spatium dabat. At ne quid moræ interueniret, medicos admouebat, qui cunctantes continuò curarent. Ita enim vocabat, venas mortis gratia incidere. Creditur etiam polyphago cuidam Ægyptij generis crudam carnem, & quidquid daretur mãdere assueto, concupisse viuos homines laniandos, absumendosque obiicere. Elatus inflatusque tantis velut successibus, negauit, quemquam Principum scisse, quid sibi liceret. Multasque nec dubias significationes sæpè iecit, ne reliquis quidem se parsurum Senatoribus: eumq; ordinem sublaturum quandoq; è rep. ac prouincias & exercitus equiti R. ac libertis permissurum. Certè neq; adueniens, neque proficiscens quemquam osculo impertiuit, ac ne resalutatione quidem. Et inauspicando opere Isthmi, magna frequentia clarè, vt sibi, ac pop. R. bene res verteret, optauit, dissimulata Senatus mentione.

Vrbis incendium per eum factum.

38 Sed nec populo, aut mœnibus patriæ pepercit: dicente quodam in sermone communi, ἐμοῦ θανόντος γαῖα μιχθήτω πυρὶ: imò, inquit, ἐμοῦ ζῶντος. Planeque ita fecit. Nam quasi offensus deformitate veterum ædificiorum,

& angustiis, flexurisque vicorum, incendit vrbem tam palàm, vt plerique Cõsulares, cubicularesque eius cum stupa, tædaque in prædiis suis deprehensos non attigerint: & quædam horrea circa domum auream, quorum spatium maximè desiderabat, vt bellicis machinis labefactata, atque inflãmata sint, quòd saxeo muro constructa erant. Per sex dies, septemque noctes ea clade sæuitum est, ad monumentorum, bustorumque diuersoria plebe compulsa. Tunc præter immensum numerum insularum, domus priscorum ducum arserunt, hostilibus adhuc spoliis adornatæ, Deorumque ædes ab Regibus, ac deinde Punicis & Gallicis bellis votæ dedicatæque, & quidquid visendum atque memorabile ex antiquitate durauerat. Hoc incendium è turri Mœcenatica prospectans, lætusque flammæ, vt aiebat, pulchritudine, ἅλωσιν Ilij decantauit in illo suo scenico habitu. Ac ne nõ hinc quoque quantum posset prædæ, & manubiarum inuaderet, pollicitus cadauerum, & ruderum gratuitam egestionem, nemini ad reliquias rerum suarum adire permisit, collationibusque non receptis modò, verùm & efflagitatis, prouincias, priuatorumque census propè exhausit.

Clades & probra in eum.

39 ACCESSERVNT tantis ex Principe malis, probrisque quædam & fortuita: pestilentia vnius autumni, qua XXX. funerum millia in ra-

rationem Libitinæ venerunt: clades Britannica, qua duo præcipua oppida, magna ciuium sociorumque cæde direpta sint: ignominia ad Orientem legionibus in Armenia sub iugum missis, ægreque Syria retenta. Mirum, & vel præcipue notabile inter hæc fuit, nihil eum patientius quàm maledicta & conuitia hominum tulisse, neque in vllos leniorem, quàm qui se dictis aut carminibus lacessissent, exstitisse. Multa Græcè, Latineque proscripta, aut vulgata sunt, sicut illa:

Νέρων, ὀρέστης, ἀλκμαίων, μητροκτόνοι.
Νεόψηφον Νέρων, ἰδίαν μητέρα ἀπέκτεινεν.

Quis negat Ænea magna de stirpe Neronem?
Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem.
Dum tendit citharam noster, dum cornua Parthus,
Noster erit Paan, ille ἑκατηβελέτης.
Roma domus fiet, Veios migrate Quirites,
Si non & Veios occupat ista domus.

Sed neque auctores requisiuit: & quosdam per indicem delatos ad Senatum, affici grauiore pœna prohibuit. Transeuntem eum Isidorus Cynicus in publico clara voce corripuerat, quòd Nauplij mala bene cantitaret, sua bona malè disponeret. Et Datus Atellanarum histrio in cãtico quodam, ὑγίαινε πάτερ, ὑγίαινε μῆτερ, ita demonstrauerat, vt bibentem natantemque faceret, exitum C. Claudij Agrippinæque significans, & in nouissima clausula,

Orcus vobis ducit pedes,

Senatum gestu notaret: histrionem & philosophum Nero nihil amplius quàm vrbe Italiaque submouit, vel contemptu omnis infamiæ, vel ne fatẽdo dolorem, irritaret ingenia.

Defectio Galliarum in eum.

40 TALEM Principem paulò minùs per XIV. annos perpessus terrarum orbis, tandem destituit, initium facientibus Gallis, duce Iulio Vindice, qui tum eam prouinciam pro Prætore obtinebat. Prædictum à mathematicis Neroni olim erat, fore vt quandoque destitueretur: vnde illa vox eius celeberrima, τὸ τεχνίον πᾶσα γαῖα τρέφει: quo maiore venia meditaretur citharœdicam artem Principi sibi gratam, priuato necessariam. Spoponderũt tamen quidam destituro ei ordinationem Orientis, nonnulli nominatim regnum Hierosolymorum, plures omnis pristinæ fortunæ restitutionem. Cui spei pronior, Britannia, Armeniaq; amissa, ac rursus vtraque recepta, defunctum se fatalibus malis existimabat. Vt verò consulto Delphis Apolline, septuagesimum ac tertium annum cauendum sibi audiuit, quasi eo demũ obiturus, ac nihil coniectans de ætate Galbæ, tanta fiducia, non modò senectam, sed etiam perpetuam, singularemque concepit felicitatem, vt amissis naufragio pretiosissimis rebus, non dubitauerit inter suos dicere, pisces eas sibi relaturos. Neapoli de motu Galliarum cognouit die ipso, quo ma-

Digitized by Google

matrem occiderat: adeoque lentè ac securè tulit, vt gaudentis etiam suspicionem præberet, tamquam occasione nata spoliandarum iure belli opulentissimarum prouinciarum. Statimque in gymnasium progressus, certantes athletas effusissimo studio spectauit. Cœnæ quoque tempore interpellatus, tumultuosioribus litteris, hactenus excanduit, vt malum iis qui descissent, minaretur. Denique per octo continuos dies non rescribere cuiquam, non mandare quid, aut præcipere conatus, rem silentio oblitterauit.

Reditus in vrbem, & contumelia in eum dicta.

41 EDICTIS tandem Vindicis contumeliosis, & frequentibus permotus, Senatum epistola in vltionem sui, reique publicæ adhortatus est: excusato languore faucium, propter quem non adesset. Nihil autem æquè doluit, quàm vt citharœdum malum se increpitum, ac pro Nerone Ænobarbum appellatum. Et nomen quidem gentile, quòd sibi per contumeliam exprobraretur, resumpturum se professus est, deposito adoptiuo. Cetera conuitia vt falsa, non alio argumento refellebat, quàm quòd etiam inscitia tantopere laboratæ perfectæque à se artis obiiceretur: singulos subinde rogitans, nosséntne quemquam præstantiorem. Sed vrgentibus aliis super alios nuntiis, Romam prætrepidus rediit. Leuiterque modò in itinere friuolo auspicio mēte recreata, cùm annotasset insculptum monumento

Digitized by Google

militem Gallum ab equite R. oppressum, trahi crinibus, ad eam speciem exsiluit gaudio, cælumque adorauit. Ac ne tunc quidem aut Senatu, aut populo coram appellato, quosdam è primoribus viris demum euocauit: transactaque raptim consultatione, reliquam diei partem per organa hydraulica noui & ignoti generis circumduxit. Ostendensque singula, de ratione ac difficultate cuiusque disserens, iamque etiam prolaturum omnia in theatrum affirmauit, si per Vindicem liceat.

Defectio Hispaniarum, & Galbæ, contra eum.

42 POSTQVAM etiam deinde Galbam, & Hispanias desciuisse cognouit, collapsus, animoque male fracto, diu, & sine voce, & propè intermortuus iacuit. Vtque resipuit, veste descissa, capite conuerberato, actum de se pronuntiauit. Consolantique nutriculæ, & aliis quoque iam Principibus similia accidisse memoranti, se verò præter ceteros inaudita, & incognita pati respondit, qui suum Imperium viuus amitteret. Nec eò secius quidquam ex consuetudine luxus, atque desidiæ omisit vel imminuit. Quinimò, cùm prosperi quiddam ex prouinciis nuntiatum esset, superabundantissimam cœnam iocularia in defectionis duces carmina, lasciueque modulata, quæ vulgò innotuerunt, etiam gesticulatus est: ac spectaculis theatri clàm illatus, cuidam scenico placenti nuntium misit, abuti eum occupationibus suis.

Ma-

Malum propositum, Consulum priuatio, & Consulatus assumptio.

43 INITIO statim tumultus, multa & immania, verùm non abhorrentia à sua natura creditur destinasse: successores, percussoresque submittere exercitus, & prouincias regentibus quasi conspiratis, idemque & vnum sentientibus, quidquid vbique exsulum, quidquid in vrbe hominum Gallicanorum esset, contrucidare: illos, ne desciscentibus aggregarentur: hos, vt conscios popularium suorũ, atq; fautores. Gallias exercitibus diripiendas permittere, Senatum vniuersum veneno per conuiuia necare, vrbem incẽdere, feris in populum immissis, quo difficiliùs defenderetur. Sed absterritus, non tã pœnitentia, quàm perficiendi desperatione, credensque expeditionẽ necessariam, COSS. ante tempus priuauit honore, atque in vtriusque locum solus iniit Cõsulatum, quasi fatale esset, non posse Gallias debellari, nisi à COS. ac susceptis fascibus. Cùm post epulas triclinio digrederetur, innixus humeris familiariũ, affirmauit, simul ac primũ prouinciã attigisset, inermem se in conspectũ exercituũ proditurũ, nec quidquã aliud, quã fleturũ. Reuocatisq; ad pœnitentiam defectoribus, sequẽti die lætũ inter lætos cantaturum epinicia, quæ iã nunc sibi componi oporteret.

Apparatus expeditionis in Gallos.

44 IN præparanda expeditione primam curã habuit deligendi vehicula, portandis scenicis organis,

organis, concubinasque, quas secum educeret, tondendi ad virilem modum, & securibus peltisque Amazonicis instruendi. Mox tribus vrbanas ad sacramentum citauit: ac nullo idoneo respondente, certum dominis seruorum numerum indixit: nec nisi ex tota cuiusque familia probatissimos, ne dispensatoribus quidem, aut amanuensibus exceptis, recepit. Partem etiam census omnes ordines conferre iussit: & insuper inquilinos priuatarum ædium atque insularum, pensionem annuam repræsentare fisco. Exegitq; ingēti fastidio, & acerbitate nummum asperum, argentum pustulatum, aurum ad obrusam: vt plerique omnem collationem palàm recusarent, consensu flagitantes, à delatoribus potiùs reuocanda præmia quæcumque cepissent.

Probra in eum scripta.

45 Ex annonæ quoque caritate lucrantium accreuit inuidia. Nam & forte accidit, vt in publica fame Alexandrina nauis nuntiaretur puluerem luctatoribus aulicis aduexisse. Quare omnium in se odio concitato, nihil contumeliarum defuit, quin subiret. Statuæ eius à vertice cirrus appositus est cùm inscriptione Græca, Nunc demum agona esse, &, Traheret tandē. Alterius collo & ascopera deligata, simulque titulus, Ego quid potui? sed tu culeum meruisti. Adscriptum & columnis, iam gallos eum cantando excitasse. Iam noctibus iurgia cum seruis plerique

rique ſimulantes, crebrò Vindecem poſcebant.

Portentis ſomniorum territus.

46 TERREBATVR adhæc euidentibus portentis ſomniorum, & auſpiciorum, & ominum, tum veteribus tum nouis, numquam anteà ſomniare ſolitus. Occiſa demum matre, vidit per quietem nauem ſibi regenti extortum gubernaculum: trahique ſe ab Octauia vxore in arctiſſimas tenebras. Et modò pennatarum formicarum multitudine oppleri: modò à ſimulacris gẽtium ad Pompeij theatrum dedicatarum circuiri, arcerique progreſſu, Aſturconem, quo maximè lætabatur, poſteriore corporis parte in ſimiæ ſpeciem transfiguratum, ac tantum capite integro hinnitus edere canoros. De Mauſoleo ſponte foribus patefactis exaudita vox eſt, nomine eum cientis. Kalend. Ianuarij exornati Lares in ipſo ſacrificij apparatu cõciderunt. Auſpicanti Sporus annulum muneri obtulit: cuius gemmæ ſculptura erat, Proſerpinæ raptus. Votorum nuncupatione magna iam ordinum frequentia vix repertæ Capitolij claues. Cùm ex oratione eius, qua in Vindicem perorabat, recitaretur in Senatu, daturos pœnas ſceleratos, ac breui dignum exitum facturos, conclamatum eſt ab vniuerſis: Tu facies, Auguſte. Obſeruatum etiam fuerat, nouiſſimam fabulam cantaſſe eum publicè Oedipodem exſulem, atque in hoc decidiſſe verſu,

Θανεῖν

Θανεῖν μ᾽ ἄνωγε σύγγαμος, μήτηρ, πατήρ.

Deseritur ab omnibus.

47 NVNTIATA etiam interim ceterorum exercituum defectione, litteras prandenti sibi redditas concerpsit, mensam subuertit, duos scyphos gratissimi vsus, quos Homericos à cælatura carminũ Homeri vocabat, solo illisit: ac sumpto à Locusta veneno, & in aureã pyxidem condito, transiit in hortos Seruilianos. Vbi præmissis libertorum fidissimis Ostiam, ad classem præparandam, Tribunos, Centurionesque Prætorij de fugæ societate tentauit. Sed partim tergiuersantibus, partim apertè detrectantibus, vno verò etiam proclamante,

Vsque adeóne mori miserum est?

varia agitauit, Parthósne an Galbam supplex peteret, an atratus prodiret in publicum, proque Rostris quanta posset maxima miseratione veniam præteritorum precaretur. Ac ni flexisset animos, vel Ægypti præfecturam cõcedi sibi oraret. Inuentus est posteà in scrinio eius hac de re sermo formatus. Sed deterritum putant, ne priùs quàm in forum perueniret, discerperetur. Sic cogitatione in posterũ diem dilata, ad mediam fere noctem excitatus, vt comperit stationem militũ recessisse, prosiluit è lecto, misitque circum amicos. Et quia nihil à quoquã renuntiabatur, ipse cum paucis hospitia singulorum adiit. Verùm clausis omnium foribus, respondente nullo, in cubiculũ rediit: vnde iam & custodes diffugerant, direptis etiam

iam

iam stragulis, amota & pyxide veneni. Ac statim Spicillum Mirmillonē, vel quemlibet aliū percussorem, cuius manu periret, requisiuit. Et nemine reperto: Ergo ego, inquit, nec amicum habeo, nec inimicum: procurritque quasi præcipitaturus se in Tiberim.

Fuga ab vrbe.

48 Sed reuocato rursus impetu, aliquid secretioris latebræ ad colligendum animum desiderauit: & offerente Phaonte liberto suburbanum suum inter Salariam & Numentanam viam circa quartum milliarium, vt erat nudo pede atque tunicatus, pænulam obsoleti coloris superinduit: adopertoque capite, & ante faciem obtenso sudario, equum inscēdit, quatuor solis comitantibus, inter quos & Sporus erat. Statimque tremore terræ, & fulgure aduerso pauefactus, audiit ex proximis castris clamorem militum, & sibi aduersa, & Galbæ prospera ominantium: etiam ex obuiis viatoribus quemdam dicentem, Hi Neronem persequuntur: alium sciscitantem, Ecquid in vrbe noui de Nerone? Equo autē odore abiecti in via cadaueris consternato, detecta facie agnitus est à quodam Missicio Prætoriano, & salutatus. Vt ad diuerticulum ventum est, dimissis equis inter fruticeta ac vepres, per arundineti semitam ægrè, nec nisi strata sub pedibus veste, ad aduersum villæ parietem euasit. Ibi hortante eodem Phaonte, vt interim in specum egestæ arenæ concederet, negauit se viuum

viuum sub terram iturum: ac parumper commoratus, dum clandestinus ad villam introitus pararetur, aquam ex subiecta lacuna potaturus manu hausit: Et hæc est, inquit, Neronis decocta. Deinde diuulsa sentibus pænula, traiectos surculos rasit: atque ita quadrupes per angustias effossæ cauernæ receptus, in proximam cellam decubuit super lectum modicella culcita, vetere pallio strato instructum. Fameque & iterùm siti interpellante, panem quidem sordidum oblatum aspernatus est, aquæ autem tepidæ aliquantulum bibit.

Mors, & gesta in ea.

49 TVNC vnoquoque hinc inde instante, vt quàm primùm se impendentibus contumeliis eriperet, scrobem coràm fieri imperauit, dimensus ad corporis sui modulum: componique simul, si qua inuenirentur frusta marmoris, & aquam simul ac ligna conferri curãdo mox cadaueri, flens ad singula, atque identidem dictitans: Qualis artifex pereo! Inter moras perlatos à cursore Phaontis codicillos præripuit, legitq; se hostem à Senatu iudicatum, & quæri, vt puniatur more maiorum. Interrogauitque quale esset id genus pœnæ. Et cùm comperisset nudi hominis ceruicem inferi furcæ, corpus virgis ad necem cædi: conterritus, duos pugiones, quos secum tulerat, arripuit: tentataque vtriusque acie, rursus condidit, causatus nondum adesse fatalem horam. Ac modò Sporum hortabatur, vt lamen-

mentari ac plangere inciperet: modò orabat, vt se aliquis ad mortem capessendam exemplo iuuaret: interdum segnitiem suam his verbis increpabat: Viuo deformiter ac turpiter: οὐ πρέπει Νέρωνι, οὐ πρέπει. νήφειν δεῖ ἐν τοῖς τοιούτοις. ἄγε ἔγειρε σεαυτόν. Iamque equites appropinquabant, quibus præceptum erat, vt viuum eum attraherent. Quod vt sensit, trepidanter effatus,

ἵππων μ' ὠκυπόδων ἀμφὶ κτύπος οὔατα βάλλει:
ferrum iugulo adegit, iuuante Epaphrodito à libellis. Semianimisque adhuc interrumpenti Centurioni, & pænula ad vulnus apposita, in auxilium se venisse simulanti, non aliud respondit, quàm Serò: &, Hæc est fides? Atque in ea voce defecit extantibus, rigentibusque oculis vsque ad horrorem formidinemque visentium. Nihil priùs, ac magis à comitibus exegerat, quam ne potestas cuiquam capitis sui fieret: sed vt, quoquo modo, totus cremaretur. Permisit hoc Icelus Galbæ libertus, non multò antè vinculis exsolutus, in quæ primo tumultu coniectus fuerat.

Funus.

50 FVNERATVS est impensa ducentorum millium, stragulis albis auro intextis, quibus vsus Kalend. Ianuarij fuerat. Reliquias Ecloge & Alexandria nutrices cum Acte concubina gentili Domitiorum monumento condiderunt, quod prospicitur è campo Martio impositũ colle hortorum. In eo monumento solium

Digitized by Google

solium Porphyretici marmoris superstanti Lunensi ara circumseptum est lapide Thasio.

Statura, & cultus corporis.

51 STATVRA fuit pænè iusta: corpore maculoso & fœdo: sufflauo capillo: vultu pulchro magis, quàm venusto: oculis cæsiis & hebetioribus: ceruice obesa, ventre proiecto, gracillimis cruribus, valetudine prospera. Nam qui luxuriæ immoderatissimæ esset, ter omnino per XIV. annos languit: atque ita, vt neque vino, neq; cõsuetudine reliqua abstineret. Circa cultum habitumque adeò pudendus, vt comã semper in gradus formatam, peregrinatione Achaica etiam ponè verticem summiserit: ac plerumque synthesin indutus, ligato circum collum sudario, prodierit in publicum, sine cinctu, & discalceatus.

Studium artium liberalium.

52 LIBERALES disciplinas omnes ferè puer attigit. Sed à philosophia eum mater auertit: monens, imperaturo contrariam esse, à cognitione veterum oratorum Seneca præceptor, quò diutius in admiratione sui detineret. Itaque ad poëticam pronus carmina libenter, ac sine labore composuit: nec, vt quidam putant, aliena pro suis edidit. Venere in manus meas pugillares libellique cum quibusdam notissimis versibus ipsius chirographo scriptis: vt facilè appareret, non translatos, aut dictante aliquo exceptos, sed planè quasi à cogitante atque generante exaratos: ita multa & de-

deleta, & inducta, & superscripta inerant.

Studium pingendi, ac fingendi.

53 HABVIT & pingendi, fingendique maximè non mediocre studium. Maxima autem popularitate efferebatur, omnium æmulus, qui quoquo modo animum vulgi mouerēt. Exiit post scenicas coronas opinio, proximo lustro descensurum eum ad Olympia inter athletas. Nam luctabatur assiduè: nec aliter certamina gymnica Græcia tota spectauerat, quàm brabeutarum more in stadio humi assidens: ac si qua paria longiùs recessissent, in medium manibus suis protrahens. Destinauerat etiam, qui Apollinem cantu, Solem aurigando æquiparare æstimaretur, imitari & Herculis facta. Præparatumq; leonem aiunt, quem vel claua vel brachiorum nexibus in amphipteatri arena spectante populo nudus elideret.

Votum si vinceret.

54 SVB exitu quidem vitæ palàm vouerat, si sibi incolumis status permansisset, proditurum se parta victoria ludis, etiam hydraulam, & choraulam, & vtricularium, ac nouissimo die histrionem, saltaturumque Virgilij Turnum. Et sunt qui tradāt, Paridem histrionem occisum ab eo, quasi grauem aduersarium.

Famæ, & æternitatis cupidus.

55 ERAT illi æternitatis, perpetuæque famæ cupido, sed incōsulta. Ideoq; multis rebus

ac

ac locis vetere appellatione detracta, nouam induxit ex suo nomine. Mensem quoque Aprilem Neroneum appellauit. Destinauerat & Romam Neropolim nuncupare.

Religionum contemptor.

56 RELIGIONVM vsquequaque contemptor, præter vnius Deæ Syriæ. Hanc mox ita spreuit, vt vrina contaminaret: alia superstitione captus, in qua sola pertinacissimè hæsit. Siquidem acunculam puellarem, cùm quasi remedium insidiarum à plebeio quodam, & ignoto muneri accepisset, detecta confestim coniuratione, pro summo Numine trinisque in die sacrificiis colere perseuerauit: volebatque credi monitione eius futura prænoscere. Ante paucos quàm periret menses, attendit & exstispicio, nec vmquam litauit.

Ætas, & post obitum gesta.

57 OBIIT XXX. & secundo ætatis anno, die quo quondam Octauiam interemerat. Tantumq; gaudium publicè præbuit, vt plebs pileata tota vrbe discurreret. Et tamen non defuerunt, qui per longum tempus vernis æstiuisq; floribus tumulum eius ornarent: ac modò imagines prætextatas in Rostris proferrẽt, modò edicta quasi viuẽtis, & breui magno inimicorum malo reuersuri. Quinetiam Vologesus Parthorum rex, missis ad Senatum legatis de instauranda societate, hoc etiã magnopere orauit, vt Neronis memoria coleretur. Denique cùm post xx. annos adolescente me exsti-

exstitisset conditionis incertæ, qui se Neronem esse iactaret, tam fauorabile nomen eius apud Parthos fuit, vt vehementer adiutus, & vix redditus sit.

C. SVETONII TRANQVILLI

SERGIVS GALBA VII.

De progenie Cæsarum, quæ in Nerone defecit, & prodigiis hoc præcedentibus.

1 ROGENIES Cęsarum in Nerone defecit: quod futurum compluribus quidem signis, sed euidentissimis duobus apparuit. Liuiæ olim post Augusti statim nuptias Veientanum suum reuisenti, prætervolans aquila gallinam albam, ramum lauri rostro tenẽtem, ita vt rapuerat demisit in gremiũ: cumque nutriri alitem, pangiq; ramulum placuisset, tanta pullorũ soboles prouenit, vt hodie quoque ea villa ad Gallinas vocetur: tale verò lauretum, vt triumphaturi Cæsares inde laureas decerperent: fuitque mos triumphantibus, alias confestim eodẽ loco pangere:

Digitized by Google

& obseruatum est sub cuiusque obitum, arborem ab ipso institutam, elanguisse. Ergo nouissimo Neronis anno, & silua omnis exaruit radicitus, & quidquid ibi gallinarum erat interiit: ac subinde tacta de cælo Cæsarum æde, capita omnibus statuis simul deciderunt: Augustique sceptrum è manibus excussum est.

Prosapia, & vetus origo Galbæ.

2 NERONI Galba successit, nullo gradu contingens Cæsarum domum: sed haud dubiè nobilissimus, magnaque & vetere prosapia: vt qui statuarum titulis pronepotem se Q. Catuli Capitolini semper adscripserit: Imperator verò etiam stemma in atrio proposuerit, quo paternam originem ad Iouem, maternam ad Pasiphaen Minois vxorem referret.

Progenies, & cognomina Galbæ, & vnde dicatur Galba.

3 IMAGINES, & elogia vniuersi generis exsequi longum est, familiæ breuiter attingam. Qui primus Sulpiciorum cognomen Galbæ tulit, cur, aut vnde traxerit, ambigitur. Quidam putant, quòd oppidum Hispaniæ frustrà diu oppugnatum, illitis demum galbano facibus succenderit: alij quòd in diuturna valetudine galbeo, id est, remediis lana inuolutis assiduè vteretur: nonnulli quòd præpinguis fuerit visus, quem galbã Galli vocant: vel contrà, quòd tam exilis, quàm sunt animalia, quæ in esculis nascũtur, appellantúrque galbę. Familiã illustrauit Ser. Galba Cõsularis, temporum

porum suorum eloquentissimus: quem tradunt Hispaniam ex Prætura obtinentem, xxx. Lusitanorum millibus perfidia trucidatis, Viriatini belli causam extitisse. Eius nepos ob repulsam Consulatus infensus Iulio Cæsari, cuius legatus in Gallia fuerat, conspirauit cum Cassio & Bruto: propter quod Pedia lege damnatus est. Ab hoc sunt Imperatoris Galbæ auus & pater. Auus clarior studiis, quàm dignitate. Non enim egressus Præturæ gradum, multiplicem nec incuriosam historiam edidit. Pater Consulatu functus, quàm breui corpore atque etiam gibber, modicæque in dicendo facultatis, caussas industriè actitauit. Vxores habuit Mummiam Achaicam neptem Catuli, proneptemque L. Mummij, qui Corinthum excidit: Item Liuiam Ocellinam, ditem admodum, & pulchram. à qua tamē nobilitatis causa appetitus vltro existimatur, & aliquanto enixius, postquam subinde instanti vitium corporis secretò posita veste detexit, ne quasi ignaram fallere videretur. Ex Achaica liberos, Caium & Seruium procreauit. Quorum maior Caius attritis facultatibus vrbe cessit: prohibitusque à Tiberio sortiri anno suo Proconsulatum, voluntaria morte obiit.

Ortus Galbæ, & præsagia principatus.

4 SER. Galba Imperator, M. Valerio Messalla, Cn. Lentulo COSS. natus est, IX. Kalend. Ianuarij, in villa colli supposita, prope

Terracinam sinistrorsum Fundos petentibus. Adoptatus à nouerca sua, Liuij nomen, & Ocellare cognomen assumpsit, mutato prænomine. Nam Lucium mox pro Seruio vsque ad tempus Imperij vsurpauit. Constat Augustum puero adhuc salutanti se inter æquales, apprehensa buccula dixisse, καὶ σὺ τέκνον τῆς ἀρχῆς ἡμῶν παραγεύσῃ. Sed & Tiberius, cùm comperisset eum imperaturum, verùm in senecta: Viuat sanè, ait, quando id ad nos nihil pertinet. Auo quoque eius fulgur procuranti, cùm exta de manibus aquila rapuisset, & in frugiferam quercum contulisset, summum, sed serum Imperium portendi familiæ, responsum est. Et ille irridens: Sanè, inquit, cùm mula pepererit. Nihil æquè posteà Galbam tentantem res nouas confirmauit, quàm mulæ partus: ceterisque, vt obscœnum ostentum abhorrentibus, solus pro lætissimo accepit, memor sacrificij, dictique aui. Sumpta virili toga, somniauit Fortunam dicentem, stare se ante fores defessam: & nisi ocyus reciperetur, cuicumque obuio prædæ futuram. Vtque euigilauit, aperto atrio, simulacrum æneum Deæ cubitali maius iuxta limen inuenit: idque gremio suo Tusculum, vbi æstiuare consueuerat, auexit: & in parte ædium consecratum, menstruis deinceps supplicationibus, & peruigilio anniuersario coluit. Quamquam ætate nondum constanti, veterem ciuitatis, exoletumque morem, ac

tan-

tantùm in domo sua hærentem obstinatissimè retinuit: vt liberti seruique bis die frequentes adessent, ac mane saluere, vesperi valere sibi singuli dicerent.

Studium in liberalibus disciplinis, iure, & vxoribus, ac filiis.

5 INTER liberales disciplinas attendit iuri: dedit & matrimonio operam. Verùm amissa vxore Lepida, duobusque ex ea filiis, remansit in cęlibatu, neque sollicitari vlla conditione ampliùs potuit, ne Agrippinæ quidem viduatæ morte Domitij, quæ maritum quoque adhuc necdum cælibem Galbam, adeò omnibus sollicitauerat modis, vt inter conuentum matronarum correpta iurgio, atque etiam manu pulsata sit à matre Lepida. Obseruauit ante omnes Liuiam Augustam: cuius & viuæ gratia plurimum valuit, & mortuæ testamento pænè ditatus est. ĪĪS. namque quingenties cùm præcipuum inter legatarios habuisset, quia notata, non perscripta erat summa, herede Tiberio legatum ad quingenta reuocante, ne hæc quidem accepit.

Honores per eum gesti, & disciplina in re militari.

6 HONORIBVS ante legitimum tempus initis, Prætor commissione ludorum Floralium, nouum spectaculi genus, elephantos funābulos edidit: exinde prouinciæ Aquitaniæ anno ferè præfuit: mox Consulatum per sex menses ordinarium gessit. Eueniitque, vt in

eo ipse L. Domitio patri Neronis, ipsi Saluius Otho pater Othonis succederet, velut præsagiũ insequentis casus, quo medius inter vtriusque filios exstitit Imperator. A Caio Cæsare, Gætulico substitutus, postridie quàm ad legiones venit, solemni forte spectaculo plaudentes inhibuit, data tessera, vt manus pęnulis continerent, statim per castra iactatum est,

Disce miles militare, Galba est, non Gætulicus.

Pari seueritate interdixit commeatus peti. Veteranum ac tironem militem opere assiduo corroborauit: matureque Barbaris, qui iam in Galliam vsque proruperant, coërcitis, præsenti quoque Caio talem & se, & exercitum approbauit, vt inter innumeras, contractasque ex omnibus prouinciis copias, neque testimonium, neque præmia ampliora vlli perciperent. Ipse maximè insignis, quòd campestrem decursionem scuto moderatus, etiam ad essedum Imperatoris per viginti passuum millia cucurrit.

Iustitia & æquitas.

7 CÆDE Caij nuntiata, multis ad occasionem stimulantibus, quietem prætulit. Per hoc gratissimus Claudio, receptusque in cohortem amicorum, tantæ dignationis est habitus, vt cùm subita ei valetudo, nec adeò grauis incidisset, dilatus sit expeditionis Britannicæ dies. Africam pro Consule biennio obtinuit, extra sortem electus ad ordinandam prouinciam, & intestina dissensione, & Barba-

torum

rorum tumultu inquietam: ordinauitque magna seueritatis ac iustitiæ cura, etiam in paruulis rebus. Militi, qui per expeditionem annona arctissima residuum cibariorum tritici modium centum denariis vendidisse arguebatur, vetuit, simulatque indigere cibo cœpisset, à quoquam opem ferri: & is fame extabuit. At in iure dicendo, cùm de proprietate iumenti quæreretur, leuibus vtrimque argumentis, & testibus, ideoq; difficili cõiectura veritatis, ita decreuit, vt ad lacũ, vbi adaquari solebat, duceretur capite inuoluto, atque ibidem reuelato, eius esset, ad quẽ spõte se à potu recepisset.

Honores ei collati, & signa futuri Imperij.

8 OB res, & tunc in Africa, & olim in Germania gestas, ornamenta triumphalia accepit, & Sacerdotium triplex inter XV. viros, sodalesque Titios, item Augustales cooptatus: atque ex eo tempore propè ad Neronis medium Principatum in secessu plurimùm vixit, ne ad gestandum quidem vmquam inter ingressus, quàm vt secum vehiculo proximo decies HS. in auro efferret, donec in oppido Fundis moranti Hispania Tarraconensis oblata est. Accidit q; vt cùm prouinciam ingressus sacrificaret intra ædem publicã, puero è ministris acerram tenenti, capillus repentè toto capite canesceret. Nec defuerunt qui interpretarentur, significari rerum mutationem, successurumque iuueni senem: hoc est, ipsum Neroni. Nec multo pòst in Cantabriæ lacum fulmen decidit:

repertæque sunt duodecim secures, haud ambiguum summi Imperij signum.

Varietas in prouincia.

9 PER octo annos variè, & inæquabiliter prouinciam rexit. Primò acer & vehemens, & in coërcendis quidem delictis vel immodicus. Nam & nummulario non ex fide versanti pecunias, manus amputauit, mensæque eius affixit. Et tutorem, quòd pupillum, cui substitutus heres erat, veneno necasset, cruce affecit: implorantique leges, & ciuem Romanum se testificanti, quasi solatio & honore aliquo pœnam leuaturus, mutari, multoque præter ceteras altiorem & dealbatam statui crucem iussit. Paulatim in desidiam segnitiemque conuersus est, ne quid materiæ præberet Neroni: &, vt dicere solebat, quòd nemo rationẽ otij sui reddere cogeretur. Carthagine noua conuentum agens, tumultuari Gallias comperit. Legato Aquitaniæ auxilia implorante, superuenerunt Vindicis litteræ, hortantis, vt humano generi assertorem ducemque se accommodaret. Nec diu cunctatus conditionem partim metu, partim spe recepit. Nam & mandata Neronis de nece sua ad procuratores clàm missa deprehenderat: & confirmabatur cùm secundissimis auspiciis, & ominibus, tum virginis honestæ vaticinatione, tantò magis, quòd eadem illa carmina sacerdos Iouis Cluniæ ex penetrali somnio monitus eruerat, ante ducentos annos similiter à fatidica puella pronuntia-

nunciata. Quorum carminum ſententia erat, Oriturum quãdoque ex Hiſpania Principem, dominumq́ue rerum.

Initium principatus, & alia geſta.

10 IGITVR cùm quaſi manumiſſioni vacaturus conſcendiſſet tribunal, propoſitis ante ſe damnatorũ, occiſorumq́ue à Nerone quàm plurimis imaginibus, & adſtante nobili puero, quem exſulantem ex proxima Baleari inſula, ob id ipſum acciuerat, deplorauit temporum ſtatum: conſalutatuſq́ue Imperator, legatum ſe Senatus ac populi R. profeſſus eſt. Deinde iuſtitio indicto, è plebe quidem prouinciæ legiones & auxilia conſcripſit, ſuper exercitum veterem legionis vnius, duarumq́ue alarum, & cohortium trium. At è primoribus prudentia atque ætate præſtantibus, velut inſtar Senatus, ad quos de maiore re, quoties opus eſſet, referretur, inſtituit. Delegit & equeſtris ordinis iuuenes, qui manente annulorum aureorum vſu, Euocati appellarentur, excubiaſq́ue circa cubiculum ſuum vice militum agerent. Etiam per prouincias edicta dimiſit, auctor ſingulis, vniuerſiſq; conſpirandi, ſimul & vt qua poſſet quiſque opera, cõmunem cauſam iuuarent. Per idem ferè tempus in munitione oppidi, quod ſedem bello delegerat, repertus eſt annulus opere antiquo, ſcalptura gẽmę victoriã cum trophęo exprimẽte. Ac ſubinde Alexãdrina nauis Dertoſã appulit armis onuſta, ſine gubernatore, ſine nauta,

Digitized by Google

ac vectore vllo: vt nemini dubium esset, iustum piumque, & fauentibus Dis bellum suscipi. Cùm repentè ex inopinato propè cuncta turbata sunt, alarum altera castris appropinquantem, pœnitentia mutati sacramenti destituere conata est, ægreque retenta in officio: & serui, quos à liberto Neronis ad fraudem præparatos muneri acceperat, per angiportum in balnea transeuntem pænè interemerunt: nisi cohortantibus inuicem, ne occasionem omitterent, interrogatisque de qua occasione loquerentur, expressa cruciatu confessio esset.

Consternatio propter mortem Vindicis.

11 ACCESSIT ad tanta discrimina mors Vindicis, qua maximè consternatus, destitutoque similis, non multum abfuit, quin vitæ renuntiaret. Sed superuenientibus ab vrbe nuntiis, vt occisum Neronem, cunctosque in verba sua iurasse cognouit: deposita legati, suscepit Cæsaris appellationem. Iterque ingressus est paludatus, ac dependente à ceruicibus pugione ante pectus: nec prius vsum togæ recuperauit, quàm oppressis, qui nouas res moliebantur, Præfecto Prætorij Nymphidio Sabino Romæ, in Germania Fonteio Capitone, in Africa Clodio Macro legatis.

Sæuitia, & auaritia.

12 PRÆCESSERAT de eo fama sæuitiæ simul, atque auaritiæ: quòd ciuitates Hispaniarum, Galliarumque, quæ cunctantiùs sibi accesse-

Digitized by Google

accesserant, grauioribus tributis, quasdam etiam murorum destructione punisset: & prępositos, procuratoresque supplicio capitis affecisset cum coniugibus ac liberis: quodque oblatam à Tarraconensibus è vetere templo Iouis coronam auream librarum XV. conflasset, ac tres vncias quæ ponderi deerant, iussisset exigi. Ea fama & confirmata & aucta est, vt primùm vrbem introiit. Nam cùm classiarios, quos Nero ex remigibus iustos milites fecerat, redire ad pristinum statum cogeret: recusantes, atque insuper aquilam, & signa pertinaciùs flagitantes, nō modò immisso equite disiecit, sed decimauit etiam. Item Germanorum cohortem, à Cæsaribus olim ad custodiam corporis institutam, multisque experimentis fidelissimam, dissoluit, ac sine vllo commodo remisit in patriam: quasi Cn. Dolabellæ, iuxta cuius hortos tendebat, proniorem. Illa quoque, verène an falsò, per ludibriū iactabantur, apposita lautiore cœna ingemuisse eum. Et ordinario quidem dispensatori breuiarium rationum offerenti, parapsidem leguminis pro sedulitate ac diligētia porrexisse. Cano autem choraulæ, mirè placenti, denarios quinque donasse, prolatos manu sua è peculiaribus loculis suis.

Aduentus ad vrbem.

13 QVARE aduentus eius non perinde gratus fuit: idque proximo spectaculo apparuit. Siquidē Atellanis notissimum cāticum exor-

 sis,

Digitized by Google

ſis, Venitio ſimus à villa: cuncti ſimul ſpectatores, conſentiente voce reliquam partem retulerunt, ac ſæpiùs verſu repetito egerunt.

Geſta per eum in initio principatus.

14 MAIORE adeò & fauore & auctoritate adeptus eſt, quàm geſſit, Imperium: quamquàm multa documenta egregij Principis daret: ſed nequaquam tam grata erant, quàm inuiſa, quæ ſecus fierent. Regebatur trium arbitrio, quos vnà & intra Palatium habitantes, nec vmquam non adhærẽtes, pædagogos vulgò vocabant. Hi erant T. Iunius legatus eius in Hiſpania, cupiditatis immenſæ: Cornelius Laco, ex aſſeſſore Præfectus Prętorij, arrogãtia ſocordiaque intolerabilis: libertus Icelus, paulò ante annulis aureis, & Martiani cognomine ornatus, ac iam ſummæ equeſtris gradus candidatus. His diuerſo vitiorum genere graſſantibus, adeò ſe abutendum permiſit & tradidit, vt vix ſibi ipſi conſtaret: modò acerbior parciorque: modò remiſſior ac negligentior, quàm conueniret Principi electo, atque illius ætatis. Quoſdã claros ex vtroque ordine viros ſuſpicione minima, inauditos condemnauit. Ciuitatem Romanam raro dedit. Iura trium liberorum vix vni, atque alteri: ac ne his quidem, niſi ad certum præfinitumque tempus. Iudicibus ſextam decuriam adiici precãtibus, non modò negauit: ſed etiam conceſſum à Claudio beneficium, ne hieme initioque anni ad iudicandum euocarentur, eripuit.

Ge-

Gesta, & liberalitas.

15 EXISTIMABATVR etiam Senatoria, & equestria officia biennij spatio determinaturus, nec daturus nisi inuitis ac recusantibus. Liberalitates Neronis non plus decimis concessis, per quinquaginta equites R. ea conditione reuocandas curauit exigendásque, vt & si quid scenici aut xystici donatum olim vendidissent, auferretur emptoribus, quando illi absumpto pretio soluere nequirent. At contrà, nihil non per comites, atque libertos pretio addici, aut donari gratia passus est, vectigalia, immunitates, pœnas innocentum, impunitatem noxiorũ. Quin etiam pop. R. deposcente supplicium Haloti & Tigillini, solos ex omnibus Neronis emissariis, vel maleficentissimos incolumes præstitit: atque insuper Halotũ procuratione amplissima ornauit. Pro Tigillino etiam sæuitię populũ edicto increpuit.

Inuidia & rebellio exercitus Germaniæ in eum.

16 PER hæc propè vniuersis ordinibus offensus, vel pręcipua flagrauit inuidia apud milites. Nam cùm in verba eius absentis iurantibus donatiuum grandius solito præpositi pronuntiassent, neque rem ratam habuit, & subinde iactauit, se legere militem, non emere consuesse. Atque eo quidem nomine omnes, qui vbique erant, exacerbauit. Ceterùm Prætorianos etiã metu, & indignitate commouit, remouens subinde plerosque vt suspectos, &

Nymphidij socios. Sed maximè fremebat superioris Germaniæ exercitus, fraudari se præmiis nauatæ aduersus Gallos & Vindicem operæ. Ergo primi obsequium rumpere ausi, Kalend. Ianuarij adigi sacramento, nisi in nomen Senatus recusarunt: statimq; legationem ad Prætorianos cum mandatis destinauerunt, displicere Imperatorem in Hispania factum, eligerent ipsi, quem cuncti exercitus comprobarent.

Adoptio Pisonis per eum facta.

17 QVOD vt nuntiatũ est, despectui esse non tam senectam suam, quàm orbitatem ratus, Pisonem Frugi Licinianum, nobilem egregiumque iuuenem, ac sibi olim probatissimũ, testamentoque semper in bona & nomen adscitum, repente è media salutantium turba apprehendit: filiumque appellans, perduxit in castra, ac pro concione adoptauit, ne tunc quidem donatiui vlla mentione facta: quò faciliorem occasionem M. Saluio Othoni præbuit perficiendi conata, intra sextum adoptionis diem.

Præsagia infelicem exitum præcedentia.

18 MAGNA, & assidua monstra iam inde à principio exitum ei, qualis euenit, portenderãt. Cùm per omne iter dextra sinistraq; oppidatim victimæ cæderentur, taurus securis ictu consternatus, rupto vinculo, essedum eius inuasit: elatisque pedibus totũ cruore perfudit, ac descendentem spiculator impulsu turbæ lancea

lancea propè vulnerauit. Vrbem quoque, & deinde Palatium ingressum, excepit terræ tremore, & assimulis quidam mugitui sonus. Secuta sunt aliquantò maiora, & tristiora. Monile margaritis gemmisque consertum ad ornandum Fortunam suam Tusculanam, ex omni gaza secreuerat. Id repentè quasi augustiore dignius loco, Capitolinæ Veneri dedicauit; ac proxima nocte somniauit speciem Fortunæ, querentis fraudatam se dono destinato, minantisque erepturam & ipsam quæ dedisset. Cumque exterritus luce prima ad expiandum somnium, præmissis qui rem diuinam apparent, Tusculum excucurrisset, nihil inuenit præter tepidam in ara fauillam, atratumque iuxta senem in catino vitreo thus tenentem, & in calice fictili merum. Obseruatum etiam est Kalend. Ianuariis, sacrificanti coronam de capite excidisse: auspicanti pullos euolasse: adoptionis die, neque milites allocuturo castrensem sellam de more positam pro tribunali, oblitis ministris, & in Senatu curulem peruersè collocatam.

Cædes, atque mors.

19 PRIVS verò quàm occideretur, sacrificantem manè aruspex identidem monuit, caueret periculũ, non longè percussores abesse. Haud multò pòst cognoscit teneri castra ab Othone, ac plerisque vt cõdem quamprimùm pergeret suadentibus (posse enim auctoritate & præsentia præualere) nihil ampliùs quàm

quàm continere se statuit, & legionariorum firmare præsidiis, qui multifariàm diuerseque tendebant. Loricam tamen induit linteam, quamquàm haud dissimulans parum aduersus tot mucrones profuturam. Sed extractus rumoribus falsis, quos conspirati, vt eum in publicum elicerent, de industria dissiparant, paucis temerè affirmantibus, transactum negotium, oppressos qui tumultuarentur, aduenire frequentes ceteros gratulabundos, & in omne obsequium paratos: his vt occurreret, prodiit tanta fiducia, vt militi cuidam occisum à se Othonem glorianti, Quo auctore responderit, atque in forum vsque processit. Ibi equites, quibus mandata cædes erat, cùm per publicum dimota paganorum turba equos adegissent, viso procul eo, parumper restiterunt; deinde rursum incitati, desertum à suis contrucidarunt.

Gesta per eum in morte, & de eius funere, atque cadauere.

20 SVNT qui tradant ad primum tumultum proclamasse eum, Quid agitis commilitones? Ego vester sum, & vos mei: donatiuum etiam pollicitum. Plures autem prodiderunt, obtulisse vltrò iugulum: & vt hoc agerent ac ferirent, quando ita videretur, hortatum. Illud mirum admodum fuerit, neque præsentium quemquam opem Imperatori ferre conatũ: & omnes, qui accerserentur, spreuisse nuntium, excepta Germanicorum vexillatione. Hi ob

recens

recens meritum, quòd se ægros, & inualidos magnopere fouisset, in auxilium aduolauere, sed serius, itinere deuio per ignorantiam locorum retardati. Iugulatus est ad lacũ Curtij, ac relictus, ita vti erat, donec gregarius miles à frumentatione rediens abiecto onere caput ei amputauit. Et quoniam capillo præ caluitio arripere non poterat, in gremiũ abdidit. Mox inserto per os pollice, ad Othonem detulit. Ille lixis, calonibusque donauit: qui hasta suffixũ, non sine ludibrio circum castra portarunt, acclamantes identidem, Galba Cupido fruaris ætate tua. Maximè irritati ad talem iocorum petulantiam, quòd ante paucos dies exierat in vulgus, laudanti cuidam formam suam, vt adhuc floridam & vegetam, respondisse eum: Ετὶ μοὶ μένος ἐμπεδόν ἐστιν. Ab his Patrobij Neroniani libertus, centum aureis redemptum, eo loco, vbi iussu Galbæ animaduersum in patronum fuerat, abiecit. Serò tandem dispensator Argius, & hoc & ceterum truncum in priuatis eius hortis Aureliæ viæ sepulturæ dedit.

Statura corporis, & membrorum.

21 STATVRA iusta fuit, capite caluo, oculis cæruleis, adunco naso, manibus pedibusque articulari morbo distortissimis: vt neque calceum perpeti, neque libellos euoluere, aut tenere omnino valeret. Excreuerat etiam in dexteriore latere eius caro, propendebatque adeò, vt ægrè fascia substringeretur.

Cibus.

Digitized by Google

Cibus, potus, atque luxuria.

22 CIBI plurimi traditur, quem tempore hiberno etiam ante lucem capere consueuerat. Inter cœnā verò vsque adeò abundantē, vt congestas super manus reliquias circumferri iuberet, spargique ad pedes stantibus. Libidinis in mares pronior, & eos non nisi prædurос, exoletósque. Ferebant in Hispania Icelum è veteribus concubinis, de Neronis exitu nuntiantem, non modò arctissimis osculis palàm exceptum ab eo, sed vt sine mora velleretur oratum, atque seductum.

Tempus Imperij, & ætas.

23 PERIIT tertio & septuagesimo ætatis anno, Imperij mense septimo. Senatus vt primùm licitum fuit, statuam ei decreuerat rostratæ columnæ superstantem in parte fori, qua trucidatus est. Sed decretum Vespasianus aboleuit, percussores sibi ex Hispania in Iudæam submisisse opinatus.

C. SVE-

Digitized by Google

C. SVETONII TRANQVILLI

SALVIVS OTHO VIII.

De Othonis progenitoribus.

1 MAIORES Othonis sunt orti oppido Ferentino, familia vetere & honorata, atq; ex Principibus Etruriæ. Auus M. Saluius Otho, patre equite R. matre humili, incertum an ingenua, per gratiam Liuiæ Augustæ, in cuius domo creuerat, Senator est factus, nec Præturæ gradum excessit. Pater L. Otho materno genere præclaro, multarum & magnarũ propinquitatũ, tam charus, tamque non absimilis facie Tiberio Principi fuit, vt plerique procreatum ex eo crederent. Vrbanos honores, Proconsulatum Africæ, & extraordinaria Imperia seuerissimè administrauit. Ausus etiam est in Illyrico milites quosdam, quòd motu Camilli ex pœnitentia præpositos suos, quasi defectionis aduersus Claudium au-

ctores,

cœterū.
bus plen
affirmab
ceres cru
cetūq; fa
vt aut pa
cautius.
quam an
mitanbu
Litura ta
rum, Gr
Latini se
dicum e
degit. N
que quis
passus est
dam inop
quòd se in
sissent: qu
prouincia
bus Rabi
driá, cred
crimen ap
natus, ma
maiore de
buscumqu
statem ob
probanti
intulisse a
posita ost
eius notab

vt damna-
ingens præ-
eſtitutionē
Senatum ad

cretorum-
andæ matri
iciones cœ-
itatis dedit.
nuc amicam
amque inte-
. Nec corri-
t ne riualem
animo. Cre-
arceſſendam
cluſiſſe quō-
iſcentemque
itū repoſcen-
o, ſepoſitus eſt
niam ; & ſatis
n omnem di-
hoc diſticho

xſul honore?
ſua.
ſtorius per de-
ne abſtinentia

s data eſt, co-
natibus

ßis, Venit io simus à villa: cuncti simul spectatores, consentiente voce reliquam partem retulerunt, ac sæpiùs versu repetito egerunt.

Gesta per eum in initio principatus.

14 MAIORE adeò & fauore & auctoritate adeptus est, quàm gessit, Imperium: quamquàm multa documenta egregij Principis daret: sed nequaquam tam grata erant, quàm inuisa, quæ secus fierent. Regebatur trium arbitrio, quos vnà & intra Palatium habitantes, nec vmquam non adhærẽtes, pædagogos vulgò vocabant. Hi erant T. Iunius legatus eius in Hispania, cupiditatis immensæ: Cornelius Laco, ex assessore Præfectus Prętorij, arrogãtia socordiaque intolerabilis: libertus Icelus, paulò ante annulis aureis, & Martiani cognomine ornatus, ac iam summæ equestris gradus candidatus. His diuerso vitiorum genere grassantibus, adeò se abutendum permisit & tradidit, vt vix sibi ipsi constaret: modò acerbior parciorque: modò remissior ac negligentior, quàm conueniret Principi electo, atque illius ætatis. Quosdã claros ex vtroque ordine viros suspicione minima, inauditos condemnauit. Ciuitatem Romanam rarò dedit. Iura trium liberorum vix vni, atque alteri: ac ne his quidem, nisi ad certum præfinitumque tempus. Iudicibus sextam decuriam adiici precãtibus, non modò negauit: sed etiam concessum à Claudio beneficium, ne hieme initioque anni ad iudicandum euocarentur, eripuit.

Ge-

Digitized by Google

Gesta, & liberalitas.

15 Existimabatvr etiam Senatoria, & equestria officia biennij spatio determinaturus, nec daturus nisi inuitis ac recusantibus. Liberalitates Neronis non plus decimis concessis, per quinquaginta equites R. ea conditione reuocandas curauit exigendásque, vt & si quid scenici aut xystici donatum olim vendidissent, auferretur emptoribus, quando illi absumpto pretio soluere nequirent. At contrà, nihil non per comites, atque libertos pretio addici, aut donari gratia passus est, vectigalia, immunitates, pœnas innocentum, impunitatem noxiorũ. Quin etiam pop. R. deposcente supplicium Haloti & Tigillini, solos ex omnibus Neronis emissariis, vel maleficentissimos incolumes præstitit: atque insuper Halotũ procuratione amplissima ornauit. Pro Tigillino etiam sæuitię populũ edicto increpuit.

Inuidia & rebellio exercitus Germaniæ in eum.

16 Per hæc propè vniuersis ordinibus offensus, vel pręcipua flagrauit inuidia apud milites. Nam cùm in verba eius absentis iurantibus donatiuum grandius solito præpositi pronuntiassent, neque rem ratam habuit, & subinde iactauit, se legere militem, non emere consuesse. Atque eo quidem nomine omnes, qui vbique erant, exacerbauit. Ceterùm Prætorianos etiã metu, & indignitate commouit, remouens subinde plerosque vt suspectos, &

Nymphidij socios. Sed maximè fremebat superioris Germaniæ exercitus, fraudari se præmiis nauatæ aduersus Gallos & Vindicem operæ. Ergo primi obsequium rumpere ausi, Kalend. Ianuarij adigi sacramento, nisi in nomen Senatus recusarunt: statimq; legationem ad Prætorianos cum mandatis destinauerunt, displicere Imperatorem in Hispania factum, eligerent ipsi, quem cuncti exercitus comprobarent.

Adoptio Pisonis per eum facta.

17 QVOD vt nuntiatũ est, despectui esse non tam senectam suam, quàm orbitatem ratus, Pisonem Frugi Licinianum, nobilem egregiumque iuuenem, ac sibi olim probatissimũ, testamentoque semper in bona & nomen adscitum, repente è media salutantium turba apprehendit: filiumque appellans, perduxit in castra, ac pro concione adoptauit, ne tunc quidem donatiui vlla mentione facta: quò faciliorem occasionem M. Saluio Othoni præbuit perficiendi conata, intra sextum adoptionis diem.

Præsagia infelicem exitum præcedentia.

18 MAGNA, & assidua monstra iam inde à principio exitum ei, qualis euenit, portenderãt. Cùm per omne iter dextra sinistraq; oppidatim victimæ cæderentur, taurus securis ictu consternatus, rupto vinculo, essedum eius inuasit: elatisque pedibus totũ cruore perfudit, ac descendentem spiculator impulsu turbæ lancea

lancea propè vulnerauit. Vrbem quoque, & deinde Palatium ingressum, excepit terra tremore, & assimilis quidam mugitui sonus. Secuta sunt aliquantò maiora, & tristiora. Monile margaritis gemmisque consertum ad ornandum Fortunam suam Tusculanam, ex omni gaza secreuerat. Id repentè quasi augustiore dignius loco, Capitolinæ Veneri dedicauit; ac proxima nocte somniauit speciem Fortunæ, querentis fraudatam se dono destinato, minantisque erepturam & ipsam quæ dedisset. Cumque exterritus luce prima ad expiandum somnium, præmissis qui rem diuinam appararent, Tusculum excucurrisset, nihil inuenit præter tepidam in ara fauillam, atratumque iuxtà senem in catino vitreo thus tenentem, & in calice fictili merum. Obseruatum etiam est Kalend. Ianuariis, sacrificanti coronam de capite excidisse: auspicanti pullos euolasse: adoptionis die, neque milites allocuturo castrensem sellam de more positam pro tribunali, oblitis ministris, & in Senatu curulem peruersè collocatam.

Cædes, atque mors.

19 PRIVS verò quàm occideretur, sacrificantem manè aruspex identidem monuit, caueret periculũ, non longè percussores abesse. Haud multò pòst cognoscit teneri castra ab Othone, ac plerisque vt eòdem quamprimùm pergeret suadentibus (posse enim auctoritate & præsentia præualere) nihil ampliùs quàm

quàm continere se statuit, & legionariorum firmare præsidiis, qui multifariàm diuerseque tendebant. Loricam tamen induit linteam, quamquàm haud dissimulans parum aduersus tot mucrones profuturam. Sed extractus rumoribus falsis, quos conspirati, vt eum in publicum elicerent, de industria dissiparant, paucis temerè affirmantibus, transactum negotium, oppressos qui tumultuarentur, aduenire frequentes ceteros gratulabundos, & in omne obsequium paratos: his vt occurreret, prodiit tanta fiducia, vt militi cuidam occisum à se Othonem glorianti, Quo auctore responderit, atque in forum vsque processit. Ibi equites, quibus mandata cædes erat, cùm per publicum dimota paganorum turba equos adegissent, viso procul eo, parumper restiterunt; deinde rursum incitati, desertum à suis contrucidarunt.

Gesta per eum in morte, & de eius funere, atque cadauere.

20 SVNT qui tradant ad primum tumultum proclamasse eum, Quid agitis commilitones? Ego vester sum, & vos mei: donatiuum etiam pollicitum. Plures autem prodiderunt, obtulisse vltrò iugulum: & vt hoc agerent ac ferirent, quando ita videretur, hortatum. Illud mirum admodum fuerit, neque præsentium quemquam opem Imperatori ferre conatũ: & omnes, qui accerserentur, spreuisse nuntium, excepta Germanicorum vexillatione. Hi ob

recens

recens meritum, quòd se ægros, & inualidos magnopere fouisset, in auxilium aduolauere, sed serius, itinere deuio per ignorantiam locorum retardati. Iugulatus est ad lacũ Curtij, ac relictus, ita vti erat, donec gregarius miles à frumentatione rediens abiecto onere caput ei amputauit. Et quoniam capillo præ caluitio arripere non poterat, in gremiũ abdidit. Mox inserto per os pollice, ad Othonem detulit. Ille lixis, calonibusque donauit: qui hasta suffixũ, non sine ludibrio circum castra portarunt, acclamantes identidem, Galba Cupido fruaris ætate tua. Maximè irritati ad talem iocorum petulantiam, quòd ante paucos dies exierat in vulgus, laudanti cuidam formam suam, vt adhuc floridam & vegetam, respondisse eum: *Ἔτι μοι μένος ἔμπεδόν ἐστιν.* Ab his Patrobij Neroniani libertus, centum aureis redemptum, eo loco, vbi iussu Galbæ animaduersum in patronum fuerat, abiecit. Serò tandem dispensator Argius, & hoc & ceterum truncum in priuatis eius hortis Aureliæ viæ sepulturæ dedit.

Statura corporis, & membrorum.

21 STATVRA iusta fuit, capite caluo, oculis cæruleis, adunco naso, manibus pedibusque articulari morbo distortissimis: vt neque calceum perpeti, neque libellos euoluere, aut tenere omnino valeret. Excreuerat etiam in dexteriore latere eius caro, propendebatque adeò, vt ægrè fascia substringeretur.

Cibus.

Digitized by Google

Cibus, potus, atque luxuria.

22 CIBI plurimi traditur, quem tempore hiberno etiam ante lucem capere consueuerat. Inter cœnã verò vsque adeò abundantẽ, vt congestas super manus reliquias circumferri iuberet, spargique ad pedes stantibus. Libidinis in mares pronior, & eos non nisi prædur os, exoletósque. Ferebant in Hispania Icelum è veteribus concubinis, de Neronis exitu nuntiantem, non modò arctissimis osculis palàm exceptum ab eo, sed vt sine mora velleretur oratum, atque seductum.

Tempus Imperij, & ætas.

23 PERIIT tertio & septuagesimo ætatis anno, Imperij mense septimo. Senatus vt primùm licitum fuit, statuam ei decreuerat rostratæ columnæ superstantem in parte fori, qua trucidatus est. Sed decretum Vespasianus aboleuit, percussores sibi ex Hispania in Iudæam submisisse opinatus.

C. SVE-

Digitized by Google

C. SVETONII TRANQVILLI SALVIVS OTHO VIII.

De Othonis progenitoribus.

1 MAIORES Othonis sunt orti oppido Ferentino, familia vetere & honorata, atq; ex Principibus Etruriæ. Auus M. Saluius Otho, patre equite R. matre humili, incertum an ingenua, per gratiam Liuiæ Augustæ, in cuius domo creuerat, Senator est factus, nec Præturæ gradum excessit. Pater L. Otho materno genere præclaro, multarum & magnarũ propinquitatũ, tam charus, tamque non absimilis facie Tiberio Principi fuit, vt plerique procreatum ex eo crederent. Vrbanos honores, Proconsulatum Africæ, & extraordinaria Imperia seuerissimè administrauit. Ausus etiam est in Illyrico milites quosdam, quòd motu Camilli ex pœnitentia præpositos suos, quasi defectionis aduersus Claudium au-

Digitized by Google

ctores, occiderant, capite punire: & quidem ante principia se coram, quamuis ob id ipsum promotos in ampliorẽ gradum à Claudio sciret. Quo facto, sicut gloriã auxit, ita gratiam minuit: quam tamen maturè recuperauit, detecta equitis R. fraude, quem prodentibus seruis necem Claudio parare compererat. Namque & Senatus honore rarissimo, statua in Palatio posita, prosecutus est eum, & Claudius allectum inter patritios collaudans amplissimis verbis, hæc quoque adiecit: Vir, quo meliores liberos habere ne opto quidẽ. Ex Albia Terentia splendidissima femina duos tulit filios, L. Titianum, & minorem Marcum cognominem sibi. Tulit & filiam, quam nondũ nubilem Druso Germanici filio despondit.

Othonis ortus, & adolescentia.

2 OTHO Imperator IIII. Kalend. Maij natus est, Camillo Arruntio, Domitio Aenobarbo coss. A prima adolescentia prodigus, ac procax, adeò vt sæpè flagris obiurgaretur à patre. Ferebatur & vagari noctibus solitus: atque inualidum quemque obuiorum vel potulentum corripere, ac distento sago impositum in sublime iactare. Post patris deinde mortem libertinam aulicam gratiosam, quò efficacius coleret, etiam diligere simulauit, quamuis anum, ac pænè decrepitam. Per hanc insinuatus Neroni, facile summum inter amicos locum tenuit congruentia morum: vt verò quidam tradunt, & consuetudine mutui

stupri:

ſtupri: ac tantum potentia valuit, vt damnatum repetundis Conſularē virum, ingens præmium pactus, priùs quàm planè reſtitutionē ei impetraſſet, non dubitaret in Senatum ad agendas gratias introducere.

Amicitia cum Nerone.

3 OMNIVM autem conſiliorū, ſecretorumque particeps, die, quem Nero necandæ matri deſtinauerat, ad auertendas ſuſpiciones cœnam vtrique exquiſitiſſimæ comitatis dedit. Item Poppæam Sabinam tunc adhuc amicam eius abductam marito, demandatamque interim ſibi nuptiarum ſpecie recepit. Nec corripuiſſe contentus, adeò dilexit, vt ne riualem quidem Neronem æquo tulerit animo. Creditur certè non modò miſſos ad arceſſendam non recepiſſe, ſed ipſum etiam excluſiſſe quódam pro foribus adſtantem, miſcentemque fruſtrà minas & preces, ac depoſitū repoſcentem. Quare diducto matrimonio, ſepoſitus eſt per cauſam legationis in Luſitaniam; & ſatis viſum, ne pœna acrior mimum omnem diuulgaret: qui tamen ſic quoque hoc diſticho enotuit:

Cur Otho mentito ſit quæritis exſul honore?
Vxoris mœchus cœperat eſſe ſuæ.

Prouinciā adminiſtrauit Quæſtorius per decem annos, moderatione atque abſtinentia ſingulari.

Spes ad Imperium.

4 VT tandem occaſio vltionis data eſt, conatibus

natibus Galbæ primus accessit: eodemq; momento & ipse spem Imperij cepit: magnam quidem & ex conditione temporum, sed aliquantò maiorem ex affirmatione Seleuci mathematici. Qui cùm eum olim superstitē Neroni fore spopondisset, tunc vltro inopinatus aduenerat, imperaturum quoque breui repromittens. Nullo igitur officij aut ambitionis in quemquā genere omisso, quoties cœna Principem acciperet, aureos excubanti cohorti viritim diuidebat, nec eò minùs alium alia via militum demerebatur. Cuidam etiam de parte finium cum vicino litiganti, adhibitus arbiter, totum agrum redemit, emancipauitque: vt iam vix vllus esset, qui non & sentiret, & prædicaret solum successionis Imperij dignum.

Frustratur spe adoptionis à Galba.

5 SPERAVERAT autem fore, vt adoptaretur à Galba: idque in dies exspectabat. Sed postquam, Pisone prælato, spe decidit, ad vim conuersus est: instigante super animi dolorē etiam magnitudine æris alieni. Neque enim dissimulabat, nisi Principem, se stare non posse: nihilque referre ab hoste in acie, an in foro sub creditoribus caderet. Ante paucos dies seruo Cæsaris pro impetrata dispensatione decies sestertiûm expresserat. Hoc subsidium tanti cœpti fuit, ac primò quinque spiculatoribus commissa est res, deinde decem aliis, quos singuli binos produxerant: omnibus dena sestertia

Digitized by Google

ſtertia repræſentata, & quinquagena promiſſa. Per hos ſollicitati reliqui, nec adeò multi, haud dubia fiducia in ipſo negotio pluribus affuturis.

Aſſumptio ad principatum.

6 TVLERAT animus poſt adoptionem ſtatim caſtra occupare, cœnantemque in Palatio Galbam aggredi: ſed obſtitit reſpectus cohortis, quæ tunc excubabat, ne oneraretur inuidia, quòd eiuſdẽ ſtatione & Caius fuerat occiſus, & deſertus Nero. Medium quoque tempus religio & Seleucus exemit. Ergo deſtinata die, præmonitis conſciis, vt ſe in foro ſub æde Saturni ad miliarium aureum opperirentur, manè Galbam ſalutauit: vtque conſueuerat, oſculo exceptus, etiam ſacrificanti interfuit, audiuitque prædicta aruſpicis. Deinde liberto adeſſe architectos nuntiante, quod ſignum conuenerat, quaſi venalẽ domum inſpecturus abſceſſit, proripuitque ſe poſtica parte Palatij ad conſtitutum. Alij febrem ſimulaſſe aiunt, eamque excuſationem proximis mandaſſe, ſi quæreretur. Tunc abditus properè muliebri ſella in caſtra contendit, ac deficientibus lecticariis, cùm deſcendiſſet, curſumque cepiſſet, laxato calceo reſtitit, donec omiſſa mora ſuccollatus, & à præſente comitatu Imperator conſalutatus, inter fauſtas acclamationes ſtrictoſque gladios ad principia deuenit, obuio quoq; non aliter ac ſi conſcius & particeps foret, adhærente. Ibi miſſis, qui Galbã & Piſonẽ truci-

trucidarent, ad conciliandos pollicitationibus militum animos nihil magis pro concione testatus est, quàm id demum se habiturũ, quod sibi illi reliquissent.

Gesta in initio principatus.

7 DEINDE vergente iam die ingressus Senatum, positaque breui ratione, quasi raptus de publico; & suscipere Imperium vi coactus, gesturúsque communi omnium arbitrio, Palatium petit. Ac super ceteras gratulantiũ adulantiúmque blanditias, ab infima plebe appellatus Nero, nullum indicium recusantis dedit: imò, vt quidam tradiderunt, etiam diplomatibus primísque epistolis suis ad quosdam prouinciarum Præsides, Neronis cognomen adiecit. Certè & imagines statuásque eius reponi passus est: & procuratores, atque libertos ad eadem officia reuocauit. Nec quidquam priùs pro potestate subscripsit, quàm quingenties sestertia ad peragendam auream domum. Dicitur ea nocte per quietẽ pauefactus, gemitus maximos edidisse: repertúsque à cõcursantibus humi ante lectum iacens, per omnia piaculorum genera Manes Galbæ, à quo deturbari expelliq; se viderat, propitiare tentasse. Postridie quoque in augurando tempestate orta grauiter prolapsum, identidem obmurmurasse:

τί γάρ μοι καὶ μακροῖς αὐλοῖς;

Germaniciani exercitus coniuratio in Othonem.

8 SVB idem verò tempus, Germaniciani

ex-

exercitus in Vitellij verba iurauerant. Quod vt comperit, auctor Senatui fuit, mittendæ legationis, quæ doceret, electum iam Principẽ, quietem & concordiã suaderet. Et tamen per internuntios ac litteras, consortem Imperij, generumque se Vitellio obtulit. Verùm haud dubio bello iam ducibus, & copiis, quas Vitellius præmiserat, appropinquantibus, animũ fidemque Prætorianorum erga se pęnè internecione amplissimi ordinis expertus est: & placuerat per classiarios arma transferri, remittique nauibus. Ea cùm in castris sub noctẽ promerentur, insidias quidã suspicati, tumultum excitauerunt, ac repentè omnes, nullo certo duce, in Palatium cucurrerunt, cædem Senatus flagitantes: repulsisque Tribunorum, qui inhibere tentabant, nonnullis & occisis, sicut erant cruenti, vbinam Imperator esset requirentes, perruperunt in triclinium vsque, nec nisi viso destiterunt. Expeditionẽ autem impigrè, atque etiam præproperè inchoauit: nulla ne religionũ quidem cura, sed & motis necdum conditis ancilibus, quòd antiquitus infaustũ haberetur, & die, quo cultores Deûm matris lamentari & plangere incipiunt: præterea aduersissimis auspiciis. Nam & victimas Diti patri cæsas litauit, cùm tali sacrificio contraria exta potiora sint. Et primo egressu inundationibus Tiberis retardatus, ad xx. etiam lapidem ruina ædificiorum præclusam viam offendit.

Congressio Othonis cum Vitellianis ducibus.

9 Simili temeritate, quamuis dubium nemini esset, quin trahi bellum oporteret, quando & fame, & angustiis locorum vrgeretur hostis, quàm primùm tamen decertare statuit, siue impatiens longioris sollicitudinis, speransque ante Vitellij aduentum profligari plurimùm posse, siue impar militum ardori, pugnam deposcentium. Nec illi pugnæ affuit, substititque Bryxelli. Et tribus quidẽ, verùm mediocribus præliis apud Alpes, circáq; Placentiam, & ad Castoris, quod loco nomen est, vicit; nouissimo, maximoque apud Bebriacũ fraude superatus est, cùm spe colloquij facta, quasi ad conditionem pacis militibus eductis, ex improuiso, atque in ipsa consalutatione dimicandum fuisset: ac statim moriendi impetũ cepit; vt multi, nec frustra, opinantur, magis pudore, ne tanto rerum hominumque periculo dominationem sibi asserere perseueraret, quàm desperatione vlla, aut diffidentia copiarum, quippe residuis, integrísque etiam nunc, quas secum ad secundos casus detinuerat, & superuenientibus aliis è Dalmatia, Pannoniáque, & Mœsia, ne victis quidem adeò afflictis, vt non in vltionem ignominiæ quiduis discriminis vltrò, & vel solæ subirent.

Detestatio bellorum ciuilium.

10 Interfuit huic bello pater meus Suetonius Lenis, tertiæ decimę legionis Tribunus angusticlauius. Is mox referre crebrò solebat,

Othonem

Othonem etiam priuatum vsque adeò detestatum ciuilia bella, vt memorante quodam inter epulas de Cassij Brutique exitu, cohorruerit, nec concursurũ cum Galba fuisse, nisi confideret sine bello rem transigi posse. Tunc ad despiciendam vitam exemplo manipularis militis concitatum, qui cùm cladem exercitus nuntiaret, nec cuiquam fidem faceret, ac nunc mendacij, nunc timoris quasi fugisset ex acie argueretur, gladio ante pedes eius incubuerit: hoc viso proclamasse eum aiebat, non ampliùs se in periculũ tales, tamque benemeritos coniecturum. Fratrem igitur, fratrisque filium, & singulos amicorum cohortatus, vt sibi quisque pro facultate consuleret, ab amplexu & osculo suo dimisit omnes: secretóque capto, binos codicillos exarauit ad sororem consolatorios. Sed & ad Messallinam Neronis, quam matrimonio destinauerat, commendãs reliquias suas, & memoriam. Quidquid deinde epistolarum erat, ne cui periculo, aut noxæ apud victorem forent, concremauit. Diuisit & pecunias domesticis ex copia præsenti.

Mors, atque funus.

11 ATQVE ita paratus, intentúsque iam morti, tumultu inter moras exorto, vt eos, qui discedere & abire cœptabant, corripi quasi desertores, detinerique sensit: Adiiciamus, inquit, vitæ & hanc noctem; iis ipsis, totidémque verbis: vetuítque vim cuiquam fieri, & in serum vsque patente cubiculo, si quis

Digitized by Google

adire vellet, potestatem sui præbuit. Post hæc sedata siti gelidæ aquæ potione, arripuit duos pugiones, & explorata vtriusque acie, cùm alterum puluino subdidisset, foribus adopertis arctissimo somno quieuit. Et circa lucem demum expergefactus, vno se traiecit ictu infra læuam papillam. Irrumpentibúsque ad primũ gemitum, modò celans, modò detegens plagam, exanimatus est, & celeriter (ita præceperat) funeratus, XXXVIII. ætatis anno, & XCV. Imperij die.

Statura, & cultus corporis.

12 TANTO Othonis animo nequaquã corpus aut habitus competiit. Fuisse enim traditur & modicæ staturæ, & malè pedatus, scambúsque. Munditiarũ verò pænè muliebrium. Vulso corpore, galericulo capiti propter raritatem capillorum adaptato & annexo, vt nemo dignosceret. Quin & faciem quotidie rasitare, ac pane madido linere consuetum: idque instituisse à prima lanugine, ne barbatus vmquam esset. Sacra etiam Isidis sæpe in lintea, religiosaque veste propalàm celebrasse. Per quæ factum putem, vt mors eius minimè congruens vitę, maiori miraculo fuerit. Multi præsentium militũ cum plurimo fletu manus, ac pedes iacentis exosculati, fortissimum virum, vnicum Imperatorem prædicantes, ibidem statim nec procul à rogo vim suæ vitæ attulerunt. Multi & absentium accepto nuntio præ dolore armis inter se ad internecionem

con-

Digitized by Google

concurrerunt. Denique magna pars hominū, incolumem grauissimè detestata, mortuum laudibus tulit: vt vulgò iactatum sit, etiam Galbam ab eo nō tam dominandi, quàm reip. ac libertatis restituendæ causa interemptum.

C. SVETONII TRANQVILLI

AVLVS VITELLIVS IX.

Stirps, & origo Vitelliorum.

1

ITELLIORVM originē alij aliam, & quidem diuersissimam tradunt, partim veterem, & nobilem: partim verò nouam & obscuram, atque etiam sordidam. Quod ego per adulatores, obtrectatoresque Imperatoris Vitellij euenisse opinarer, nisi aliquando de familiæ conditione variatum esset. Exstatque elogij ad Q. Vitelliū, diui Augusti Quęstorem libellus, quo continetur Vitellios Fauno Aboriginū rege, & Vitellia, quæ multis locis pro Numine coleretur, ortos,

toto Latio imperasse. Horum residuam stirpē ex Sabinis transisse Romam, atque inter patritios allectā: indicia stirpis diu mansisse, viam Vitelliam ab Ianiculo ad mare vsque, item coloniam eiusdem nominis, quam gentili copia aduersus Æquiculos tutādam olim depoposcissent. tempore deinde Samnitici belli præsidio in Apuliam misso, quosdam ex Vitelliis subsedisse Nuceriæ, eorúmque progeniem longo pôst interuallo repetisse vrbem, atque ordinem Senatorium.

Pater, materq; Vitellij, eiusq; pueritia.

2 CONTRA, plures auctorem generis libertinum prodiderunt. Cassius Seuerus, nec minus alij, eumdem & sutorē veteramentarium, cuius filius sectionibus, & cognituris vberius compendium nactus, ex muliere vulgari Antiochi cuiusdam furnariam exercentis filia equitem R. genuerit. Sed quod discrepat, sit in medio. Ceterum P. Vitellius domo Nuceria, siue ille stirpis antiquæ, siue pudendis parentibus atque auis, eques certè Romanus, & rerum Augusti procurator, quatuor filios amplissimæ dignitatis cognomines, ac tantum prænominibus distinctos reliquit, Aulum, Quinctum, Publiū & Lucium. Aulus in Consulatu obiit, quem cum Domitio Neronis Cęsaris patre inierat, prælautus alioqui, famosúsque cœnarum magnificentia. Quinctus caruit ordine, cum auctore Tiberio secerni minus idoneos Senatores, remouerique placuisset.

Pu-

Publius Germanici comes Cn. Pisonem inimicum, & interfectorem eius accusauit, condemnauítque: ac post Præturę honorem inter Seiani conscios arreptus, & in custodiã fratri datus, scalpro librario venas sibi incidit; nec tam mortis pœnitentia, quàm suorũ obtestatione obligari, curarique se passus, in eadem custodia morbo periit. Lucius ex Consulatu Syriæ præpositus, Artabanum Parthorũ regem summis artibus, non modò ad colloquiũ suum, sed etiam ad veneranda legionum signa pellexit. Mox cum Claudio principe, duos insuper ordinarios Consulatus, Censuramque gessit. Curã quoque Imperij sustinuit, absente eo, expeditione Britannica: vir innocens, & industrius, sed amore Libertinæ perinfamis, cuius etiam saliuis melle commistis, nec clàm quidẽ aut raro, sed quotidiè ac palàm arterias, & fauces pro remedio fouebat. Idem miri in adulando ingenij, primus C. Cæsarem adorari vt Deum instituit: cum reuersus ex Syria non aliter adire ausus esset, quàm capite velato, circumuertensque se, deinde procumbens. Claudium vxoribus, libertísque addictum, ne qua non arte demereretur, pro maximo munere à Messallina petiit, vt sibi pedes præberet excalceandos: detractúmque socculum dextrum, inter togam, tunicásque gestauit assiduè, nonnumquam osculabundus. Narcissi quoque, & Pallantis imagines aureas inter Lares coluit. Huius & illa vox est, Sæpè facias;

cùm sæculares ludos edenti Claudio gratularetur.

Adolescentia.

3 DECESSIT paralysi altero die quàm correptus est, duobus filiis superstitibus, quos ex Sextilia probatissima, nec ignobili femina editos Consules vidit: & quidem eodem ambos totoque anno, cùm maiori minor in VI. menses successisset. Defunctum Senatus publico funere honorauit: item statua pro Rostris, cum hac inscriptione, PIETATIS immobilis erga Principem. Aulus Vitellius L. filius IMP. natus est VIII. Kalend. Octobris, vel, vt quidam, VII. Idus Septembris, Druso Cæsare, Norbano Flacco coss. Genituram eius prædictam à mathematicis, ita parentes exhorruerunt, vt pater magnopere semper contenderit, ne qua ei prouincia viuo se committeretur: mater & missum ad legiones, & appellatũ Imperatorem pro afflicto statim lamentata sit. Pueritiam primamque adolescentiam Capreis egit inter Tiberiana scorta, & ipse perpetuo spintriæ cognomine notatus: existimatusque corporis gratia initium, & causa incrementorum patri fuisse.

Probris contaminatur.

4 SEQVENTI quoque ætate omnibus probris contaminatus, præcipuum in aula locum tenuit: Caio per aurigandi, Claudio per aleæ studium familiaris. Sed aliquantò Neroni acceptior, cùm propter eadẽ hæc, tum peculiari merito:

Digitized by Google

merito: quòd præsidens certamini Neroneo, cupientem inter citharœdos contendere, nec, quamuis flagitantibus cunctis, promittere audentem, ideoque egressum theatro reuocauerat, quasi perseuerantis populi legatione suscepta exorandum præbuerit.

Honores per eum administrati.

5 TRIVM itaque Principum indulgentia, nõ solùm honoribus, verùm & sacerdotiis amplissimis auctus, Proconsulatum Africæ posthæc, curam quoque operum publicorum administrauit, & voluntate dispari, & existimatione. In prouincia singularem innocentiam præstitit biennio continuato, cùm succedenti fratri legatus substitutus esset. At in vrbano officio dona, atque ornamenta templorum surripuisse, & commutasse quædam ferebatur, proq́ue auro & argento, stannum & aurichalcum supposuisse.

Vxores, & filij.

6 VXOREM habuit Petroniam, Consularis viri filiam, & ex ea filium Petronium captum altero oculo. Hunc heredem à matre sub conditione institutum, si de potestate patris exisset, manu emisit, breuique, vt creditum est, interemit, insimulatum insuper parricidij, & quasi paratum ad scelus venenum ex conscientia hausisset. Duxit mox Galeriam Fundanam Prætorio patre. Ac de hac quoque liberos vtriusque sexus tulit: sed marem, titubantia oris, propè mutum, & elinguem.

Germania ei decreta, paupertas ipsius, & comitas erga singulos.

7 A Galba in inferiorem Germaniam contra opinionem missus est. Adiutum putant T. Iunij suffragio, tunc potentissimi, & cui iam pridem per cõmunem factionis suæ fauorem conciliatus esset: nisi quòd Galba præ se tulit, nullos minùs metuendos, quàm qui de solo victu cogitarent: ac posse prouincialibus copiis profundam eius expleri gulam, vt cuiuis euidens sit, contemptu magis, quàm gratia electum. Satis constat exituro viaticum defuisse, tanta egestate rei familiaris, vt vxore & liberis, quos Romæ relinquebat, meritorio cœnaculo abditis, domũ in reliquam partem anni ablocaret, vtque ex aure matris detractum vnionẽ pignerauerit ad itineris impensas. Creditorum quidem præstolantium, ac detinentium turbam, & in iis Sinuessanos, Formianósque, quorum publica vectigalia interuerterat, non nisi terrore calumniæ amouit: cùm libertino cuidam acerbiùs debitum reposcenti iniuriarum formulam, quasi calce ab eo percussus, intendisset, nec aliter quàm extortis quinquaginta HS. remisisset. Aduenientem malè animatus erga Principem exercitus, pronúsque ad res nouas, libens ac supinis manibus excepit, velut dono Deûm oblatum III. coss. filium ætate integra, facili ac prodigo animo. Quam veterem de se persuasionem Vitellius recentibus etiam de se

ex-

experimentis auxerat, tota via caligatorum quosque militum obuios exosculans, perque stabula ac diuersoria, mulionibus, ac viatoribus præter modum comis, vt mane singulos iámne ientassent sciscitaretur, seque fecisse ructu quoque ostenderet.

Prodigalitas in omnes.

8 CASTRA verò ingressus nihil cuiquam poscenti negauit, atque etiam vltrò ignominiosis notas, reis sordes, damnatis supplicia dempsit. Quare vixdum mense transacto, neque diei, neque temporis habita ratione, ac iam vespere subito à militibus è cubiculo raptus, ita vt erat in veste domestica Imperator est consalutatus: circumlatúsque per celeberrimos vicos, strictum diui Iulij gladiũ tenens, detractum delubro Martis, atque in prima gratulatione porrectum sibi à quodam. nec antè in Prætorium rediit, quàm flagrante triclinio ex conceptu camini: tum quidem consternatis, & quasi omine aduerso anxiis omnibus, inquit: Bono animo estote, nobis alluxit; nullo sermone alio apud milites vsus. Consentiente deinde etiã iam superioris Prouinciæ exercitu, qui priùs à Galba ad Senatum defecerat, cognomen Germanici delatum ab vniuersis cupidè recepit, Augusti distulit, Cæsaris in perpetuum recusauit.

Principatum inuadit.

9 Ac subinde cæde Galbę annuntiata, compositis Germanicis rebus, partitus est copias,

 quas

quas aduersus Othonē præmitteret, quásque ipse perduceret. Præmisso agmini lætum euenit auspicium: siquidem à parte dextra repentè aquila aduolauit, lustratísque signis, ingressos viam sensim antecessit. At contrà ipso mouente, statuæ equestres cùm plurifariam ei ponerentur, fractis repentè cruribus pariter corruerunt, & laurea, quam religiosissimè circumdederat, in profluentem excidit. Mox Viennæ pro tribunali iura reddenti, gallinaceus supra humerum, ac deinde in capite adstitit. Quibus ostentis, par respondit exitus: nam confirmatum per legatos suos Imperiū, per se retinere non potuit.

Gesta post mortem Othonis, & reditus in vrbem.

10 De Bebriacensi victoria, & Othonis exitu, cùm adhuc in Gallia esset, audiit, nihilque cunctatus, quidquid Prætorianarū cohortiū fuit, vt pessimi exempli, vno exauctorauit edicto, iussas Tribunis tradere arma. Centum autem atque viginti, quorum libellos Othoni datos inuenerat, exposcentium præmia, ob editam in cæde Galbæ operam, conquiri, & supplicio affici imperauit, egregiè prorsus, atque magnificè, & vt summi Principis spē ostēderet, nisi cetera magis ex natura, & priore vita sua, quàm ex Imperij maiestate gessisset. Namque itinere inchoato, per medias ciuitates ritu triumphantium vectus est, perque flumina delicatissimis nauigiis, & variarum coro-

coronarum genere redimitis, inter profusissimos obsoniorum apparatus, nulla familiæ, aut militis disciplina, rapinas ac petulantiam omnium in iocum vertens, qui non contenti epulo vbique publicè præbito, quoscũque libuisset, in libertatem asserebãt, verbera, & plagas, sæpè vulnera, nonnumquam necem repræsentantes aduersantibus. Vtque campos, in quibus pugnatum est, adiit, abhorrẽtes quosdam cadauerũ tabem, detestabili voce confirmare ausus est: Optimè olere occisum hostem, & melius ciuem. Nec eò seciùs ad leniendã grauitatem odoris plurimũ meri propalàm hausit, pasśimque diuisit pari vanitate, atque insolentia. Lapidem memoriæ Othonis inscriptum intuens, dignum eo Mausoleo ait: pugionémque, quo se is occiderat, in Agrippinẽsem coloniam misit, Marti dedicandum. In Apennini quidem iugis etiam peruigiliũ egit.

Gesta per eum in initio principatus.

11 VRBEM denique ad clasśicum introiit paludatus, ferróque succinctus, inter signa atque vexilla, sagulatis comitibus, ac detectis commilitonum armis. Magis deinde ac magis, omni diuino humanóque iure neglecto, Alliensi die Pontificatum maximum cepit: comitia in x. annos ordinauit, séque perpetuum Consulem. Et ne cui dubium foret, quod exemplar regendæ reip. eligeret, medio Martio campo adhibita publicorum sacerdotum freqũetia, inferias Neroni dedit: ac solẽni conuiuio

uio citharœdum placentem palàm admonuit, vt & aliquid de Domitio diceret: inchoantique Neroniana cantica, primus exsultans etiam plausit.

Progressus in initio principatus.

12 TALIBVS principiis magnam Imperij partem, non nisi consilio, & arbitrio vilissimi cuiusque histrionum, & aurigarum administrauit: & maximè Asiatici liberti. Hunc adolescentulum mutua libidine constupratũ, mox tædio profugum, cùm Puteolis poscam vendentem deprehendisset, coniecit in compedes, statimq; coluit, & rursus in deliciis habuit: iterùm deinde ob nimiam cõtumaciam, & ferocitatem grauatus, circumforaneo lanistæ vendidit, dilatumque ad finem muneris repětè surripuit, & prouincia demum accepta manumisit: ac primo Imperij die aureis donauit annulis super cœnam, cùm manè rogantibus pro eo cunctis, detestatus esset seuerissimè talem equestris ordinis maculam.

Comessationes, & epulæ.

13 SED vel præcipuè luxuriæ, sæuitiæque deditus, epulas trifariam semper, interdum quadrifariam dispertiebat: in ientacula, & prandia, & cœnas, comessationesque: facilè omnibus sufficiens, vomitandi consuetudine. Indicebat autem aliud alij eadem die: nec cuiquam minus singuli apparatus quadringenis millibus nummûm constiterunt. Famosissima super ceteras fuit cœna ei data aduentitia à fratre:

Digitized by Google

fratre: in qua duo millia lectissimorũ piscium, septem auium apposita traduntur. Hanc quoque exsuperauit ipse dedicatione patinæ, quam ob immensam magnitudinem clypeum Mineruæ, αἰγίδα πολιούχου dictitabat. In hac scarorum iocinora, phasianorum, & pauonum cerebella, linguas phœnicopterûm, murænarum lactes à Carpathio vsque, fretoque Hispaniæ, per nauarchos ac triremes petitarum commiscuit. Vt autem homo non profundæ modò, sed intempestiuæ quoque ac sordidæ gulæ, ne in sacrificio quidem vmquam, aut itinere vllo temperauit, quin inter altaria ibidem statim viscus & farra pænè rapta è foco manderet, circaque viarum popinas fumantia obsonia, vel pridiana, atque semesa.

Sæuitia, & crudelitas.

14 PRONVS verò ad cuiusque & quacumque de causa, necem, atque supplicium: nobiles viros, condiscipulos, & æquales suos omnibus blanditiis tantum non ad societatem Imperij allicefactos, vario genere fraudis occidit: etiam vnum veneno manu sua porrecto in aquæ frigidæ potione, quam is affectus febre poposcerat. Tum fœneratorũ & stipulatorum publicanorumq; qui vmquam se aut Romæ debitum, aut in via portoriũ flagitassent, vix vlli pepercit. Ex quibus quemdam in ipsa salutatione supplicio traditum, statimque reuocatum, cunctis clementiam laudantibus, coram interfici iussit, velle se dicens pascere ocu-

oculos: alterius pœnæ duos filios adiecit deprecari pro patre conatos. Sed & equitem Romanum proclamantem, cùm raperetur ad pœnam, Heres meus es, exhibere testamẽti tabulas coëgit: vtque legit coheredem sibi libertũ eius adscriptũ, iugulari cum liberto imperauit. Quosdam & de plebe ob id ipsum, quòd Venetæ factioni clarè maledixerãt, interemit: contemptu sui, & noua spe id ausos opinatus. Nullis tamen infensior, quàm vernaculis, & mathematicis, vt quisque deferretur, inauditum capite puniebat. Exacerbatus, quòd post edictũ suum, quo iubebat intra Kalend. Octobris vrbe, Italiaque mathematici excederent, statim libellus est propositus, & Chaldæos dicere, bonum factum, ne Vitellius Germanicus intra eumdem Kalendarum diem vsquam esset. Suspectus & in mortem matris fuit, quasi ægræ præberi cibum prohibuisset: Vaticinante Catta muliere, cui velut oraculo acquiescebat, ita demum firmiter, ac diutissimè imperaturum, si superstes parenti exstitisset. Et alij tradunt, ipsam tædio præsentium & imminentium metu, venenum à filio impetrasse, haud sanè difficulter.

Apparatus exercitus in Vespasianum.

15 OCTAVO Imperij mense desciuerunt ab eo exercitus Mœsiarũ, atque Pannoniæ: item ex transmarinis, Iudaicus & Syriacus: ac pars in absentis, pars in præsentis Vespasiani verba iurarunt. Ad retinendum ergo ceterorum homi-

hominum studium, ac fauorem, nihil non publicè, priuatimque nullo adhibito modo largitus est. Delectum quoque ea conditione in vrbe egit, vt voluntariis non modò missionem post victoriam, sed etiam veteranorum, iustæque militiæ commoda polliceretur. Vrgenti deinde terra, marique hosti, hinc fratrem cum classe, ac tironibus, & gladiatorum manu opposuit: hinc & Bebriacenses copias, & duces. Atque vbique aut superatus, aut proditus, salutem sibi, & millies LLS. à Flauio Sabino Vespasiani fratre pepigit: statimque pro gradibus Palatij apud frequentes milites cedere se Imperio, quod inuitus recepisset, professus, cunctis reclamantibus rem distulit: ac nocte interposita, primo diluculo sordidatus descendit ad Rostra: multisq; cum lacrymis eadem verba, verùm è libello testatus est. Rursus interpellante milite, ac populo, & ne deficeret hortante, omnemq; operā suam certatim pollicente, animum resumpsit, Sabinumque & reliquos Flauianos nihil iam metuens, vi subita in Capitolium compulit: succensoq; templo Iouis opt. max. oppressit. Cùm & prælium, & incendium è Tiberiana prospiceret domo inter epulas: non multò pòst pœnitens facti, & in alios culpam conferens, vocatá concione iurauit, coëgitque iurare ceteros, nihil sibi antiquius quiete publica fore. Tunc solutum à latere pugionem, Cōsuli primùm, deinde illo recusante, Magistratibus, ac

Digitized by Google

ac mox Senatoribus ſingulis porrigens: nullo recipiente, quaſi in æde Concordiæ poſiturus, abſceſsit. Sed quibuſdam acclamantibus, ipſum eſſe Concordiam, rediit: nec ſolùm retinere ſe ferrum affirmauit, verùm etiam Concordiæ recipere cognomen.

Concordia per eum tentata cum Veſpaſiano.

16 SVASIT Senatui, vt legatos cum virginibus Veſtalibus mitterent, pacem, aut certè tempus ad conſultandum petituros. Poſtridie reſponſa opperienti, nuntiatum eſt per exploratorem, hoſtem appropinquare. Continuò igitur abſtruſus geſtatoria ſella; duobus ſolis comitibus, piſtore & coquo, Auentinum, & paternam domum clàm petiit: vt inde in Campaniam fugeret. Mox leui rumore, & incerto, tamquam pax impetrata eſſet, referri ſe in Palatium paſſus eſt: vbi cùm deſerta omnia reperiſſet, dilabentibus etiam qui ſimul erant, zona ſe aureorum plena circumdedit: confugitque in cellulam ianitoris, religato pro foribus cane, lectóque & culcita obiectis.

Mors ignominioſiſſima.

17 IRRVPERANT autem iam agminis anteceſſores: ac nemine obuio rimabantur, vt fit, ſingula. Ab iis extractus è latebra, ſciſcitantes quiſnam eſſet (nam ignorabatur) & vbi eſſe Vitellium ſciret, mendacio eluſit: deinde agnitus rogare non deſtitit, quaſi quædam de ſalute Veſpaſiani dicturus, vt cuſtodiretur interim vel in carcere, donec religatis poſt

terga

terga manibus, iniecto ceruicibus laqueo, veste discissa seminudus in forum tractus est, inter magna rerum verborumque ludibria, per totum viæ sacræ spatium, reducto coma capite, ceu noxij solent, atque etiam mento mucrone gladij subiecto, vt visendam præberet faciem, néve submitteret, quibusdam stercore & cœno incessentibus, aliis incendiarium, & patinarium vociferantibus, parte vulgi etiam corporis vitia exprobrante (erat enim in eo enormis proceritas, facies rubida plerumque ex vinolentia, venter obesus, alterum femur subdebile, impulsu olim quadrigæ, cum auriganti Caio ministratorem exhiberet) tandem apud Gemonias minutissimis ictibus excarnificatus, atque confectus est, & inde vnco tractus in Tiberim.

Interpretatio ostenti.

18 PERIIT cum fratre, & filio, anno vitæ VII. & quinquagesimo: nec fefellit coniecturã eorum, qui augurio, quod factum ei Viennæ ostendimus, non aliud portendi prædixerant, quàm venturum in alicuius Gallicani hominis potestatem: siquidem ab Antonio Primo aduersarum partium duce oppressus est: cui Tolosæ nato cognomen in pueritia Becco fuerat. id valet, gallinacei rostrum.

C. SVE-

Digitized by Google

C. SVETONII TRANQVILLI

D. VESPASIANVS AVGVSTVS X.

De gente Flauia, & Vespasiani progenitoribus.

1
EBBELLIONE trium Principum, & cæde incertum diu, & quasi vagum Imperium suscepit, firmauitq; tandem gens Flauia: obscura illa quidem, ac sine vllis maiorum imaginibus: sed tamen reip. nequaquã pœnitenda, constet licet Domitianũ cupiditatis ac sæuitiæ meritò pœnas luisse. Titus Flauius Petronius municeps Reatinus, bello ciuili Pompeianarum partium cẽturio, incertum sponte, an euocatus profugit ex Pharsalica acie, domumque se contulit. Vbi deinde venia, & missione impetrata, coactiones argentarias factitauit. Huius filius cognomine Sabinus expers militiæ (etsi quidam eum primipilarem, nonnulli cùm adhuc ordines duceret, sacramento solutum per causam vale-

valetudinis, tradunt) publicum quadragesimę in Asia egit. Manebantque imagines à ciuitatibus ei positæ sub hoc titulo, καλῶς τελωνήσαντι. Posteà fœnus apud Heluetios exercuit, ibique diem obiit, superstitibus vxore Vespasia Polla, & duobus ex ea liberis: quorum maior Sabinus ad Præfecturam vrbis, minor Vespasianus ad Principatum vsque processit. Polla Nursiæ honesto genere orta, patrem habuit Vespasium Pollionem, ter Tribunũ militum, Præfectumq; castrorũ, fratremq; Senatorem Prætorię dignitatis. Locus etiã nunc ad sextũ milliarium à Nursia Spoletum euntibus in monte summo appellatur Vespasiæ: vbi Vespasiorum complura monumẽta exstant, magnũ indiciũ splendoris familiæ, & vetustatis. Non negauerim iactatum à quibusdam, Petronij patrem è regione Transpadana fuisse mancipem operarum, quæ ex Vmbria in Sabinos ad culturam agrorum quotannis commeare solerent: subsedisse autem in oppido Reatino, vxore ibidem ducta. Ipse ne vestigium quidem de hoc, quamuis satis curiosè inquirerem, inueni.

Ortus Vespasiani, & educatio.

2 VESPASIANVS natus est in Sabinis vltra Reaten, vico modico, cui nomen est Phalacrine, XV. Kalend. Decemb. vesperi, Q. Sulpicio Camerino, C. Poppæo Sabino COSS. quinquennio antè quàm Augustus excederet: educatus sub paterna auia Tertulla, in

præ-

prædiis Cosanis. Quare Princeps quoque & locum incunabulorum assiduè frequentauit: manente villa, qualis fuerat olim: ne quid scilicet oculorum cõsuetudini deperiret. Et auiæ memoriam tantopere dilexit, vt solẽnibus, ac festis diebus poculo quoque eius argenteo potare perseuerauerit. Sumpta toga virili, latũ clauum, quamquam fratre adepto, diu auersatus est: nec vt tandem appeteret, compelli nisi à matre potuit. Ea demum extudit, magis conuitio quàm precibus vel auctoritate, dum eum subinde per contumeliam anteambulonem fratris appellat. Tribunatum militũ in Thracia meruit. Quęstor Cretam, & Cyrenas prouinciam sorte cepit: Ædilitatis, ac mox Præturæ candidatus, etiam non sine repulsa, sextoque loco vix adeptus est. Ac prima statim petitione, & in primis Prætor infensus Senatui, Caium ne quo nõ genere demereretur, ludos extraordinarios, pro victoria eius Germanica depoposcit, pœnæque coniuratorum addendum censuit, vt insepulti proiicerentur. Egit & gratias ei apud amplissimum ordinem, quòd se honore cœnæ dignatus esset.

Vxor, & filij.

3 INTER hæc Flauiam Domitillam duxit vxorem, Statilij Capellæ equitis R. Sabratensis ex Africa delicatam olim, Latinæque conditionis, sed mox ingenuam & ciuem Romanam recuperatorio iudicio pronuntiatam: patre

Digitized by Google

patre asserente Flauio Liberali Ferentini genito, nec quidquam amplius quàm Quæstorio scriba. Ex hac liberos tulit, Titum & Domitianũ,& Domitillam. Vxori, ac filiæ superstes fuit: atque adhuc vtramque priuatus amisit. Post vxoris excessum, Cænidem Antoniæ libertam, & à manu, dilectam quondam sibi reuocauit in contubernium, habuitque etiam Imperator pænè iustæ vxoris loco.

Expeditio Germanica, & Iudaica.

4 CLAVDIO Principe Narcissi gratia legatus legionis in Germaniam missus est: inde in Britanniam translatus tricies cum hoste conflixit. Duas validissimas gentes, superque xx. oppida, & insulam Vectem Britanniæ proximam in editionẽ redegit: partim Auli Plautij Consularis legati, partim Claudij ipsius ductu. Quare triumphalia ornamenta, & in spatio breui duplex sacerdotium accepit. Præterea Consulatum, quem gessit per duos nouissimos anni menses: medium tempus ad Procõsulatum vsque in otio, secessuq; egit, Agrippinam timens potẽtem adhuc apud filium, & defuncti quoque Narcissi amicos perosam. Exin sortitus Africam, integerrimè, nec sine magna dignatione administrauit: nisi quòd Adrumeti seditione quadã, rapa in eum iacta sunt. Rediit certè nihilò opulentior, vt qui propè labefactata iam fide, omnia prædia fratri obligarit, necessarioq; ad mãgonicos quęstus sustinendæ dignitatis causa descenderit,

propter

propter quod vulgò Mulio vocabatur. Conuictus quoque dicitur ducenta LLS. expressisse iuueni, cui latum clauum aduersus patris voluntatem impetrarat, eoque nomine grauiter increpitus. Peregrinatione Achaica inter comites Neronis, cum cantante eo aut discederet sæpius, aut præsens obdormisceret, grauissimam contraxit offensam: prohibitusque non contubernio modò, sed etiam publica salutatione, secessit in paruam ac deuiam ciuitatem, quoad latenti, etiamque extrema metuenti, prouincia cum exercitu oblata est. Percrebuerat Oriente toto vetus & constans opinio, esse in fatis, vt eo tempore Iudæa profecti rerum potirentur. Id de Imperatore R. quantum euentu posteà patuit, prædictum, Iudæi ad se trahentes, rebellarũt: cæsoque prępposito, legatum insuper Syriæ Consularẽ suppetias ferentem, rapta aquila fugauerunt. Ad hunc motum comprimendum cùm exercitu ampliore, & non instrenuo duce, cui tamen tutò tanta res committeretur, opus esset, ipse potissimũ delectus est: & vt industriæ expertæ, nec metuẽdus vllo modo ob humilitatem generis ac nominis. Additis igitur ad copias duabus legionibus, octo alis, cohortibus decẽ, atque inter legatos maiore filio assumpto, vt primùm prouinciã attigit, proximas quoq; conuertit in se: correcta statim castrorum disciplina: vno quoque & altero prælio tam constãter inito, vt in oppugnatione castelli lapidis ictum

ictum genu, ſcuto ſagittas aliquot exceperit.

Præſagia, & ſigna Imperium præcedentia.

5 Post Neronem, Galbamque, Othone atque Vitellio de Principatu certātibus, in ſpem Imperij venit, iam pridem ſibi per hæc oſtenta conceptam: In ſuburbano Flauiorum quercus antiqua, quæ erat Marti ſacrata, per tres Veſpaſiæ partus, ſingulos repentè ramos à frutice dedit, haud dubia ſigna futuri cuiuſque fati. Primum exilem, & citò areſactum: ideoque puella nata non perannauit. Secundum præualidum, ac prolixum, & qui magnam felicitatem portenderet. Tertium verò inſtar arboris. Quare patrem Sabinum ferunt aruſpicio inſuper confirmatum renuntiaſſe matri, nepotem ei Cæſarem genitum: nec illam quidquam aliud, quàm cachinnaſſe, mirantem, quòd adhuc ſe mentis compote deliraret iam filius ſuus. Mox cùm Ædilem eum C. Cæſar ſuccenſens, propter curam verrendis viis non adhibitam, luto iuſſiſſet oppleri, congeſto per milites in prætextæ ſinum, non defuerunt, qui interpretarentur, quandoque proculcatam, deſertamque remp. ciuili aliqua perturbatione in tutelā eius, ac velut in gremium deuenturam. Prādente eo quondam, canis extrarius triclinio manum humanam intulit, menſæque ſubiecit. Cœnante rurſus, bos arator decuſſo iugo, triclinium irrupit: ac fugatis miniſtris, quaſi repentè defeſſus, procidit ad ipſos accūbentis pedes, ceruicemque ſubmiſit. Arbor

quoque cupressus in agro auito sine vlla vi tempestatis euulsa radicitus, atque prostrata, insequẽti die viridior ac firmior resurrexit. At in Achaia somniauit, initium sibi suisque felicitatis futurum, simul ac dens Neroni exemptus esset: euenitque, vt sequenti die progressus in atrium, medicus dentem ei ostenderet tantum quod exemptum. Apud Iudæam Carmeli Dei oraculum consulentem, ita confirmauere sortes: vt quidquid cogitaret, volueretq; animo quantumlibet magnum, id esse prouẽturum pollicerentur. Et vnus ex nobilibus captiuis Iosephus, cùm coniiceretur in vincula, constantissimè asseuerauit fore, vt ab eodẽ breui solueretur, verùm iam Imperatore. Nũtiabantur & ex vrbe præsagia, Neronem diebus vltimis monitũ per quietem, vt thensam Iouis opt. max. è sacrario in domum Vespasiani, & in Circũ deduceret. Ac non multò post, comitia secundi Consulatus ineunte Galba, statua Diui Iulij ad Orientem sponte conuersa, acieque Bebriacensi prius, quàm committeretur, duas aquilas in conspectu omnium conflixisse: victaque altera, superuenisse tertiam à Solis ortu, ac victricem abegisse.

Assumptio ad Imperium.

6 Nec tamen quidquam antè tentauit, promptissimis, atque etiam instantibus suis, quam sollicitatus quorũdam & ignotorũ, & absentium fortuito fauore. Mœsiaci exercitus bina è tribus legionibus millia missa auxilio Othoni,

ni, postquam iter ingressis nuntiatum est, victum eum, ac vim vitæ suæ attulisse: nihilò secius Aquileiã vsque perseuerauerũt, quasi rumori minùs crederent. Ibi per occasionem ac licentiam, omni rapinarum genere grassati, cùm timerent, ne sibi reuersis reddenda ratio, ac subeunda pœna esset, consilium inierunt eligendi, creandiq; Imperatoris. Neque enim deteriores esse, aut Hispaniensi exercitu qui Galbam, aut Prætoriano qui Othonem, aut Germaniciano qui Vitellium fecissent. Propositis itaq; nominibus legatorum Consularium, quot vbique tunc erant, cùm ceteros alij alium alia de causa improbarent, & quidam è legione tertia, quæ sub exitu Neronis translata ex Syria in Mœsiam fuerat, Vespasianum laudibus ferrent: assensere cuncti, nomenque eius vexillis omnibus sine mora inscripserunt. Et tunc quidem compressa res est, reuocatis ad officium numeris parumper. Ceterùm diuulgato facto, Tiberius Alexander Præfectus Ægypti primus in verba Vespasiani legiones adegit Kalend. Iulij: qui Principatus dies in posterum obseruatus est. Iudaicus deinde exercitus, v. Idus Iulij apud ipsum iurauit. Plurimum cœptis contulerunt, iactatum exemplar epistolæ, veræ siue falsæ, defuncti Othonis ad Vespasianum, extrema obtestatione vltionem mandantis, & vt reip. subuenirer, optantis: simul rumor dissipatus, destinasse Vitellium victorem permutare hiberna le-

Digitized by Google

gionum, & Germanicas transferre in Orientem ad securiorem molliorem que militiam: præterea ex præsidibus prouinciarũ Licinius Mucianus, & è regibus Vologesus Parthus: ille deposita simultate, quam in id tempus ex æmulatione non obscurè gerebat, Syriacum promisit exercitum: hic xl. millia sagittariorũ.

Miracula quadam per eum facta in initio principatus.

7 SVSCEPTO igitur ciuili bello, ac ducibus copiisque in Italiam præmissis: interim Alexandriam transiit, vt claustra Ægypti obtineret. Hîc cùm de firmitate Imperij capturus auspicium, ædem Serapidis, submotis omnibus, solus intrasset, ac propitiato multum Deo, tandem se conuertisset; verbenas, coronasque, & panificia, vt illic assolet, Basilides libertus obtulisse ei visus est: quem neque admissum à quoquã, & iam pridem propter neruorum valetudinem vix ingredi longeq; abesse constabat. Ac statim aduenere litteræ, fusas apud Cremonam Vitellij copias, ipsum in vrbe interemptum nuntiantes. Auctoritas, & quasi maiestas quędam, vt scilicet inopinato, & adhuc nouo Principi deerat: hæc quoque accessit. E plebe quidam luminibus orbatus, item alius debili crure, sedentem pro tribunali pariter adierũt, orantes opem valetudinis demonstratam à Serapide per quietem: restituturum oculos, si inspuisset: confirmaturum crus, si dignaretur calce contingere. Cùm vix fides

fides esset rem vllo modo successuram, ideoque ne experiri quidem auderet: extremò hortantibus amicis, palàm pro concione vtrumque tentauit: nec euentus defuit. Per idem tempus Tegeæ in Arcadia, instinctu vaticinantium, effossa sunt sacrato loco vasa operis antiqui, atque in iis assimilis Vespasiano imago.

Restitutio collapsa reipublica.

8 TALIS, tantaque cum fama in vrbem reuersus, acto de Iudæis triumpho, Consulatus octo veteri addidit. Suscepit & Censuram: ac per totum Imperij tempus nihil habuit antiquius, quàm propè afflictam, nutantemque remp. stabilire primò, deinde & ornare. Milites, pars victoriæ fiducia, pars ignominiæ dolore, ad omnem licentiam, audaciamque processerant. Sed & prouinciæ, ciuitatesq; liberæ, nec non & regna quædam tumultuosiùs inter se agebant. Quare Vitellianorum quidem & exauctorauit plurimos, & coercuit. Participibus autem victoriæ adeò nihil extra ordinem indulsit, vt etiam legitima præmia non nisi serò persoluerit. Ac ne quam occasionem corrigendi disciplinam prætermitteret, adolescẽtulum fragrantem vnguento, cùm sibi pro impetrata præfectura gratias ageret, nutu aspernatus, voce etiam grauissima increpuit, Maluissem allium oboluisses: litterasque reuocauit. Classiarios verò, qui ab Ostia, & Puteolis Romã pedibus per vicos commeant, petentes

Digitized by Google

constitui aliquid sibi calcearij nomine: quasi parum esset, sine responso abegisse, iussit post hæc excalceatos cursitare: & ex eo ita cursitant. Achaiam, Lyciam, Rhodum, Byzãtium, Samum libertate adempta, item Thraciam, Ciliciam, & Comagenem ditionis regiæ vsq; ad id tempus in prouinciarum formam redegit. Cappadociæ propter assiduos Barbarorum incursus legiones addidit, Consularemq́ue rectorem imposuit, pro equite R. Deformis vrbs veteribus incẽdiis, ac ruinis erat: vacuas areas occupare, & ædificare, si possessores cessarent, cuicumque permisit. Ipse restitutionem Capitolij aggressus, ruderibus purgandis manus primus admouit, ac suo collo quædam extulit: ærearumq́ue tabularum tria millia, quæ simul conflagrauerant, restituenda suscepit: vndiq; inuestigatis exemplaribus. instrumentum Imperij pulcherrimum, ac vetustissimum confecit: quo continebantur pænè ab exordio vrbis Senatusconsulta, plebiscita de societate & fœdere, ac priuilegio cuicumque concessis.

Opera publica per eum facta.

9 Fecit & noua opera, templum Pacis foro proximum: Diuiq́ue Claudij in Cœlio monte, cœptum quidem ab Agrippina, sed à Nerone propè funditus destructum. Item amphitheatrum vrbe media, vt destinasse compererat Augustum. Amplissimos ordines, & exhaustos cæde varia, & contaminatos veteri negligentia purgauit: suppleuitq; recenso Senatu,

Digitized by Google

natu, & equite: submotis indignissimis, & honestissimo quoque Italicorum, ac prouincialium allecto. Atque vti notum esset, vtrumque ordinem non tam libertate inter se, quàm dignitate differre, de iurgio quodam Senatoris equitisque R. ita pronuntiauit: Non oportere maledici Senatoribus, remaledici ciuile, fasq; esse. *Litigia per eum cōpendiosissimè decisa.*

10 LITIVM series vbique maiorem in modum excreuerant, manentibus antiquis, intercapedine iurisdictionis, accedentibus nouis, ex conditione, tumultuq; temporū. Sorte elegit, per quos rapta bello restituerentur: quique iudicia centumuiralia, quibus peragendis vix suffectura litigatorum ætas videbatur, extra ordinem diiudicarent redigerentque ad breuissimum numerum.

Decretum in fœneratores.

11 LIBIDO, atque luxuria coërcente nullo inualuerat: Auctor Senatui fuit, decernendi vt quæ se alieno seruo iunxisset, ancilla haberetur. Néve filiorumfamilias feneratoribus exigendi crediti ius vnquam esset: hoc est, ne post patrum quidem mortem. Ceteris in rebus statim ab initio Principatus vsque ad exitum, ciuilis & clemens.

Mediocritas originis non dissimulata.

12 MEDIOCRITATEM pristinam neque dissimulauit vnquam, ac frequenter etiam præ se tulit. Quin & conantes quosdam originem Flauij generis ad conditores Rea-

tinos, comitemque Herculis, cuius monumentum exstat via Salaria, referre, irrisit vltro. Adeoq; nihil ornamentorum extrinsecus cupidè appetiuit, vt triumphi die fatigatus tarditate, & tædio pompæ, non reticuerit, meritò se plecti, qui triumphum, quasi aut debitum maioribus suis, aut speratum vmquam sibi, tam ineptè senex concupisset. Ac ne Tribunitiam quidem potestatem, & patris patriæ appellationem nisi serò recepit. Nam consuetudinem salutantes scrutandi, manente adhuc bello ciuili, omiserat.

Patientia erga criminantes.

13 AMICORVM libertatem, causidicorum figuras, ac philosophorum contumaciam lenissimè tulit. Licinium Mucianum notæ impudicitiæ, sed meritorum fiducia minus sui reuerentem, numquam nisi clàm, & hactenus retaxare sustinuit: vt apud communem aliquem amicum querens, adderet clausulæ, Ego tamen vir sum. Saluium Liberalem in defensione diuitis rei, ausum dicere, Quid ad Cæsarem, si Hipparchus HS. millies habet? & ipse laudauit. Demetrium Cynicum in itinere obuium sibi post dominationem, ac neque assurgere, neque salutare se dignantem, oblatrantem etiam nescio quid, satis habuit, canem appellare.

Obliuio inimicitiarum contra eum.

14 OFFENSARVM, inimicitiarumque minimè memor, exsecutórve, Vitellij hostis sui filiam

liam ſplendidiſſimè maritauit, dotauitque etiam & inſtruxit. Trepidum eum interdicta aula ſub Nerone, quærentemque quidnam ageret, aut quò abiret, quidam ex officio admiſsionis ſimul expellens, abire Morboniam iuſſerat. In hunc poſteà deprecantem haud vltra verba excanduit; & quidem totidem ferè atque eadem. Nam vt ſuſpicione aliqua, vel metu ad perniciem cuiuſquam compelleretur tantum abfuit, vt monentibus amicis cauendũ eſſe Metium Pompoſianum, quòd vulgò crederetur geneſim habere Imperatoriam, inſuper cos. fecerit, ſpondens quandoque beneficij memorem futurum.

Clementia in reos accuſatos.

15 NON temerè quis punitus inſons reperitur, niſi abſente eo, & ignaro, aut certè inuito, atque decepto. Heluidio Priſco, qui reuerſum ex Syria ſolus, priuato nomine Veſpaſianum ſalutauerat, & in Prætura omnibus edictis ſine honore ac mentione vlla tranſmiſerat, non antè ſuccenſuit, quàm altercationibus inſolentiſsimis pænè in ordinem redactus. Hunc quoque, quamuis relegatum primò, deinde & interfici iuſſum, magni æſtimauit ſeruare quoquo modo, miſsis qui percuſſores reuocarent: & ſeruaſſet, niſi iam periiſſe falsò nunciatum eſſet. Ceterùm neque cæde cuiuſquam vmquam lætatus, iuſtis ſuppliciis illacrymauit etiam, & ingemuit.

Digitized by Google

Auaritia & cupiditas.

16 SOLA est, in qua meritò culpetur, pecuniæ cupiditas. Non enim contentus omissa sub Galba vectigalia reuocasse, noua & grauia addidisse, & auxisse tributa prouinciis, nonnullis & duplicasse: negotiationes quoque vel priuato pudēdas propalàm exercuit, coemendo quædam tantùm, vt pluris posteà distraheret. Neç candidatis quidem honores, reísve tam innoxiis, quàm nocentibus absolutiones venditare cunctatus est. Creditur etiam procuratorũ rapacissimum quemque ad ampliora officia ex industria solitus promouere, quo locupletiores mox condemnaret: quibus quidem vulgò pro spongiis dicebatur vti, quòd quasi & siccos madefaceret, & exprimeret humentes. Quidam natura cupidissimũ tradunt, idque exprobratum ei à sene bubulco: qui negata sibi gratuita libertate, quam Imperium adeptum suppliciter orabat, proclamauerit, Vulpem pilum mutare, non mores. Sunt contrà qui opinentur ad manubias, & rapinas necessitate compulsum, summa ærarij fiscique inopia: de qua testificatus sit initio statim Principatus, professus quadringenties millies opus esse, vt resp. stare posset. Quod & verisimilius videtur, quando & malè partis optimè vsus est.

Liberalitas, & magnificentia.

17 IN omne hominum genus liberalissimus, expleuit censum Senatorium: Consulares inopes

opes quingenis sestertiis annuis sustentauit: plurimas per totum orbem ciuitates terræmotu, aut incẽdio afflictas, restituit in melius.

Cultus in omnes, & præcipuè doctos.

18 INGENIA & artes vel maximè fouit: primus è fisco Latinis, Græcisque rhetoribus annua centena constituit. Præstantes poetas, nec non & artifices coemit: item colossi refectorem insigni congiario, magnaque mercede donauit: mechanico quoque grandes columnas exigua impensa perducturum in Capitolium pollicenti, præmium pro commento non mediocre obtulit, operam remisit, præfatus fineret se plebeculam pascere.

Ludi per eum editi, & conuiuia.

19 LVDIS, per quos scena Marcelliani theatri restituta dedicabatur, vetera quoque acroamata reuocauerat. Apollinari tragœdo quadringenta, Terpno, Diodoroque citharœdis ducena, nonnullis centena: quibus minimum, quadragena sestertia super plurimas coronas aureas dedit. Sed & conuiuabatur assiduè: ac sæpius rectè, ac dapsilè, vt macellarios adiuuaret. Sicut Saturnalibus dabat viris apophoreta, ita & Kalend. Martij feminis: & tamen ne sic quidem pristinæ cupiditatis infamia caruit. Alexandrini Cibiotatem eum vocare perseuerauerunt, cognomine vnius è regibus suis turpissimarum sordium. Sed & in funere Fauor archimimus personam eius ferens, imitansque, vt est mos, facta ac dicta

viui, interrogatis palàm procuratoribus quanti funus & pompa constaret: vt audiit HS. centies, exclamauit, Centum sibi sestertia darent, ac se vel in Tiberim proiicerent.

Statura corporis, & membrorum, & valetudo.

20 STATVRA fuit quadrata, compactis firmisque membris, vultu veluti nitentis. Vnde quidam vrbanorum non infacetè: siquidem petenti, vt & in se aliquid diceret: dicam, inquit, cùm ventrem exonerare desieris. Valetudine prosperrima vsus est: quamuis ad tuendam eam nihil amplius quàm fauces, ceteraque membra sibimet ad numerum in sphæristerio defricaret, inediamque vnius diei per singulos menses interponeret.

Vitæ ordo in principatu.

21 ORDINEM vitæ ferè hunc tenuit. In principatu maturius semper, ac de nocte vigilabat: deinde perlectis epistolis, officiorumque omnium breuiariis, amicos admittebat: ac dum salutabatur, & calceabat ipse sese, & amiciebat. Post decisa quæcumque obuenissent negotia, gestationi, & inde quieti vacabat: accubante aliqua pallacarum, quas in defunctæ locum Cænidis plurimas constituerat: ac secretò in balneum, tricliniumq; transibat. Nec vllo tempore facilior, aut indulgentior traditur: eaq; momenta domestici ad aliquid petendum magnopere captabant.

Ludi post cœnam, & quadam faceta eius dicta.

22 ET super cœnam autem, & semper aliàs co-

comissimus, multa ioco transigebat. Erat enim dicacitatis plurimæ, & sic scurrilis ac sordidæ, vt ne prætextatis quidem verbis abstineret. Et tamen nonnulla eius facetissima exstant, in quibus & hoc: Mestrium Florum Cōsularem, admonitus ab eo plaustra potius, quàm plostra dicenda, die postero Flaurum salutauit. Expugnatus autem à quadam, quasi amore sui deperiret, cum productæ pro concubitu sestertia quadraginta donasset, admonente dispensatore quemadmodum summam rationibus vellet referri, Vespasiano, inquit, adamato.

Versus Græci per eum editi.

23 VTEBATVR & versibus Græcis tempestiuè satis, & de quodam proceræ staturæ, improbiusque nato:

Μακρὰ βιβὰς κραδάων δολιχόσκιον ἔγχος.

Et maximè de Cerylo liberto, qui diues admodum ob subterfugiendum quandoque ius fisci, ingenuum se & Lachetem mutato nomine cœperat efferre, ὦ λάχης, λάχης, ἐπὰν ἀποθάνῃς, αὖθις ἐξ ὑπαρχῆς ἔσῃ σὺ κήρυλος. Et maximè tamen dicacitatem in deformibus lucris affectabat: vt inuidiam aliqua cauillatione dilueret, transferretque ad sales. Quemdam è charis ministris dispensationē cuidam quasi fratri petentem cùm distulisset, ipsum candidatum ad se vocauit, exactaque pecunia, quantam is cum suffragatore suo pepigerat, sine mora ordinauit. Interpellanti mox mini-

ſtro: Alium tibi, ait, quære fratrem: hic, quem tuum putas, meus eſt. Mulionem in itinere quodam ſuſpicatus ad calceandas mulas deſiliſſe, vt adeunti litigatori ſpatium moramque præberet: interrogauit, quanti calceaſſet, pactuſque eſt lucri partem. Reprehendenti filio Tito, quòd etiam vrinæ vectigal commentus eſſet, pecuniam ex prima penſione admouit ad nares, ſciſcitans num odore offenderetur; & illo negante, Atqui, inquit, è lotio eſt. Nũtiantibus legatis, decretam ei publicè nõ mediocris ſummæ ſtatuam coloſſeam, iuſsit vt continuò ponerent, cauam manum oſtẽrans, & paratam baſim dicens. Ac ne in metu quidem, ac periculo mortis extremo abſtinuit iocis. Nam cùm inter prodigia cetera Mauſoleum Cæſarum derepentè patuiſſet, & ſtella in cælo crinita apparuiſſet, alterum ad Iuliam Caluinam è gente Auguſti pertinere dicebat: alterum ad Parthorum regem, qui capillatus eſſet. Prima quoque morbi acceſsione, Vt, inquit, puto, Deus fio.

Infirmitas & mors.

24 CONSVLATV ſuo nono tentatus in Campania motiunculis leuibus, ac protinus vrbe repetita: Cutylias, ac Reatina rura, vbi æſtiuare quotannis ſolebat, petiit. Hic, cùm ſuper vrgentem valetudinem creberrimo frigidæ aquæ vſu & inteſtina vitiaſſet: nec eo minus muneribus Imperatoriis ex cõſuetudine fungeretur, vt etiam legationes audiret cubans,

aluo

aluo repente vſque ad defectionem ſoluta, Imperatorem ait ſtantem mori oportere. Dumque conſurgit, ac nititur, inter manus ſubleuantium extinctus eſt VIII. Kal. Iulij, annum gerens ætatis ſexageſimum ac nonum, ſuperque menſem, ac diem ſeptimum.

Præſagium de filio ſucceſſuro.

25 CONVENIT inter omnes, tam certum eum de ſua, ſuorumque genitura ſemper fuiſſe, vt poſt aſsiduas in ſe coniurationes auſus ſit affirmare Senatui, aut filios ſibi ſucceſſuros, aut neminē. Dicitur etiam vidiſſe quondam per quietem ſtateram in media parte veſtibuli Palatinæ domus poſitam examine æquo, cùm in altera lance Claudius & Nero ſtarent, in altera ipſe ac filij. Nec res fefellit: quando totidem annis, parique temporis ſpatio vtrique imperauerunt.

C. SVE-

C. SVETONII TRANQVILLI
D. TITVS XI.

Amor omnium erga Titum.

1 ITVS cognomine paterno, amor, ac deliciæ generis humani, tantum illi ad promerendam omnium voluntatẽ vel ingenij, vel artis, vel fortunæ superfuit: &, quod difficillimum est, in Imperio, quando priuatus, atque etiam sub patre Principe, ne odio quidem, nedum vituperatione publica caruit.

Ortus, & educatio Titi.

2 NATVS est III. Kal. Ian. insigni anno Caiana nece, prope Septizonium, sordidis ædibus, cubiculo verò perparuo, & obscuro: nam manet adhuc, & ostenditur. Educatus in aula cum Britannico simul, ac paribus disciplinis, & apud eosdem magistros institutus. Quo quidem tempore, aiunt, metoposcopum à Narcisso Claudij liberto adhibitum, vt Britannicum inspiceret, constantissimè affirmasse, illum quidem nullo modo, ceterùm Titũ, qui

qui tunc propè adstabat, vtique imperaturum. Erant autem adeò familiares, vt de potione, qua Britannicus hausta periit, Titus quoque iuxtà cubans gustasse credatur, grauique morbo afflictatus diu. Quorum omnium mox memor, statuam ei auream in Palatio posuit, & alteram ex ebore equestrem, quæ Circensi pompa hodieque præfertur, dedicauit, prosecutusque est.

Virtus, & scientia.

3 In puero statim corporis, animique dotes exsplenduerunt, magis ac magis deinceps per ætatis gradus, forma egregia, & cui non minus auctoritatis inesset, quàm gratiæ: præcipuum robur, quamquam neque procera statura, & ventre paulò proiectore, memoria singularis, docilitas ad omnes ferè tũ belli, tum pacis artes. Armorum & equitandi peritissimus, Latinæ, Græcæque linguæ, vel in orando, vel in fingendis poëmatibus promptus, & facilis ad extemporalitatem vsque, sed ne musicæ quidem rudis; vt qui cantaret & psalleret iucundè, scienterque. E pluribus cõperi, notis quoque excipere velocissimè solitum, cum amanuensibus suis per ludum, iocumque certantem, imitari chirographa quæcumque vidisset, ac profiteri sæpè se maximum falsarium esse potuisse.

Vxores, honores, atque victoria.

4 Tribvnvs militum & in Germania & in Britannia meruit summa industria, nec minore

nore modestia, & fama; sicut apparet ex imaginum eius multitudine, ac titulis per vtramque prouinciam. Post stipendia, foro operam dedit, honestam magis, quàm assiduam. Eodemque tempore Arricidiam Tertullo patre equite R. sed Præfecto quōdam Prætorianarum cohortium, duxit vxorem; & in defunctæ locum Marciam Furnillam splendidi generis: cum qua, sublata filia, diuortium fecit. Ex Quæsturæ deinde honore legioni præpositus, Taricheã, & Gamalam vrbes validissimas Iudææ in potestatem redegit: equo quadam acie sub feminibus amisso, alteroque inscenso, cuius rector contra se dimicans occubuerat.

Hierosolyma expugnata.

5 GALBA mox tenente remp. missus ad gratulandum, quaqua iret, conuertit homines, quasi adoptionis gratia arcesseretur. Sed vbi turbari rursus cuncta sensit, rediit ex itinere: aditoque Paphiæ Veneris oraculo, dum de nauigatione consulit, etiam de Imperij spe confirmatus est. Cuius breui compos, & ad perdomandam Iudęã relictus, nouissima Hierosolymorum oppugnatione VII. propugnatores totidem sagittarum confecit ictibus: cepitque eam natali filiæ suæ, tanto militũ gaudio ac fauore, vt in gratulatione Imperatorem eum consalutauerint, & subinde decedentem prouincia detinuerint, suppliciter necnõ & minaciter efflagitantes, vt remaneret; aut secum

cum omnes pariter abduceret. Vnde nata suspicio est, quasi descisceret à patre, Orientisq; regnum sibi vindicare tentasset. Quam suspicionem auxit, postquam Alexandriam petens, in consecrando apud Memphim boue Apide diadema gestauit; de more siquidem rituque priscæ religionis, sed non deerant, qui secus interpretarentur. Quare festinãs in Italiam, cùm Rhegium, dehinc Puteolos oneraria naue appulisset, Romam inde contendit expeditissimus; inopinantique patri, velut arguens rumorum de se temeritatem, Veni, inquit, pater veni.

Administratio Imperij.

6 NEQVE ex eo destitit participem, atque etiam tutorem Imperij agere. Triumphauit cum patre, Censuramque gessit vnà. Eidem collega & in Tribunitia potestate, & in septẽ Consulatibus fuit. Receptaque ad se propè omnium officiorum cura, cum patris nomine & epistolas ipse dictaret, & edicta conscriberet, orationesque in Senatu recitaret etiam Quæstoris vice, Præfecturam quoq; prætorij suscepit, numquam ad id tempus, nisi ab equite R. administratam. Egitq; aliquanto inciuiliùs, & violentiùs: siquidẽ suspectissimum quemque sibi, submissis qui per theatra, & castra, quasi consensu ad pœnam deposcerentur, haud cunctanter oppressit. In his A. Cæcinam Cõsularem virum, vocatum ad cœnã; ac vixdum triclinio egressum, confodi iussit: sanè

ſanè vrgente diſcrimine, cùm etiam chirographum eius præparatæ apud milites coniurationis deprehendiſſet. Quibus rebus ſicut in poſterum ſecuritati ſatis cauit, ita ad præſens plurimum contraxit inuidiæ, vt non temerè quis, tam aduerſo rumore, magiſque inuitis omnibus tranſierit ad Principatum.

Mutatio in melius.

7 PRÆTER ſæuitiam, ſuſpecta in eo etiam luxuria erat, quòd ad mediam noctem comeſſationes cum profuſiſſimo quoque familiarium extenderet. Nec minùs libido, propter exoletorum, & ſpadonum greges, propterque inſignem reginæ Berenices amorem, cui etiam nuptias pollicitus ferebatur. Suſpecta & rapacitas, quòd conſtabat in cognitionibus patriis nundinari, præmiarique ſolitum. Deinde propalam alium Neronem & opinabantur & prædicabant. At illi ea fama pro bono ceſſit, conuerſaque eſt in maximas laudes, neque vllo vitio reperto, & contrà virtutibus ſummis. Conuiuia inſtituit iucunda magis quàm profuſa. Amicos elegit, quibus etiam poſt eum Principes, vt & ſibi & reip. neceſſariis acquieuerunt, præcipueque ſunt vſi. Berenicen ſtatim ab vrbe dimiſit inuitus inuitam. Quoſdam è gratiſſimis delicatorum, quamquam tam artifices ſaltationis, vt mox ſcenam tenuerint, non modò fouere prolixius, ſed ſpectare in publico omnino cœtu ſuperſedit. Nulli ciuium quidquam

ade-

ademit, abstinuit alieno, vt si quis vmquam: ac ne concessas quidem ac solitas collationes recepit. Et tamen nemine ante se munificentia minor. Amphitheatro dedicato, thermisque iuxtà celeriter exstructis, munus edidit apparatissimum, largissimumque. Dedit & nauale prælium in veteri naumachia, ibidem gladiatores, atque vno die quinque millia omne genus ferarum.

Natura beneuolentissimus.

8 NATVRA autem beneuolentissimus, cùm ex instituto Tiberij omnes dehinc Cæsares beneficia à superioribus concessa Principibus, aliter rata non haberent, quàm si eadem iisdem & ipsi dedissent: primus præterita omnia vno confirmauit edicto, nec à se peti passus est. In ceteris verò desideriis animum hominum obstinatissimè tenuit, ne quem sine spe dimitteret. Quin & admonentibus domesticis, quasi plura polliceretur quàm præstare posset: Non oportere, ait, quemquam à sermone Principis tristem discedere. Atq; etiam recordatus quondam super cœnam, quòd nihil cuiquam toto die præstitisset, memorabilem illam, meritoque laudatam vocem edidit: Amici, diem perdidi. Populum in primis vniuersum tanta per omnes occasiones comitate tractauit, vt proposito gladiatorio munere, non ad suum, sed ad spectantium arbitrium editurum se professus sit. Et planè ita fecit. Nam neque negauit quidquam petentibus,

tibus,

partim subiici in seruos, ac venire imperauit, partim in asperrima insularum auehi. Vtque etiam similia quandoque ausuros perpetuò coerceret, vetuit inter cetera, de eadem re pluribus legibus agi, quærí ve de cuiusquam defunctorum statu, vltra certos annos.

Clementia & mansuetudo.

9 PONTIFICATVM maximum ideò se professus accipere, vt puras seruaret manus, fidẽ præstitit, nec auctor posthac cuiusquam necis, nec conscius, quamuis interdum vlciscendi causa non deesset, sed periturum se potiùs, quàm perditurum adiurans. Duos patritij generis conuictos in affectatione Imperij, nihil ampliùs, quàm vt desisterent monuit, dicens Principatum fato dari; si quid prætereà desiderarent, promittens se tributurum. & confestim quidem ad alterius matrem, quæ procul aberat, cursores suos misit, qui anxiæ filium saluũ nuntiarent. Ceterũ ipsos non solũ familiari cœnæ adhibuit, sed & insequenti die gladiatorum spectaculo circa se ex industria collocatis, oblata sibi ornamenta pugnantium inspicienda porrexit. Dicitur etiam cognita vtriusque genitura, imminere ambobus periculum affirmasse, venturum quandoque & ab alio, sicut euenit. Fratrem insidiari sibi non desinentem, sed pænè ex professo sollicitantem exercitus, meditantem fugam, nec occidere, neque seponere, ac ne in minore quidem honore habere sustinuit: sed vt à primo

Im-

semper ēe, consortem, successorémque testari perseuerauit, nonnunquam secretò lacrymans, & precibus orans, vt tandem mutuo erga se animo vellet esse.

Gesta per eum in sua morte.

10 INTER hæc morte præuentus est, maiore hominum damno, quàm suo. Spectaculis absolutis, in quorum fine, populo coram vbertim fleuerat, Sabinos petit aliquantò tristior, quòd sacrificanti hostia aufugerat, quodq́ue tempestate serena tonuerat. Deinde ad primam statim mansionem febrim nactus, cum inde lectica transferretur, suspexisse dicitur dimotis plagulis cælum, multúmque conquestus, eripi sibi vitam immerenti. Neque enim exstare vllum suum factum pœnitendum, excepto dumtaxat vno. id quale fuerit, neque ipse tunc prodidit, neque cuiquam facilè succurrit. Quidam opinantur consuetudinem recordatum, quam cum fratris vxore habuerit. Sed nullam habuisse persanctè Domitia iurabat: haud negatura, si qua omnino fuisset: imò etiam gloriatura, quod illi promptissimum erat in omnibus probris.

Locus, & tempus mortis.

11 EXCESSIT in eadem, qua pater, villa, Idibus Septembris, post biennium, ac menses duos, dieśque xx. quàm successerat patri, altero & quadragesimo ætatis anno. Quod vt palàm factum est, non secus atque in domestico luctu mœrentibus publicè cunctis, Senatus

natus priùs, quàm edicto conuocaretur, ad Curiam cucurrit, obseratisque adhuc foribus, deinde apertis, tantas mortuo gratias egit laudesque, quantas congessit ne viuo quidem vnquam, atque præsenti.

C. SVETONII TRANQVILLI FLAVIVS

DOMITIANVS XII.

Domitiani ortus, & adolescentia.

1 OMITIANVS natus est IX. Kalen. Nouembris, patre cos. designato, inituroque mense insequenti honorem, regione vrbis sexta, ad Malum Punicum, domo, quam posteà in templum gentis Flauiæ conuertit. Pubertatis ac primæ adolescentiæ tempus, tanta inopia, tantaque infamia gessisse fertur, vt nullum vas argēteum in vsu haberet. Satisque constat Clodium Pollionem, Prætoriū virum, in quem est poëma

Digitized by Google

Imperij die, consortem, successorem que testari perseuerauit, nonnumquam secretò lacrymis, & precibus orans, vt tandem mutuo erga se animo vellet esse.

Gesta per eum in sua morte.

10 INTER hæc morte præuentus est, maiore hominum damno, quàm suo. Spectaculis absolutis, in quorum fine, populo coram vbertim fleuerat, Sabinos petit aliquantò tristior, quòd sacrificanti hostia aufugerat, quodque tempestate serena tonuerat. Deinde ad primam statim mansionem febrim nactus, cùm inde lectica transferretur, suspexisse dicitur dimotis plagulis cælum, multumque conquestus, eripi sibi vitam immerenti. Neque enim exstare vllum suum factum pœnitendum, excepto dumtaxat vno. id quale fuerit, neque ipse tunc prodidit, neque cuiquam facilè succurrit. Quidam opinantur consuetudinem recordatum, quam cum fratris vxore habuerit. Sed nullam habuisse persanctè Domitia iurabat: haud negatura, si qua omnino fuisset: imò etiam gloriatura, quod illi promptissimum erat in omnibus probris.

Locus, & tempus mortis.

11 EXCESSIT in eadem, qua pater, villa, Idibus Septembris, post biennium, ac menses duos, diesque XX. quàm successerat patri, altero & quadragesimo ætatis anno. Quod vt palàm factum est, non secus atque in domestico luctu mœrentibus publicè cunctis, Senatus

natus priùs, quàm edicto conuocaretur, ad Curiam cucurrit, obseratisque adhuc foribus, deinde apertis, tantas mortuo gratias egit laudesque, quantas congessit ne viuo quidem vnquam, atque præsenti.

C. SVETONII TRANQVILLI

FLAVIVS

DOMITIANVS XII.

Domitiani ortus, & adolescentia.

1
OMITIANVS natus est IX. Kalen. Nouembris, patre cos. designato, inituroque mense insequenti honorem, regione vrbis sexta, ad Malum Punicum, domo, quam posteà in templum gentis Flauiæ conuertit. Pubertatis ac primæ adolescentiæ tempus, tanta inopia, tantaque infamia gessisse fertur, vt nullum vas argēteum in vsu haberet. Satisque constat Clodium Pollionem, Prætoriũ virum, in quem est poëma

Neronis, quod inscribitur Luscio, chirographum eius conseruasse, & nonnumquã protulisse, noctem sibi pollicẽtis: nec defuerunt, qui affirmarent corruptum Domitianum & à Nerua successore mox suo. Bello Vitelliano confugit in Capitolium, cum patruo Sabino, ac parte præsentium copiarum: sed irrumpentibus aduersariis, & ardente templo, apud ęditiuum clàm pernoctauit, ac manè Isiaci celatus habitu, interq; sacrificulos vanæ superstitionis, cùm se trans Tiberim ad condiscipuli sui matrem comite vno contulisset, ita latuit, vt scrutantibus qui vestigia subsecuti erant, deprehendi non potuerit. Post victoriã demum progressus, & Cæsar consalutatus, honorem Præturæ vrbanæ cum Consulari potestate suscepit titulo tenus, quam iurisdictionem ad collegam proximum transtulit. Ceterùm omnem vim dominationis tàm licenter exercuit, vt iam tum, qualis futurus esset, ostenderet. Ne exsequar singula, contrectatis multorum vxoribus, Domitiam Longinam, Ælio Lamiæ nuptam, etiam in matrimonium abduxit, atque vno die super xx. vrbana officia, atque peregrina distribuit: mirari se Vespasiano dictitante, quòd successorem non & sibi mitteret.

Gesta per eum ante principatum.

2 EXPEDITIONEM quoque in Galliam, Germaniasque, neque necessariam, & dissuadentibus paternis amicis inchoauit, tantùm

vt

vt fratri se & operibus, & dignatione adæquaret. Ob hæc correptus, quò magis ætatis & conditionis admoneretur, habitabat cum patre vnà, sellamque eius ac fratris, quoties prodirent, lectica sequebatur, ac triumphum vtriusq; Iudaicum, equo albo comitatus est. In sex Consulatibus, non nisi vnum ordinariũ gessit, eumque cedente, & suffragante fratre. Simulauit & ipse mirè modestiam: in primisque poeticæ studium, tam insuetum anteà sibi, quàm posteà spretum & abiectum: recitauitque etiam publicè. Nec tamen eò seciùs, cùm Vologesus Parthorum rex auxilia aduersus Alanos, ducemque alterum ex Vespasiani libertis depoposcisset, omni ope contendit, vt ipse potissimùm mitteretur. Et quia discussa res est, alios Orientis reges, vt idem postularent, donis ac pollicitationibus sollicitare tentauit. Patre defuncto, diu cunctatus, an duplum donatiuum militi donaret, numquam iactare dubitauit, relictum se participẽ Imperij, sed fraudem testamento adhibitam. Neque cessauit ex eo insidias struere fratri clàm, palamque, quoad correptum graui valetudine prius, quàm planè efflaret animam, pro mortuo deseri iussit: defunctumq; nullo, præterquam consecrationis honore dignatus, sæpè etiã carpsit obliquis orationibus, & edictis.

Gesta per eum in initio principatus.

5 INTER initia Principatus, quotidie secretum sibi horarium sumere solebat, nec quid-

quam amplius, quàm muſcas captare, ac ſtylo præacuto configere: vt cuidam interroganti, eſſétne quis intus cum Cæſare, non abſurdè reſponſum ſit à Vibio Criſpo, Ne muſca quidem. Deinde vxorem ſuam Domitiam, ex qua in ſecundo ſuo Conſulatu filium tulerat, alteróque anno conſalutauerat vt Auguſtã, eamdem Paridis hiſtrionis amore deperditam, repudiauit: intráque breue tempus impatiens diſſidij, quaſi efflagitante populo, reduxit. Circa adminiſtrationem Imperij aliquamdiu ſe varium præſtitit: miſtura quoque inæquabili vitiorum atque virtutum, donec virtutes quoque in vitia deflexit: quantum coniectare licet, ſuper ingenij naturam, inopia rapax, metu ſæuus.

Spectacula per eum edita, ac eius liberalitas.

4 SPECTACVLA magnifica aſſiduè, & ſumptuoſa edidit, non in amphitheatro modò, verùm & in Circo: vbi præter ſolemnes bigarum, quadrigarúmque curſus, prælium duplex etiam equeſtre ac pedeſtre commiſit, atque in amphitheatro nauale quoque. Nam venationes, gladiatoréſque & noctibus ad lychnuchos: nec virorum modò pugnas, ſed & feminarum. Prætereà Quæſtoriis muneribus, quæ olim omiſſa reuocauerat, ita ſemper interfuit, vt populo poteſtatem faceret, bina paria è ſuo ludo poſtulandi, quæ nouiſſima aulico apparatu induceret. Ac per omne gladiatorum ſpectaculum ante pedes eius ſtabat pueru-

puerulus coccinatus, portentoso paruoq; capite, cum quo plurimum fabulabatur, nonnũquam seriò. Auditus est certè, dũ ex eo quæreret, ecquid sciret, cur sibi visum esset, ordinatione proxima Ægypto præficere Metiũ Rufum. Edidit nauales pugnas pænè iustarum classium, effosso & circumducto iuxta Tiberim lacu, atq; inter maximos imbres prospectauit. Fecit & ludos sæculares: computata ratione temporum ab anno, nõ quo Claudius proximè, sed olim Augustus ediderat. In his Circensiũ die, quò faciliùs centũ missus peragerentur, singulos à septenis spatiis ad quina corripuit. Instituit & quinquennale certamẽ, Capitolino Ioui triplex, musicum, equestre, gymnicum, & aliquanto plurium, quàm nũc est, coronatorum. Certabant etiam & prosa oratione Græcè, Latineque, ac præter citharœdos chorocitharistæ quoque, & psilocitharistæ. In stadio verò cursu etiam virginum certamini præsedit crepidatus, purpureaque amictus toga Græcanica, capite gestãs coronam auream cũ effigie Iouis, ac Iunonis, Mineruæque, assidẽtibus Diali sacerdote, & collegio Flauialium pari habitu, nisi quòd illorũ coronis inerat & ipsius imago. Celebrabat & in Albano quotannis Quinquatria Mineruæ, cui collegium instituerat, ex quo sorte ducti magisterio fungerentur, redderentque eximias venationes, & scenicos ludos, superque oratorum ac poëtarum certamina. Congia-

rium populo nummorum trecentorum ter dedit, atque inter ſpectacula muneris, largiſſimum epulum. Septimontiali ſacrorum quidem die, Senatui, equitique panariis, plebi ſportellis cum obſonio diſtributis, initium veſcendi primus fecit, dieque proximo omne genus rerum miſſilia ſparſit, & quia pars maior intra popularia deciderat, quinquagenas teſſeras in ſingulos cuneos Equeſtris, ac Senatorij ordinis pronuntiauit.

Opera publica per eum facta.

5 PLVRIMA, & ampliſſima opera incendio abſumpta reſtituit, in queis & Capitolium, quod rurſus arſerat: ſed omnia ſub titulo tantùm ſuo, ac ſine vlla priſtini auctoris memoria. Nouam autem excitauit ædem in Capitolio cuſtodi Ioui, & forum quod nunc Neruæ vocatur. Item Flauiæ templum gentis, & ſtadium, & odeum, & naumachiam: è cuius poſteà lapide maximus Circus, deuſtis vtrimque lateribus exſtructus eſt.

Expeditiones per eum ſuſceptæ.

6 EXPEDITIONES partim ſponte ſuſcepit, partim neceſſariò. Sponte in Cattos, neceſſariò vnam in Sarmatas, legione cum legato ſimul cæſa. In Dacos duas, primam Oppio Sabino Conſulari oppreſſo, ſecũdam Cornelio Fuſco Præfecto cohortium Prætoria narum, cui belli ſummam commiſerat. De Cattis Daciſque poſt varia prælia, duplicẽ triumphum egit. De Sarmatis lauream modò Capitolino

picolino Ioui retulit. Bellum ciuile motum à L. Antonio superioris Germaniæ Præside cōfecit absens, felicitate mira: cùm ipsa dimicationis hora resolutus repentè Rhenus, transituras ad Antonium copias Barbarorum inhibuisset. De qua victoria priùs præsagiis, quàm nuntiis comperit. Siquidem ipso, quo dimicatum est, die, statuam eius Romæ insignis aquila circumplexa pennis, clangores lætissimos edidit; pauloq; post occisum Antonium adeò vulgatum est, vt caput eius quoque apportatum vidisse se plerique contenderent.

Quædam instituta, & ordinata per eum.

7 MVLTA etiam in communi rerum vsu nouauit. Sportulas publicas sustulit, reuocata cœnarum rectarum consuetudine. Duas Circensibus gregum factiones aurati, purpureique panni ad quatuor pristinas addidit. Interdixit histrionibus scenam, intra domum quidem exercendi artem iure concesso. Castrari mares vetuit. Spadonum, qui residui apud mangones erãt, pretia moderatus est. Ad summam quondã vbertatem vini, frumenti verò inopiam, existimans nimio vinearum studio negligi arua, edixit ne quis in Italia nouellaret, vtque in prouinciis vineta succiderentur, relicta, vbi plurimùm, dimidia parte: nec exsequi rem perseuerauit. Quædam ex maximis officiis inter libertinos, militesque R. communicauit. Geminari legionum castra prohibuit, nec plus, quàm mille nummos à

quoquam ad ſigna deponi, quòd L. Antonius apud duarum legionum hiberna, res nouas moliens, fiduciam cepiſſe etiam ex depoſitorum ſumma videbatur. Addidit & quartum ſtipendium militi, aureos ternos.

Diligentia, & induſtria in iure dicendo.

8 Ius diligenter, & induſtriè dixit. Plerumque & in foro pro tribunali extra ordinem ambitioſas Centumuirorum ſententias reſcidit. Recuperatores, ne ſe ſemper perſuaſoriis aſſertionibus accommodarent, idemtidem admonuit. Nummarios iudices cum ſuo quęque conſilio notauit. Auctor & Tribunis pleb. fuit, Ædilem ſordidum repetundarum accuſandi, iudiceſque in eum à Senatu petendi. Magiſtratibus quoque vrbicis, prouinciarumque Præſidibus coercendis tantum curæ adhibuit, vt neque modeſtiores vmquam, neque iuſtiores exſtiterint: è quibus pleroſque poſt illum reos omnium criminum vidimus. Suſcepta morum correctione, licentiam theatralem promiſcuè in equite ſpectandi inhibuit. Scripta famoſa, vulgoque edita, quibus primores viri, ac feminæ notabantur, aboleuit nõ ſine auctorum ignominia. Quæſtorium virum, quòd geſticulandi ſaltandique ſtudio teneretur, mouit Senatu. Probroſis feminis lecticæ vſum ademit, iuſque capiendi legata, hereditateſque. Equitem R. ob reductam in matrimonium vxorem, cui dimiſſæ adulterij crimen intenderat, eraſit iudicum

cum albo. Quoſdam ex vtroque ordine lege Scatinia condemnauit. Inceſta Veſtalium virginum, à patre ſuo quoque & fratre neglecta, variè ac ſeuerè coërcuit; priora capitali ſupplicio, poſteriora more veteri. Nam cùm Ocellatis ſororibus, item Varonillæ liberum mortis permiſiſſet arbitrium, corruptoreſque earum relegaſſet, mox Corneliam virginem maximam, abſolutam olim, dehinc longo interuallo repetitam atque conuictam, defodi imperauit. Stupratoreſque virgis in comitio ad necem cædi, excepto prætorio viro, cui dubia etiamnum cauſa, & incertis quæſtionibus, atque tormentis de ſemet profeſſo, exſilium indulſit. ac ne qua religio Deûm impunè contaminaretur, monumentum, quod libertus eius è lapidibus templo Capitolini Iouis deſtinatis filio conſtruxerat, diruit per milites, oſſaque & reliquias, quæ inerant, mari merſit.

Clementia, & largitas in initio principatus.

9 INTER initia vſque adeò ab omni cæde abhorrebat, vt abſente adhuc patre, recordatus Virgilij verſum,

Impia quàm cæſis gens eſt epulata iuuencis:

edicere deſtinauerit, ne boues immolarentur. Cupiditatis quoque, atque auaritiæ vix ſuſpicionem vllam, aut priuatus vmquam, aut Princeps aliquamdiu dedit: imò è diuerſo magnæ ſæpè non abſtinentiæ modò, ſed etiã liberalitatis experimenta. Omnes circa ſe lar-

gissimè prosecutus, nihil priùs, aut acriùs monuit, quàm ne quid sordidè facerent. Relictas sibi hereditates ab iis, quibus liberi erant, non recepit. Legatum etiam ex testamento Ruscij Cæpionis, qui cauerat, vt quotannis ingredientibus Curiam Senatoribus, certam summam viritim præstaret heres suus, irritum fecit. Reos, qui ante quinquennium proximum apud ærarium pependissent, vniuersos discrimine liberauit: nec repeti, nisi intra annum, eáque conditione permisit, vt accusatori, qui causam nõ teneret, exsilium pœna esset. Scribas quæstorios negotiantes ex consuetudine, sed contra Clodiam legem, venia in præteritum donauit. Subseciua, quæ diuisis per veteranos agris carptim superfuerunt, veteribus possessoribus, vt vsucapta concessit. Fiscales calumnias, magna calumniantium pœna repressit, ferebaturque vox eius: Princeps qui delatores non castigat, irritat.

Sæuitia, & crudelitas in plurimos.

10 SED neque in clementiæ, neque in abstinentiæ tenore permansit, & tamen aliquantò celerius ad sæuitiam desciuit, quàm ad cupiditatem. Discipulum Paridis pantomimi puberem adhuc, etiam tum maximè ægrũ, quòd arte formáque non absimilis magistro videbatur, occîdit. Item Hermogenem Tarsensem, propter quasdam in historia figuras, librariis etiam qui eam descripserant, crucifixis. Patremfamilias, quòd Thracem Mirmil-
loni

loni parem, munerario imparem dixerat, detractũ è spectaculis in arenam, canibus obiecit, cum hoc titulo: Impiè locutus parmularius. Cõplures Senatores, in his aliquot Consulares, interemit: ex quibus Ciuicam Cerealem in ipso Asiæ Proconsulatu, Saluidienum Orsitum, Aciliũ Glabrionẽ exsilio quasi molitores nouarũ rerum. Ceteros leuissima quẽque de causa, Ælium Lamiam, ob suspiciosos quidem, verùm & veteres, & innoxios iocos, quòd post abductam vxorem laudãti vocem suam, Heu taceo dixerat, quodq́ue Tito hortanti se ad alterum matrimonium responderat, μὴ καὶ σὺ γαμῆσαι θέλεις; Saluium Cocceianum, quòd Othonis Imperatoris patrui sui diem natalem celebrauerat: Metiũ Pomposianum, quòd habere Imperatoriam genesim vulgò ferebatur, & quòd depictum orbem terræ in membranis, concionesq; regũ, ac ducum ex Tito Liuio circumferret, quodq́ue seruis nomina Magonis & Annibalis indidisset. Sallustium Lucullum Britanniæ legatũ, quòd lanceas nouæ formæ appellari Lucelleas passus esset. Iuniũ Rusticũ, quòd Pæti Thraseæ, & Heluidij Prisci laudes edidisset, appellaretq; eos sanctissimos viros: cuius criminis occasione, philosophos omnes vrbe, Italiaq; submouit. Occidit & Heluidiũ filiũ, quòd quasi scenico exodio sub persona Paridis & Oenones diuortium suum cum vxore tractasset. Flauium Sabinum alterum è

patruelibus, quòd eum comitiorum consularium die destinatum, perperam præco nō Consulem ad populum, sed Imperatorem pronuntiasset. Verùm aliquanto post ciuilis belli victoriam sæuior, plerosque patris aduersæ, dudum etiam latentes conscios, inuestigato nouo quæstionis genere distorsit, immisso per obscœna igne. Nonnullis & manus amputauit. Satisque constat duos solos è notioribus venia donatos, Tribunum laticlauiū, & Centurionem: qui se, quò faciliùs expertes culpæ ostenderent, impudicos probauerant: & ob id neque apud ducem, nec apud milites vllius momenti esse potuisse.

Sæuitia, & crudelitas.

11 ERAT autem non solùm magnæ, sed & callidæ inopinatæque sæuitiæ. Auctorē summarum pridie quàm crucifigeret, in cubiculum vocauit, assidere in toro iuxtà coëgit, securum hilaremque dimisit, partibus etiam de cœna dignatus est. Aretinum Clementē Consularem virum, è familiaribus, & emissariis suis capitis condemnaturus, in eadem, vel etiam in maiore gratia habuit, quoad nouissimè simul gestanti conspecto delatore eius: Vis, inquit, hunc nequissimum seruum cras audiamus? Et quò cōtemptiùs abuteretur patientia hominum, numquam tristiorem sententiā, sine præfatione clementiæ pronuntiauit, vt non aliud iam certius atrocis exitus signum esset, quàm principij lenitas. Quosdam maie-

maiestatis reos in Curiam induxerat: & cùm prædixisset experturum se illa die, quàm charus Senatui esset, facilè perfecerat, vt etiam more maiorum puniendi condemnarentur: deinde atrocitate pœnæ conterritus, ad leniendam inuidiam intercessit, his verbis: Neque enim ab re fuerit ipsa cognoscere. Permittite patres cōscripti à pietate vestra impetrari quod scio me difficulter impetraturum, vt damnatis liberum mortis arbitrium indulgeatis. Nam & parcetis oculis vestris, & intelligent me omnes Senatui interfuisse.

Rapina, & extorsiones.

12 EXHAVSTVS operum, ac munerum impensis, stipendioque quod adiecerat, tentauit quidem, ad releuādos castrenses sumptus, militum numerum diminuere. Sed cùm obnoxium se Barbaris per hoc animaduerteret, neque secius eò in explicandis oneribus omnibus hæreret, nihil pensi habuit, quin prædaretur omni modo bona viuorum & mortuorum vsquequaque: quolibet & accusatore, & crimine corripiebantur. Satis erat obiici qualecumque factum, dictumque aduersum maiestatem Principis. Confiscabantur alienissimę hereditates; vel existente vno, qui diceret, audisse se ex defuncto, cùm viueret, heredem sibi Cæsarem esse. Præter ceteros Iudaicus fiscus acerbissimè actus est: ad quem deferebantur, qui velut professi, Iudaicam intra vrbē viuerent vitam, vel dissimulata origine

impoſita genti tributa non pependiſſent. Interfuiſſe me adoleſcentulum memini, cùm à procuratore, frequentiſſimoque concilio inſpiceretur nonagenarius ſenex, an circumſectus eſſet. Ab iuuenta minimè ciuilis, animi confidens etiam, & tum verbis, tum rebus immodicus. Cænidi patris concubinæ ex Iſtria reuerſæ, oſculumque, vt aſſueuerat, offerenti, manum præbuit. Generum fratris indignè ferens, albatos & ipſum miniſtros habere, proclamauit: οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη.

Elatio, & vana gloria.

13 PRINCIPATVM verò adeptus, neque in Senatu iactare dubitauit, & patri ſe, & fratri Imperium dediſſe, illos ſibi reddidiſſe: neque in reducenda poſt diuortium vxore edicere, vocatam eam in puluinar ſuum: acclamari etiam in amphitheatro epulari die libenter audit: Domino, & Dominæ feliciter. Sed & Capitolino certamine cunctos ingenti conſenſu precantes, vt Palfurium Suram reſtitueret, pulſum olim Senatu, ac tunc de oratoribus coronatum: nullo reſponſo dignatus, tacere tantummodo iuſsit, voce præconis. Pari arrogantia cùm procuratorum ſuorum nomine formalem dictaret epiſtolã, ſic cœpit: Dominus, & Deus noſter ſic fieri iubet. Vnde inſtitutum poſthac, vt ne ſcripto quidẽ, ac ſermone cuiuſquam appellaretur aliter. Statuas ſibi in Capitolio non niſi aureas, & argenteas poni permiſit, ac ponderis certi. Ianos, arcuſque

que cum quadrigis, & insignibus triumphorũ per regiones vrbis, tantos, ac tot exstruxit, vt cuidam Græcè inscriptum arcui sit, Aream, & caluitium. Consulatus XVII. cepit, quod ante eum nemo. Ex quibus septem medios continuauit: omnes autem pænè titulo tenus gessit: nec quemquam vltra Kalendas Maij: plures ad Idus vsque Ianuarias. Post autem duos triumphos, Germanici cognomine assumpto, Septembrem mensem, & Octobrem ex appellationibus suis, Germanicum, Domitianumque transnominauit: quòd altero suscepisset Imperium, altero natus esset.

Coniuratio contra eum facta, & suspicio mortis, quam habebat.

14 PER hæc terribilis cunctis & inuisus, tandem oppressus est amicorum libertorumque intimorum conspiratione, simul & vxoris. Annum, diemque vltimum vitæ iam pridem suspectum habebat, horam etiam, nec non & genus mortis. Adolescentulo Chaldæi cuncta prædixerant. Pater quoque super cœnam quãdam fungis abstinentem palàm irriserat, vt ignarum sortis suæ, quòd non ferrum potiùs timeret. Quare pauidus semper, atque anxius, minimis etiam suspicionibus præter modum commouebatur: vt edicti de excidendis vineis propositi, gratiam facere non alia magis re compulsus credatur, quàm quòd sparsi libelli cum his versibus erant:

Κἢν μὲ φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω,
Ὅσσον ἐπισπεῖσαι καίσαρι θυομένῳ.

Eadem formidine oblatum à Senatu nouum, & inexcogitatum honorem, quamquam omnium talium appetentiſſimus, recuſauit: quo decretum erat, vt quoties gereret Conſulatum, equites R. quibus ſors obtigiſſet, trabeati, & cum haſtis militaribus, præcederẽt eum, inter lictores apparitoreſque. Tempore quoque ſuſpecti periculi appropinquante, ſollicitior in dies, porticuum, in quibus ſpatiari cõſueuerat, parietes phengite lapide diſtinxit: è cuius ſplendore per imagines quidquid à tergo fieret, prouideret. Et nec niſi ſecretò, atque ſolus pleraſque cuſtodias, receptis quidem in manu catenis audiebat. Vtq; domeſticis perſuaderet, ne bono quidem exemplo, audendã eſſe patroni necem, Epaphroditum à libellis, capitali pœna condemnauit: quòd poſt deſtitutionem, Nero in adipiſcenda morte, manu eius adiutus exiſtimabatur.

Patruelis per eum occiſus, & prodigia mortis.

15 DENIQVE Flauium Clementem patruelem ſuum contemptiſſimæ inertiæ, cuius filios etiamnum paruulos ſucceſſores palàm deſtinauerat: & abolito priore nomine, alterum Veſpaſianum appellari iuſſerat, alterum Domitianum: repentè ex tenuiſſima ſuſpicione tantùm non ipſo eius Conſulatu interemit. Quo maximè facto maturauit ſibi exitum. Continuis octo menſibus tot fulgura facta, nun-

nuntiataque ſunt, vt exclamauerit, Feriat iam quem velet. Tactum de cælo Capitolium, templumque Flauiæ gentis: item domus Palatina, & cubiculum ipſius: atque etiam è baſi ſtatuæ triumphalis titulus excuſſus vi procellæ in monumentum proximum decidit. Arbor, quæ priuato adhuc Veſpaſiano euerſa ſurrexerat, tũc rurſus repentè corruit. Præneſtina Fortuna, toto Imperij ſpatio annũ nouũ commendanti, lætam eamdemq; ſemper ſortem dare aſſueta, extremo triſtiſſimam reddidit: nec ſine ſanguinis mẽtione. Mineruam, quam ſuperſtitiosè colebat, ſomniauit excedere ſacrario: negantem vltrà ſe tueri eum poſſe, quòd exarmata eſſet à Ioue. Nulla tamen re perinde commotus eſt, quàm reſponſo, caſuque Aſcletarionis mathematici. Hunc delatum, nec inficiantem iactaſſe ſe, quæ prouidiſſet ex arte, ſciſcitatus eſt, quis ipſum maneret exitus: & affirmantem fore, vt breui laceraretur à canibus, interfici quidem ſine mora, ſed ad coarguendã temeritatẽ artis ſepeliri quoq; accuratiſsimè imperauit. Quod cùm fieret, euenit, vt repentina tempeſtate deiecto funere ſemiuſtum cadauer diſcerperent canes: idque ei cœnanti à mimo Latino, qui præteriens fortè animaduerterat, inter ceteras diei fabulas referretur. *Signa mortis.*

16 PRIDIE quàm periret, cùm oblatos tuberes ſeruari iuſſiſſet in craſtinum: adiecit, Si modò vti licuerit. Et conuerſus ad proximos, affir-

affirmauit fore, vt sequenti die Luna se in Aquario cruentaret, factumque aliquod existeret, de quo loquerentur homines per terrarum orbem. At circa mediam noctem ita est exterritus, vt ex strato prosiliret. Dehinc manè aruspicem ex Germania missum, qui consultus de fulgure mutationem rerum prædixerat, audiit condemnauitque. Ac dum exulceratam in fronte verrucam vehementiùs scalpit, profluente sanguine, Vtinam, inquit, hactenus. Tunc horas requirenti, pro quinta, quam metuebat, sexta ex industria nuntiata est. His velut transacto iam periculo lætum, festinantemque ad corporis curam, Parthenius cubiculo præpositus conuertit, nuntians esse, qui magnum nescio quid afferret, nec differendum. Itaque summotis omnibus, in cubiculum se recepit, atque ibi occisus est.

De insidiis, & cæde.

17 De insidiarum cædisque genere, hæc ferè diuulgata sunt. Cunctantibus conspiratis, quando & quomodo, id est, lauantémne, an cœnantem aggrederentur: Stephanus Domitillæ procurator, & tunc interceptarum pecuniarum reus, consilium operamque obtulit. Ac sinisteriore brachio velut ægro, lanis fasciisq; per aliquot dies ad auertẽdam suspicionem obuoluto, ad ipsam horam, dolum interiecit: professusq; conspirationis indicium: & ob hoc admissus, legenti traditum à se libellũ, & attonito suffodit inguina. Saucium, ac repugnan-

gnantem adorti Clodianus Cornicularius, & Maximus Parthenij libertus, & Saturius decurio cubiculariorum, & quidam è gladiatorio ludo, vulneribus septem contrucidauerũt. Puer, qui curæ Larium cubiculi ex consuetudine assistens, interfuit cædi, hoc ampliùs narrabat, se iussum à Domitiano ad primum statim vulnus pugionem puluino subditum porrigere, ac ministros vocare: neque ad caput quidquam excepto capulo, & præterea omnia clausa reperiisse: atque illum interim correpto, deductoq; ad terram Stephano, colluctatum diu, modò ferrum extorquere, modò quamquam laniatis digitis, oculos effodere conatum. Occisus est XIV. Kal. Octobris anno ætatis XLV. Imperij XV. Cadauer eius populari sandapila per vespillones exportatũ, Phyllis nutrix in suburbano suo Latina via funerauit: sed reliquias templo Flauiæ gentis clàm intulit: cineribusque Iuliæ filiæ Titi, quam & ipsa educauerat, commiscuit.

Statura, & pulchritudo.

18 STATVRA fuit procera, vultu modesto, ruborisq; pleno, grandibus oculis, verùm acie hebetiore: prætereà pulcher ac decens, maximè in iuuenta, & quidem toto corpore, exceptis pedibus, quorum digitos restrictiores habebat: posteà caluitio quoque deformis, & obesitate ventris, & crurum gracilitate: quæ tamen ei valetudine longa remacruerant. Cõmendari se verecundia oris adeò sentiebat, vt apud

apud Senatum sic quondam iactauerit, Vsque adhuc certè animum meum probastis, & vultum. Caluitio ita offendebatur, vt in contumeliam suam traheret, si cui alij ioco, vel iurgio obiectaretur: quamuis libello, quem de cura capillorum ad amicum edidit, hoc etiam illum simul, seque consolans inseruerit: οὐχ ὁράᾳς οἷος κἀγὼ καλός τε μέγας τε; Eadem me tamen manent capillorum fata, & forti animo fero comam in adolescētia senescentem. Scias nec gratius quidquam decore, nec breuius.

Peritia in sagittando, & laborum impatientia.

19 LABORIS impatiens, per vrbem pedibus non temerè ambulauit: in expeditione, & agmine, equo rariùs; lectica assiduè vectus est. Armorum nullo, sagittarum vel præcipuo studio tenebatur. Centenas varij generis feras sæpè in Albano secessu conficientem spectauere plerique: atque etiam ex industria ita quarumdam capita figentem, vt duobus ictibus quasi cornua effingeret. Nonnumquam in pueri procul stantis, præbentisque pro scopulo dispansam dextræ manus palmam, sagittas tanta arte direxit, vt omnes per interualla digitorum innocuè euaderent.

Facundia, & studium.

20 LIBERALIA studia in initio Imperij neglexit, quamquam bibliothecas incendio absumptas impēsissimè reparare curasset, exemplaribus vndique petitis: missisque Alexandriam, qui describerent, emendarentque.

Num-

Numquam tamen aut historiæ, carminibúsve cognoscendis operam vllam, aut stylo vel necessario dedit. Præter commentarios, & acta Tiberij Cæsaris nihil lectitabat: epistolas, orationesque & edicta alieno formabat ingenio, sermonis tamen nec inelegantis. Dictorum interdum etiam notabilium, Vellem, inquit, tam formosus esse, quàm Metius sibi videtur. Et cuiusdam caput varietate capilli subrutilum, & incanũ, perfusam niuem mulso dixit.

Vsus aleæ, & conuiuia, & alia per eum gesta.

21 CONDITIONEM Principum miserrimam aiebat: quibus de coniuratione comperta non crederetur, nisi occisis. Quoties otium esset, alea se oblectabat, etiam profestis diebus, matutinisq; horis: ac lauabat de die, prandebatque ad satietatẽ: vt non temerè super cœnam præter Matianum malum, & modicam in ampulla potiunculam sumeret. Conuiuabatur frequenter ac largè, sed pænè raptim: certè nõ vltra Solis occasum, nec vt posteà comessaretur. Nam ad horam somni nihil aliud, quàm secretò solus deambulabat.

Libido, & luxuria.

22 LIBIDINIS nimiæ, assiduitatem concubitus velut exercitationis genus, clinopalem vocabat. Eratque fama, quasi concubinas ipse diuelleret, nataretque inter vulgatissimas meretrices. Fratris filiam adhuc virginem oblatam in matrimonium sibi, cùm deuinctus Domitiæ nuptiis pertinacissimè recusasset, non mul-

multò pòst alij collocatam, vltrò corrupit: & quidem viuo etiam tum Tito: mox patre ac viro orbatam, ardentissimè palamque dilexit: vt etiam causa mortis exstiterit, coactæ conceptum à se abigere.

Mæstitia militum, & lætitia Senatus in morte, ac signa mortem præcedentia.

23 OCCISVM eum, populus indifferenter, miles grauissimè tulit, statimque eum Diuum appellare conatus: paratus & vlcisci, nisi duces defuissent. quod quidem paulò pòst fecit, expostulatis ad pœnam pertinacissimè cædis auctoribus. Contra, Senatus adeò lætatus est, vt repleta certatim Curia non temperaret, quin mortuũ contumeliosissimo atque acerbissimo acclamationum genere laceraret: scalas etiam inferri, clypeosque & imagines eius coràm detrahi, & ibidem solo affligi iuberet: nouissimè eradendos vbique titulos, abolendamque omnem memoriam decerneret. Ante paucos quàm occideretur menses, cornix in Capitolio elocuta est, ἔσται πάντα καλῶς. Nec defuit qui ostentum sic interpretaretur:

Nuper Tarpeio quæ sedit culmine cornix,
Est benè, non potuit dicere: dixit, erit.

Ipsum etiam Domitianum ferunt somniasse, gibbam sibi ponè ceruicem auream enatam: pro certoque habuisse, beatiorem post se, lætioremque portendi reipublicæ statum. Sicut sanè breui euenit abstinentia, & moderatione insequentium Principum.

FINIS.

Digitized by Google

C. SVETONII TRANQVILLI VITA.

AIVS Suetonius Tranquillus patrem habuit Suetonium, cognomento Lenem, tertiædecimæ legionis Tribunum, & augusticlauium, qui interfuit bello Othoniano: a patre filius Tranquilli cognomen accepisse creditur. Nam cùm ille Lenis sit cognominatus, hic eodem significato, non eodem verbo dictus est Tranquillus. Floruit sub Adriano, vtpote illius magister epistolarum. Verùm fortuna, quæ lubrica est, refragante, successor ei mox datus, quòd apud Sabinam Imperatoris vxorem familiariùs egisse ferebatur, quàm reuerentia domus aulicæ postularet. Vsus est contubernio Plinij posterioris: à quo in epistolis admonetur ad volumina edenda, quę perfecta absolutaque appellat. Cùm esset vir doctrina compositiore, & elegantia floridiore præditus, scripsit libellum De Grãmaticis & Rhetoribus: quem D. Hieronymus secutus est, texens Catalogum scriptorum

torum Ecclesiasticorum. De genere vestium, de ludicra historia, libros concinnasse memoratur: quorum testimonio vtuntur eruditi. Idem de vitiis corporalibus, & de Prætoribus volumina condidit luculenta, in primis verò ad posteros transmisit duodecim Cæsarum vitas, valdè quidem probandas, graphiceque conscriptas: in quo styli genere primas confessione eruditorum haud dubiè occupauit. Opus est emunctum, refertumque eruditione haudquaquam triuiali, & compositissimo ordine distinctum: vnde emendatissimus & candidissimus scriptor meruit appellari. Cui, vt scribit Flauius Vopiscus, familiare fuit amare breuitatem. Ausonius in epistolio ad Paulinum, librorum meminit, quos numero tres Suetonius de Regibus scripsit. In hoc verò Cæsarum opere, quod eruditorum manibus continenter teritur, est oppidò quàm tersus, & sincerissima scriptione præcellens: adeò, vt de Suetonio dicere meritò possimus, id quod Zeusis pictor de se ipso prodidit: Inuisurum aliquem facilius, quam imitaturum.

FINIS.

Digitized by Google

C. SVETONII TRANQVILLI DE ILLVSTRIBVS GRAMMATICIS LIBER.

RAMMATICA olim Romæ ne in vſu quidem, nedum in honore vllo erat, rudi ſcilicet, ac bellicoſa etiam tum ciuitate, necdum magnoperè liberalibus diſciplinis vacante. Initium quoque eius mediocre exſtitit. Siquidem antiquiſſimi doctorũ, qui iidem & poetæ & oratores ſemigræci erant (Liuium & Ennium dico, quos vtraque lingua domi, foriſque docuiſſe, adnotum eſt) nihil amplius, quàm Græcè interpretabantur. Ac ſi quid Latinè ipſi compoſuiſſent, prælegebant. Nam quod nonnulli tradunt, duos libros de litteris, ſyllabiſque, item de metris ab eodem Ennio editos, iure arguit L. Cotta, non poetæ, ſed poſterioris Ennij eſſe, cuius etiam de augurandi diſciplina volumina feruntur.

De Cratere Mallote, primo Grammatico in vrbe.

PRIMVS igitur, quantum opinamur, studium Grammaticæ in vrbem intulit Crates Mallotes, Aristarchi æqualis, qui missus ad Senatum ab Attalo rege, inter secundum ac tertium bellum Punicum, sub ipsam Ennij mortem, cùm in regione Palatij prolapsus in cloacæ foramen crus fregisset, per omne legationis simul & valetudinis tempus, plurimas ἀκροάσεις subinde fecit, assiduéque disseruit, ac nostris exemplo fuit ad imitandum. Hactenus tamen imitati, vt carmina parum adhuc diuulgata vel defunctorum amicorum, vel si quorum aliorum probassent, diligentiùs retractarent, ac legendo, commentandoque etiam ceteris nota facerent, vt C. Octauius Lampadio Næuij Punicum bellum, quod vnico volumine, & continenti scriptura expositum, diuisit in septem libros, vt posteà Q. Vargunteius Annales Ennij, quos certis diebus in magna frequentia pronuntiabat, vt Lælius, Archelaus, Vectius, Q. Philocomus Lucilij Satyras familiaris sui, quas legisse se apud Archelaum Pompeius Lenæus, apud Philocomum Valerius Cato prædicant. Instruxerunt, auxeruntque ab omni parte Grammaticã Lælius Lanuuinus, gener Q. Ælij, Seruius Clodius, vterque eques Romanus, multique ac varij & in doctrina, & in rep. vsus.

De

De Lælio Præconino siue Istilone.

LÆLIVS cognomine duplici fuit : nam & Præconinus, quòd pater eius præconium fecerat, vocabatur : & Istilo, quòd orationes nobilissimo cuique scribere solebat. tantus optimatum fautor, vt Q. Metellum Numidicum in exilium comitatus sit. Seruius cùm librum soceri nondum editum fraude intercepisset, & ob hoc repudiatus, pudore, ac tædio secessisset ab vrbe, in podagræ morbum incidit, cuius impatiens, veneno sibi perunxit pedes, & enecuit ita, vt parte ea corporis quasi præmortua, vixerit. Post hoc magis ac magis & gratia, & cura artis increuit, vt ne clarissimi quidem viri abstinuerint, quo minus & ipsi aliquid de ea scriberent. Vtque temporibus quibusdam super xx. celebres scholæ fuisse in vrbe tradantur. pretia Grammaticorum tanta, mercedesque tam magnæ, vt constet Lutatium Daphnidem, quem Lenæus Melissus per cauillationem nominis πανὸς ἄγημα dicit, ducentis millibus nummûm Q. Catulo emptum, ac breui manumissum : L. Appuleium ab Eficio Caluino equite R. prædiuite quadringenis annuis conductum, multos edocuisse. Nā in prouincias quoq; Grammatica penetrauerat, ac nonnulli de notissimis doctoribus peregrè docuerũt, maximè in Gallia togata, inter quos Octauius Teucer, & Siscennius Iacchus, & Oppius Cares; hic quidem ad vltimam ætatẽ, & cùm iam non gressu modò deficeret, sed & visu.

De grammaticorum appellatione.

APPELLATIO Grammaticorum Græca consuetudine inualuit, sed initio litterati vocabantur. Cornelius quoque Nepos in libello, quo distinguit litteratum ab erudito, litteratos quidem vulgò appellari ait eos, qui aliquid diligenter, & acutè, scienterque possint aut dicere, aut scribere. Ceterùm propriè sic appellandos poetarum interpretes, qui à Græcis grãmatici nominentur, eosdem litteratores vocitatos. Messalla Coruinus in quadam epistola, non esse sibi dicens rem cum Furio Bibaculo, nec cum Sigida quidem, aut litteratore Catone. significat enim haud dubiè Valerium Catonem poetam simul, grammaticúmque notissimum. Sunt qui litteratum à litteratore distinguant, vt Græci grammaticũ à grammatista: & illum quidem absolutè, hunc mediocriter doctum existiment: quorum opinionem Orbilius etiam exemplis cõfirmat. Nam apud maiores, ait, cùm familia alicuius venalis produceretur, non temerè quem litteratum in titulo, sed litteratorem inscribi solitum esse, quasi non perfectum litteris, sed imbutum. Veteres grammatici & rhetoricam docebant, ac multorum de vtraque arte commentarij feruntur, secundum quam consuetudinem posteriores quoque existimo, quamquam iam discretis professionibus, nihilominus vel retinuisse, vel instituisse & ipsos quædam genera institutionum ad clo-

eloquentiam præparandam, vt problemata, periphrases, elocutiones, ethologias, atque alia hoc genus, ne scilicet sicci omnino, atque aridi pueri rhetoribus traderentur, quæ quidē omitti iam video desidia quorumdam, & infantia: non enim fastidio putem. Me quidem adolescentulo, repeto quemdam Principem nomine, alternis diebus declamare, alternis disputare, nonnullis verò manè disserere, post meridiem remoto pulpito declamare solitum. Audiebam etiam memoria patrum quosdam è grammaticis statim è ludo transisse in forū, atque in numerum præstantissimorum patronorum receptos. Clari professores, & de quibus prodi possit aliquid dumtaxat à nobis, ferè hi fuerunt.

De Sæuio Nicanore.

SÆVIVS Nicanor primus ad famam, dignationemque docendo peruenit, fecitque præter commentarios, quorum tamen pars maxima intercepta dicitur, satyram quoque, in qua libertinum se, ac duplici cognomine esse hoc indicat: Sæuius Nicanor Marci libertus, negabit Sæuius Postumius idem. At M. docebit. Sunt qui tradāt ob infamiam quamdam eum in Sardiniam secessisse, ibique diem obiisse.

De Aurelio Opilio.

AVRELIVS Opilius Epicurei cuiusdam libertus philosophiam primò, deinde rhetoricam, nouissimè grammaticā docuit. Di-

missa autẽ schola, Rutilium Rufum damnatũ in Asiam secutus, ibidem Smyrnæ, simulque consenuit, composuitq; variæ eruditionis aliquot volumina, ex quibus nouem vnius corporis: qui quia scriptores, ac poetas sub clientela Musarum iudicaret, non absurdè & scripsisse, & fecisse se ait ex numero diuarũ & appellatione. Huius cognomẽ in plerisque indicibus, & titulis per vnam litteram scriptum animaduerto: verùm ipse id per duas effert in Parasschidæ libellis, qui inscribitur Pinax.

De M. Antonio Gniphone.

MARCVS Antonius Gnipho, ingenuus, in Gallia natus, sed expositus: à nutritore suo manumissus, institutusque Alexandriæ quidem, vt aliqui tradunt, in contubernio Dionysij Scithobrachionis: quod equidem non temerè crediderim, cùm temporum ratio vix congruat: fuisse dicitur ingenij magni, memoriæ singularis, nec minus Græcè, quàm Latinè doctus: prętereà comi, facilique natura, nec vnquam de mercedibus pactus, eoq; plura ex liberalitate discentium consecutus. Docuit primùm in Diui iulij domo, pueri adhuc, deinde in sua priuata: docuit autem & rhetoricam ita, vt quotidie præcepta eloquentiæ traderet: declamaret verò non nisi nundinis. Scholam eius claros quoque viros frequentasse aiunt: in his M. Ciceronem, etiam cùm Prætura fungeretur. Scripsit multa, quamuis annum ætatis quinquagesimum nõ

ex-

excesserit; etsi Atteius Philologus tantū volumina de Latino sermone reliquisse eū tradit: nam cetera scripta, discipulorum eius esse, nō ipsius, in quibus & suum alicubi reperi nomē.

De M. Pompilio.

POMPILIVS Andronicus, natione Syrus, studio Epicureæ sectæ, desidiosior in professione Grammaticæ habebatur, minusque idoneus ad tuendam scholam. Itaque cùm se in vrbe non solùm Antonio Gniphoni, sed ceteris etiam deterioribus postponi videret, Cumas transiit. Ibique in otio vixit, & multa composuit: verùm adeò inops, atque egens, vt coactus sit, præcipuum illud opusculum Annalium Elenchorum sexdecim millibus nummûm cuidam vendere. quos libros Orbilius suppressos redemisse se dixit, vulgandosque curasse nomine auctoris.

De Orbilio.

ORBILIVS Pupillus Beneuentanus, morte parentum, vna atque eadem die, inimicorum dolo interemptorum, destitutus, primò apparituram Magistratibus fecit, deinde in Macedonia corniculo, mox equo meruit: functusque militia, studia repetit, quæ iam deinde à puero non leuiter attigerat: ac professus diu in patria, quinquagesimo demum anno Romam Consule Cicerone transiit, docuitque maiore fama, quàm emolumento: namque iam persenex pauperem se, & habitare sub tegulis quodā scripto fatetur. Li-

brum etiam, cui est titulus Perialogos edidit, continentem querelas de iniuriis, quas professores negligenter ab ambitione parentum acciperent. Fuit autem naturæ acerbæ nō modò in antisophistas, quos omni sermone lacerauit, sed etiam in discipulos, vt Horatius significat, plagosum eum appellans: & Domitius Marsus scribens, Si quos Orbilius ferula, scuticaq; cecîdit. Ac ne principum quidem virorum insectatione abstinuit: siquidem ignotus adhuc cùm iudicio frequenti testimonium diceret, interrogatus à Varrone diuersæ partis aduocato, quídnā ageret, & quo artificio vteretur, Gibberosos se de Sole in vmbram transferre, respondit, quòd Muræna gibber erat. Vixit propè ad centesimū ætatis annum, amissa iam pridem memoria, vt versus Bibàculi docet: Orbilius vbínam est litterarū obliuio?

Statua eius Beneuenti ostenditur in Capitolio ad sinistrum latus, marmorea, habitu sedentis ac palliati, appositis duobus scriniis. Reliquit filium Orbilium, & ipsum Grammaticum professorem.

De Atteio Philologo.

ATTEIVS Philologus libertinus, Athènis natus. hunc Capito Atteius iurisconsul. inter Grammaticos rhetorem, inter rhetores Grammaticum fuisse ait. De eodem Asinius Pollio in libro, quo Sallustij scripta reprehendit, vt nimia priscorum verborum affectatione oblita, ita tradit: In eam rem adiutorium ei

fecit

fecit maximè quidam Atteius prætextatus, nobilis Grammaticus Latinus, declamantium deinde adiutor, atque præceptor: ad summam Philologus ab semet nominatus. Ipse ad Lælium Hermam scripsit, se in Græcis litteris magnum processum habere, & in Latinis nõnullum: Audisse Antonium Gniphonem, eiusque Hermam, posteà docuisse: præcepisse autem multis & claris iuuenibus, in quibus Appio quoque & Pulcro, Claudiis fratribus: quorũ etiam comes in prouincia fuerit. Philologi appellationẽ assumpsisse videtur, quia sicut Eratosthenes, qui primus hoc cognomẽ sibi vendicauit, multiplici, variaque doctrina censebatur, quod sanè ex commentariis eius apparet, quãquã paucissimi exstent: de quorũ tamen copia sic altera ad eumdem Hermam epistola significat, Hylen nostram aliis memento commendare, quam omnis generis coegimus, vti scis, octingentos in libros. Coluit posteà familiarissimè C. Sallustium, & eo defuncto Asinium Pollionẽ, quos historiam cõponere aggressos, alterum breuiario rerum omnium Romanarũ, ex quibus, quas vellet, eligeret, instruxit; alterum pręceptis de ratione dicendi. Quo magis miror, Asinium Pollionem credidisse antiqua eum verba, & figuras solitum esse colligere Sallustio, cum sibi sciat nil aliud suadere, quã vt noto, ciuilique, & proprio sermone vtatur, vitetque maximè obscuritatẽ Sallustij, & audaciam in translationibus.

De Valerio Catone.

VALERIVS Cato, vt nonnulli tradiderunt, Burseni cuiusdam libertus ex Gallia, ipse libello, cui est titulus, Indignatio, ingenuum se natum ait, & pupillum relictum, eoque facilius licentia Sullani temporis exutum patrimonio. Docuit multos, & nobiles; visusque est peridoneus præceptor maximè ad poëticam tendentibus, vt quidem apparere vel his versiculis potest:

Cato Grammaticus, Latina Siren,
Qui solus legit, ac facit poetas.

Scripsit præter Grammaticos libellos etiam poemata, ex quibus præcipuè probantur Lydia & Diana.

Lydia Ticida meminit:
Lydia doctorum maxima cura liber.

Diana Cinna:
Secula permaneat nostri Diana Catonis.

Vixit ad extremam senectam, sed in summa pauperie, & pænè inopia, abditus modico gurgustio, postquam Tusculana villa creditoribus cesserat, vt auctor est Bibaculus:

Si quis fortè mei domum Catonis,
Depictas minio assulas, & illos
Custodes videt hortulos Priapi,
Miratur quibus ille disciplinis
Tantam sit sapientiam assecutus,
Quem tres cauliculi, & selibra farris,
Racemi duo, tegula sub vna
Ad summam propè nutriant senectam.

Et

Et idem rursùm:

Catonis modò Galle Tusculanum
Tota creditor vrbe venditabat.
Mirati sumus vnicum magistrum,
Summum Grammaticum, optimum poetam,
Omnes soluere posse quæstiones,
Vnum difficile expedire nomen.
En cor Zenodoti, en iecur Cratetis.

De Cornelio Epicadio.

CORNELIVS Epicadius L. Cornelij Sullæ Dictatoris libertus, Calatorque sacerdotio augurali, filioque eius Fausto gratissimus fuit. quare numquam non vtriusque se libertum edidit. Librum autem, quem Sulla nouissimum de rebus suis imperfectum reliquerat, ipse suppleuit.

De L. Taberio.

TABERIVS Hiera suo hero emptus de catasta, & propter litterarum studium manumissus, docuit inter ceteros Brutum & Cassium. Sunt, qui tradant tanta eum honestate præditum, vt temporibus Sullanis proscriptorum liberos gratis, & sine mercede vlla in disciplinam receperit.

De Curtio Nicia.

CVRTIVS Nicia hæsit Cn. Pompeio & C. Memmio: sed cùm codicillos Memmij ad Pompeij vxorem de stupro pertulisset, proditus ab ea, Pompeium offendit, domoq; ei interdictum est. Fuit & M. Ciceronis familiaris, in cuius epistola ad Dolabellã hæc

de eo legimus : Omnino mihi litteræ magis ſunt expetendæ à te, quàm à me tibi. Nihil enim Romæ geritur, quod te putem ſcire curare, niſi fortè ſcire vis, me inter Niciam noſtrum, & Vidium, iudicem eſſe. Profert alter, opinor, duobus verſiculis expenſum Niciæ, alter Ariſtarchus hos ὀβελίζει. Ego tamquam Criticus antiquus, iudicaturus ſum, vtrũ ſint τοῦ ποιητοῦ, an παρεμβεβλημένοι. Item ad Atticũ, De Nicia quod ſcribis, ſi ita me haberem, vt eius humanitate frui poſſem, in primis vellem illũ mecũ habere : ſed mihi ſolitudo, & receſſus prouincia eſt. quod quia facilè ferebat Sicca, eò magis illũ deſidero. Præterea noſti Niciæ noſtri imbecillitatem, mollitiem, conſuetudinẽ victus. Cur ergo illi moleſtus eſſe velim, cùm mihi ille iucundus eſſe non poſſit? Voluntas tamen eius mihi grata eſt. Huius de Lucilio libros etiam ſatyra comprobat.

De Lenæo.

LENÆVS Pompeij Magni libertus, & pænè omnium expeditionum comes, defuncto eo, filiiſque eius, ſchola ſe ſuſtentauit, docuitque in Carinis ad Telluris ædem, in qua regione Pompeiorum domus fuerat. Ac tanto amore erga patroni memoriam exſtitit, vt Salluſtium hiſtoricum, quòd eum oris improbi, animo inuerecundo ſcripſiſſet, acerbiſſima ſatyra lacerauerit, laſtaurum, & lurconem, & nebulonem, popinonemque appellans, & vita, ſcriptiſque monſtroſum, præterea

tereà priſcorum, Catoniſq; verborum ineruditiſſimum furem. Traditur autem puer adhuc catenis ſubreptus refugiſſe in patriam, perceptiſque liberalibus diſciplinis, pretium domino ſuo retuliſſe. verùm ob ingenium atque doctrinam gratis manumiſſus.

De Q. Cæcilio.

Q. CÆCILIVS Epirota, Tuſculi natus, libertus Attici Satrij equitis R. ad quem ſunt Ciceronis epiſtolæ, cùm filiam patroni nuptam M. Agrippæ doceret, ſuſpectus in ea, & ob hoc remotus, ad Cornelium Gallum ſe contulit, vixitque vnà familiariſſimè, quod ipſi Gallo inter grauiſſima crimina ab Auguſto obiicitur. Poſt deinde damnationem, mortemque Galli, ſcholam aperuit, ſed ita, vt paucis, & tantùm adoleſcentibus, præciperet, prætextato nemini, niſi ſi cuius parenti hoc officium negare non poſſet. Primus dicitur Latinè ex tempore diſputaſſe, primuſque Virgilium, & alios poëtas nouos prælegere cœpiſſe, quod etiam Domitij Marſi verſiculus indicat,

Epirota tenellorum nutricula vatum.

De Verrio Flacco.

VERRIVS Flaccus libertinus, docendi genere maximè inclaruit: namque ad exercitanda diſcentium ingenia, æquales inter ſe committere ſolebat, propoſita non ſolùm materia, quam ſcriberet, ſed & præmio, quod victor auferret. id erat liber aliquis antiquus,

 pul-

pulcher, aut rarior. Quare ab Augusto quoq; nepotibus eius præceptor electus, transiit in Palatium cum tota schola: verùm vt neque amplius posthac discipulum reciperet. Docuitque in atrio Catilinæ domus, quæ pars Palatij tunc erat, & sestertia centena in annum accepit. Decessit ætatis exactæ, sub Tiberio. Statuam habet Prẹneste in inferiore fori parte contra hemicyclum, in quo fastos à se ordinatos, & marmoreo parieti incisos publicarat.

De Crassitio.

LVCIVS Crassitius genere Tarentinus, ordinis libertini, cognomine Pasides, mox Pansam se transnominauit. Hic initiò circa scenam versatus est, dum Mimographos adiuuat: deinde in pergula docuit, donec, commentario Smyrnæ edito, adeò inclaruit, vt hæc de eo scriberentur:

Vni Crassitio se credere Smyrna probauit,
Desinite indocti coniugio hanc petere:
Soli Crassitio se dixit nubere velle,
Intima cui soli nota sua exstiterint.

Sed cùm edoceret iam multos, ac nobiles, in his Iulium Antonium triumuiri filium, vt Verrio quoque Flacco compararetur, dimissa repentè schola, transiit ad Q. Septimij philosophi sectam

De

Digitized by Google

De Scribonio.

SCRIBONIVS Aphrodisius, Orbilij seruus, atque discipulus, mox à Scribonia Libonis filia, quæ prior Augusti vxor fuerat, redemptus & manumissus, docuit, quo Verrius, tempore: cuius etiam libros de orthographia rescripsit, non sine insectatione studiorum, morumque eius.

De C. Iulio Higino.

CAIVS Iulius Higinus, Augusti libertus, natione Hispanus (etsi nonnulli Alexandrinum putant, & à Cæsare puerum Romam aduectum Alexandria capta) studiosè, & auidè imitatus est Cornelium Alexandrũ, grammaticum Græcum, quem propter antiquitatis notitiam polyhistorem multi, quidam historiam vocabant. Præfuit Palatinæ bibliothecæ, nec eo secius plurimos docuit. fuitque familiarissimus Ouidio poëtæ, & C. Licinio Consulari, historico, qui eum admodum pauperem decessisse tradit, & liberalitate sua, quoad vixit, sustentatum. Huius libertus fuit Iulius Modestus, in studiis, atque doctrina, vestigia patroni secutus.

De Caio Melisso.

CAIVS Melissus Spoleti natus, ingenuus, sed ob discordiam parentum expositus, cura & industria educatoris sui altiora studia percepit, ac Mæcenati pro grammatico muneri datus est: cui cùm se gratum & acceptum in modum amici videret, quamquam asse-

asserente matre, permansit tamen in statu seruitutis, præsentemque conditionem veræ origini anteposuit. quare citò manumissus, Augusto & insinuatus est: quo delegante curam ordinandarum bibliothecarum in Octauiæ porticu suscepit, atque, vt ipse tradit, sexagesimum ætatis annum agens, libellos ineptiarum, qui nunc iocorum inscribuntur, componere instituit, absoluitque centum & quinquaginta, quibus & alios diuersos postea addidit. fecit & nouum genus Togatarum, inscripsitque Trabeatas.

De M. Pomponio Marcello.

MARCVS Pomponius Marcellus sermonis Latini exactor molestissimus, in aduocatione quadam (nam interdũ & causas agebat) solœcismum ab aduersario factum vsque adeò arguere perseuerauit, quoad Cassius Seuerus interpellatis iudicibus dilationem petiit, vt litigator suus alium grammaticum adhiberet, quando non putat is cum aduersario de iure, sed sibi de solœcismo controuersiam futuram. Hic idem cùm ex oratione Tiberiũ reprehẽdisset, affirmãte Atteio Capitone, & esse illud Latinum, & si non esset, futurum certè: Iam inde mentitur, inquit, Capito. Tu enim Cæsar ciuitatẽ dare potes hominibus, verba non potès. pugilẽ olim fuisse, Asinius Gallus hoc in eum epigrammate ostẽdit:

Qui caput ad lauam didicit, glossemata vobis
Pracipit: os nullum, vel potius pugilis.

De

De Remmio Palæmone.

REMMIVS Palæmon, Vicentinus, mulieris verna primò, vt ferunt, textrinum, deinde herilem filium dum comitatur in scholas, litteras didicit. Postea manumissus, docuit Romæ, ac principem locum inter grammaticos tenuit: quamquam infamis omnibus vitiis, palamque & Tiberio, & mox Claudio prædicantibus, nemini minùs institutionem puerorum vel iuuenum committendam, sed capiebat homines cùm memoria rerum, tum facilitate sermonis: nec non etiam poëmata faciebat ex tempore. Scripsit & variis, nec vulgaribus metris. Arrogantia fuit tanta, vt M. Varronem, porcum appellaret, secum & natas, & morituras litteras iactaret, nomen suum in Bucolicis non temerè positum, sed præsagiente Virgilio, fore quandoque omniũ poëtarum, ac poëmatum Palæmonem iudicem. Gloriabatur etiam latrones quondam sibi propter nominis celebritatem parsisse. Luxuriæ ita indulsit, vt sæpiùs in die lauaretur, nec sufficeret sumptibus, quamquam ex schola quadragena annua caperet, ac nõ multo minus ex re familiari, cuius diligentissimus erat, cùm & officinas promercalium vestium exerceret, & agros adeò coleret, vt vitem manu eius institutam satis constet ccc. LXV. vasa edidisse. sed maximè flagrabat libidinibus in mulieres, vsque ad infamiam oris: dicto-

dictoque non infaceto notatum ferunt cuiusdam, qui cùm in turba osculum sibi ingerentem, quamquam refugiens deuitare non posset, Vis tu, inquit, magister, quoties festinantem aliquem vides, obligurire?

De Marco Valerio Probo.

MARCVS Valerius Probus Berrytius diu centuriatum petiit, donec tædio ad studia se contulit. Legerat in prouincia quosdam veteres libellos apud grammatistam, durante adhuc ibi antiquorum memoria, necdum omnino abolita, sicut Romæ. Hos cùm diligentiùs repetere, atque alios deinceps cognoscere cuperet, quamuis se contemni, magisq; opprobrio legentibus, quàm gloriæ & fructui esse animaduerteret, nihilominus in proposito mansit, multaque exemplaria contracta emẽdare, ac distinguere, & adnotare curauit, soli huic, nec vlli præterea grammatices parti deditus. hic non tam discipulos, quàm sectatores aliquot habuit. numquam enim ita docuit, vt magistri personam sustineret. Vnũ vel alterum, vel, cũ plurimos, tres, aut quatuor, pomeridianis horis admittere solebat, cubansque inter longos, ac vulgares sermones, legere quædam, idque perraiò. Nimis pauca, & exigua de quibusdam minutis quæstiunculis edidit. reliquit autem non mediocrem siluam obseruationum sermonis antiqui.

C. SVE-

C. SVETONII TRANQVILLI DE CLARIS RHETORIBVS LIBER.

HETORICA quoque apud nos, perinde atque grammatica, ferè recepta est, paulò etiam difficiliùs. quippe quam constet nõnumquam etiam prohibitam exerceri. Quod ne cui dubium sit, vetus Senatusconsultum, item Censorium edictum subiiciam. *Fannio Strabone, M. Valerio Messalla Consulibus, M. Pomponius prætor Senatum consulit. quòd verba facta sunt de philosophis, & de rhetoribus, S. Cons. de ea re ita censuerunt, vt M. Pomp. prætor animaduerteret, curarétque, vt si ei è rep. fidéque sua videretur, vti Romæ ne essent.* De iisdem interiecto tempore Cn. Domitius Ænobarbus, & L. Licinius Crassus Cẽsores ita dixerunt: *Renuntiatum est nobis, esse homines, qui nouum genus disciplinæ in-*

instituerunt, ad quos iuuentus in ludos cõueniat: eos sibi nomen imposuisse Latinos rhetoras: ibi homines adolescentulos totos dies desidere. Maiores nostri quæ liberos suos discere , & quos in ludos itare vellent, instituerunt. Hæc noua, quæ præter consuetudinem ac morem maiorum fiunt, neque placent , neque recta videntur. Quapropter & iis, qui eos ludos habent, & iis, qui eò venire consueuerunt , videtur faciendum , vt ostendamus nostram sententiam nobis non placere. Paulatim & ipsa vtilis, honestaque apparuit , multique eam præsidij causa , & gloriæ appetiuerunt. Cicero ad præturam vsque Græcè declamauit, Latinè verò senior quoque , & quidem Consulibus Hirtio & Pansa, quos discipulos, & grandes prætextatos vocabat. Cn. Pompeium quidam historici tradiderunt sub ipsum ciuile bellum , quò facilius C. Curioni prõptissimo iuueni, causã Cæsaris defendẽti, contradiceret , repetisse declamandi consuetudinem : M. Antonium, item Augustum ne Mutinensi quidem bello omisisse. Nero Cæsar & primo Imperij anno , publicè quoque bis anteà declamauit : plerique autem oratorum etiam declamationes ediderunt. Quare magno studio hominibus iniecto , magna etiam professorum , ac doctorum profluxit copia, adeoque floruit, vt nonnulli ex infima fortuna in ordinem Senatorium, atq; ad summos honores processerint. Sed ratio docendi nec vna omnibus, nec singulis eadem semper fuit,

fuit, quando vario modo quiſque diſcipulos exercuerunt: nam & dicta præclarè per omnes figuras, per caſus, & apologos aliter, atque aliter exponere, & narrationes tum breuiter & preſsè, tum latiùs & vberiùs explicare conſueuerant: interdum Græcorum ſcripta conuertere, ac viros illuſtres laudare, vel vituperare: quædam etiã ad vſum communis vitæ inſtituta, dum vtilia, & neceſſaria, dum pernicioſa, & ſuperuacanea oſtẽdere. Sæpè fabulis fidẽ firmare, aut hiſtoriis demere, quod genus θέσεις, & ἀνασκευὰς, & κατασκευὰς Græci vocant, donec ſenſim hæc exoleuerunt, & ad controuerſiam ventum eſt. Veteres controuerſiæ, aut ex hiſtoriis trahebantur, ſicut ſanè nonnullæ vſque adhuc: aut ex veritate, ac re, ſi qua fortè recens accidiſſet. Itaque locorum etiam appellationibus adiectis proponi ſolebant. Sic certè collectæ, editæque ſe habent, ex quibus non alienum fuerit vnam, & alteram, exempli cauſa, ad verbum referre. Æſtiuo tempore adoleſcentes vrbani cùm Oſtiam veniſſent, littus ingreſſi, piſcatores trahentes rete adierunt, & pepigerunt bolũ quanti emerent: nummos ſoluerunt, diu exſpectauerunt, dum retia extraherentur. aliquando extractis, piſcis nullus infuit, ſed ſporta auri obſuta. tum emptores bolũ ſuum aiunt, piſcatores ſuum. Venalitij cùm Brundiſij gregem venalium è naui educerent, formoſo, & pretioſo puero, quod portiores vereban-

rebantur, bullam, & prætextam togam imposuere, facilè fallaciam celarunt. Romam venitur, res cognita est, petitur puer, quòd domini voluntate fuerit liber in libertate. Olim autem eas appellationes Græci συντάξεις vocabant. Mox controuersias quidã, sed aut fictas, aut iudiciales. Illustres professores, & quorum memoria aliqua exstet, non temerè alij reperientur, quàm de quibus tradam.

De L. Plotio Gallo.

LVCIVS Plotius Gallus. De hoc Cicero in epistola ad M. Ticinnium sic refert: Equidem memoria teneo, pueris nobis, primùm Latinè docere cœpisse L. Plotium quemdam, ad quem cùm fieret concursus, quòd studiosissimus quisq; apud eum exerceretur, dolebã mihi idem non licere. Continebar autem doctissimorum hominum auctoritate, qui existimabant Græcis exercitationibus ali meliùs ingenia posse. Hunc eumdem, nam diutissimè vixit, M. Cælius in oratione, quam pro se de vi habuit, significabat dictasse à Cratino accusatori suo actionem, subtractoque nomine ordearium eum rhetorem appellat, deridens vt inflatum, ac leuem, & sordidum.

De L. Otacilio Pilito.

LVCIVS Otacilius Pilitus seruisse dicitur, atque etiam ostiarius veteri more in catena fuisse, donec ob ingenium, ac studium litterarum, manumissus, accusanti patrono

sub

ſubſcripſit. deinde rhetoricam profeſſus, Cn. Pomp. Magnum docuit, patris eius res geſtas, nec minus ipſius, cōpluribus libris expoſuit: primus omnium libertinorum, vt Cornelius Nepos opinatur, ſcribere hiſtoriam orſus, non niſi ab honeſtiſsimo quoque ſcribi ſolitam.

De Epidio.

AD id tempus Epidius calumnia notatus, ludum docendi aperuit, docuitq́ue inter ceteros M. Antonium & Auguſtum, quibus quondam C. Canutius obiicientibus ſibi, quòd in rep. adminiſtranda potiſsimùm conſularis Iſaurici ſectam ſequeretur, malle reſpondit Iſaurici eſſe diſcipulum, quàm Epidij calumniatoris. Hic Epidius ortum ſe ab Epidio Nunciono prædicabat, quem ferunt olim præcipitatum in fontem fluminis Sarni, paulò pòſt cum cornibus exſtitiſſe, ac ſtatim non comparuiſſe, in numeroq́ue Deorum habitum.

De Sexto Clodio.

SExtvs Clodius è Sicilia, Latinæ ſimul Græcæq́ue eloquentiæ profeſſor, malè oculatus, & dicax, par oculorum in amicitia M. Antonij triūuiri exſtitiſſe ſe aiebat. eiuſdē vxorem Fuluiam, cui altera bucca inflatior erat, acumen ſtili tentare dixit. nec eò minùs, immo vel magis ob hoc Antonio gratus. A quo mox Conſule ingens etiam congiarium acce-

accepit, vt ei in Philipp. Cic. obiicit: Tibi & ioci causa magistrum suffragio tuo, & competitorum tuorum, rhetorem adhibes, cui concessisti, vt in quem vellet, diceret: salsum omnino hominē, sed materia facilis in te & in tuos dicta dicere. At quāta merces rhetori est data? audite, audite P. C. & cognoscite reip. vulnera. duo millia iugerum campi Leontini Sexto Clodio rhetori assignasti, & quidem immunia, vt tanta mercede nihil sapere disceres.

De C. Albutio Silo.

CAIVS Albutius Silus Nouariensis, cùm Ædilitate in patria fungeretur, cùm fortè ius diceret, ab iis, contra quos pronuntiabat, pedibus è tribunali detractus est. quod indignè ferens, statim contendit ad portam, & inde Romam, receptusque in Planci oratoris contubernium, cui declamaturo mos erat priùs aliquem, qui antè diceret, excitare: suscepit eas partes, atque ita impleuit, vt Plāco silentium imponeret, non audenti in comparationē se dimittere. Sed ex eo clarus propria auditoria instituit, solitus proposita controuersia sedens incipere, & calore demum prouectus consurgere, ac perorare. Declamare autē genere vario, modò splendidè atque adornatè, tum ne vsquequaque scholasticus existimaretur, circumcisè, ac sordidè, & tantummodo triuialibus verbis. Egit & causas, verùm rarius, dum amplissimam quamque

secta-

sectatur, nec alium in vlla locum quàm perorandi. posteà renuntiauit foro, partim pudore, partim metu. Nam cùm in lite quadam centumuirali aduersario, quem vt impium erga parentes incessebat, iusiurādum quasi per figuram sic obtulisset, Iura per patris, matrisque cineres, qui inconditi iacent; & alia in hunc modum: arripiente eo conditionem, nec iudicibus aspernantibus, non sine magna sui inuidia negotium afflixit. Et rursus in cognitione cædis Mediolani apud L. Pisonem proconsulem defendens reum, cùm cohiberent lictores nimias laudantium voces, ita excanduisset, vt & deplorato Italiæ statu, quasi iterùm in formam prouinciæ redigeretur: M. insuper Brutum, cuius statua in conspectu erat, inuocaret, legum, ac libertatis auctorem, & vindicem, pænè pœnas luit. Iam autē senior, ob vitium vomicæ, Nouariam rediit; conuocataq; plebe, causis, propter quas mori destinasset, diu, ac more concionantis, redditis, abstinuit cibo.

CASSII Parmensis versus, qui sequuntur, in Brutiis inuentos, quos inde mihi Sertorius Quadrimanus, iuuenis doctrina moribusque elegantissimis curauit, auctarij loco damus, ne pereant scilicet: dignissimi enim Cassio visi sunt, cuius Horatius, Plinius, ceterique meminerunt.

INDEX IN XII. CÆSARES.

INDEX.

Bel-

Chrestus

INDEX.

Drau-

INDEX.

Horti

L. Mu-

Digitized by Google

INDEX.

M. Ati-

INDEX.

Mity-

INDEX.

Pom-

Digitized by Google

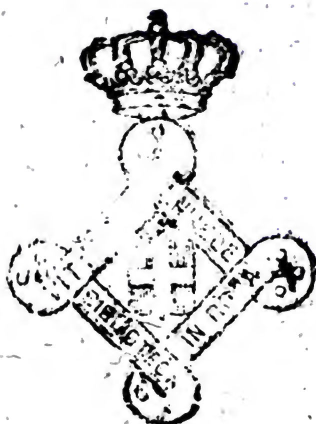
Sul-

Vi-

Digitized by Google

INDEX.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google